

Bibliotéka poučná a zábavná
vydávaná
„Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje“.

Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 61. na rok 1913.

Dějiny světa v obrazech.

Od pravěku do počátku XX. století.

Složil

Alois Hlavinka.

V BRNĚ 1913.

V kommissi v Benediktinském knihkupectví v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze.

Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně

Alois Hlavinka:

Dějiny světa v obrazech.

Díl čtvrtý:

Nový věk.

Kniha druhá.

Do počátku XX. století.

Č. 7102.

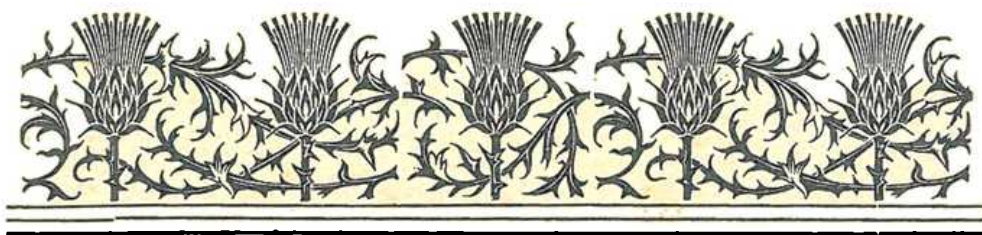
Nihil obstat:

Imprimatur:

Jan Tenora,
konsist. rada,
farář ve Chvalkovicích.

† Pavel, biskup.

V Brně, dne 21. listopadu 1912.

Část I.

Od francouzské revoluce do revoluce 1848.

(1789—1848.)

Úvod.

Ve státě se socialní poměry obyvatelstva během času mění a tím snad i přesunují ve prospěch některé strany na škodu druhé strany a vrstvy. Když pak státní správa nedbá neb neumí neb nemůže srovnati protivné síly a učiniti pořádek, usazuje se v utiskované straně nespokojenost, a může se jí časem nakupiti jako hory, jež pak vybuchají sopkou.

Ve Francii bylo původní obyvatelstvo galské. Frankové, překročivše Rýn, podmanili zemi, usadili se jmenovitě v severních krajích jako páni země, jako šlechta, a považovali vše, půdu a lid

za svůj majetek. Rolník směl pole vzdělávat, ale necháváno mu ze všeho jen tak na živobytí. Práva neměl žádného, ani život mu nebyl právně zajištěn. Páni říkali: Jakoubek má dobrý hřbet, všecko snese. Když pak nastaly boje o trůn, tak zvaná stoletá vojna, a trvala se všemi hrůzami již 20 let, srotili se jakoubci a řádili zle.

K venkovskému lidu tehdy se přidala některá města; jakoubci stáli proti šlechtě, města proti utiskavé vládě královské. — Povstalci byli krvavě přemoženi, namnoze vyhubeni nebo krutě pronásledováni. Toto vlákno táhlo se dějinami.

Obyvatelstvo Francie dělilo se na trojí stav: duchovenstvo, šlechtu a všecky ostatní. Duchovenstvo bylo od starodávna spolehlivou mravní pomocí královské vlády. Šlechta časem mnoho popustila, ale přece podržela nějaké právo na „své lidi“. V ostré protivě k těmto dvěma privilegovaným stavům bylo všecko ostatní obyvatelstvo říše: úřednictvo, měšťanstvo a venkovský lid, tak zvaný třetí stav, tiers état.

V polovici 18. století měly dva privilegované stavy tolik plodné půdy, co měl celý střední stav, totiž $\frac{2}{5}$, a oněch bylo asi $\frac{1}{4}$ milionu, tohoto na 25 milionů; $\frac{1}{5}$ půdy byla korunní.

Vyšší duchovenstvo platilo do státní pokladny dobrovolné příspěvky, šlechta platila daň z hlavy a 5% ze svých příjmů. Ostatní dávky připadaly na třetí stav.

Předehra politická.

Od 13. století zmáhala se moc královská proti šlechtě dlouhými zápasy. Lid byl v tom boji při králi. Z toho vzešel důvěrný poměr krále a lidu, jak viděti za krále Jindřicha IV., veselého a statečného „krále selského“.

Šlechta časem tak podložena královské moci, že parlament byl jednou přinucen na kolenou vyslechnouti královské slovo. Ale tím porušen také poměr krále k lidu. Ministři Richelieu a Mazarin zvedli moc královskou, a právě tehdy počal královský dvůr nádherněti a vzdalovati se lidu. Hlas lidu nedonikal k trůnu, a když, ne v původním znění.

Král Ludvík XIV. ocítil se na té výši moci, že nepotřeboval jiného zákona uznávati, leč jen aby byl katolíkem a zachoval právní postup na trůn. „Král — slunce“ i když snad neřekl, tak zajisté jednal dle známého „stát jsem já“. Političtí provinilci nebo jen podezřelí bývali na základě libovolně vydaných zatykačích listů (*lettres de cachet*) sázeni do bastilly a věznění.

Za takového lesku a přepychu královského dvora hrnula se šlechta do hlavního města, by se účastnila slavností. To žádalo velkých nákladů, na které šlechta vyssávala svůj kraj. Kdo trochu mohl, hleděl dostati u dvora nějaký úřad: 70 000 lidí žilo kolem krále ve službách vojenských a jiných. Poslední patriarchální svazky šlechty s lidem uvolněny.

Ludvík XIV. vedl politiku více dynastickou než národní. Prospěch své osoby a svého rodu kladl nad prospěch státu. Náklady na války a na dvůr, slavnosti a stavby zadlužily stát a způsobily zmatky ve financích. Při tom zastaralé bylo, že daně, hlavně nepřímé, pronajímány byly výběrčím, kteří měli k ruce státní úředníky, intendanty, a mohli daně vymáhati tvrdě a nespravedlivě.

Za Ludvíka XV. ještě se vše zhoršilo, že u dvora a po jeho příkladě šíř a níže rozmohla se zmalátnující nemravnost a zachvátila též armadu.

Nespokojenost se svým stavem zahnízdila se v širých vrstvách, poněvadž mnoho bylo po staru stěsnáno: občanstvo zámožné a vzdělané závistivě požíralo na privilegovanou šlechtu a duchovenstvo; tovaryši a pracovníci, nemohouce se dosti četně osamostatňovati, nevražili na své vyšší a přednější; v rolnictvu bylo mnoho nespokojených nájemníků a mnoho chudého nádenictva. Počalo se hledati pomoci a práva v násilí.

Předehra v oboru duchovém.

Z dějin světových známo, že než se strhne převrat politický, nejprv bývá revoluce v oboru duchovém. I ve Francii.

Volnomyslná filosofie francouzská podryla napřed náboženství. Jinověrci a nevěrci směli volně útočiti na církve. Voltaire tropil posměchy z náboženství, pak i z autority vůbec,

i ze státní. Encyklopedisté šířili neznabožství a nízký materialism. Rousseau správně pojal stát a společnost ne již se stanoviska panujících a urozených, ale se stanoviska lidu, zrozeného v svobodě, ale tonoucího v otroctví. Jen že nezachoval míry; zavrhoval civilizaci a radil návrat ku přírodě samé o sobě. Vychvalovaný prvotný stav svobody a rovnosti nemohl býti přiveden ani zničením stávajících zařízení a poměrů.

Někteří z privilegovaných mínili, že radí k dobrému, jako Montesquieu ve spise „O příčinách velikosti a pádu Římanův“ a ještě více ve spise „O duchu zákonův“, ale vlastně pomáhal ku převratu.

Právě privilegovaní se těmi spisy nejvíce zabývali, bavili se o nastávajícím převratě, ale k žádné oběti nebyli ochotni a ničeho nepodnikli, by jej odvrátili. Právě oni byli nejvíce překvapeni, když revoluce opravdu nastala.

Církev, jediná ochrana všeho řádu, kteráž učí, že pravá svoboda zkvétá jen z dobrovolného podřízení se zákonu, uvedena v nevážnost. Ochromena byla prudkými spory jansenistů a jesuitů, a také tím, že světská moc dosazovala na vyšší místa muže více dle urozenosti a protekce než dle duševní způsobilosti a mravní povahy, tak že do církve vanul prudký vítr světský.

Povaha revoluce.

Francouzská jacquerie, jakoby se řeklo kubovina, totiž zmíněné povstání venkovského lidu, pak selská vojna v Němcích a selské bouře v Čechách byly výbuchem pomsty za utrpené škody a zároveň svépomocí, aby to přestalo.

Francouzská revoluce byla něco více a jiného. Byl to na základě tehdejšího učení pokus proti vůli vladařově postavití vůbec právo poddaných.

Byl to pokus. Panovníci a vlády byli ošáleni licoměrností nového učení; pomáhali v tom boji, bez pomnění, že napřed náboženství a církev, ale potom státní pořádek a královská moc. Neuměli poznati podstatné stránky revoluce: zavrhnutí vše minulé, otrásti vše stávající a zavést vše po nově, jak v tu chvíli se uzná, třeba si na to nebylo mnoho rozvahy a pražádných zkušeností.

V revoluci nikdo nemohl a nesměl stanovití, odkud a pokud se smí, protože zpravidla dostávala se v popředí „bestia triumphans“, uvolněná v nízkých a různě zatížených lidech nejhrubšího braku a zrna.

Člověk revolucí chtěl svobodu celou, nevázanou, nekázanou. Jak to mohlo dopadnouti? Právě ve svou protivu, v čirý opak. Nezřízený subjektivismus zvrcholil se v uniformující revoluci. Bouřlivé, vždy pohyblivé živly, kterým na ničem nezáleželo a neměly čeho pozbyti, které neznaly ani povinnosti ani zodpovědnosti, mysly,

že jsou svobodny, že vedou, a zatím byly pouhým materialem k pouličním výstupům v rukou doktrinářských vůdců a daremných štváčů. Prvním heslem revoluce byla „liberté“, svoboda jednotlivce; z toho samo sebou plynulo druhé heslo „égalité“, rovnost jednotlivců, — a tím činem jednatelce stal se jedničkou ve stádě sobě rovných. Každý chtěl tu svobodu jen pro sebe, a tak ještě pro svou stranu. Na všechny ostatní zhotovil guillotinu. Svoboda se stala strannickou krutovládou, despocií.

Nikomu z revolučníků nezáleželo na dobru a blahu celku ani současníků ani potomstva. Hlavní pružinou u každého bylo sobectví. Proto hnutí končilo zmatkem, bojem všech proti všem.

Nevšichni podlehlí tomu pokušení; u mnoha rozvážných ostala touha zlepšiti poměry, ale klidným postupem. Našlo se však revoluci mnoho přívrženců, protože jako vše nové vábí a staré se rádo zavrhuje, tak záporné a podvrtné živly lehko se ke všemu shledávají a spojují: vášeň je poji a pohání. Jiní ze zvědavosti jsou rádi, že se děje něco nového, ať to končí tak nebo tak, a když je zle, přece se z nich najde několik, kteří pomáhají ničiti. Z ostatních jedni jsou nehybní, nesoudní a nevšímaví, spoléhajíce, však že se to nějak spraví; jiní ve všem se podrobují modě a duchu času, jenž prý to s sebou nese; ještě jiným se zdá, že z toho přece vykvete něco dobrého. — Ale na všecek ten způsob přichází veřejné dobro a společné blaho do nespolehlivých, nedobrých ruk.

Revoluce vypukla ve Francii, že právě tam ve správě státu nejvíce nedbáno zásad křesťanských. A křesťanství přece jediné dává pravou svobodu.

Francouzská revoluce nezasluhuje chvály; již proto ne, že je důkazem, kolik je v člověku a v lidstvu divoké zběsilosti. Zůstane vždy hanoí lidstva, jako by si neumělo pomoci lepším, přiměřenějším způsobem. Co dobrého přišlo po revoluci, nepocházelo všecko z francouzské revoluce; bez ní bylo by také přišlo, poněvadž lidstvo i po dobrém může postupovati k lepšímu.

Ludvík XVI.

(1774).

Ludvík XVI. stal se králem r. 1774. Uvítán byl na trůn názvem „le désiré“ = očekávaný, vytoužený. Mysl si od mala zachoval zbožnou, čistou; život vedl rodinný, prostý; srdce byl dobrého, příliš dobrého, že až tím škodíval sobě i svým a zlobě pomáhal k vítězství. Miloval pravdu a spravedlnost. Oddán byl se sličnou Marií Antonií, po francouzsku Antoinettou, dcerou rakouské císařovny Marie Terezie.

Král Ludvík XVI. měl dobrou vůli vyhověti potřebám své doby. Ale na tak velký a nesnadný úkol neměl ani dosti jasného úsudku ani dosti sebedůvěry a ráznosti v činu. Když při tom onom počínu vyvstaly jaké překážky, hned váhal a coufal; třeba: šlechta nechtěla se vzdáti některých výsad, poněvadž jich právem nabyla; nebo:

výběrčí měli pronajaty daně, a král si netroufal tím hnouti, poněvadž příliš mnoho rodin mělo v tom od mnoha let svou živnost.

Královna Maria Antoinetta byla bystré mysli, ale že byla rodilá Rakušanka, lehké, veselé mysli a z domů nezvyklá upínati se pod přešně odměřenou dvornost, vše se jí vykládalo ve zlé.

Ubíratí trůnu podpěr a sloupů, aby prý se vyhovělo duchu času, šlo samo sebou; ale bylo to na zkázu, když se neumělo zároveň užít výhod a sil, jakých požadoval též duch času také na upevnění královského trůnu.

Pocit blahé naděje v lepší časy ustupoval v širých vrstvách pocitu marného čekání a nespokojenosti. To právě v dobách, kdy nové nauky o správě státu již byly v theorii hotovy a známy; v dobách, kdy americký boj za svobodu dokazoval, že odpor národu proti utiskavé vládě je právně dovolen a může se zdařiti.

Francie pomáhala, aby se dařil ten boj v Americe a právě ta pomoc byla spolu příčinou a příležitostí k revoluci.

Nejvíce se pocítovala ve Francii tíseň finanční. Z velkého státního dluhu bylo zmáhati

Ludvík XVI., Marie Antoinetta,
dauphin.

Dle rytiny z té doby.

úroky, opatřovati státní potřeby, a ještě Francie pomáhala americkým osadám proti Anglii.

Ministři T u r g o t, po něm N e c k e r a jiní navrhovali a prováděli různé opravy, zmenšeny výdaje dvorské a jiné, ale privilegované stavy nechtěly se vzdáti svých výsad. Státní dluhy každým rokem rostly.

Nezbývalo leč svolati sněm, poprvé zase od roku 1614. Po některých nesnázích ustanoveno, že 1. května 1789 má se ve Versaillích sestoupiti 300 poslanců šlechty, 300 duchovních a 600 poslanců za třetí stav.

Z poslanců mnozí byli nadchlí novým učením o státě a chtěli v tom smyslu těžiti z rozpaků a chyb královského dvora. Zejména hrabě M i r a b e a u, nadaný, ale nebezpečných zásad a daremný, že ho vlastní otec dal zavřít, a jméno jeho přibito na šibenici. Ucházel se nejprv za poslance šlechtického, a když jej odmítli, zřídil si soukenický obchod, sám na lokty prodával, lichotil lidu svobodou a rovností, až opravdu zvolen za třetí stav. Jiný nebezpečně vynikající poslanec byl ničemný vojvoda orleanský, Filip Egalité, pravnuke onoho vojvody, jenž vládl ve Francii za nezletilosti Ludvíka XV. Ve své neřestnosti neštítel se ničeho a chtěl revolucí státi se až králem.

Že třetímu stavu popuštěno 600 hlasů, byl již ústupek, ale jen poloviční. Ministr Necker chybil, že aspoň podle anglického vzoru nestanovil předem jednací řád a nevyměřil přesně poměr toho shromáždění ku vládě: to tím více,

že bylo předvídati, že po tak dlouhé přestávce náhle vybavené síly pokusí se prolomiti všecky hráze a meze. Královská moc a vláda vydána bez vesla na rozbouřené moře.

Počátek revoluce.

(1789).

Král Ludvík XVI. zahájil říšské shromáždění stavů. Pak ministr Necker měl zdlouhavou zprávu o financích, načež počala práce v odborech.

Přísaha v míčovně.

Dle Davidova obrazu v Louvru.

Sněm nejednal o financích. Nejprv chtěl provésti zkoušku plnomocenství (verification des pouvoirs). A tu hned bylo řešiti otázku, jak hlasovati. Přátelé nového pořádku chtěli, aby se hlasovalo dle hlav, nikoli jak posud dle stavů; tím chtěli, aby sněm nebyl ze trojí komory, dle

stavů, nýbrž z jedné, sice že by nic jim nepomohl větší počet hlasů, a oni přece že zastupují hlavní sílu státu.

Oba první stavy byly proti; poslanci třetího stavu vyhlásili se 17. června 1789, jak navrhl kanovník Sieyes, za samostatné národní shromáždění. Při té neshodě v základním názoru poručil král zavřítí poradní síň, že zatím schůze jsou odloženy. Zástupci třetího stavu sešli se v jiné místnosti, v míčovně princové a spřísahali se, že se budou scházeti kdekoli a tak dlouho, až dají státu konstituci.

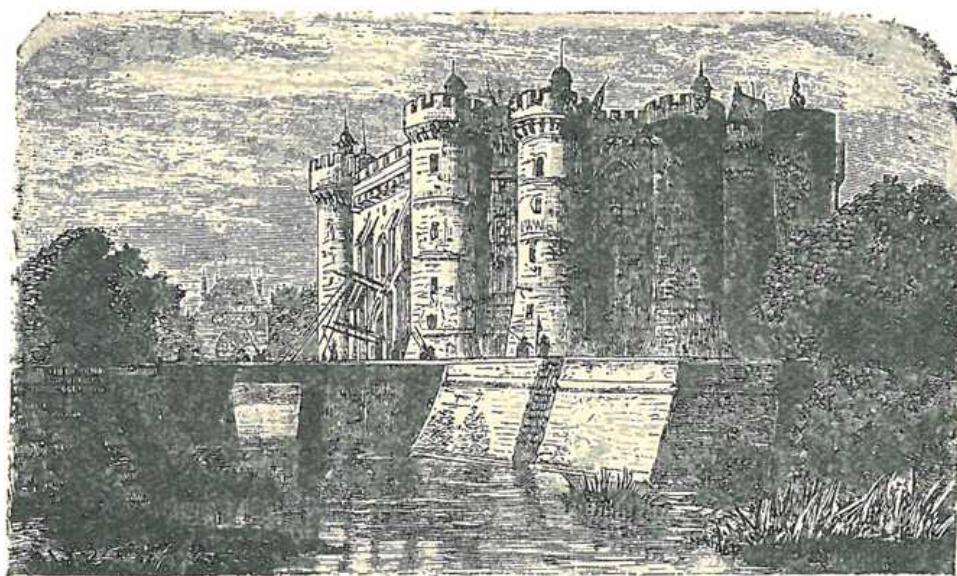
Když i ta místnost jim zavřena, sešli se v kostele sv. Ludvíka. Potom se ještě vyhlásili nedotknutelnými a že ve svém rokování ustoupí jen bodákům.

Tak vyslovena a hned i počata revoluce. Nová síla ve státě vystoupila, sobě si právo změnití ústavu. Král popouštěl, ale zdálo se to málo, a všelico ještě byl přinucen odvolati, aby se neublížilo jiným.

Většina farářů poslanců odstoupila od vyššího kleru a přidala se ke třetímu stavu. I šlechty mnoho přistoupilo k národnímu shromáždění, buďto z přesvědčení neb aby se zdáli nezištnými. Posléze král rozkázal, aby se oba přední stavy spojily s třetím v jedno shromáždění.

Národní shromáždění ve Versaillech skládalo základní rysy nové ústavy dle spisu „Contrat social“ (smlouvy společenské) a jiných, složených na myšlenku o svrchovanosti lidu a občanské rovnosti.

V Paříži zatím demagozi, zvláště mladý a výmluvný Desmoulins podpichovali lid k násilnostem. I mužstvo královské gardy povolovalo ve vojenské poslušnosti. Pro jistotu povolány k Paříži pohraniční pluky německé, švýcarské a valonské. Dvorní strana se ocítila a přemluvila krále, že ministr Necker a jiní u lidu oblíbení propuštění.

Bastilla.

V Paříži shlukly se davy lidu; právě tehdy pro nedostatek peněz propuštěno v kamenných lomech na Montmarteru 20 000 dělníků, většinou cizinců; nashbíhalo se i různé sběře v zástupech; k nim se přidali královští gardisté, a vlomivše se do invalidovny a pobravše tam 32 000 pušek, táhli na bastillu. Byla to stará pevnost, zbudovaná ve 14. století na ochranu Paříže proti Angličanům. Později tam přeloženo i státní vězení. Proto byla hodně nenáviděna u lidu. Ale

od počátku vlády Ludvíka XVI. dobrotivého přestala býti vězením nevinných. Nicméně stráž její, ačkoli při útoku nekladla odporu, vedena na radnici a cestou povražděna.

Další rozvrat.

(5. a 6. října 1789.)

Rozvážná strana v Paříži zřídila stálý výbor, aby obnovil pořádek a vedl veřejnou správu.

Lafayette.

Předseda jeho, učený a šlechtitný Bailly, stal se mairem a starostou pařížským. Jemu k ruce měla býti městská nebo národní garda, jíž velel Lafayette, známý z válek amerických. Znakem gardy zavedena kokarda z barev: královské bílé a z barvy

města Paříže červené a modré. Od té doby je francouzská trikolora. Podobně dalo se po městech a vesnicích. Ale zmatky tím nezastaveny, pořádek neobnoven. V Paříži dále vražděny nenáviděné osoby, po venkově pleněny a páleny šlechtické zámky a páchány nelidské ukrutnosti.

V ústavodárném shromáždění podal Lafayette, jak to viděl v Americe, návrh na prohlášení lidských práv, a usnesením v noční schůzi ze 4. na 5. srpna 1789 všechna privilegia zrušena. Práva a povinnosti měly se stejno rozdělit na všechny. Lafayettův adjutant Julien měl najato ve sněmovně na galerii 200 trhanů, denně po 40 sous, aby poslancům z levice tleskali souhlas a pochvalu.

Ani po tom prohlášení neustalo veřejné násilí. Lid venkovský ohrožoval šlechtu a rozchvacoval statky. Členové královské rodiny, králův bratr hrabě z Artois, princ Condé, tak řečení první emigranti, prchali do ciziny a za nimi hojně šlechty.

V Paříži demagozi a najatí náhončí zvrhlého vojvody orleanského rozdmychali nové bouře, že gardisté ve Versaillích pošlapali trikoloru a že královský dvůr je vinen drahotou chleba, neboť prý dovážené obilí se skupuje pro vojsko. Štváči, za ženské přestrojení, sbírali i ženy, zvláště prodavačky z rybího trhu, davy houstly, a národní garda nechtěla střílet do žen. Luza přitáhla 5. října ke 3. hodině odpoledne do Versaillův, a křičíc o chléb vhrnula se do poradní síně. Potom ohrožován král i rodina; gardisté vyhazováni oknem. Lafayette přikvapiv tam v noci slíbil králi ochranu, ale jen, že potvrdí jeho návrh, a že se přestěhuje do Paříže, poněvadž lid prý toho žádá. Pak Lafayette obsadil zámek, kde luza na dvoře tropila hanebné surovosti s mrtvo-

lami zabitých gardistů, chránil krále i rodinu, ba zmařen i pokus zavraždit královnu.

Král nepovolal na svou ochranu ani švýcarskou gardu, aby se jeho vinou neprolila krev, kdyby bylo stříleno do lidu. Ve hrozném průvodě luzy, která na žerdích nesla hlavy zavražděných sluhů, prostřed tlupy žen a gardy ubíral se král s rodinou 6 října do Paříže, kdež pak v opuštěných Tuilerích držán pod dozorem. Národní shromáždění, jemuž dávali heslo a směr již svobodní zednáři, za 14 dní také se přestěhovalo do Paříže.

Základy nové ústavy.

(1790.)

Národní shromáždění vypracovalo ústavu, dle níž za jediný rok převrácena tisíciletá Francie. V novotách bylo mnoho dobré vůle, ale nebylo dosti uváženo, že Evropa není Amerika, že evropský život státu a lidu má hlubší kořeny a vyšší vnitřní rozvoj než nová, ale přece ze staré kultury vyrostlá unie americká.

Vláda měla zůstatí monarchická, ale všecka moc králi vzata; měl býti jen vrchním úředníkem. Zákonodarství nechalo národní shromáždění sobě a výkonnou moc dalo samosprávě. I zeměpisné rozdělení zavedeno v říši nové, aby se minulost zastřela a zavrhla. Zřízeno 83 departementů a pojmenovány dle hor, řek, pobřeží a j. Departement se dělil v menší okresy, arrondissementy, tyto zase v kantony.

Departementy, kantony a obce volily si činníky na politickou správu i na vybírání daní, soudní okresy volily si úřednictvo a národní garda své důstojníky. Královská vláda, nemajíc podřízených úřadů, neměla jakožto žádnou moc.

Církevní zřízení rozvrženo dle světského; stará biskupství zrušena, nová zřízena dle departementů; departement byl zároveň diecesí; světskou správu měl prefekt, duchovní správu biskup. Biskup i faráři měli býti voleni v obyčejném volebním shromáždění, kde mohli býti také protestanti a židi.

Biskup autunský Talleyrand dal svým návrhem všecek církevní majetek „národu k dispozici“. Že však rozprodej bude zdlouhavý, vydány, jak navrhl Mirabeau, pro-

zatím papírové assignaty na to jmění, poukázky na 400 millionů franků. Duchovní řády zrušeny, slavné řeholní sliby zakázány.

Královské statky zabrány a vyměřen králi roční důchod 25 mil. fr. ze státní pokladny.

Dědičné šlechtictví a veškery tituly zrušeny. Šlechta dávala znaky nad branou a všude vápnem zahoditi nebo zalíčiti; ani služebnictva v livreji nebylo. Přídomky v titulech přestaly. Některý šlechtic pak měl míti zcela jiné jméno: Mirabeau

Hrabě Mirabeau.

Dle J. Guerinova obrazu ryl Fiesinger.

jmenován Riquetti, proti čemuž on velmi se ohradil. Necker mínil ve státní radě, aby král zkázal národnímu shromáždění, že ten dekret potvrdí, až si jej páni lépe rozmyslí, ale král věda, že by to marno bylo, potvrdil hned, jednak aby nebudil nespokojenosti, jinak aby snad po čase bylo viděti, že tu jednáno pod nátlakem.

Králi zůstal titul „Sire“ a „Veličenstvo“, ale dřívější název „král Francie“ změněn ve „král Francouzů“, jakože není pánem Francie nýbrž vrchním úředníkem lidu.

Král vše potvrzoval. V první výroční den zbořené bastille uspořádána v Paříži národní slavnost na poli Martově: biskup Talleyrand sloužil mši, po níž poslanci a naposledy král přísahali na ústavu.

Co ještě přidáno, bylo pořád v jednom duchu a směru.

Kluby demagogické.

Nepokojně živly tlačily dále a třídily se. Členi národního shromáždění, kteří se hlásili k jedné straně, scházeli se každý na svých místech, aby se domluvili, o čem a jak jednati ve schůzích. Říkalo se jim kluby.

Pověstným svou zuřivostí stal se klub jakobínů, odtud nazvaný, že míval schůze ve zrušeném dominikánském klášteře u sv. Jakuba. Nosili červené míškovité čepice. Náčelníkem jejich byl z Arrasu zvolený mladý advokát

Robespierre, člověk bez náboženského a mravního citu.

Stejného směru byl cordelierský klub. Usadil se v kapli františkánského kláštera a odtud i jméno měl, protože prostý lid říkal františkánům „opásaní provazem“. Založili jej a hlásili se k němu lidé z nejspodnějších vrstev, kteří v revolučním zmatku surovostí chtěli se dostat na vrch. V čele jeho nejsmutněji vynikli Danton a Marat.

Danton, zuřivec obrovské postavy a řvoucího hrdla, byl tak právě mužem luzy. Marat zvláště svým listem „Přítel lidu“ štvál proti šlechtě a vůbec proti majetné třídě, aby sprostý lid pobouřený převrácením starého pořádku, udržoval v ustavičném jitření. Přímou pobízel ku dranci, požáru, vraždě.

Danton.

Dle malby Bonnevillovy ryl Sandoz.

K republikánům počítali se také mírnější girondisté, poslanci z jižní Francie podél řeky Girondy. Měli sice znamenité řečníky, ale málo bystrých hlav, které by vytvořily něco dobrého a trvalého.

Národní shromáždění zasedalo v bývalé jízdárně Tuilerí. Lavice byly amfitheatrálně kolem křesla předsedova. Na levici seděla strana lidová,

„vlastenci“, po pravici přívrženci dvora, „aristokrati“. Nejprudší z lidové strany seděli na zadních lavicích, nejvýše, a říkalo se jim „Hora“, později tak zlopověstná.

Galerie tleskaly a jásaly za peníze, za jídlo a pití; bez úplatku jen tomu, kdo omlouval a hájil jejich veřejné neřesti a ukrutnosti.

Jakobíni v popředí.

(1790.)

Klub jakobínů ze všech nejvíce a nejrychleji se rozšířil; za krátko bylo po venkově na 200 podobných klubů; hlásily se k sobě a při tehdejší rozvratnosti veřejného života nabyly převahy ve veřejném mínění.

Ještě zakmitla naděje, že se vše po dobrém urovná. Hrabě Mirabeau s nelibostí pozoroval, že veřejný život dostává se do moci luzovlády. Slíbil králi, že se zasadí o mírnou monarchii. Všecek jeho vliv spočíval v oblíbenosti u lidu; bylo tedy potřeba veliké opatrnosti. S druhé strany ani královna Marie Antoinetta mu nevěřila; viděla v tom nějakou nástrahu. Necker na něho žárlil pro jeho duševní převahu. Mirabeau byl přesvědčen o zdatu svého podniku, ale narušen ze dřívějšího života a nyní přepracován umřel u věku 42 let, prý se slovy: „Beru s sebou do hrobu slzy monarchie.“

Národní shromáždění přijalo 12. července 1790 návrh několika jansenistův a advokátů

o „civilní konstituci duchovenstva“. Protestant Barnave navrhl, že biskup má se odříci papeže a každý farář starý i nově zvolený má složit občanskou přísahu na novou ústavu. Kdo by odepřel, ať ztratí úřad.

Faráři, poněvadž se přísaha nesrovnávala s jejich svědomím, většinou nepodvolili se jí, a když byli sesazeni, lid venkovský zastával se jich; raději chodil do hor a lesů za ukrytými duchovními správci, než by byl uznal nově dosazené. Někde i krvavé potyčky se strhly. Mnoho

Marat.

kněží bylo zavřeno, týráno i zabito, mnoho jich také prchlo do protestantské Anglie, kdež přijati pohostinně.

Král na útěku.

(1791.)

Ze všeho již bylo poznati, že republikánské smýšlení a usilování dostává se na vrch. Král již popřával sluchu těm, kdož radili k útěku.

V noci na 21. června 1791 vycházela královská rodina převlečení a různě z Tuilerií, vstoupili podál do dvou kočárů a ujížděli na východ

k nejbližším hranicím. Cestovní list měli na jméno ruské paní.

Večer druhého dne dorazili do Menehouldu, kde měly býti zapřaženy nové koně. Tamní pošt-mistr Drouet, když král pobízel z vozu k další jízdě, poznal ho; dal sice koně na další jízdu, ale s několika druhy uháněl do nejbližší stanice Varenu, kde povoz byl zadržen.

Král se dal poznati a vrácen i s rodinou do Paříže za velikých nadávek a potup. Od té chvíle držán pod přísným dozorem: 12 důstojníků hlídalo jej v pokoji ve dne v noci při otevřených dveřích; v noci spával Lafayette vedle králova lože.

Národní shromáždění odňalo králi nazatím všecku moc; samo rozkazovalo ministrům. Jakobíni chtěli krále sesaditi; sehnali zástupy lidu na pole Martovo; Lafayette dal několik ran do nich a zjednal pokoj.

Rozvážnější uznávali, že by se mělo přestati v novotách. Lafayette a jiní sestoupili se v nový klub „přátel ústavy“, feuillanti, na ochranu konstituční monarchie proti divokým republikánům.

Nová ústava nebo konstituce zatím dokončena. Král na ni přísahal 14. září 1791. Nabyl pak více osobní svobody. Zákonodárná moc, již posud měl, odňata mu; ani právo amnestie mu nezůstalo; toliko veto mu necháno, že mohl sněmovnímu usnesení odepřít platnosti na nějakou dobu. Pod ztrátou koruny nesměl se vzdáliti 24 hodin cesty.

Zákonodárny sbor. První útok na Tuilerie. (1792.)

Když konstituce všude rozhlášena, rozešlo se ústavodárné shromáždění, a hned po něm, 1. října 1791 počalo zákonodárné shromáždění své porady, aby doplnilo a opravilo, co by kde v zákonech chybělo.

Dle Robespierrova návrhu žádný člen ústavodárného shromáždění neměl býti volen do zákonodárného, aby snad touto cestou nemohla býti zvýšena moc královská. Zvoleni tedy sami noví a mladí, neb aspoň přívrženci převratu, namnoze advokáti, kteří si nemálo zakládali a potrpěli na svou moc zákonodárnou.

Vystěhovalci francouzští za hranicemi, zejména hrabě Artois, snažili se pohnouti císaře Leopolda II. a pruského krále Bedřicha Viléma II. k válce s Francií.

Nebylo to sice nic platno, ale pro případ války slíbili si panovníci rakouský a pruský pomoc. Demagozi proto pomlouvali krále i královnu, že štvou nepřátely proti Francii. Zákonodárné shromáždění vydalo tresty na emigranty a na nepřisežné kněžstvo. Přijat i návrh kalvince, aby nepřisežní kněží byli deportováni do trestanecké osady americké Cayenne. Kněžím zakázáno choditi po kněžsku; manželství zbaveno náboženského rázu a j.

Girondini, zvláště když je poháněl ctižádostivý general Dumouriez, usnesli se, že Francie má vypověděti válku, aby státy přinutila vypuditi

emigranty a uznati novou ústavu francouzskou. Císař Leopold II. zemřel roku 1792, a tak jeho nástupci Františkovi II. posláno ultimatum, aby zrušil smlouvy namířené proti Francii a vojsko od hranic francouzských aby odvolal.

Ve Vídni odmítli obojí požadavek; proto král Ludvík XVI. přinucen navrhnouti 20. dubna v zákonodárném shromáždění, že se má vypo-
věděti válka „králi českému a uherskému“.

Jakobíni, aby přinutili krále potvrditi usnesení proti kužžstvu, přitáhli, sládek Santerre v čele, ve velikých zástupech k Tuilerím, vrazili do zámku, páčili a sekerami štípali dvéře, až se s pikami a šavlími ocitli před králem. Ten však ostal pevným, i když mu jeden posadil jakobínskou čepici a druhý opilý mu zavdával. Pohanili ho, ale ublížiti mu neodvážili se.

Papež Pius VII. zavrhl „civilní konstituci“. Za to mu odňaty ve Francii provincie Avignon a Venaissin.

Král uvězněn. Národní konvent. (1792.)

Vůdce pruského vojska vévoda brunšvický Ferdinand, než překročil francouzské hranice, pohrozil v manifestě ze dne 25. července úplnou zkázou Paříži, bude-li králi nějak ublíženo. Tím uražena čest francouzská, a jakobínům dána zbraň proti králi, zvláště když pak zůstalo při pouhé hrozbě.

Robespierre, Danton a Marat a jiní podněcovali k novému útoku na Tuilerie. V Paříži bylo známo, co se chystá. Zákonomodárny sbor měl 9. srpna večer, jak obyčejně, schůzi. O půl noci zvoněno na poplach. Ozbrojená luza, k níž přibyli z Marseillu tak zvaní *sansculoti* (měli dlouhé nohavice, místo jen po kolena), přitáhla 10. srpna nejprv na radnici, potom před Tuilerie.

Místo městské rady dosazena „revoluční kommuna“. V Tuilerích povražděna švýcarská stráž a vyházena oknem, zámek vydrancován a spustošen.

Král se dal v ochranu národnímu shromáždění; vykázána mu a rodině těsná lože v národním shromáždění; zažili tam hrozných věcí. Rozedrané tlupy přicházely s křikem, aby král byl sesazen. Poslanci tleskali pochvalu. Tím však už jim také padala moc z ruky a přecházela do rukou násilných, nečistých, neschopných.

Královská moc na čas zrušena; král uvězněn s rodinou v Templu, budově bývalého řádu templářského. Lafayette chtěl od Sedanu táhnouti na Paříž; ale že ho vojsko opustilo, prchnul za

Charlotta Cordayova.

hranice, byl rakouským vojskem jat, zavezen do Olomouce, a po nějakém čase propuštěn.

Další osudy Francie měl řídit národní konvent, jenž teprv měl býti zvolen. V té době Prusi oblehli Verdun. Jakobínská zuřivost se stupňovala. Žaláře byly naplněny. Ministr spravedlnosti Danton navrhl, aby všichni vězni najednou byli utraceni, neboť prý čím více krve se proleje, tím více zazelená strom svobody. Národní shromáždění to schválilo, brány 2. září pozavírány; pak počalo vraždění, jež trvalo do 9. září, a zahynulo na 5000 lidí.

V té hrůze konány volby do národního konventu. V Paříži zvoleni většinou předáci a stoupenčí Hory, po venkově zůstali Doláci ve většině.

Zatím přitáhlo z Nizozemska rakouské vojsko na pomoc. Panovníci, by trůny jejich nebyly otřeseny jako ve Francii, shledali se časem v tak řečenou koalici. Z počátku jich bylo málo, a Francie se nelekla, ani když jich přibývalo; byla republikánským duchem opojena a zfanatizována jako mohamedán svým náboženstvím.

Dumouriez se svým vojem obklíčen; že však podvůdce jeho Kellermann odrazil Prusy od Valmy, ustoupili ti. Francouzský general Custine postoupil do Němec a dobyl několika měst; Dumouriez porazil Rakušany u Jemappes a zmocnil se Belgie. Na jihu dobyto Savojska a Nizy. Francouzi všude za zpěvu a tance sázeli tak řečené „stromy svobody“ a šířili revoluční názory, zatím co spojenci nebyli jednotni, poněvadž dvory vídeňský a berlínský si nedůvěřovaly, jak brzy bude vyloženo.

Monarchie zrušena. — Král odpraven.

(21. září 1792.) — (21. ledna 1793.)

Od té chvíle, co národní shromáždění pustilo otěže vlády, uchopily je živly ještě smělejší a sobečtější. Už nebylo řeči o ústavě, na niž tolikráte přísaháno; jen heslo jakobínské se ozývalo: volnost, rovnost.

Národní konvent sešel se 21. září 1792 a hned v první schůzi prohlášeno království za odstraněné a Francie za jednotnou a nedílnou republiku. Ústava z minulého roku zrušena.

V konventě nastal zápas dvou hlavních stran, jakobínů a girondistů. Přední z jakobínů byli Robespierre, Danton, Marat a Filip, vojvoda orleanský, jenž aby dokázal plebejské smýšlení, dal si jméno Filip Egalité (rovnost). Girondini měli většinu, ale jakobíni měli zločincovu smělost a prováděli své návrhy pomocí luzy na galerii. Nemohlo býti pochybnosti, kdo se dostane na vrch, zvláště když girondini upadali do největší posavadní chyby strany královské: nerozhodnosti.

Zatím došly zprávy, že francouzské vojsko vítězně postupuje na severu i na jihu. Jakobíni, plni pýchy vyhlásili boj „všem tyranům“; troufali si sáhnouti králi na život. Poslanci Saint Just, Robespierre a jiní navrhli, aby Ludvík Capet, jak krále nazývali, hned byl popraven.

Girondini aspoň to provedli, že napřed zvolen 21členný výbor, aby složil žalobu, a král ať se hájí v konventě. Dále navrhli, aby konvent roz-

hodl jen o vině neb nevině králově; o trestě aby se rozhodlo všeobecným hlasováním národa = appel au peuple. Doufali zachrániti krále.

Mladý Desèze dokonalejší hájil návrhu, ale marně. Dne 16. ledna 1793 trvala schůze konventu 24 hodin bez přestávky za hrozného zmatku a vzteku; galerie řvaly; v hospodě, kam poslanci přicházeli se počerstvit, jakobíni pře-

Král Ludvík se loučí s rodinou.

mlouvali a hrozili. — Konvent odsoudil krále na smrt nepatrnou většinou hlasů; vojvoda orlean-
ský hlasoval pro.

Rozsudek vykonán 21. ledna. Král přijal zprávu klidně; i na smrt pak šel odevzdaně a mužně, aspoň s tou nadějí, že jeho rodiny bude ušetřeno. — Po smrti jeho i pak dauphinově přijal titul královský bratr nebožtíka krále, hrabě provenský, jakožto Ludvík XVIII.

Odpor.

(1793.)

Zprávy pařížské budily po Evropě úžas a nevoli. V Anglii, kde z počátku byli rádi, že Francie vidí vzor v jejich ústavě, vzácná společnost jak zaslechla hroznou zvěst, kázala zastaviti divadelní představení; francouzský vyslanec vykázán ze země. Podobně se stalo ve Španělsku. Konvent oběma vypověděl válku, potom i Holandsku. Tím uspišena první z válek koaličních. Konvent vypsál odvod na 300 000 mužů a vydal nových assignatů na 800 millionů franků.

Potupná smrt králova pohnula i velkou částí domácího obyvatelstva. Jakobíni, do svých záležitostí pevně zarytí, zabezpečovali se proti možnému odporu. Boj proti girondistům zostřil se na život a na smrt; zřízeny výbory veřejného blaha a veřejné bezpečnosti, aby stíhaly „podezřelé“ a hned i zřízen revoluční tribunál, aby je soudil.

Výbor veřejného blaha pronesl zásadu, že každý občan je vojákem. Cety se hrnuly pod prapory řadového vojska. Mnoho jich bylo rádo, že ve vojště jsou jistější životem než doma. Carnot tak důmyslně to řídil, že za krátko sestavena armáda půlmillionová.

Kommuna pařížská postavila si k ruce sansculotskou armádu pod vůdcem Henriotem, jenž byl schopen každé špatnosti. Zatčeno a do žaláře vsazeno z konventu 22 předních girondinů.

Kraje Vandée a Bretagne pořád čteněji vstávaly k boji za víru a krále, majíce za vůdce šlechtu, duchovenstvo, lesníky a podloudní obchodníky, a nebylo snadno ten odpor zlomit, když užívali všech výhod své hornaté a močálové vlasti.

Města Marseille, Lyon a jiná porazila své jakobíny a odpravila jejich předáky. Toulon

Henriot.

Dle kresby Gabrielovy.

město přihlásilo se k ústavě z roku 1791 a přijalo za krále dauphina pode jménem **L u d v í k XVII.** Z kraje kaenského bez vědomí otcova přišla do Paříže 25letá dívka Charlotta **C o r d a y o v a**; doma myslela, že Marat jest původcem tolika vražd a hrůz v Paříži; pod záminkou, že mu má co říci, vstoupila k

němu a zavraždila tu nelidskou příšeru. Byla chycena a jako hrdinka zemřela na popravišti.

Hrůzovláda.

(1793—1794.)

Výbor veřejného blaha, v čele Robespierre, napjal síly, by se uhájil. Cítil, že moc jeho visí na vlákně. Jen hrůzou si troufal udržeti vládu

Zákon proti podezřelým zostřen 17. září, že pak otvíral cestu k nejhoršímu pronásledování.

Žaláře nestačily. Aby se rychleji uprázdňovaly, podán návrh, ať revoluční tribunaly vynášejí rozsudky beze všeho, jen když je soudce přesvědčen o vině. Návrh sice ještě nepřijat, ale jednalo se již dle něho.

Hrůzovláda pracovala obojím ramenem; revolučními armádami a revolučními tribunaly. Armady, ze samých darebáků, zlodějů, lupičů a vrahů táhly z místa na místo, aby „podezřelé“ dodávaly revolučním tribunálům. Na stínání vozily s sebou stroje, řečené guillotiny; mezi dvěma kolmými sloupci padalo železo se šikmým ostřím, na způsob těžké sekery bez topora, a v okamžiku utínala hlavu od podloženého těla. V největší hrůzu pracovalo mnoho guillotin po celé zemi.

Královská rodina roztržena; sedmiletý dauphin matce odňat a dán surovému ševci Simonovi. Královna Marie Antoinetta převezena z templu do žaláře conciergerie; neměla ještě 40 let, ale ošedivělá již byla, jak se její matka vyobrazuje ze mnohem starších let. Byla pohnána před krvavý soud a obžalována ze hnusných zločinů; hájila se důstojně a zůstala klidna, i když nad ní vynášen rozsudek smrti; teprve po návratu do své cely roztálo jí srdce v proudy slz a usnula na několik hodin. Na popraviště vezena na obyčejné káře, ruce vzadu svázané, vedle ní spřísaháný kněz v občanském oděvu. Královna klidně vstoupila na lešení a sřata 16. října 1793. Lid už byl

tak otupělý proléváním krve, že jen takový zvláštní případ budil ještě pozornost a účast.

Dcera její, princezna Marie Terezie vyměněna později Rakušanům za zajatého generala a vdala se za vojvodu angoulémského.

Za 14 dní po královně odsouzeno a sťato 21 předních girondistů, pak šlechtitný Bailly, Barnave a mnoho jiných. I na vojvodu Filipa orléanského došlo; popraven pro podezření spiknutí proti republice.

I v provinciích, v městech a po venkově páchány hrozné ukrutnosti. Města, která se byla opřela, pozdobována a z rozkazu výboru pro veřejné blaho tisíce lidu hromadně postříleny. O dobytí města Toulonu zasloužil se mladý dělostřelecký důstojník Napoleon Bonaparte. Kraje vandejský a bretaňský po dlouhém a krvavém odporu přemoženy přesilou, na 15 000 lidí postříleno a v Loire utopeno, ale náboženské svobody přece si uhájily.

Křesťanské náboženství mělo býti vyhubeno. Neděle a svátky přestaly, kostely pozavírány, někde všichni kněží uvězněni. V Paříži chrám notredamský a jiné kostely znesvěceny prostopášnostmi ke cti bobyně rozumu. Divadelnice, oděná v bílý háv s modrým pláštěm, rudou čepicí jakobínskou na hlavě a píku v ruce, donesena na ověnčeném sedadle a posazena na hlavní oltář. Letopočet zaveden od počátku republiky, 22. září 1792. Měsíce jinak pojmenovány, a každý rozdělen na tři dekady; pět zbývajících dnů věnováno sansculotským slavnostem.

Robespierre na vrcholu — a popraven.

(1794.)

I mezi předáky jakobínskými nastaly spory: Robespierre a Danton zůstali na vrchu, a 24. března 1794 stalo 19 nejhorších krvelačníků. Myslílo se, že klidné časy se vrací; ale že Robespierre řevnil na Dantona, za týden se rozlétla po Paříži zpráva, že v noci zajati Danton, Desmoulins a jiní. Robespierre dal je obžalovati, že chtěli zříditi království; pročež odsouzeni a položeni pod guillotinu.

Když Danton veden na popravu, zvolal u domu, kde bydlel Robespierre: „Však ty brzy půjdeš za mnou!“ Robespierre se zálibou prý hleděl na popravu svého soka, a když hlava padla, mimovolně sáhl si na šíji, má-li ještě svou hlavu.

Výbor veřejného blaha se svými devíti členy stal se první mocí ve státě; i konvent ho byl poslušen. Robespierre byl neomezeným pánem. Když strana, jejímž původem zaveden nesmyslný kult rozumu, přemožena a předáci popraveni, rozkázal diktátor Robespierre prohlásiti, že konvent uznává nejvyšší bytost a nesmrtelnou duši. O slavnosti za tím účelem konané byl Robespierre veleknězem.

Robespierre.

Dle obrazu Guérinova.

Konvert, netroufaje si v čem odpírati diktátorovi, odhlasoval mu 10. června 1794. zákon, že tribunal nepotřebuje ku svému rozsudku vyslychatí svědků, ani nemusí žalovanému připustit obhájce.

Z toho bývaly hromadné popravy (*grandes fournées*), bez výslechu a bez obhájce, začasto ani osoba nebyla zjištěna. I kdo byl učenější, filosof *Condorcet*, chemik *Lavoisier*, nebo nadanější: básníci *Roucher* a *André Chénier*, kdo se slušně šatil nebo vybraněji mluvil, považován za podezřelého a zhynul pod guillotinou. Nastala nevídaná nedbalost v zevnějšku a surovost v řeči a jednání u národa, který ještě nedávno dával dobrý ton ve všem jemném a duchaplném.

A ni členů konventu nečekalo nic lepšího! Tu již poznávali zástupci lidu nebezpečí; Cambon se v konventě zprotivil Robespierrovi; ten zbledl nenadáv se odporu; Cambon vida to počal útočiti a zvítězil. Robespierre zatčen v konventě, a když mu přivrženci pomohli, po druhé zatčen ve svém bytě; v sebevražedném úmyslu rozstřelil si bradu. „Triumviři“ Robespierre, Saint Just a Couthon obžalováni z úkladů proti konventu, 28. července odsouzeni a odpraveni se mnoha přivrženci, mezi nimiž i velitel národní gardy, předseda výboru bezpečnosti a švec Simon.

Zákon ze dne 10. června zrušen a činnost revolučního tribunálu zastavena. Klub jakobínský zrušen.

Mladý Bonaparte.

(1769—1796)

Skalnatý ostrov Korsika má podle své povahy též obyvatelstvo: chudé, střídme, odvážné, volnosti a cti milovné; krevní pomsta, krvina, vendetta udržela se tam do zánovných dob.

Ostrov Korsika, na exponovaném místě ve Středozemském moři, chodil dosti často z ruky do ruky. V době, kdy nám tu na něm záleží, popustil jej Janov Francii, poněvadž tam nemohl zmoci vzpoury hrdého, svobody milovného lidu proti zništnému pánovi. Napoleon Bonaparte napsal o tom později, že se narodil, když vlast jeho zmírala.

Francie, aby přituzovala svazky s Korsikou, přijímala tamní synky na královské útraty do francouzských škol, zejména vojenských.

Tak přišel 10letý Napoleon Bonaparte r. 1779 do vojenské školy v Brienne. Duchem i srdcem byl Korsičan, Francouzů nenáviděl. Otec jeho Karel, nízký zchudlý šlechtic, byl advokátem v Ajacciu; matce bylo Leticia, rozená Ramolinova. Měla oděv starořímské matrony; divoký hoch Napoleon jen jí poslouchal. V rodině měl na živu čtyry bratry a tři sestry.

Mladý Bonaparte kdysi měl ve škole za trest kleče odprositi; bylo mu to tak proti mysli, že dostal silné záchvaty, a raději mu to prominuli. Nemaje peněz na zábavy jako zámožní jeho druzi stranil se jich, protože se mu vysmívali, tvrdil se v pevné, vzdorné vůli a hleděl si studii;

zvláště vynikal v mathematice; pak pěstoval i dějepis. Správně francouzsky psáti nikdy se nenaučil; také vždy mluvíval s nějakým korsickým přízvukem.

Roku 1785 přišel jako podporučík do dělostřeleckého pluku. Tehdy dostal od akademie cenu za práci: „Jaké zásady a řády vštěpiti lidem, aby šťastni byli?“ Sloh jeho přirovnal historik Dumarion k rozpáleným balvanům. Postavy Bonaparte zůstal podprostřední; do smrti měl přízvisko petit caporal, kaprálek. Oči jiskrné, do modra šedé, pleť bledou, nasnědlou, nos vyčnělý, úzké rty, kaštanové vlasy.

Když vypukla revoluce, vyjádřil se, že jako poručík je republikánem, jako general že by byl při králi. Smrt králova a nečestné zacházení s královskou rodinou hluboce ho dojalo.

Roku 1792 Bonaparte přidělen vojsku, jež bylo vysláno krušit města. U Avignona poraženo vojsko republikánské, ale Bonaparte dobře vedenou střelbou přinutil město vzdátí se. Jmenován setníkem. Když potom i Toulonu, kam pozornost Evropy byla obrácena, vydatně pomohl dobytí, stal se brigádním generálem a poslán do Italie.

Zatím v Paříži padl Robespierre. Nová vláda nedůvěřovala Bonapartovi, že důvěrně zůstal spřátelen s jeho bratrem. Byl povolán do Francie, přidělen pěchotě a poslán do Vandeje. Bonaparte vida, že byl odvolán s důležitého místa a dána mu úloha podřízená, hrdě odmítl. Byl

tedy propuštěn z armady a z generálů vymazán jako neschopný.

Bonaparte přišel do Paříže hledat si spravedlnosti, a když by té nenašel, tak jiného štěstí. Vyslovil vládě ochotu, že by šel do Turecka, které vždy pomáhalo Francii proti Rakousku, zřídit jim vojsko a založit pevnosti; ale nedostal odpovědi.

Zatím v Itálii nedařilo se vojsku francouzskému, a když vláda vyšetřovala, proč, všichni přednější znalci ukazovali na Bonaparta, ten že by nejlépe pomohl. Vláda se obrátila k němu. Bonaparte, dobře znaje ten kraj, vypracoval plán, a Francouzi opět vítězili. Za to přibrán do vojenského ministerstva.

Direktorium.

(1795.)

Robespierrova smrt přinesla oddech obyvatelstvu. Rozvrat revoluční tak byl hluboký, že jen pomalu mohl se vraceti pokoj a pořádek. Církev dále pronásledována, ale v neprodaných kostelech směla se opět konati bohoslužba.

Revoluce zvláště dvojí uměla: vraždit a dluhy dělat. Assignatů pořád vydáváno, ač již nebylo nač; roku 1795 bylo jich v oběhu za 12 miliard, a neměly téměř žádné ceny. Všecka živnost, orba, obchod a průmysl byly na mizině, potravin nebylo možná se dokoupiti; i na venkově zmáhal se hlad.

Zámožnější mládež, muscadinové, později jeunesse dorée, zlatá mládež, sestupovala se v kluby a kde potřeba i rázně a zbraní pomohla uvězněným a hubila zbytky zdivočelé anarchie.

I v konventě nabývala mírnější strana převahy, když také girondisté povoláni; předáci a přátelé hrůzovlády, kde kteří zbyli, odsouzeni k deportaci, národní gardy jinak zřízeny, zabrané jmění vráceno pozůstalým a příbuzným popraviců, zrušen revoluční tribunal a kostely vráceny původnímu účelu.

Royalisté dokonce pomýšleli zříditi monarchii. Dauphin měl vstoupiti na trůn jakožto **L u d v í k XVII.** Ale již nemohl. Nelida Simon porozuměl svému úkolu, umořiti svěťence na duchu i na těle. Zacházel s ním tvrdě a krutě; v templu ho zavřel do těsného, vlhkého, chladného pokoje, až dostal anglickou nemoc, klouby mu zpuchly, zuby vyhnily a zemřel 6. června 1795.

Konvent vida, že při takovém shonu stran nelze řádně vládnouti, zvolil ze sebe 11 členů, by vypracovali novou ústavu. **D i r e k t o r i u m** sestávající z pěti členů mělo dostati výkonnou moc, k ruce měli míti šest ministrů; zákonodárství přeneseno na dvojí sbor: **r a d u p ě t i s e t**, kteří měli navrhovati zákony, a **r a d u s t a r ý c h** o 250 členech, kteří by schvalovali navržené zákony. Volební právo omezeno.

Royalisté, aby přece provedli svou, sebrali 30 000 mužů národní gardy. Proti nim povolal konvent řadové vojsko, jehož velitel **B a r r a s** vybral si k ruce **B o n a p a r t a**; ten po krvavých

srážkách, kdy zabit pod ním kůň, obsadil přístup do Tuilerí a odrazil gardu.

Bonaparte povýšen za divisionáře a jmenován vrchním vůdcem vojska vnitř země. Tím vyvázl i ze své posavadní peněžní nesnáze a zasnoubil se civilně se sličnou Josefínou, vdovou po odpraveném generalu Beauharnaisovi. Do snubního prstenu dal jí vrýti „Au destin“, t. j. „k osudu“ svému ať oba tíhnou.

Konvent se rozešel a 27. října nastoupila nová vláda. Oba zákonodárny sbory se ustavily a zvolily direktorium.

Rakousko.

(1790—1792.)

Po císaři Josefovi II. přešla důstojnost císařská na jeho mladšího bratra Leopolda II. (1790—1792), který, než se stal císařem, již 25 let vládl v Toskanské a povznesl zemi k velkému blahobytu.

Stav se císařem měl co smířovati nespokojené národy rakouské z časů bratrových a rozvázně popouštěl. Měl blahovolené záměry. Korunu českou přijal v podzim r. 1791.

Sestra jeho Marie Antonie byla manželkou francouzského krále Ludvíka XVI. Když se ve Francii schylovaly věci ve zlé konce, napomínal císař Leopold II. sestru k opatrnosti. A když se nebezpečí zhoršilo po nezdařeném útěku královské rodiny z Paříže, smluvil se císař s králem

pruským o pomoc a ochranu monarchie a královské rodiny francouzské.

Zatím král Ludvík XVI. přijal ústavu. Ale francouzští demokraté dopouštěli se dalšího násilí proti svému králi. Proto císař Leopold II. obnovil smlouvu s Pruskem a chystalo se k válce, když tu císař onemocněl a zemřel 1. března 1792.

Nastoupil po něm prvorozený jeho syn František II., maje tehdy 24 let. Ani ne do půl roku dal se korunovati za krále českého.

Druhé dělení Polska.

(1793.)

V západní Evropě revoluční bouře rozbíjela evropský útvar státní, a na východě tytéž mocnosti, které se chystaly tomu brániti, polskou říši nejprv obraly, pak rozchvátily.

V Polsku počali uznávati, mají-li se uchrániti na živě, že potřeba odstraniti některé vady z jejich ústavy. Ve srozumění krále Stanislava Poniatovského se stranou vlasteneckou vypracována ústava a přijata většinou sněmu 3. května 1791. Liberum veto zrušeno. Aby nebylo sporů o trůn, měl po králi Stanislavu nastoupiti vládu rod saský, kurfirst Fridrich August dědičně.

Rusko tehdy majíc válku tureckou a švédskou, nemohlo zasahovati do Polska; Prusko řevně, že Rusko množí svou moc, podporovalo polské snahy. Král pruský Bedřich Vilém II. zavázal se hájiti celistvosti Polska.

Protější strana šlechty, v čele Felix Potocki a hejtman Braniczki, učinila proti všemu tomu pod ochranou ruského vojska konfederaci v Targowicích r. 1792.

Kościuszko se svým lidem.

Jan Matejko.

Poláci pak marně čekali pomoci pruské, a saský rod nechtěl se na nejisto znepřáteliti s Ruskem. Tadeáš Kościuszko, vůdce vojska polského, poražen u Dubienky nad Buhem. Nová ústava zrušena, král Stanislav chtě nechtě přidal se ke straně ruské.

Pruský král, přes daný slib, smluvil se s carevnou Kateřinou II. o druhé dělení Polska,

protože prý tak sešlému státu má se ubrati země, aby přestal sousedům býti nebezpečným. Kateřina popustila Prusku takového podílu, že král pruský z polského spojence stal se ruským. Prusko zabralo větším dílem Velkopolsko, Poznaň a Hnězdno. Rusku připadla Ukrajina, Volyň, Podolí a velká část Litvy. Rusko tím zase dále proniklo k západu. Sněm polský v Grodně zbraní donucen to uznati. Rakousko tehdy se neúčastnilo.

Třetí dělení Polska.

(1795.)

Polská říše scvrkla se v nepatrné území. Na grodenském sněmu nechalo jí Rusko nějakou samosprávu a počet vojska odměřen na 15 000.

Polsko zachvívalo se bolestí, až se r. 1794 vzchopilo, povstání se šířilo, a pod Kościuszkiem vyhnány ruské posádky z Krakova, Varšavy a z Vilna.

Následkem toho se dvojí strany táhla vojska nepřátelská: pruské dobylo Krakova, ruské zvítězilo u Maciejovic, kde prý Kościuszko smrtelně raněn zvolal: „Finis Poloniae!“ Suvorov útokem na Pragu krvavě dobyl Varšavy. Carevně to vzkázal po vojansku: „Hurá! Praga! Suvorov,“ načež ona také: „Díky, maršale! Kateřina.“

Když se po tom nešťastném obratu schylovalo k dalšímu dělení, Rakousko vyslalo vojsko přes haličské hranice, aby nevyšlo na prázdno.

Umluveno třetí dělení Polska. Rusko nechtělo připustiti Rakouska za podílníka, nicméně takto rozděleno: Rusko přibralo ostatek Litvy a Volyně a Kuronsko; Prusko dostalo kraje, jež nazvány nové východní Prusy a nové Slezsko; Rakousku připadla západní Halič, kraj mezi Buhem a Pilicí. Ze tří měst: Grodna, Varšavy, Krakova každý stát dostal jedno.

Polský král a vojvoda kuronský žili pak v Petrohradě. Kościuszko byl v zajetí a po smrti carevny propuštěn byv odjel do Ameriky. Mnoho přednějších vlastenců polských prchlo do Francie, Italie a Turecka, sice jim hrozilo vězení pruské, rakouské a ruské.

První válka koaliční.

(1796—1797.)

Po potupné králově smrti všechny státy evropské, kromě Turka, hlásily se do koalice. Německé vojsko překročilo Rýn, španělské Pyreneje, Angličané usedli v Touloně a Rakušané zvítězili u Neerwind r. 1793, kde se arcikníže Karel poprvé vyznamenal. Podivno, že poražený tam Dumouriez, jako před ním Lafayette, zamýšlel opanovati Holandy a vítězně pak táhnouti na Paříž, aby dauphina dosadil na trůn. Rakouským vítězstvím ovšem záměr jeho zmařen.

Ale pak zase poražení Rakušané u Fleurus. General Pichegru podmanil Holandy a učiněna z nich republika batavská. Prusko chtěc hodně nabrati z třetího dělení Polska, učinilo

s konventem potupný mír: postoupilo Francii potaji levý břeh Rýna; jiná německá knížata jednala též tak nečestně a zrádně.

Tak tu válečně proti Francii stálo kromě Anglie jen Rakousko, na jihu spojené s králem sardinským a neapolsko-sicilským.

Ve Francii direktorium zle hospodařilo. Církevní majetek byl rozmrhán, a dluhy stály. Assignatů vydáno do té doby na 50 miliard; poklesly tak, že 10tisícová poukázka platila 30 franků. Direktorium ohlásilo státní bankrot. V Paříži povstali kommunardi. Barthélémy s Carnotem, oba z direktoria, pomýšleli obnoviti monarchii. Zvěděv to Bonaparte srozuměl se s ostatními členy direktoria a poslal do Paříže něco vojska. Mnoho poslanců zjímáno a deportováno do Cayenna. Carnot prchl do Švýcar.

V Itálii stály rakouské voje. Tam tedy nastávala nová práce válečná. Francouzské vládě to bylo vhod, neboť zakryla doma své finanční nesnáze, a válka měla býti na útraty nepřítelovy. Bonaparte jednal dle zásady, že válka živí se sama. Kudy vojsko táhlo nebo kde se rozložilo, rozléhaly se krajem křik a pláč týraných lidí, ryk a řehot odváděných koní, řev honěného a poráženého dobytka, vřesk plašené drůbeže. Ve dne v noci, v zahradách i na vsi hořely ohně, u nich neustále vařeno, a na rožni nebo jinak pečeno; vojáci kol ohňů rozložení výskali, zpívali a pili. Potom značné rekvisice a konskripce a po válce teprv ohromné pokuty a válečné ná-

hrady. Někdy se drancovalo i v zemích, s nimiž ani nebyla vojna.

Tentokrát Itálie měla být zdrancována. Francouzské vojsko roznášelo republikánskou svobodu, ale dávalo si ji draho platit: hojně a skvostně bylo hostěno, a vedle všech ostatních náhrad odvážena i vzácná díla vědecká a umělecká: drahé knihy, sochy, obrazy a j.

Bonaparte poslán do Itálie. Měl nový, genialní způsob válčení. Neoby-

čejnou rychlostí obracel a soustřeďoval své síly, uhořel na některou část nepřátelského vojska, a než se nepřítel nadál a sebral k odporu, porazil ho v jednotlivých sborech. Uměl však

také vojsko povzbudit a roznítit, že vůdce a vojsko splývaly v mocný celek. Vojíni, zvláště gardy pod Bonapartovým velením, považovali se za nepřemožitelné.

General Bonaparte u Rivoli.

F. E. H. Philippoteaux.

První starostí Bonapartovou v Itálii bylo zvednouti a opatřiti armadu velmi zanedbanou, otrhanou, hladem zmořenou. Slíbiv jí pak slávu a kořist, vítězil v celé řadě šarvátek a bitev: u Montenotte, Millesima, Dego, Cevy,

M o n d o v y, až přinutil sardinského krále k míru v Turině.

Rakouské vojsko, vůdce Beaulieu, couflo za řeku Addu. U L o d i strhl se krutý boj o úzký most, a v dýmu děl protlačili se Francouzi na druhý břeh; trosky rakouského sboru zatlačeny do Tyrol.

Druhá armada rakouská, vůdce Wurmser poražena u L o n a t a, C a s t i g l i o n e, R o v e r e t a, B a s s a n a.

Potom Bonaparte sídlel s chotí Josefinou v Montebellu, kde hojně staráno bylo o hluché kratochvíle.

Když pak třetí armada rakouská, vůdce Alvinci, poražena u C a l d i e r a, A r c o l e a R i v o l i, Bonaparte dobyv Mantue pustil se směle na sever, dobyl Celovce a pronikl až k Lubnu. Čekal si pomoci, která však nepřišla; kdyby se byla sebrala nějaká síla proti němu, mohlo s ním býti všelijak.

Na německém bojišti zvítězil arcikníže Karel u A m b e r k a a V i r c b u r k a a zahnal Francouze za Rýn. Pak povolán proti Bonapartovi, ale měl vojsko velmi zbědované. Učiněn mír v C a m p o F o r m i u r. 1797. Rakousko místo Nizozemska a Lombardie dostalo Benátky s okolím, Dalmacii a Istrii. Podmínky míru s Německem podepsány v Rastattě.

Bonaparte již dříve málo dbaje direktoria, od této doby počínal si samostatně. Za dvě leta měl Itálii podrobenu; učinil z ní r e p u b l i k u c i s a l p s k o u a z kraje kolem Janova r e p u -

bliku ligurskou; správu jim dal jako ve Francii: direktorium a dvojí sbor zákonodárný; obě republiky zůstaly v závislosti na Francii.

Pak jen Anglie trvala dále ke Francii v poměru nepřátelském.

Převraty v Římě a ve Švýcarech. (1798.)

Papež nemohl mlčeti k některým přechmatům republikánské vlády francouzské do církevních práv. Francouzi se přičiňovali, aby republikánský duch zmáhal se i v církevním státě. Bratr Napoleonův, Josef Bonaparte, jmenován tam francouzským vyslancem, a v jeho domě se scházeli jakobíni, nepřátelé papežské vlády.

Roku 1797 zosnována v Římě pouliční potyčka, v níž těžce raněn francouzský general Duphot a za krátko zemřel.

Direktorium vyslalo tam Berthiera, jenž 10. února 1798 kročil s vojskem do Říma a za pět dní prohlášena římská republika. Stařec papež Pius VI. odvezen do Sieny, do Florencie, posléze do Valence, kde dokonal ctnostný život. Skrovný jeho majetek nenechán jeho věrným sluhům, nýbrž prodán jako národní majetek francouzský. Správa města netroufala si bez povolení dáti papeže pohřbíti, pročež důstojně pochován teprv za 4 měsíce z rozkazu Napoleonova. Kardináli vykázáni z Říma.

Ve Švýcarech povstala demokratická proti oligarchické vládě v Bernu. Proto vypově-

děno něco demokratů, kteří pak požádali direktorium o pomoc.

V Paříži rádi zakročili, aby veřejnou pozornost odvrátili od veliké vnitřní nesnáze finanční.

Francouzi přitáhli do Bernu, sebrali 5 mil. franků státního pokladu a zřídili republiku helvetskou. Ženevu přibrali ke Francii.

Na moři Francie štěstí neměla. Anglie odňala nejen jí nýbrž i spojené s ní republice batavské bezmála všechny zámořské osady a náramně se tím zmohla.

Bonaparte v Egyptě.

(1798—1799.)

Mladému vůdci Bonapartovi otvíraly se širší rozhledy. Válečná sláva jeho byla již veliká.

Důvěrní přátelé radili zasáhnouti také do vnitřní vlády. Než Bonaparte neuznával ještě svůj čas. Věda, že direktorium hledí naň nedůvěrně, rozděloval své vavříny na své okolí, na vládu a jiné.

Bonaparte chtěl nabyti ještě slavnějšího jména: z bystra namířil zraky na Anglii; v ní viděl hlavního nepřitele. O Rakušanech psal direktoriu, že jich netřeba se báti, že jsou váhaví a nehybní. Činné a odvážné Angličany že třeba zkrušiti; potom prý celá Evropa bude Francii u nohou.

Po nějaké době předložil i plán, jak nejlépe na Anglii: zmocniti se Egypta, vyhnati Angličany z tamních držav, prokopati šíji suezskou a opa-

novati tuto obchodní cestu. Položiti tam vojenské stanoviště a zbrojiště, odkud by se pak táhlo na Persii do Indie, anglické komory. Zároveň by se tam zřídila obchodní stanice na přívoz a vývoz zboží. Tak měla býti přetata hlavní žíla moci anglické.

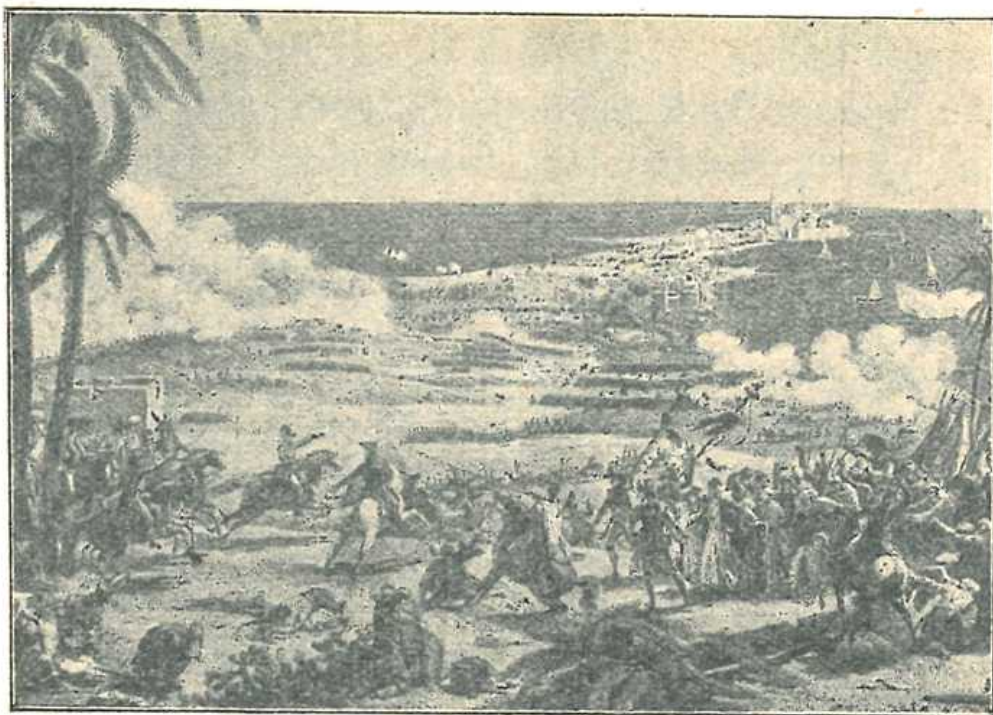
Direktorium schválilo záměr a francouzské noviny psaly, jakoby se chystal útok na pobřeží staré Anglie. Koncem června 1798 vyploul Bonaparte z Toulonu maje 32 000 mužů; zastavil u ostrova Maltý, jež mu velmistr rytířského řádu johanitů postoupil. Anglický admirál Nelson, zkušený hrdina již jen o jednom oku a jedné ruce, čil pravý úmysl a projížděl Středoziemským mořem, ale Bonaparte přece unikl. Potom Bonaparte vzal útokem Alexandrii, přední stráž egyptskou. S vojskem přijeli z Francie též učenci a umělci do Egypta na své zkumy.

Egypt náležel k turecké říši, ale vlastně tam vládli Mameluci, vojenský sbor, jehož náčelníci se rozdělili o zemi. Proto sultanovi tureckému ani neopověděna vojna.

Od Alexandrie táhli Francouzi vyprahlým krajem za nesnesitelného vedra k pyramidám, kde došlo k rozhodné bitvě. Bonaparte polechtal ctižádost vojska, že tisíce let hledí na ně s pyramid, a rozestavil vojsko do čtverců; učenci a osli, tak zněl rozkaz, ať jdou doprostřed. Všecko se tomu vtipu zasmálo, nabylo mysli, a když se mamelucká jízda přihnala strašlivým útokem, krvavě odražena a poražena. Třetího dne vjížděl vítěz do Kaira, hlavního města země faraonské.

Za nedlouho přišla zvěst, že Nelson 1. srpna přepadl francouzské vojsko na rejdě u Abukira. Námořní bitva počala k večeru. Za nedlouho se vzněla admiralská loď francouzská „Orient“ s 500 muži a 120 děly, a když s ohlušujícím výbuchem vyletěla do vzduchu, nastalo chvíli hrozné ticho. Potom dále bojováno a ráno se

Bitva u Abukira.

Dle obrazu Le Jeunova ryl Boirnet.

vidělo, že francouzské loďstvo zničeno. Ze stozáru „Orientu“ dal si Nelson zhotoviti rakev, již pak všude míval s sebou.

Bonaparte vydal se počátkem r. 1799 do Syrie, kde se sbíralo turecké vojsko, a než se nadáli, porazil je u Jaffy. Druhého města Akru, kde pomáhali Angličané, ani za dva měsíce nemohl dobyti. Mrzelo ho to, zvláště že již zkázal generalům do Egypta, kdy hodlá vjížděti do

tohoto „zajímavého“ města. Později často zpomínal, že tehdy o pískové zrnko rozrazil se jeho světové záměry.

Zatím značné turecké vojsko, převezené anglickými loďmi, položilo se u Abukira. Napoleon zase z nenadání tam přikvapil a 2. srpna je krvavě porazil.

V tu dobu Bonaparte, uslyšev o nové válce v Evropě a o nepořádku ve vlasti, řekl si nemažiti čas v Egyptě. Zanechav Klebera generála tam vrátil se do Francie. Kleber v Egyptě vedl si statečně, zvítězil u Heliopole, ale když padl dýkou vrahovou, zbytky vojska na anglických lodích zavezeny domů.

Druhá koalice.

(1799—1802.)

Direktorium, že proti právu zabralo Ženevu a Bonaparte, že se vypravil do Egypta na výboj, vzbudili v Evropě řevnivost. V Rusku po Kateřině II. nastoupil syn její Pavel I., takový přítel řádu johanitův, že si ho později i velmistrem zvolili. Když tedy Bonaparte zabral Maltu, smluvilo Rusko s Rakouskem válku proti Francii. Anglie byla tu sama sebou spojencem, Turecko se přidalo. Prusko, kde od roku 1797 vládl Fridrich Vilém III., nemělo se k ničemu, ani zjevné urážky francouzské jím nehnuly. Král obojí Sicilie, Ferdinand IV., vlastně jeho podnikavá choť Marie Karolina, dcera císařovny Marie Terezie, horlivě chystala válku.

Tato přílišná horlivost zavinila, že počátek byl nešťastný. Nedočkávaný útok neapolského vojska na republiku římskou byl odražen, král ujel na Sicilii a z Neapolska učiněna republika parthenopská.

Na severu ve Švábsku zvítězil arcikníže Karel u Ostracha a Stockacha nad francouzským vojevůdcem Jourdanem.

V Itálii vítězili spojení Rusi a Rakušani pod vůdcem Suvorovem: nejprv poražen Moreau u Cassana, potom i Macdonald, chvátaje mu na pomoc, prohrál třídní bitvu nad Trebbií. Třetí armáda francouzská zbita pomocí rakouského vůdce Melasa.

Republiky neapolská a římská padly, když francouzské vojsko nemohlo jich držeti. Francouzi již přes půl roku po smrti papeže Pia VI. zdržovali volbu nového papeže. Teď teprv pod ochranou císaře rakouského sjelo se 35 kardinalů do Benátek a v konklave zvolen 14. března 1800 Barnabáš Chiaramonti, papež Pius VII. Ještě toho roku vrátil se do Říma. Francouzi vytlačeni z celé Itálie až na Janov.

Arcikníže Karel táhl do Švýcar; tam tedy Francouzi stahovali hlavní válečnou sílu. Byly to pro Francii těžké časy, a nejlepší vojevůdce posud byl v Egyptě.

Avšak spojenci se nepohodli. Rusi chtěli hned vrátit italské kraje bývalým držitelům, kdežto Rakušané to odkládali, až by na ně více vypadlo.

Ruské vojsko bylo ve Švýcarech na dvě rozděleno. Francouzský general Massena sevřel ruského Korsakova a porazil, než mu Suvorov mohl přispěti, a tak tomuto nezbývalo leč táhnouti do Rakous, kam dospěl s částí vojska dosti zbědovaného.

Bonaparte konsulem.

(10. listop. 1799.)

V takových nesnázích tanula Francie, když se Bonaparte vracel z Egypta. Vláda direktorů se znelíbila. Všecek národ viděl v Bonapartovi svou spásu. Kudy jel, byl radostně vítán, vyzváněno, ohně páleny.

On sice ještě byl opatrný a z Lyonu jel do Paříže na zapřenou, ale když mu pak oslava tím více nahražena v Paříži, a nejdůvěrnější přátelé radili, smluven státní převrat.

Rozhodný krok měl se státi 18. brumaira, 9. listopadu. Tři direktoři ustoupili z úřadu; rada starých byla po vůli; rada pěti set se bouřila. Vojsko stálo pohotově, volalo sice „vive Bonaparte“, ale se nehýbalo. Teprve když bratr Lucian, jakoby mu záleželo tolik na republice, nasadil Napoleonovi kord na hrud', že ho probodne, kdyby sáhl na svobodu Francie, bylo vojsko získáno. Murat, svak Bonapartův, manžel jeho sestry Karoliny, s bubnováním uvedl granátníky do sněmovny, a když poslanci ještě se neměli k odchodu, rychlým postupem je rozehnali; kteří nejvíce křičeli, potom nejvíce utíkali.

Místo pěti direktorů přejali vládu tři konsulové, zprvu nazatím. Ti vypracovali novou ústavu. Bonaparte zvolen prvním konsulem na 10 let; jemu přidáni 2 konsuli s poradním hlasem a na 5 let. Zákony navrhovala vláda, radil se o nich tribunát, usnášeti se o nich měl sbor zákonodárný, a vrchním strážcem byl senát.

Ale v celku a v jádře konal všecku moc první konsul, zvláště když byl oblíbeným vojévůdcem. Lidu zbylo jen jméno svobody, ale nedbal, jen když pod pevnou rukou zase nabyl klidu.

Každá strana hleděla získati Bonaparta; on však se bral svou cestou a již i za — svým cílem. Dával republikánské zákony s despotickým hrotem. Opravil veřejnou správu. Místo voleného úřednictva zavedl placené státní, které sám jmenoval. Staral se o pořádek v zemi, obchod a průmysl se zmáhal, finance se lepšily. Revoluce zlomena, zkrocena.

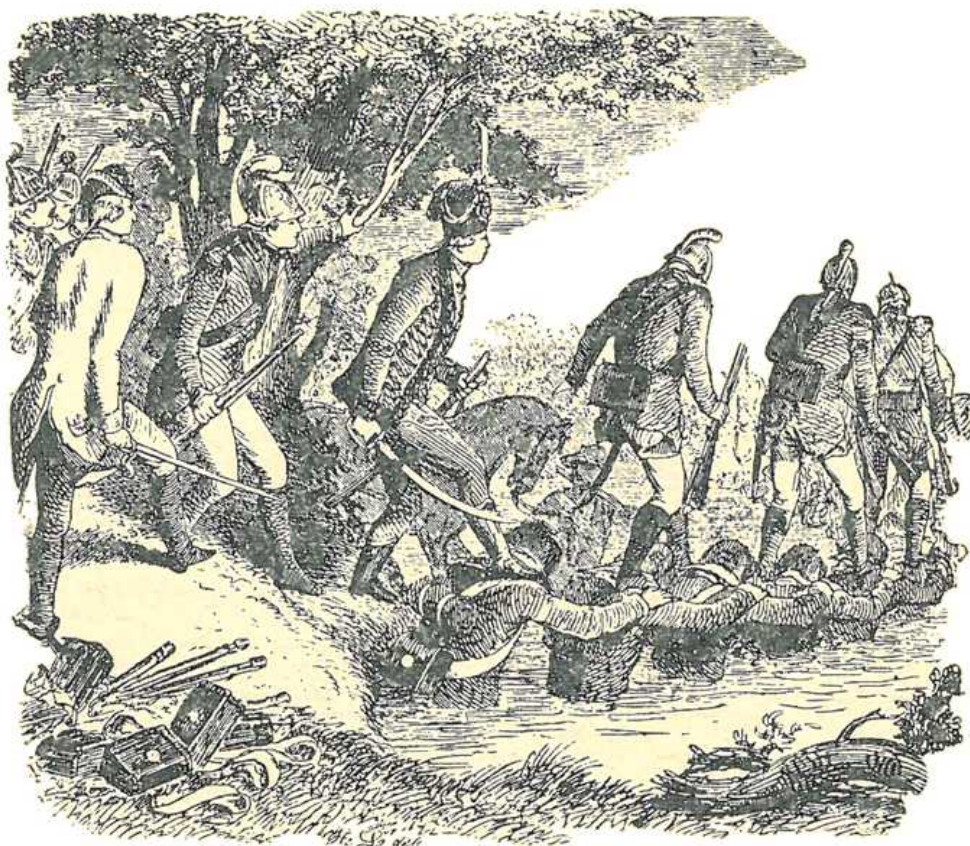
Počátkem roku 1800 přestěhoval se prvý konsul s chotí Josefínou a jejími dětmi, dcerou Hortensí a synem Eugenem do královského zámku Tuilerí. Počínal tam nový dvorní život. Josefína a sličná Hortense libovaly si ve skvostných zábavách, jež duchaplný Talleyrand ministr zahraničních věcí, uměl společenskými způsoby oduševňovati. Bonaparte již nenosil dlouhých vlasů; jen na čele si nechal přičesanou kštici. Také již bral na sebe, tvář se mu hladila a postava nabývala oblejších tvarů.

Vojna dále. (1800—1802)

Náčelník republiky a vojevůdce Bonaparte snažil se udržeti francouzské vlivy v Italii. To pravda vedlo ke srážkám s Rakouskem, a tak vojna, tak řečená druhá koaliční, dále vedena.

Živá lavka u Marenga.

V Italii rakouský general Melas obléhal Massenu v Janově. Bonaparte jako kdysi Hannibal překročil trojím proudem Alpy a než se ho Melas nadál, padl mu v bok. U Marenga 14. června 1800 strhla se urputná 13hodinná bitva. Plukovník Radecký a přítel jeho hrabě Hardegg rozkázali svým pionýrům sestaviti se v živou lavku, po níž přešly oddíly vojska na

druhý břeh, pak rychle nastavěno mostků, a v poledne bylo Marengo v rukou rakouských.

Rakušané vyhrávali, ba již považovali vítězství za tak jisté, že Melas poslal do Vídně radostnou zprávu. Ale když odpoledne byl raněn a odjel do blízké Alexandrie, francouzský general Desaix, uslyšev z daleka rachot děl, přispěl na pomoc. Bonaparte pustil slovo, že je zvyklý spáti na bojišti: gardy ožily, a rakouský úspěch změnil se v rozhodnou porážku. Bělouš, na němž Bonaparte v té bitvě seděl, dostal jméno „Marengo“ a zůstal oblíbeným jeho koněm. Republiky italské obnoveny.

Na severním bojišti, v Němcích stálo rakouské vojsko pod 16letým arciknížetem J a n e m. Francouzský general Moreau vítězně postoupil do Mnichova a zvítěziv krvavě u Hohenlinden pronásledoval zbytky rakouské armady a otevřel si cestu k Vídni.

Mírem v Lunévillu počátkem 1801 zůstalo při starém, ale Rýn ustanoven hranicí francouzsko-německou.

Jediný nepokořený nepřítel zase tu byla ještě Anglie. Bonaparte získal za spojence severní státy a Rusko, když propustil ruské zajaté bez výkupu, s vojenskými počty a v lesklých uniformách, čímž se zalichotil carovi. Ale Nelson porazil Dány, a car Pavel I. v tu dobu zavražděn. Syn jeho a nástupce Alexej I. vystoupil ze spolku, a tak v Amiensu roku 1802 došlo k míru: Egypt ostal portě, Malta johanitům, z ostrovů ionských učiněna svobodná republika.

Anglie slíbila vše vrátit, čeho dobyla, vyjma Ceylon a Trinidad.

Když Rýn ustanoven za hranici mezi Francií a Německem, mělo se německým státům za území, připadlé ke Francii, dostati náhrady v Němcích saekularisací = zabráním duchovních statků, a mediatisací svobodných měst, podřízením pod zemskou vládu. Říšské stavy, zvláště nejmnocnější z nich, Prusy a Bavorsy, ode dávna zvyklé jednati samostatně, dōprošovaly se poníženě francouzské milosti a smluvily se přímo s Francií. Namnoze dostali větší náhrady než byla jejich ztráta, zvláště když Bonaparte nadržoval silnějším proti slabším. I říšské stavy, které ničeho nepozbyly, dostaly podíly z kořisti. Císaři nezbylo leč uznati toto usnesení tak řečené říšské deputace.

Car Alexander I.

(1801—1825.)

Po carevně Kateřině II. nastoupil její syn Pavel I. roku 1796. Vládl despoticky, přesně vedenou censurou a policií, až tak se znelíbil, zvláště za těch nepokojných časů, že ve spiknutí čelnějších důstojníků a státních úředníků byl 23. března roku 1801 vlastní šerpou ve spárně zardoušen.

Po něm dosedl na ruský trůn jeho nejstarší syn Alexander, rusky A l e x e j I. Vychován byl dle vůle a rozvrhu babičky Kateřiny. Když mu napadalo, jak těžký úkol ho čeká, připadlo mu

těž, raději přehnouti do Ameriky a žít tam soukromníkem.

Jako vladař snažil se upřímně o zvelebení své říše: šířil osvětu, zakládal školy nízké, střední a vysoké, jak moha mírnil nevolnictví a povzbuzoval průmysl a obchod.

Car Alexej I.

Dle Boudonovy kresby ryl
P. Andonin.

Rádce měl car Alexej I. rozšafné. Válkou se Švédskem získalo Rusko r. 1809 Finsko. Z válek na východě získána od Turecka Besarabie, od Persie dobyto krajů hraničných.

K Napoleonovi jevil velký obdiv, ale když překráčel meze spravedlnosti, uzavíral car alliance k jeho pokoření, až r. 1812 mezi oběma panovníky vypuklo zjevné nepřátelství. Když Rakousko přidalo se k Napoleonovi, ruský admirál Čičagov dostal rozkaz, buditi Jiho-slovany, slibovati neodvislost, samostatnou říši.

Bonaparte doživotním konsulem.

(1802.)

Republikáni vidouce Bonapartovu moc růsti do nebezpečné výše, ukládali mu o život. Již

r. 1800 na štědrý večer, když Bonaparte jel do opery, vybuchl na ulici sud prachu a třaskavin; Bonapartovi nic se nestalo, snad jen proto, že podnapilý kočí ujížděl jako šílený. Jiné spiknutí prozrazeno, načež účastníci podle proviny usmrčeni nebo vyvezeni.

Krátké doby klidu užil Bonaparte, aby zjednal v zemi zákonité poměry. Církevní věci urovnaly se konkordatem s papežem Piem VII. Katolické náboženství uznáno za vládnoucí ve státě. Když ve shromáždění kdosi radil, aby Francie měla své zvláštní náboženství, řekl Napoleon po vojensku jadrně a úsečně: „Cesta k novému náboženství vede přes Golgotu a toho se mi nechce!“

Prvý konsul snažil se o konkordat, že uznával hluboký význam a velikou působnost náboženství, a že věděl, jak veliká část národa přeje si opět býti veřejně katolickou, neboť skrývala svou víru jen před surovými jakobíny. Ale Bonaparte kladl takové požadavky, že jich papež nemohl splnit bez veliké škody církve na svobodě a kázni. Posléze přál si Bonaparte, aby státní tajemník papežský kardinal Herkules Consalvi přijel do Paříže. Stalo se; tam krutě a lstivě naň naléháno, až 15. července 1801 dokončena smlouva, jížto republika nabyla velikých práv v církvi francouzské.

Konkordat prohlášen ve svátky velkonoční r. 1802. Den před tím vydal Bonaparte prohlášení, že... „zpozdlá politika pokusila se pohřbiti náboženství. Přestaly zbožné slavnosti, při nichž občané pozdravovali se sladkým jménem bratr-

ským a poznávali, že pod rukou Boha svého tvůrce jsou vespolek rovni; umírající ostával osamělý v posledním zápase a neslyšel těšivého hlasu, který volá křesťany k lepšímu životu; i z přírody byl Bůh jako vypuzen... Zároveň spojovaly se rozpoutané vášně uvést společnost ve zkázu a zmatek. Proto bylo třeba obnoviti náboženství na jeho základech a jen prostředky, jaké náboženství samo schvaluje. Stoletý příklad a rozum kázaly obrátit se k papeži, aby názory se spojily a srdce smířila. Hlava církve ve své moudrosti uvažovala blaho státu; pastýři slyšeli jeho hlas; vláda souhlasila, co Sv. Otec schválil a zákonodárci to uzákonili.“ Tak mluvil voják Napoleon. Patrně se tu ozývaly vědomosti a city z jeho mladosti.

Papež radostí, že ve Francii obnoven náboženství, jmenoval z Francie čtyry kardinály, mezi nimi strýce Bonapartova, nevlastního bratra jeho matky, arcibiskupa F e s c h e z Lyonu, jenž i vyhlédnut za vyslance u papežského dvora.

Ale papežova radost netrvala dlouho: s obojí strany, nepřátelské i katolické brojeno proti konkordatu; papež nazýván i kacířem a rozkolníkem. Zmatku přibývalo, když někteří starousedlí biskupi neuznali příčin vzdáti se diecese. Koloval posměšný verš: Pio per conservar la fede, perde la sede. Pio per conservar la sede, perde la fede, že Pius VI. aby chránil víru, pozbyl sídla; Pius VII. ztratil víru, aby zachránil sídlo. Nejhorší bylo, že Bonaparte ze své moci přidal ke smlouvě 77 „organických článků“, jimiž církev citelně poškozena.

O školy, nižší a vyšší, docela zanedbané, postaral se Bonaparte, třebaš nebyl ctitelem pouhé učenosti, jen aby mu vzdělaly potřebné úřednictvo, a tu prý „trochu latiny a matematiky, více netřeba.“ Průplavy kopány a nákladné silnice stavěny, přes Simplon, Cénis, z Janova do Marseillu.

Revoluční zákonodárné sbory nadělaly několik tisíc nových zákonů, unáhlených, nesouhlasných, že pro samé paragrafy nebylo viděti spravedlnosti a mizela právní jistota. Bonaparte sebral si na poradu přední právníky, on sám se pilně účastnil práce, až vydán *code civil* nebo *code Napoléon*, nový zákonník.

Roku 1802 založen řád „čestné legie“ o několikterém stupni za zásluhy občanské a vojenské; má hrdé heslo „čest a vlast“ a mohl jej dostati prostý voják i general. Vojáci do ohně šli za to vyznamenání.

K návrhu senátu jmenován Bonaparte ve všeobecném hlasování národa dvěma miliony hlasů doživotním konsulem.

Tu však opět royalisté žehrali, vidouce, že vlna povznáší Bonaparta pořád výše, a oni chtěli trůn zachrániti domácímu rodu bourbonskému. Osnovali spiknutí, Angličané pomáhali. Policejní ministr Fouché to vystopoval, načež Cadoudal a 19 jiných odpraveno, generál Pichegru prý sám se zavraždil v žaláři, Moreau vypověděn do Ameriky.

Císař Napoleon I.

(1804.)

Že Anglie podporovala royalistické spiknutí proti náčelníku republiky, poměr Anglie a Francie znova se zostřil, a tím více, když Anglie neplnila závazků míru amienského.

Bonaparte sbíral vojska k severu, stranou k Anglii. Zatím co veřejná pozornost tam byla obrácena, vyčistoval Francii od svých nepřátel, hlavně od příslušníků a stoupenců rodu bourbonského. Sáhl i přes hranice. Mladý vojvoda enghienský, rodu bourbonského z větve Condé, sídlem v badenském městečku Ettenheimu, byl proti mezinárodnímu právu v noci vyslanými tam francouzskými četníky jat a odvezen do Francie; ačkoli mu žádná vina nedokázána, byl náhlým soudem vojenským odsouzen, v noci půl hodiny po rozsudku za svitu luceren ve hradebním příkopě ve Vincennách zastřelen a na místě do vykopaného již hrobu v šatech jak byl, pochován. Brutální politická vražda zatřásla světem.

Ve Francii lid myslel, že proti Bonapartovi stojí se samé úklady a nástrahy, a kdyby on některému podlehl, že by zase bylo po klidu a pořádku v zemi.

Toho smýšlení užil tribunat a z jara 1804 předložil senatu přání, aby Bonaparte jmenován byl císařem, a hned dědičným, aby nástupnictví po něm bylo zajištěno. Kdyby on neměl mužských potomků, ať přejde právo na jeho bratry Josefa a Ludvíka. Senát svolil a národ plebiscitem

přes $\frac{1}{4}$ milionu hlasů návrh potvrdil téměř jednomyslně.

Císař Napoleon I. zřídil si panovnický dvůr, kde všechno šlo dle přísné etikety a ve všem se zračila hluboká poddanost. Najmenoval si nových hodnostů světských i duchovních. Vznikala nová šlechta se starými tituly. Ve vojště povýšeno 20 generalů za polní maršaly.

Napoleon přijímá dekret na císaře.

Dle obrazu Rougetova v galerii versailské.

Korunovace stanovena na konec roku, aby se mohla vykonati se slávou, jaké Francie a svět neviděl. Císař žádal papeže, by osobně přijel ke korunovaci. Potomní král Ludvík XVIII. proti tomu protestoval, že by to bylo na škodu práva rodu bourbonského, někteří panovníci a kardináli neradili, poněvadž tu mnoho bylo na pováženou; ale mírný papež, jak sám řekl, pro blaho náboženství přece vydal se na cestu.

Slavnost vykonána 2. prosince 1804. Ve chrámě notredamském papež pomazal císaře na čele a požehnal ho, Napoleon přijal z jeho rukou korunu a vstavil si ji na hlavu; pak i choť svou Josefínu ověnčil nádhernou čelenkou.

Všecka říše účastnila se slavnosti. Vojsko dostalo nové znaky: císařského orla s písmenem N. Radost byla všeobecná. Potom zrušen republikánský letopočet a zaveden obyčejný. Tím zmizela poslední památka revoluce.

Papež nepořídil, jak doufal; Napoleon v něčem povolil, ale organických článků neodvolal. Nabídl papeži za sídlo Avignon nebo že mu vyhradí některou čtvrť pařížskou. Když papež odvětil, že již má podepsanu poděkovací listinu, kdyby ho mocí zdržovali, propustili ho, a téhož dne, co papež odcestoval, odjel Napoleon na korunovací do Milána.

Republiku italskou změnil císař Napoleon I. v království a 26. května 1805 vstavil si v dómě milanském železnou korunu na hlavu. Pak jeho pastorek Eugen Beauharnais, syn Josefinin, jmenován tam místokrálem.

Třetí koalice.

(1805.)

Císař francouzský a král italský Napoleon I. byl tak neomezen ve své moci, jak nikdy nebyl panovník ve Francii za dob království. A přitom se císař osvědčoval synem revoluce. Strhoval jiným koruny a z jejich zemí činil republiky.

Ale když sám byl povýšen, činil své příbuzné princí a princeznami, republiky měnil v monarchie a dosazoval tam své příbuzné a své generály. Po své korunovaci pravil, že „nebude pokoje v Evropě, leč pod jedním vladařem, pod jedním císařem, jenž jednoho ze svých důstojníků jmenuje králem italským, druhého králem bavorským atd. a každý panovník evropský vystaví si v Paříži palác, aby v každou příští korunovaci přebýval v něm a svou přítomností vzdal čest tomu velkolepému obřadu.“

Nepřátelství Anglie a Francie neutuchalo. Ministr anglický Pitt mladší snažil se sehnati spolek proti Francii, aby jí byly vykázány hranice, jak je měla roku 1792. Napřed se smluvil s Ruskem.

V Rakousku se rozmýšlel císař Františ II., neboť říše tolika válkami byla zemdlela. Že však Napoleon troufale si počínal v Italii, přistoupil ke spolku ruskoanglickému. I sever se přidal; jen pruský král Bedřich Vilém III. opět se nehnul, a Bavorsko tajně se smluvilo s Francií.

Bitva u Slavkova.

(2./12. 1805)

Rusko počítajíc přece na pruskou pomoc, nechystalo se k válce s potřebným spěchem a důrazem, a rakouský vůdce severní armady Mack neprozřetelně myslel, že Napoleon napřed potáhne do Italie, kde velel arcikníže Karel.

Napoleon užil té nehybnosti a nejasnosti u nepřátel: obrátil se na sever, aby tam skrušil rakouské voje, než by přišla ruská pomoc. Rychlými pochody a náhlými obraty porážel část po části, že Jelačić stěží se probil do Tyrol, arcikníže Ferdinand do Chebu. Mack přese všecky výstrahy zůstal v Ulmu, byl sklíčen a zajat se 23 tisíci mužů. Důstojníci propuštěni na revers.

Ruský vůdce jednooký Kutuzov, jenž postupoval k Ulmu s 50 tisíci, opatrně se vrátil do Moravy, kam zatím dorazil car Alexander s druhou armádou.

Napoleon táhl podél Dunaje na Vídeň a vjel tam 13. listopadu. Zatím u Trafalgaru 21. října strhla se bitva námořní, v níž anglický admirál Nelson potřel loďstvo španělsko-francouzské, ale padl v boji.

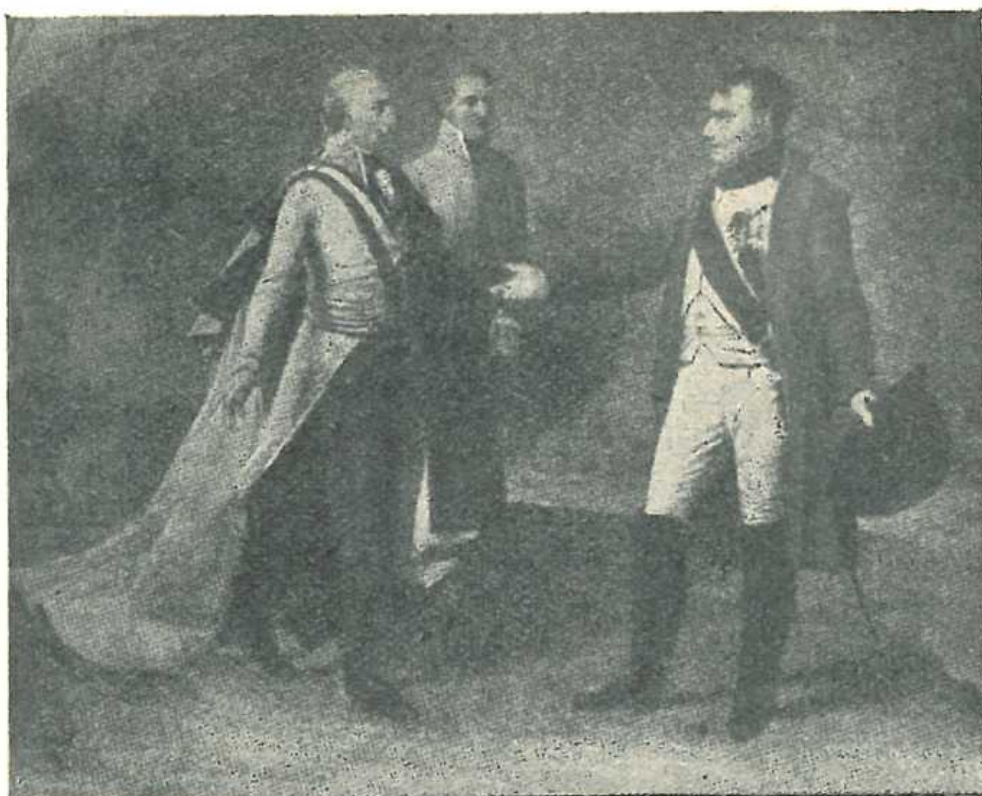
Císař František odebral se z Vídně na Moravu. Válečná síla rusko-rakouská postahována k Brnu. Král pruský také již se probral z nečinnosti, a jednalo se již o poslední bod smlouvy, že by pak od západu přispěl s pomocí.

U Prace podál Slavkova stálo 80 000 Rusů a Rakušanů pod velením samého cara proti značně slabšímu vojsku francouzskému. Kutuzov radil vyčkati: z Italie táhl arcikníže Karel, a ruské posily také byly v nádbě.

Ale car Alexej I., podněcovaný pobočníkem, knížetem Dolgorukým, hořel dychtivostí boje a slávy. Spojenci byli výhodně rozloženi; Napoleon rád by je byl vylákal k bitvě, než jim přijdou

posily. Úmyslně vystrčil pravé křídlo daleko, a když viděl, že nepřátelé opravdu je obcházejí, zvolal vítězně: „Jdou do pasti! Vydávají se v šanc! Do zítřka večera je tato armáda moje!“

Dne 2. prosince, právě ve výroční den korunovace Napoleonovy, došlo k rozhodné bitvě.

Císař Františ a Napoleon u Slavkova.

Obraz Grosův v museu versailském.

Hustá mlha pokrývala kraj. Rusi měli obsazeny dominantní výšiny pracké, ale do rána sestoupili, aby se posílili v nížině. Tím sami dali Napoleonovi klíč k vítězství do ruky. Když slunce prorazilo a Napoleon to uviděl, měl již k polední vítězství vypočítáno. Prudkým útokem prorazil střed. Veškeré ztráty, zabitých, raněných a zajatých bylo 9000 Francouzů, 27 000 spojenců.

Car Alexej po bitvě o samotě u potoka rozplakal se zármutkem, lítostí a studem.

Bitva „tří císařů“, jak ji hrdě nazval sám Napoleon, znamenala úplnou porážku spojenců. Napoleon byl si vědom své vážné polohy před bitvou, a dobře oceňoval, z čeho tu vyvážl. U Marenga opanoval Itálii, u Slavkova Evropu. Do smrti zůstalo mu v paměti „slunce slavkovské“; polní postel ze železných prutů, na níž spal před bitvou, vozil pak vždy s sebou a umřel na ní.

Císař Františ a Napoleon sešli se 4. prosince u Násedlovic, u silnice ke Slavkovu, a Napoleon byl k císaři sama přívětivost a úcta.

Car Alexej pospíchal za Vislu. Napoleon jel do Brna, kdež na Velkém náměstí sám rozdával vyznamenání svým gardám.

Všecku tíhu porážky slavkovské neslo Rakousko, ačkoliv Anglii a Ruskem bylo k boji vyzváno. V Prešpurce učiněn mír 26. prosince. Rakousko pozbylo Itálie a jižního Německa, celkem na 1000 čtv. mil se 3 miliony obyvatel; nabylo jen Solnohradska. Tyroly přiděleny k Bavorsku. Z Vídně odvezeno sto tisíc pušek a mnoho děl.

Třetí koalice proti Napoleonovi byla slavkovskou bitvou rozbita.

Spolek rýnský.

(1806.)

Rakousko bylo stiženo krutou ranou. Napoleon hned druhý den po prešpurském míru ze

Schöabrunnu sesadil bourbonskou dynastii v Neapoli a na Sicilii, že prý „její trvání nesnáší se s klidem evropským a se ctí jeho koruny“.

Z území církevního státu dostal kus ministr Talleyrand, kus general Bernadotte; general Berthier stal se knížetem nevšatelským, svak Murat dostal zaránský kus vojvodství Cleve a vojvodství Berg. Mezi německá knížata beze všeho vřaděn francouzský vojevůdce.

Napoleon neměl velkého ponětí o německé říši; byla již pouhým stínem. Pomýšlel v Německu na „třetí Německo“, které by mu ve všem bylo poddáno.

Dne 12. července 1806 předložena německým knížatům v Paříži smlouva a za pět dní podepsána, že 15 jižních a západních států německých odstupuje od říše německé, sestupuje se ve spolek, jehož protektorem je císař Napoleon I. Ke svému protektorovi byl v poměru poddanosti; byli mu zavázáni k vojenské pomoci, ba protektor měl právo v každém spolkovém státě po smrti knížete jmenovati jeho nástupce. Za to vnitřní vládu každý měl suverenní ve své zemi; všecky výsady ze starších dob zrušeny, šlechta, zejména všecko říšské rytířstvo a města zmediatisována, t. j. dříve byla podřízena až říši, samému císaři, nyní poddána přímo svému knížeti.

Dávnověká říše římsko-německá zanikla po tisíci letech i dle jména. Založil ji Karel velký; Napoleon, chtě obnoviti říši Karla velkého, ji zrušil. Ale

tím zároveň ukázal a učinil počátek, jak by se německá říše v budoucnosti mohla vědomě a účinně spojit.

Císařství rakouské.

(1806)

Tisíciletá říše římsko-německá ve skutečnosti zanikla. Byla by se již dávno rozpadla, kdyby jí nedržela rakouská moc. První příčinou jejího rozkladu bylo nábožensko-socialně-revoluční hnutí v 16. století; 30letá vojna zkázu zrychlila; Fridrich II. pruský ji zpečetil; Napoleon I. to pak provedl.

Titul císaře německého byl už jen pouhý stín; proto ještě za revoluce vypověděna válka „králi českému a uherskému“.

Když prohlášeno francouzské císařství, císař František I. 11. srpna 1804 přijal n á z e v c í s a ř e r a k o u s k é h o. Při té změně výslovně převzal na rakouského císaře povinnost, chrániti církev, jak ji měl císař německý. Dle jména však císař Františ ostával i německým císařem ještě dvě léta.

Napoleon rýnským spolkem vlastně postavil německou říši na ony nové základy, na kterých se pak mohla spojit v mocný celek; nevěda, co tím chystá Francii a svému rodu.

Když tedy ustaven r. 1806 rýnský spolek, císař Františ I. oznámil říšskému sněmu, že považuje svůj poměr k německé říši za zrušený, že propouští stavy říšské z dané mu přísahy a

korunu německou, na níž by vázlo mnoho nesplnitelných závazků, že skládá. Německé země své že odděluje od říše a skládá je s neněmeckými zeměmi v říši rakouskou.

Čtvrtá koalice.

(1806—1807.)

Prusko od nějaké doby svou nehybností, ba nedověrnou obojetností zavinilo mnohý nezdar a pohromu spojenců proti Napoleonovi, ale nic z toho nemělo, leda že samo na sebe kulo řetězy. Napoleon vděčil se Prusku zcela neobaleným opovržením.

Teď teprv, po spolku rýnském, poznalo Prusko, že je osamoceno, a že může býti zdrceno. Král pruský Fridrich Vilem III. tajně se smluvil s ochotným Ruskem a sbíral vojsko. Ale již to nebyla armáda z časů Fridricha II., a vůdcové z jeho školy byli již staří; jen chlouby bylo dosti; šlechtičtí důstojníci říkali, že důstojníků a generálů jako je pán z Bonapartů má armáda jeho veličenstva několik.

Napoleon vyjednával, ale jen aby nabyl času přiměti Turka k válce s Ruskem. Turek opravdu zdržel Rusa, že nemohl celou silou přispěti Prusku v rozhodné chvíli; jakoby to měla býti odplata, že Prusko nedávno všemožně zdržovalo Rusy a Rakušany v rázném postupu proti Turecku. Když Napoleon provedl, jak zamýšlel, přitáhl náhle k řece Sále a ve dvojité bitvě 14. října zvítězil u Jenu a jeho maršal Davoust porazil

hlavní pruský voj nedaleko odtud, u Auerstäda.

Osud pruského státu byl rozhodnut. Rozprášené oddíly vojska odzbrojeny, pevnosti se vzdávaly bez boje, a koncem října 1806 vjížděl Napoleon braniborskou branou do Berlína. Královská rodina ujela do Královce. Kurfirst saský

Bedřich Vilém III. pruský.

Dle ocelorytiny Roszmaeszlerovy.

přistoupil ke spolku rýnskému a jeho země povýšena na království. —

Napoleon vydal z Berlína dekret o kontinentálním systému, že Evropa jest uzavřena anglickému obchodu. Jiné svolání vydal k Polákům, že přišel jich osvobodit z poddanství ruského a pruského, načež se hned Polsko zvedala.

Zatím přitáhlo vojsko ruské. Krutá bitva u Jílového 8. února 1807 zůstala nerozhodnuta; přece však Napoleonovi zaražen další postup. Když Napoleonovi přišla pomoc a 14. června porazil Rusy u Fridlandu, vtáhl do Královce. Král pruský s rodinou ujel na nejvýchodnější hranice, do Memelu. Čtvrtá koalice byla rozbita.

Anglie odepřela pomoci. Car Alexej I. byl ochoten k míru. Počalo se o něm jednati v Tylži. Napoleon přál si osobně se sejíti s carem. Věděl

asi, jak přitažlivým bývá, koho štěstěna tak nad pomyslením zasypává lesklými dary; věděl ze zkušenosti, jak byl každý, s nímž on přišel do styku, okouzlen jeho blízkostí; věděl, že Rusi od časů Kateřiny II. klaní se převaze francouzského ducha, posléze znal i carovu měkkou, blouznivě nadšenou mysl: Napoleon chtěl tedy carovi sám něco důvěrně říci.

Uprostřed řeky Němenu, nedaleko města Tylže zbudován na lodi skvostný stan; tam se Alexej a Napoleon sešli a beze svědků asi hodinu poročkovali. Pruský král byl též na lodi, ale k poradě nepřibrán; k němu byl Napoleon chladný, ba dával mu na jevo svůj hněv. Napoleon rozprostřel carovi plán, aby oni dva rozdělili se o pánství světa; aby byli jen dva císařové: východu a západu. Prvním důsledkem toho mělo býti, že car uznává všechny výboje Napoleonovy, a naproti tomu že Rusko smí opanovati na severu Finsko proti Švédům a na jihu Multany a Valachii proti Turkovi. V dalším provádění svého plánu měla Indie se svým báječným bohatstvím a všecek východ klaněti se carovi, na celém západě měl vládnouti francouzský empereur. Řeč asi chytala: car vycházel ze stanu plný obdivu, všecek přítelem a spojencem Francie, a bylo to přijato za tajný článek smluveného míru.

Prusko na kraji zkázy. (1807)

Záhy po zániku německé říše ocitl se onen stát, který se první od ní odštěpil, ve hrozně nesnázi. Mírem v Tylži odňata Prusku téměř polovice země a obyvatelstva. Nebyti ruského cara, byl by Napoleon snad celou říši pruskou

Napoleon do Berlína.

Dle obrazu Wolfova.

zničil. Ale také snad počítal, že by pak obyvatelstvo se vzchopilo k zoufalému boji, a že by pak přispělo Rakousko, které již zase mohlo se poněkud hnouti.

Uložena Prusku též ohromná pokuta válečná s podmínkou, dokud nebude splacena, že 160 000 nepřátelského vojska zůstane v zemi. Tajní policisté francouzští ploužili se všude.

Z polské části, Rusku odňaté, zřízeno v o j v o d s t v í v a r š a v s k é a dáno králi saskému. Z jiných odňatých zemí pruských na západě řeky Labe zdviženo k r á l o v s t v í v e s t f a l s k é a dán mu za krále Jerôme, nejmladší bratr Napoleonův. Býval vždy dobré mysli a říkalo se mu král „zítra zase veselý“.

Královna pruská L u i s a, spanilá dcera panovníckého rodu meklenburského, jediného ještě z bývalých knížat slovanských, pravá krása slovanská, ušlechtilého vzrostu, okrouhlé tváře a modrých očí, chtěla rozmanitými prosbami Napoleona nakloniti k mírnějším podmínkám míru. Napoleon vida ji po prvé neubránil se dojmu a podal jí dvorně růži. Luisa prohodila prosebně: „S Magdeburkem?“ — aby prý se měla kam uchýliti s dětmi. Napoleon neodpověděl; později prý řekl, že potřebuje té pevnosti, aby mohl do Berlína, kdy se mu zlíbí. Dle jiné zprávy prý odvětil, že pevnosti nejsou hračkami dětem.

Když pokuta splacena a Prusko slíbilo, že nebude držeti vojska nad 42 000, francouzské posádky odtáhly, ale pruh pevností nad Odrou: Štětín, Kostřín a Hlohov dále jim zůstaly.

Napoleon I. v míru.

Teď je chvíle prohlédnouti si Napoleona v mužném věku. Napoleonovi bývá buď příliš lichoceno, buď neméně ubližováno. Pravda jest uprostřed: Napoleon i v mužném věku zůstal velkým synem své vlasti; byl pravý Korsičan

se všemi jeho přednostmi a vadami. V jeho vlasti pod sálavým sluncem zrají olivy a oranže, ale k jasné temnomodré obloze vzdorně trčí holá divolaká skaliska, dole opásaná tmavými lesy. Smělá statečnost, nekrocená vášeň, prudká nenávisť, při tom chladně počítavá chytrost a železná energie vůle vrou v myslí Korsově, a právě ty prvky slučují se v povahu Napoleonovu.

Napoleon byl genialně bystrého ducha a železné píce. Kdysi pravil: „Jsem zrozen a uzpůsoben ku práci; tu neznám žádné meze; pracuji vždy.“ Když se skládal zákonník, 57krátě předsedal znalecké komisi a honění právníci žasli nad jeho jasným a řízným úsudkem. Napoleon byl si vědom svého čestného podílu v tom díle; ještě ve vyhnanství pravil: „Se svým zákoníkem v ruce předstoupím před pozdější svět.“

Na okrasu Paříže vybudoval nábřeží podél Seiny, založil širokou třídu od Tuilerií na boulevardy, ulici míru „rui de la paix“, nádhernou třídu Rivoli, zvelebil Louvre, položil nové mosty, most umění a dva na paměť vítězství u Slavkova a Jeny, zbudoval vítězné oblouky a sloupy, vojenský slavní, aby pohládil a ponoukl slávy-chtivost armady.

Obrovská činnost Napoleonova byla též proto možná, že neobyčejně užíval času. Na spánek mu stačilo něco málo hodin; snad právě proto mohl vždy, sotva lehl, hned usnouti.

Jídal velmi spěšně. Na posnídánku zpravidla o půl desáté míval obyčejně vejce a zadělávané skopové s parmesanským sýrem; netrvalo přes

půl čtvrti hodiny. Oběd býval o 6 hodinách a trval jen něco přes čtvrt hodiny; jídla se nosila bez přestávek, každého se podávalo jen jednou. Celý týden obědvával císař jen s císařovnou; v sobotu bývala pozvána celá rodina. Vína přijímal trochu burgundského s vodou.

Napoleon byl po vojensku krátké úsečné řeči. Do několika slov jako gigantickou silou směstnal velikou myšlenku, jak už tu a tam uvedeny příklady. Ani na dvorních zábavách nezapřel vojáka; býval nemluvný, vážný, zamračený, až nevrlý; kolem úst pohrával pohrdlivý úsměv, jako by mu vše bylo malicherné; z oka pobleskovala chladná nepřístupnost. Talleyrand prý si mu kdysi dovolil říci, že „zábava

Ministr Talleyrand.

Dle kresby Hessovery.

nechodí podle bubna, a on že se tváří, jako by chtěl říci: pánové a dámy marš!“ Napoleon znal účín svého pohledu; otrlý Vendamme řekl, že by před ním mohl jehelním uchem skočiti do ohně. I hovorným uměl býti, ale vždy jadrně, obsažně.

Čivů byl Napoleon pevných, třeba ne zase tak ocelových, jak se proto myslívá, že v bitvě býval klidný ani brvou nehna, když koule fičely. To mohlo pocházeti odtud, že měl k vojenství,

zejména k dělostřelectví přirozenou náchylnost; již jako hošík dostal dělo za hračku, a právě hukot děl činí bitvu strašlivou. Byl zvyklý, ostřílený; uměl hleděti smrti v oči; pak již ze zvyku býval najisto přesvědčen o svém zdaru. Bitva naň nečinila dojmu, ba válčení bylo mu rozkoší, již i tím hověl, že v čas míru pracoval plány k válkám, kterých ještě nikdo netušil. U Vagramu tak byl jist vítězstvím, že nejdůvěrnějšímu komorníku Rustanovi, mouřenínu, jehož si byl dovezl z Egypta, kázal na holou zemi prostřítí kožich, a on v bitevním ryku dobré čtvrt hodiny se prospal. Možno však, že tehdy byl nemocen, ani sám nevěda.

Jinak je z jeho života známo dosti episod, že byl v největším rozčilení. Když došlo ke státnímu převratu a měl se státi konsulem, přiběhl do senatu, měl tam vřískavou zmatenou řeč, až Bourienne obávaje se, by nezkazil, co bylo navlečeno, mírně ho vystrčil šeptaje mu: „Generale, sám nevíte, co mluvíte.“

Když ve válce rakouské arcikníže Karel po dvou porážkách volně ustupoval do Cech, Napoleon slyše to byl jako bez sebe; jako by rostl, oči mu blyštěly, a radostí, již bylo znáti z pohledu, hlasu i pohybu, zvolal: „Pak ji mám! To je ztracená armada! Do měsíce jsme ve Vídni!“

V pozdějších letech přibývalo mu podrážděnosti. Ve státnickém jednání býval velmi prudký, jak i v této knize zmíněno. Doma se rozhněval i pro maličkost, a strhával oděv se sebe, když mu trochu byl těsný.

Napoleon I. na vrcholu.

(1808)

Není v dějinách příkladu, aby který vladař na trůně zrozený, nedím z nízkého rodu, byl dostoupil té výše moci a slávy, aby byl tak nepřemožený, jakožka všemocný, jak byl Napoleon I. po míru v Tylži. Velký záměr, říše Karla velkého byla zbudována.

Sen o dvou císařích, východním a západním, zdál se, že se chce vyjevit. V Tylži smluvena na někdy schůze, v níž by se vše ujednalo zevrubně.

Napoleon pozval cara Alexeje do Erfurta, tehdy francouzského. Všecka knížata rýnského spolku tehdy sezvána. I korunní princ pruský se dostavil. Rakouský císař poslal svého zástupce, barona Vincenta.

Dne 27. září dorazil Napoleon do Erfurta; téhož dne odpoledne blížil se car a Napoleon mu 12 kilom. jel na koni naproti. Mezi ostatními slavnostmi bylo také divadlo. Oba císaři seděli na zvýšené estradě, každý na křesle; pro ostatní knížata byla níže obyčejná sedadla. Hrál se Voltairův „Oedip“. Když slavný tehdy francouzský herec Talma pronesl slova, že „přátelství velkého muže je darem bohův“, povstal car, poklonil se Napoleonovi, podal mu ruku a oba se objali. Vše bylo hluboce dojata. Těžko rozhodnouti, myslil-li to car opravdu tak, či hrál-li jen politickou úlohu.

12. října učiněna tajná smlouva, že car má volnou ruku proti Turkovi, že smí zabratí Multany a Valachii, a Napoleon že odvolá své voje z Němec. Oba si slíbili, že přinutí Anglii k pokoji.

Napoleona mrzelo, že rakouský císař sám nepřijel do Erfurta, a doručil Vincentovi list, kde bylo, že kdyby byl chtěl, mohl zničiti Rakousko; proto ať císař nehýbe tím, co přivodila patnáctiletá vojna, a zdržuje se všeho zbrojení, které by Napoleona mohlo znepokojiti.

V Erfurtě připuštěn k audienci též Goethe, jenž pak nikdy nezapomněl dojmu z té schůze. Později byl ještě jednou poručen k audienci, ve Výmaru, tenkrát s Wielandem.

Temné pozadí.

(1808)

Když po slavných dnech erfurtských Napoleon vyprovodiv cara vracel se do Erfurta, byl prý velmi zamračen. Nebyl tedy ten pocit moci a slávy nekalený, třebasí železná jeho vůle neviděla si nic nezdolného.

Do Napoleonova štěstí dal se tehdy červ. Ještě než jel do Erfurta, anglické loďstvo přepadlo Kodaň a vynutilo si cestu tamní úžinou, ač mezinárodní právo tím hrubě porušeno.

Napoleon poručil podřízeným státům italským, ať pozavírají přístavy anglickým lodím. Papeže Pia VII. chtěl zkrátiti v jeho právech, a když papež se zdráhal podepsati, přitáhlo fran-

couzské vojsko a učinilo z církevního státu francouzskou provincií.

Napoleon předvídaje, že Anglie učiní také v Portugalsku, co učinila v Dánsku, poslal rychle vojsko do Portugal, aby tam zabralo v přístavech anglické lodě. Ale ty včas ujely, a královská rodina portugalská prchla do Brasilie.

Tehdy myslil Napoleon, že dána příležitost a příčina zmocniti se Španěl a připojiti ke Francii, aby přestaly Pyreneje, jak už dávno chlubně řekl král Ludvík XIV. Tím by ta země byla odňata vlivům anglickým.

Ve Španělských vládl chabý Karel IV., vlastně vládl královnin milec Godoy, z gardového důstojníka povýšený na knížete a prvního ministra. U lidu však lásky neměl. Korunní princ opíraje se o lid přinutil otce složití korunu. Když bouře ztichla, litoval otec, že se vzdal. Zatím syn žádal Napoleona za potvrzení na krále. Napoleon přijel do Bayonu a povolal tam otce i syna; napřed syna přiměl, že ustoupil otci; potom přinutil otce, by se zřekl koruny.

Vojsko francouzské zatím jakožto spojenec obsadilo důležitá místa, i hlavní město Madrid. Pak Napoleon dosadil za krále svého bratra Josefa, na jehož místo v Neapoli dosazen svak Jáchim Murat.

Až posud Napoleon tvořil i rušil říše a dosazoval jim panovníky jako na šachovnici. Teď teprve měl zvědět i zkusit, co znamená urazit lid v národní cti a posvátných citech. Ve Španělských vypukla a již déle trvala nebezpečná válka

guerillová za vydatné pomoci anglické; všude se hýbal a rotil ozbrojený lid, a nebylo naděje v brzký konec.

S tou myslí jel Napoleon do Erfurta. Chtěl si tam zabezpečiti ruské přátelství, aby měl záda kryta proti Anglii a Rakousku. Ruský car to zajisté věděl, ale hrál svou úlohu dobře. Napoleon to asi prohlédl; proto snad byl tak zamračen.

Kontinentální soustava

(1806—1812).

Z nepřátel Napoleonových nejčinnější byla Anglie. Podvázati jí tepnu bohatství a moci bylo tedy Napoleonovi předůležitou snahou. Pak by si troufal postaviti se Angličanům i na moři.

Za svého pobytu v Berlíně r. 1806 vydal Napoleon dekret o kontinentálním systému, dle něhož přístavy francouzské a spojených států byly zavřeny lodím anglickým; žádná loď z těch států nesměla do Anglie a žádná anglická do evropského přístavu; anglický obchodník na pevnině směl býti zajat, zboží smělo býti zabaveno.

Napoleon chtěl, aby všecka pevnina evropská po dobrém nebo po zlém byla ho v tom poslušna. Státy vzdychaly, ale všelicos dobrého jim přece vzešlo z té svépomoci: cukrovka zdomácněla v Evropě, mnoho průmyslových podniků zřízeno.

Anglie opravdu počínala tím trpěti; neodbyvala zboží ze svých zámořských osad a ještě více pocitovala, že vázl domácí průmysl, zvláště strojnictví, ačkoli podloudně přiváželo se z Anglie po něčem do všech zemí, i do samé Francie.

V posledních dobách byl Napoleon na Anglii tím více roznícen, že hlavně její pomocí drobná, guerillová válka ve Španělsku nebrala konce. Boj Napoleonův proti Anglii byl evropský, velmi rozáhlý. Vše mu v tom mělo pomáhati; samostatné státy krušeny a rozbíjeny, závislým poměr přituzován, a Napoleon stával se v tom pořád neklidnějším a tvrdším.

Kdo se Napoleonovi nezachoval v kontinentální soustavě, k tomu neznal milosrdenství. Holandský král Ludvík, bratr císařův, aby vyhověl lidu, povolil tajný obchod s Anglií, a Napoleon beze všeho připojil Holandsko ke Francii jakožto „naplaveninu francouzských řek“. Napoleon zabral i německý pruh při severním moři. Ve Švédsku po smrti domorodého krále Karla XIII., jenž neměl dítěte, přijat za krále Napoleonův maršal Bernadotte, aby se tím Napoleonovi zavděčilo.

Ruský car byl po míru v Tylži tak oddaným přítelem Napoleonovým, že přístavy celé veleříše zavřeny anglickým lodím. Ale že vývoz ruských surovin a dovoz osadního zboží dával vždy velké příjmy do státního důchodu ruského, dovolil car aspoň na neutrálních lodích dovážeti anglické zboží, zvýšeno také clo na některé výrobky francouzské.

Španěly. Rakousko. Prusko.

(1808.)

Ve Španělských byla válka v plamenech. Lid už za Godoye žehral, nyní vida, že mu vzat panovnický rod a že cizinec chce jej na své vlastní účely ždímati, povstal na obranu. Města odpírala, v Zaragose 28letý hrdina Palafox odrážel útoky celé armady; 16 tisíc pum hozeno do města. O každý přístěnek bojováno. Po celé zemi tvořily se čtyřčlenné junty, lid se svými kněžími vytrvale se držel v údolích a žlebinách, vypadal z úkrytů, odnímal zásoby. Francouzský general vzdal se španělskému veliteli Castanovi. Wellesley, později „železný vojvoda“ Wellington vyhnal Francouze z Portugal a přitáhl na pomoc Španělům.

Po návratě z Erfurta pospíchal Napóleon s vojskem 250 000 do Španěl, rozbil nejednotné vojsko španělské, vypudil pomocné síly anglické a bratra opět usadil v Madridě.

Země byla ovládnuta jen s povrchu; pokud nedosahovalo francouzské vojsko, potud nesahala jeho moc. Španělé vyhlásili válku národní. Obojí strana byla nejvýše roztrpčena, pročez páchaný nelidské ukrutnosti. Král Josef znaje ty poměry z blízka, předpověděl císařskému bratrovi, že sláva jeho počne ze Španěl hynouti.

V celé Evropě se divili hrdinnému odporu ve Španělských, ale v Rakousku nad to ještě s velkým napjetím pozorovali, jak značná válečná moc francouzská je vázána guerillovou válkou ve

Španělich. Tehdejší rakouský ministr hrabě Filip Stadion ve srozumění s hrabětem Metternichem, rakouským vyslancem v Paříži, opravili vnitřní správu říše a zvláště zavedena roku 1808 zemská milice, soupis mužů vojenské služby schopných, aby stálé vojsko mělo kým býti doplňováno. Arcikníže Karel zřídil armadu po novém způsobě: zavedl samostatné armadní sbory a roztrídil dělostřelectvo. Proto Napoleon přijímaje diplomatický sbor osopil se na vyslance Metternicha: „Co zamýšlí císař, váš pán? Chce mne opět zavolati do Vídně?“ — Později zase řekl: „To jsou pěkné zprávy z Vídně!... Pokud jsem měl svou armadu v Němcích, nebyli jste znepokojeni; nyní když ji mám ve Španělich, bojíte se o sebe? Divná logika!“

V pokořeném Prusku, kde za chabé vlády posledních let ostávalo vše při starém, počal nový ministr Stein upravovati poměry státní a vojenské dle novějších potřeb. Výnosem ze dne 9. října 1807 zrušeno nevolnictví a různé služebnosti, řemeslo uvolněno, šlechtě uloženy daně. Po roce dán i městům nový řád, dle něhož samostatněji spravovala své záležitosti a volila si zástupce. Ve vojenství zavedena všeobecná branná povinnost, cizí žoldneři propuštění, důstojníkem mohl se státi také z občanského rodu, kruté tresty zrušeny.

Napoleon sice záhy Steina vypověděl z Pruska, že prý působí nepokoje, nicméně opravy zůstaly a značně posilovaly státní moc pruskou.

Poslední válka s Rakouskem.

(1809.)

Ve Francii znelibovala se válka španělská. Ministři Talleyrand a Fouché odvraceli se od Napoleona. Ten přichvátav ze Španěl tvrdě vytýkal Talleyrandovi, že mu radil tu válku a teď

že se k ní nechce znáti. Zuřil, hrozil, ale zdrtit ho jako by mu již nestačilo železné síly.

Ondřej Hofer.

Rakousko také proto si všímalo drobné války španělské, že v Tyrolích těžce nesli vnucenou jim svrchovanost bavorskou. Ve Vídni doufali, že když začnou válku, také severní Německo a Itálie že vstanou k vojně.

Napoleon poručil knížatům rýnského

spolku ať mají své válečné síly pohotově. Rakousko počátkem roku 1809 vypovědělo válku. Třikráte ve spolku s jinými mocnostmi postavilo se Napoleonovi, ke čtvrté koalici váhalo se přidati, nyní po čtvrté se postavilo do pole s vojskem nově zřízeným, ale slabším, neboť Stadion marně hýbal Ruskem a Pruskem, a svolání arciknížete Karla „k německému národu“ také bylo zbe

účinku. Jen v Tyrolích stateční horalé, v čele Ondřej Hofer a Josef Speckbacher, vyhnali Bavyry a Francouze hned z jara, ještě než počala vlastní vojna.

V dubnu vydal se Napoleon k severní armádě proti arciknížeti Karlovi, jenž stál na široko mezi řekami Innem a Isarou; po dvou nešťastných bitvách dal se na ústup do Čech. Napoleon podél Dunaje táhl na Vídeň, zmocnil se jí 13. května a chtěl přes dunajský ostrov Lobau na levý břeh Dunaje.

Tam ho čekal arcikníže Karel. U vesnic Aspern a Essling svedena bitva 21. května, v neděli svatodušní. Napoleon se nenadál. Právě zvonilo poledne, když rakouské voje, plné nadšení, počaly boj. Kostel s obezděným hřbitovem a kamenná třípatrová sýpka byly v té a oné osadě jádrem situace; o každý keř a plot bojováno. Konány divy srdnatosti. Největších škod utrpěla francouzská jízda. Noc se sklonila nad nepřátely s mečem v ruce, s puškou namířenou.

Druhého dne na úsvitě bitva vzplanula znova. Napoleon chtěl prorazit pěchotou a hrubou střelbou. Rakouský pluk Zachův a jiné ze včerejška prořídle počaly kolísati. Arcikníže chopiv jejich prapor vedl je k novému útoku. V té rozhodné chvíli plukovník Smola rozestavil sem děla, a když ze čtyř set jícňů sem házeno, bitva rozhodnuta. Všecko úsilí, vyrvati Rakušanům vítězství, bylo marno. Francouzské vojsko mělo 40 000 mrtvých a raněných.

Napoleon poprvé poražen. Bolestně cítil tu ránu. V noci, když ho na čluně převáželi, seděl bled a zkrušen. Vítr potřípal mu pláštěm, jako by mu měl připamatovati přec jen lidskou slabost. Obrátiv se ku dvěma generalům prohodil s trpkým úsměvem: „Ký div, prohráti bitvu, když jsem jich přes čtyřicet vyhrál!“

Když Napoleonovi přišla z Italie pomoc, pustil se opět na levý břeh Dunaje. Tentokráte u V a g r a m u se strhla bitva 6. července. Rakušané po tuhém odporu v dobrém pořádku ustupovali ke Znojmu. Než došlo k nové bitvě, počal císař Františ jednati o mír. Rakousko nechtělo vydati zkáze svou válečnou moc, a Napoleon nechtěl vzbuditi odpor, jakého právě zakoušel ve Španělich.

Válka skončila příměřím znojemským a pak mírem vídeňským 14. října, nejžalostnějším ze všech, které Rakousko kdy učinilo: pozbylo 100 000 čtver. kilom. země se třemi a půl milionu obyvatel; z dolních krajů: korutanského, kraňského, charvatského s terstským a dalmatským učiněna provincie illyrská, jež s dolními ostrovy jonskými snad měla býti východištěm dalších výbojů. Rakousko pak i přinuceno přistoupiti ke kontinentálnímu systému a nesmělo držeti vojska přes půl druhá sta tisíc; válečné pokuty uloženo mu 85 mil. franků.

Po míru odešlo vojsko rakouské z Tyrol, a císař vyzval Tyrolany, aby se poddali nové vrchnosti. Ale země, kde Bavoři a Tyrolané hůře proti sobě zuřili než nepřátelé ve Španělich, ne-

vzdala se; Ondřej Hofer sídle v Inšpruku vedl vládu zemskou. Napoleon poslal pod L e f è b - v r e m 50 000 vojska, které trojím údolím vítězně postupovalo. Hofer se pak držel v úkrytu poblíž svého rodiště, ale byl zradou ničemného člověka ze svého okolí zajat, do Mantue odveden a 20. února 1810 zastřelen, nikoli z rozsudku válečného soudu, nýbrž místokrál z Milánu tak poručil. Císař jeho rodu nahradil majetkovou škodu a povýšil je na šlechtice.

Napoleon I. v klatbě.

(1809).

Při své korunovaci byl Napoleon vědom významu, jaký papežství má v katolickém světě. Ale pak se tak ocítil ve své moci, vlastně tak již byl chycen neklidem, že neviděl tu jasně.

Moc Napoleonova, jak si ji vypěstil, nesnesla nikoho, kdo by vedle něho mohl býti v nějaké platnosti a vážnosti. Napoleon cítil, že papež jakožto hlava církve jest jakýmsi omezením jeho císařské moci. Přál si, aby papež byl k němu v poměru, v jakém kdysi byl cařihradský patriarcha k byzantskému císaři.

Napoleonovi se vidělo, že by papež měl sídleti ve Francii, aby byl povolnější. Sám také v něčem popustil: uznal některé řehole a milosrdné sestry, ale za to žádal od papeže věci nemožných, aby sloužil jeho zájmům, a když papež nevyhověl, vzal si z toho příčinu zakročiti mocí a silou.

Všecka Napoleonova politika točila se kolem Anglie. Papež měl přístavy svého území zavřít Angličanům, to jako měl nepřitele Napoleonova považovati za svého nepřitele; měl také zrušiti manželství Napoleonova bratra Jeronyma s občanskou manželkou, aby mu Napoleon mohl dáti princeznu a j.

Když papež nesvolil, kázal Napoleon r. 1808 Řím obsaditi a kardinaly, kteří pomahali papeži ve správě církve, vyhnati z Říma. Papeži učiněno mnoho příkoří. Poddaní jeho poháněni před francouzské soudy. Posléze r. 1809 poručil vítězný Napoleon z Vídně zabrati zbytek církevního státu a přidati ke Francii.

Papež ráno 11. června 1809 sloužil mši sv. a po ní před lidem vyhlásil klatbu na Napoleona i na jeho rádce a pomocníky. Listina přibita i v hlavních kostelech. Napoleon prohodil pohrdlivě, že proto jeho granátníkům nevypadnou pušky z rukou. Ani netušil, co žalostného sám si prokoval, a vyjevilo se, ještě než ten spor skončen.

Napoleon rozkázal papeže v Římě přepadnouti a zavléci do Francie do Grenoblu, pak do Savony. Tajemník kardinal P a c c a mu vzat a uvězněn. Kardinali zavezeni do Paříže, neboť myslil Napoleon, že jimi nahne papeže ke svým záměrům. Ale Pius VII. vytrval přese všecka pozdější příkoří císařova.

Napoleon I. oddán s princeznou rakouskou. (1810.)

Na té výši moci a slávy zatoužil Napoleon, aby měl krevního potomka, jemuž by svou říši někdy zanechal. Manželství jeho s Josefínou, zprvu jen po republikánsku, ale před korunovací též církevně uzavřené, zůstalo bezdětné. Pro formální chybu bylo zrušeno; Josefina uznávajíc důvody, na oko s úsměvem ale se žalem v srdci svolila k rozvodu a usadila se v Malmaisoně.

Za manželku požádal si Napoleon I. arcikněžnu Marii Ludoviku, dceru starodávného panovnického rodu rakouského. Císařský otec

Františ I. doufal tím upevniti mír; Napoleon tím svůj rod zařadil mezi právní dynastie.

Nevěsta Marie Luisa oddána ve Vídni, při čemž ženicha zastával jeho hlavní protivník, arcikníže Karel. Pak zavezena do Francie, kde počátkem dubna vykonán oddací obřad za přítomnosti ženichovy. Napoleon měl 41, ona 18 let. U dvora se vše zachovalo právě tak, jak kdysi oddáni neboží král Ludvík a Marie Antoinetta. 13 kardinalův odepřelo účastniti se slavnosti;

Arcikněžna Marie Luisa.

Napoleon jim proto zakázal nachový oděv a jmenují se v dějinách „černí kardináli“.

Za rok, 20. března 1811, hlásily rány z děldychtivým Pařížanům, že narodil se princ a dědic trůnu. Otec plný radosti dal mu významný a pyšný titul „krále římského“.

Státní bankrot.

(1811.)

Slovo bankrot pochází z vlaského „banco rotto“, t. j. zlomená stolice, protože kupci, když zastavil platy, pobránò, co měl, a na znamení, že přestal obchodovati, zlámána mu kupecká stolice; odtud i „krach“, že to „prasklo“.

Podobně se stalo v Rakousku, když stát nestačil zmáhati platy na běžné potřeby, na vojsko, úřednictvo, na úroky z dluhů. Vydávaly se pak papírové peníze, ale s nucenou měnou, když není ve státě úhrady za ně.

I některé jiné státy pomáhaly si z finanční tísně snižováním ceny papírových peněz. Roku 1795 padly francouzské assignaty. Roku 1797 dovolil anglický parlament anglické bance alespoň na čas vydávati bankovky s nucenou měnou. V Rusku sníženy bankovní poukázky za cara Nikolaje I.

Francouzskými válkami, zvláště když se platila Napoleonovi válečná náhrada a daně, už po několik roků bez povolení sněmovního vy-pisované, pak ani stříbro z kostelův a odjinud pobrané nestačily, padlo Rakousko do takové

nouze, že vydané peníze papírové, bankocetle, padly roku 1811 na pětinu své původní ceny. Bankrot ohlášen všude v jeden den a v jednu hodinu. Potom ještě jednou vláda snížila peníze na novou škodu obyvatelstva; zvláště poškozeny různé fondy a sirotčí peníze.

Státní bankrot pak státu dlouho škodil, neboť opadla důvěra, a lid raději schovával stříbrné peníze bez úroků. Dlouho pak ještě rolníci vozili z města za prodané obilí stříbrné peníze v měchu v samých dvacítkách, jelikož papírovým větším penězům nikdo nevěřil.

Ruská vojna. (1812.)

V kontinentální soustavě Napoleonovi chybělo, aby ruské přístavy také se docela zavřely anglickému dovozu. Rusko jen poněkud se zachovalo Napoleonovi. Poznalo, že Napoleon nemíní upřímně svého přátelství; neplnil slibu z Erfurta; nepomohl Rusku proti Turkovi, ba tajně stál při něm; tajně také podněcoval šlechtu polskou. Přátelství ochladlo, když Napoleon dříve chtěl ruskou princeznu za choť, ale že car neměl se k tomu dosti ochotně, příkro ten záměr pustil. Ještě hůře bylo, když Napoleon, zabíraje severní pruh Německa zapudil vojvodu Petra oldenburského, blízkého příbuzného ruského dvora. Car protestoval a kázal sbírat armadu v západní Rusi.

Co zbývalo muži jako Napoleon? Myslil, že leda válka. Předvídal ji a nevyhybal jí. Roku 1811 pravil bavorskému vyslanci W r e d o v i, když ho chtěl napomínati k míru: „Ještě tři leta a budu pánem světa.“ Tak došlo k válce, jaké snad ještě nikdy nebylo.

Velká kometa r. 1811.

Napoleon napsal za mlada, že velký muž má býti jako povětroň: zasvítit světu a ztrávit se. Zdali pomyslí, že obrovská kometa r. 1811 může znamenati jeho slávu — i pád?

Napoleon vědom si obrovského díla, dal se do něho s veškerou silou svého vojenského genia.

Již r. 1811 sestavil si armadu přes půl milionu lidu. Všichni spojenci a podřízení dodali své čety: rýnské státy, Itálie, Švýcars, Španěly a Portugaly; Prusko pod vůdcem Yorkem postavilo 20 000, Rakousko pod Švarcenberkem 30 000 na hranice ruské. Rusko, právě ukončivši tureckou válku, mělo spojencem švédského Bernadotta, když mu slíbilo za ztracené Finsko náhradu v Norsku.

Napoleon vyjel z Paříže 9. května 1812; po boku měl přední vojevůdce. U Drážďan konána přehlídka vojska plného nadšení a skvělého na pohled. Byla to snad ještě větší sláva než tehdy v Erfurtě. Tentokráte byli tam i císařovna Marie Luisa, její otec a král pruský, ale mohlo se to zdáti jako záře zapadajícího slunce.

Velká armada francouzská v několika proudech překročila řeku Němen a konec června stanula u Vilna bez jakéhokoli odporu. Poláci vítali Napoleona, hrnuli se mu pod prapory doufajíce, že jim pomůže k samostatnosti. Ruské voje ustupovaly, ne aby lákaly nepřítel dále do země, nýbrž prostě proto, že vůdcové Barclay de Tolly a Bagration uznávajíce marnost odporu coufali ke Smolensku.

Zatím se dostavily první nesnáze neobyčejné výpravy. Vojsko rychle postupovalo, a již v Litvě náklady potravin a střeliva jen stěží se hýbaly po rozmoklých cestách; koně, jen o zelené píci, padali cestou, vojáci hynuli horkem a nemocemi, a nebylo ani dosti lékařské pomoci.

Borodino. Starý Kutuzov, přišed z války turecké převzal velitelství. Ruský lid i vojsko byli znepokojeni, že nepřítel táhne na posvátnou Moskvu. Kutuzov dostal rozkaz zarazit nepříteli další cestu.

U Borodina došlo k bitvě 7. září, kruté a krvavé jako málo v dějinách; k večeru 70 000 mrtvých a raněných pokrývalo bojiště. Kutuzov táhl k Moskvě, ale že po ztrátě borodínské netroufal si jí hájiti, dal se v pravo ke Kaluze. Obyvatelstvo Moskvy, vidouc město nehájeno, vystěhovalo se, až na něco chudiny.

Napoleon měl v původním plánu přezimovati nade Dvinou, a teprv z jara 1813 dále táhnouti. Nesnadno stanoviti, jak by pak válka byla dopadla. On však hned tíhl dále.

Moskva. Dne 13. září zablyštěly zlaté bány moskevské před očima velké armady, a druhého dne vjíždělo se do města. Všude ticho a prázdno. Napoleon zamračeně pohlížel z oken staroslavného Kremlu na mrtvé město. V tom s několika konců vyskočily plameny a přes velikou pomoc lehlo bezmála celé město popelem. Guvernér města, hrabě Roztopčin, prý je dal zapáliti.

Napoleon měl ve zvyku zmocniti se hlavního města a poroučeti si podmínky míru. Zde však darmo čekal, a když sám začal jednati, nevedlo to ku konci. Snad i pomýšlel z jara táhnouti na Petrohrad.

Zpáteční pochod. Francouzi pět neděl marně prodleli v Moskvě. Teprve když se již

hodně schylovalo k zimě, právě toho roku velmi skoré a tuhé, počali se vraceti. Chtěli jinou cestou, na Kalugu, ale Kutuzov se jim postavil. Táhli tedy, již velmi oslabeni, starou cestou, na široko zpustošenou, poznačenou mrtvolami. Hlad se zmáhal, zima tuhla, kozáci doráželi.

Zbýval ještě přechod řeky Bereziny u Borisova, kde Rusi v přesile vypadli na zbytek velké armady, již jen asi 40 000. Nejhorší byl poslední den přechodu; zbytky v chumáčích se tlačily na most, mnoho lidu zamačkáno a pošlapáno, mnoho též ruské střely posrážely do vody. Co Napoleon právě tehdy podnikl a vykonal, jak na vše veliké i malé ve svrchovaném nebezpečí pamatoval, navždy zůstane svědectvím jeho chladné rozvahy a pevné vůle.

Potom se Napoleon rozloučil s maršaly, že prý se v Paříži chystá spiknutí proti němu, a 6. prosince vyjel na saních napřed. Za den byl ve Vilně, odtud za čtyry ve Varšavě, za druhé čtyry v Drážďanech, opět za čtyry k půl noci v Paříži. Bezmála že by byl předstihl svou poslední zprávu z bojiště, kde praví, že „lidé nedosti vyzbrojení, aby zmohli všecky změny osudu a štěstí, pozbyli veselosti a dobré mysli,... ale které příroda vyzbrojila nade všecky svízele, ti že zachovali veselou mysl a viděli v tom novou slávu, aby je překonávali. Zdraví jeho veličenstva že nikdy nebylo lepší.“

Viděti, že válka Napoleona nedojímala a cizího neštěstí necítil; troufal si tak mluvití též

proto, že ponešťastnělá armada byla velikou většinou z cizího lidu; možná, že chtěl ukázati, jak se ta katastrofa má bráti zlehka.

Národní koncil v Paříži — konkordat.

(1811.) — (1813.)

Papež Pius VII. odolával útokům Napoleonovým i v zajetí r. 1811; nechtěl ani se vzdáti církevního státu ani potvrditi císařem jmenova-

Papež Pius VII.

Dle tografie Delpeckovy.

ných biskupů. Císař znova ubližoval papeži a svolal národní koncil. Věrní prelati, v čele světící biskup Kašpar Maxmilian svob. pán z Droste-Vischering, směle však připomněli, že především potřebí požádati císaře, aby papež byl propuštěn; jemu nejvíce

pomáhal biskup z Chambery a arcibiskup z Turina; dvorští biskupi a červení kardináli se strýcem císařovým kardinalem Feschem byli povolní.

Napoleon dal uvězniti několik biskupů. Ostatní se usnesli ve smyslu císařově. Papež, obklopený samými červenými kardinály, potvrdil podmíněčně usnesení národního koncilu, aby vyhnul většímu zlu.

Zatím počala vojna ruská. Z rozkazu Napoleonova četnický plukovník převážel nemocného

papeže do Fontainebleau; na Montě Cénis přijal papež svátost posledního pomazání; potom vezen dále. Chován pak čestněji, jako ve zlaté kleci, ale přece v zajetí; jen červení kardináli a dvorští prelati směli býti kolem něho.

Po ruské porážce Napoleon opět počal jednati s papežem. Z nenadání 19. ledna 1813, jako by se nic nebylo stalo, navštívil císař s císařovnou papeže. Napoleon vzal papeže kolem krku a nazýval jej otcem; překvapený a dojatý papež nazýval ho synem. Napoleon vynutil 11 článků, na nichž pak zbudován nový konkordat.

Kardinalům opět dovoleno k papeži; předvídali, že Napoleon nesmýšlí upřímně a přátelsky; že chce býti v katolické církvi, čím je car v pravoslavné. Konkordat byl veřejně rozhlášen, že „Jeho svatost bude konati papežskou moc ve Francii a v království italském právě jako jeho předchůdci.“ Napoleon dosáhl, čeho chtěl: v kostelech pěno *Te Deum* na poděkovanou za smír s papežem.

Papež odvolal vynucené ústupky. Zatím váleční nepřátelé znova vyvstávali proti Napoleonovi, a jeho moc již se chýlila s kopce.

Spolek rusko-pruský.

(Z jara 1813.)

Francouzské jho nejtíže dopadalo v Prusích, když Francouzi požadavky pořád zvyšovali. Úspěch drobné války ve Španělsku a v Tyrolích ponoukal i tam. Z Berlína uskočil major Schill s ozbro-

jenou četou, aby zbouřil lid; nezdařilo se, a byl ve Stralsundě se svými druhy zastřelen. Po míru znojenském probil se vojvoda brunšvický se svou tlupou celým Německem až k Veseře, aby po lodi ujel do Anglie. Hnutí bylo zde; jen se obáváno, že příliš povolný král nechopí se ho včas; byla tu i náchylnost, počítí boj bez něho.

York, velitel pruského vojska na ruské hranici, smluvil se po francouzské pohromě v Rusku tajně s ruským generalem Děbičem, oddělil se od coufajícího vojska francouzského a prohlásil se neutrálním. Švarcenberk ustoupil se svým sborem do Haliče.

General York ve východních Prusích sbíral vojsko a zřizoval zemskou obranu. Básníci Schenkendorf a po jeho způsobu Körner, Arndt, Rückert a jiní budili vlastenectví; filosof Fichte, zatím co pod okny akademie drnčel buben k pochodu francouzské posádky, konal ohnivě „řeči k německému národu“; „otec Jahn“ hrubě a neforemně pobízel k tělesnému cviku; velikán Josef Görres svými spisy tak mocně působil, že Napoleon nazval ho pátou velmocí.

Král pruský Bedřich Vilem III. poručil zřizovati dobrovolné sbory a založil „železný kříž“ na odměnu statečnosti, neboť básník pěl, že to bude válka posvátná, křížová. Odevšad hrnuli se dobrovolníci a scházely se hojné dary. Nejznámější takový sbor jest Lützowův, husaři v černém oděvu, na čáce umrlčí hlavu. Scharn-

horst předělal armadu z najatého lidu ve vojsko národní.

Král necítě se v Berlíně dosti jistým odebral se s rodinou do Vratislavi. Ze shody generalů vzešla smlouva panovníků, pruského krále Fridricha Vilema III. a ruského cara Alexeje I. Dne 28. února byl v Haliči podepsán pruskoruský branný spolek Pruský král vypověděl Napoleonovi válku a za krátko tu stálo vojska na čtvrt milionu, v čele starý známý maršal Blücher.

Ruský vůdce Kutuzov také volal evropské národy, zejména německá knížata a jejich poddané do boje. Ale z rýnského spolku drželi se všichni Napoleonu; císař Františ zatím zachoval neutralitu. —

Arnošt Moric Arndt.

Dle Buchhornova obrazu.

Napoleon zatím sebral armadu. Před odjezdem z Paříže pravil v zákonodárném sboru, že „bodlá francouzskou moc udržeti jako před ruskou válkou“. Když rusko-pruské vojsko přitáhlo do Sas, srazil se s nimi Napoleon napřed u Lützena, pak u Budyšína, porazil je a osadil Vratislav.

Rozhodné chvíle.

(1813.)

Rakousko tu zase stálo před důležitým rozhodnutím, ku které straně se přidati: Napoleon lákal a sliboval i ztracené Slezsko, o něž přece ne tak dávno byl dlouhý krutý boj mezi Pruskem a Rakouskem. S druhé strany volalo Rusko a Prusko rakouského císaře do spolku.

Rakousko, jehož politiku vedl toho roku na knížete povýšený Metternich, nedalo se ani v tu, ani v onu stranu; pilně zatím sbíralo své síly, aby jeho hlas byl tím vážnější.

Napoleon nabídl carovi příměří; ten chtěl svoliti, ale jen, bude-li v to přijato i Prusko. Napoleon se zdráhal, a tu Rakousko nabídlo se za prostředníka.

Obojí strana přijala návrh. Císař František I. přijel do Cech a usadil se v Jičíně, aby byl blíže. V Čechách stála značná armáda pod knížetem Karlem ze Švarcenberka. V Cechách se mělo rozhodnouti o blízkém osudu Napoleonově. Napoleon nepřál si míru, a tak se schylovalo k rozhodné válce. Zatím Francouzi poraženi ve Španělsku u Vittorie a císař rakouský utvrzen v odporu.

V Drážďanech v paláci Marcolini měli Napoleon a Metternich památnou rozmluvu, jež bez přestávky trvala na 9 hodin. Byla to rozhodná chvíle v životě Napoleonově i v politice rakouské. Metternich dlouho přemlouval Napoleona k povolnosti. „Když Vaše mladá armáda bude

rozmetána, což pak?" Napoleon se rozzuřil, praštil kloboukem do kouta, řka: „Vy nejste voják... já vyrostl v poli, takovému nezáleží na milionu lidí.“ Metternich: „Proč mi to říkáte samému? Otevřme dveře, ať se Vaše řeč rozlehne po Francii.“ Napoleon se uklidnil a pravil trpce: „Tak jsem přece hodně prohloupil, že jsem si vzal rakouskou arcikněžnu.“

Napoleon, spoléhaje na svá vítězství, nechtěl popustit, jako by byl zmámen myšlenkou, že rakouský císař nemůže býti proti němu. Když marně uplynula lhůta, vyměřená do 10. srpna, Rakousko přistoupilo ke brannému spolku rusko-pruskému a anglickému. Car ruský, král pruský a císař rakouský, všichni tehdy byli v Praze; vladaři ruský a pruský přijeli tam, hlavně aby si osobně zajistili spojenství rakouského císaře, jenž byl přec jen Napoleonovým tchánem.

Bitva u Lipska.

(16. a 18. října 1813.)

Rozhodnutí ponecháno meči. Dva měsíce uplynuly, než došlo k tomu. Napoleon postahoval vojska na 350 000. Spojenci byli rozděleni ve trojí armadu: severní pod Bernadottem, čekatelem trůnu švédského, jenž se přidal ke spojencům, když mu za Finsko zaručena náhrada v Norsku; slezská armada pod Blücherem, pak velká armada česká pod Švarcenberkem. U ní byli všichni tři panovníci. Spojenci měli o 100 000 více. Bavorský král z rýnského spolku přistoupil ke spojencům.

Vrchním vůdcem celé výpravy byl Švarcenberk; náčelník jeho generalního štábu hrabě Josef Radecký zhotovil plán, že armada, na kterou Napoleon uhodí, má se držeti v obraně, ostatní obě mají přispíšiti na pomoc a hnáti útokem.

Napoleon se vrhl na českou armadu, zvítězil u Drážďan 26. a 27. srpna, ale severní a slezská armada zvítězily proti generalům francouzským;

Napoleon na útěku.

Maloval A. C. Gow.

Vendamme, poslaný do Cech zmocnit se Prahy, obklíčen, poražen a zajat u Chlumce s celým sborem. Kdyby Napoleon byl věděl, v jakém zmatku coufala poražená armada česká, byl by ji pronásledoval až třeba do Vídně. Nevěděl, a když zvěděl, bylo pozdě. Všecka jeho pozornost obrácena byla k Berlínu.

Pak se již spojenci sbližovali a na rovině u Lipska obemkli Napoleona jako železnou obručí.

Napoleon zamýšlel probít se k ústupu. Ale strhla se z toho velká bitva u Lipska: 16. října vydržel Napoleon útok pruský a ruský; 17. října v neděli zůstalo bez velikého boje, Napoleon počal jednati se tchánem; 18. října počal boj znova; spojenců bylo na 300 000, Napoleon měl asi polovici. Spojenci pořád těsněji ho bojem svírali, až k večeru se již Francouzi tlačili do města; Napoleon mezi posledními.

Druhého dne udeřili spojenci na město a Napoleon dal se na spěšný ústup k západu. Vojska jeho pohynulo mnoho, zvláště když Strašný most předčasně zbořen. K poledni vjížděli do Lipska panovníci ruský a pruský, odpoledne rakouský. Král saský byl jakožto zajatec poslán do Berlína.

U Hanavy nad Mohanem zastavil Napoleona Wrede, vůdce sboru rakousko-bavorského, by mu zabránil cestu k Rýnu. Byl poražen a Napoleon převedl 70 000 vojska přes Rýn. V Mohuči pak ostal do 7. listopadu, neboť spojenci neměli naspěch za ním.

Porážkou u Lipska náhle se rozpadlo světové panství Napoleonovo. Na severu vzdávaly se francouzské posádky, knížata rýnského spolku přidala se ke spojencům. Rakousko dostalo zpět Illyrii a dolní Tyrolsko. I na jihu neapolský král Murat odpadl od Napoleona. Anglický vůdce Wellington po bitvě u Vittorie vpadl přes Pyreneje do Francie.

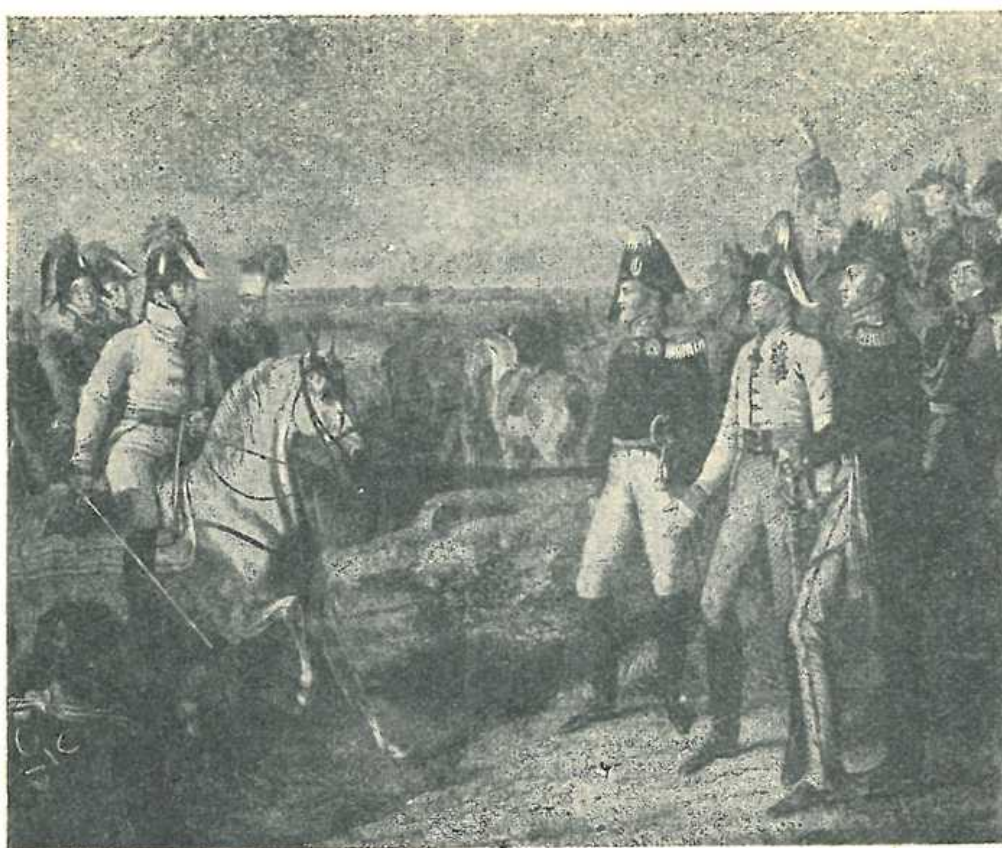

Spojenci do Paříže.

(Z jara 1814.)

Počátkem listopadu císař František I., car Alexej I. a pruský Bedřich Vilem III. přijeli do Frankfurta. Dostavil se tam i zástupce Anglie.

Švarcenberk hlásí mocnářům vítězství.

Vojska spojská stála podél Rýna od Holand po Švýcarsy, vědouce již, kudy které překročí Rýn.

Vedle válečného ryku počala hra diplomatická. Nastávaly veliké převraty, a nebylo jasno, pokud je připouštěti a jak je vésti. Snadno mohly vzniknouti spory mezi spojenci. Napoleon je přibíral ve svůj počet.

Mocnáři nabídli Napoleonovi mír, aby Francie omezila se na přirozené hranice: Alpy, Py-

reneje, Rýn, a že nepustí zbraně z rukou, dokud nebude zajištěn mír. Kdož ví, bylo li to upřímné, či jen aby Napoleon nezbrojl. Napoleon vyhybal určité odpovědi, jako by doufal, že zatím někde rozhodně zvítězí a posílí svou pozici v jednání.

Spojenci rozuměli tomu, že Napoleon odmítá. Zvítězila myšlenka, již nejvíce zastávali Blücher a Švarcenberk, neohlížeti se, co bude, a zatím válečně postupovati.

Dne 2. prosince, zase v korunovační den Napoleonův, vydali spojenci do Francie manifest, že válku přenášejí za Rýn, na francouzské území, ale ne proti národu francouzskému, nýbrž proti Napoleonovi, jedinému rušiteli míru.

Ve Francii nebylo již nadšení do války, zvláště když se vidělo, že se nepodniká za čestný mír a za vlast. I zákonodárny sbor již se odtahoval v poslušnosti. Napoleon hrozil a trestal, a když se obrátil k národu, že „volá Francouze na pomoc Francii“, výzva nepůsobila.

O Novém roce 1814 překračeli spojenci Rýn. Statisíce vojska ruského, pruského, rakouského, německého, švedského, nizozemského a anglického tlačily se od východu a severu; od jihu táhli Angličani, Španělé a Portugalci. Napoleon napjal všechny síly, zadržet je. Bojoval mezi dvěma ohni; přetínal jim plány, držel je od sebe, by se nemohli spojit. U Brienne porazil Blüchera; ten se spojil se Švarcenberkem a porazili Napoleona u la Rothière.

Spojenci opět nabídli mír, ale již hranice z roku 1792, méně než ze Frankfurta. Napoleon

zatím zvítězil u Montmiral a Monterou, nabízel mír, ale žádal více, než oni dávali. Spojenci zvítězili u Baru, Laonu, Arcisu.

Pak již vojska postupovala dále. Napoleon chtěl je v centru proraziti a padnouti jim vzad, aby je odvrátil od Paříže. Oznamoval to císařovně, ale kozáci

Napoleon ve Fontainebleau.

Maloval Delaroche.

list zachytli a tak spojenci ničeho nedbajíce přímo táhli na Paříž.

Císařovna Marie Luisa ujela se synáčkem a den na to, 30. března, dobyli spojenci návrší

Montmartre, načež hlavní město, nejsouc ani na obranu opatřeno ani na obležení zásobeno, hned se vzdalo; 31. března vjížděli car a pruský král do

Paříže. Rakouský císař ostal v Dijoně.

Napoleon provedl svůj manevr; srazil se s nepřítelem a myslil, že má hlavní voj před sebou. Poznav omyl spěchal k Paříži. Ve Fontainebleau, kam dorazil večer 30. března, zvěděl již o kapitulaci města.

Divné myšlenky šlehaly Napoleonovi hlavou, když ani z pozdálí divák neubrání se soutrpné

účasti. — Byl to počátek pokání, jakého žádala vyšší spravedlnost.

Napoleon vykázán na Elbu.

(4. května 1814.)

Napoleon pomýšlel posbírat trosky vojska, dáti se za Loiru k Orleansu a odtud válčiti proti spojencům. Vojska byl by nahledal, ale maršali se zdráhali; měli už dosti válek i kořisti, a byli by jí raději v klidu užívali; viděli již také slávu Napoleonovu v odkvětu a byli by se rádi zachovali příštím poměrům.

Spojenci táhnouce na Paříž neměli ještě žádných určitých záměrů do budoucna. Teprv Talleyrand jim vnuknul myšlenku, že by nejlépe bylo vrátit se ke starému království.

Napoleon, chvíli ve hněvu, chvíli skleslý, podepsal poděkovací dekret; car ruský, jenž po všecku tu dobu stál v popředí, pravil, že jen úplné poděkování, bez podmínky, zaručuje trvalý mír. Napoleon tedy 7. dubna 1814 podepsal smlouvu, v nížto „za sebe i své dědice vzdává se trůnu francouzského a italského.“

Ve smlouvě ponechán mu název „císař“ a za vyhnanské sídlo vykázán mu ostrovek Elba, nedaleko jeho rodiště Korsiky. Talleyrand radil poslati Napoleona daleko, ale zůstalo při carově vůli. Choť jeho Marie Luisa podržela titul císařovny a dostala vojvodství Parmu; žila odloučeně od Napoleona, neboť otec její byl toho pečliv, aby zůstala daleko svého chotě. Syn jejich dostal

název „vojvoda zákupský“ a statky v Rakousku. Také nesměl k otci, ač tento velmi toužil po něm. Příbuzní Napoleonovi podrželi nabytý majetek.

Napoleon ještě kolísal, má-li přijati štědrý, přece však ponižující dar; v tom přišla zpráva, že Wellington porazil maršala Soultu u Toulouse. Pak už byl odhodlán jíti.

Napoleon se loučí s gardou.

Kolem Napoleona vše tichlo a řídlo. I lékař a sluha Rustan odešli. Na rozloučenou postavily se ještě zbylé gardy na dvoře zámeckém ve Fontainebleau. Napoleon objal generala a políbil třáseň praporu; hlasitý pláč rozléhal se po nádvoří, jež od té doby slove „la cour des adieux.“

V Provinci, kudy se jelo, rotil se lid; provázející komisaři poradili Napoleonovi obléci se

do rakouské uniformy s bílou kokardou. U Elby přistáli 4. května.

Napoleon byl tam panovníkem v malém. Směl si vzít 400 mužů gardy, které si z ostrova rozmnožil na 1000; měl i dvě baterie dělostřelectva a v přístavě lodí několik. Za krátko i na Elbě vše zdokonalil, že mohl daně zvýšiti. Ročního důchodu mu z Francie vyměřeny 2 mil. franků, ale když nedocházely, shodly se mu úspory jeho vlastní a jeho paní matky, jež se tam za ním přestěhovala.

Král Ludvík XVIII.

(1814—1815.)

Když spojenci vjížděli do Paříže, jásalo jim obecenstvo; nejpřednější dámy kynuly „osvoboditelům“, odevšad sypány lilie, znak rodu bourbonského, vše mělo bílé kokardy; napoleonské trikolory mizely, hvězda řádu čestné legie uvázána koňům na ocas.

O dosazení bourbonského rodu zasazoval se pak i car; přebýval v Paříži v paláci Talleyrandově a večer za whistové partie určovány dějinám směry.

Na trůn povolán nejstarší bratr nebožtíka krále Ludvíka; aby vyznačil své druhotné právo, pojmenoval se Ludvík XVIII. Slíbil zachovati ústavu a uznati poměry majetkové, jak se utvářily v revoluci. Do Paříže vjížděl 4. května, právě když Napoleon přijel na Elbu.

Spojenci učinili s králem Ludvíkem 30. května mír, tak zvaný první pařížský, jenž pro Francii dopadl velmi příznivě: území měla zachovati jak bylo roku 1792; bez výplaty vráceno jí 150 000 zajatých; válečná pokuta neuložena; literární a umělecká kořist, nasnášená z válečných výprav, nežádána zpět.

Anglie vrátila Francii též zabrané osady zámořské, vyjma ostrovy Tabago, Sv. Lucie a Isle de France.

Papeži vrácena svoboda i země. Cestné strážě anglická a rakouská vyprovodily papeže až do Říma, kam vjížděl 14. května. Za čtvrt roku obnovil zrušený řád jezuitský, aby také pomáhal buditi ducha křesťanského.

Nový král Ludvík XVIII. byl dobrého srdce, tak dobrého, že nekrotil přílišné horlivosti svých přívrženců, když horempádem rušili vše z napoleonské doby a úřady osazovali svými lidmi. Napoleon to svým způsobem posoudil výrokem o Bourbonech: „Ničeho nezapomněli a ničemu se nenaučili.“

Budilo to velkou nelibost; pamětníci starších dob říkali, že se vrací doba před revolucí. Zatím se také povracely domů vojenské oddíly, které byly široko daleko roztroušeny. Noviny počínaly žehрати; básník Béranger skládal štiplavé verše.

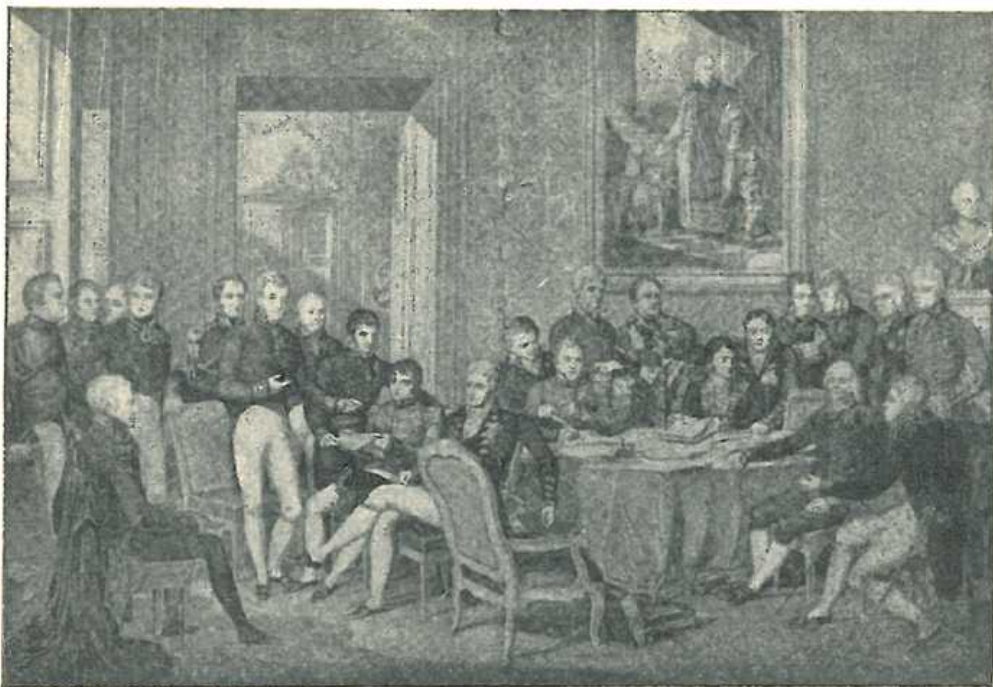
Též po Italii zvedaly se hlasy, a nespokojenci měli v čele Murata, krále neapolského, který sice odpadl od Napoleona a zachránil korunu, ale pak žele toho vrátil se k němu.

Vídenský kongres. (1814—1815.)

Celý svět Napoleonem zbudovaný, se zhroutil. Nastávala otázka, jak rozpadlé kusy srovnati v nový lad a sklad.

Již v Paříži stanovili shromáždění mocnáři hlavní rysy. Talleyrand vyslovil zásadu legitimacy,

Kongres vídenský.

Dle Isabeyova obrazu do mědi ryl Godefroy.

aby každý rod dostal nazpět, co mu náleží. Řeklo se „rod“, aby nebylo potřeba vrátit, co církvi bylo odňato. Kdo tu chtěl rány hojit, byl nadchlý duchem toho, kdo ty rány zasadil.

Podrobné rokování odloženo do Vídně, kde se měl konati společný k o n g r e s. V září 1814 sešel se. Bylo to shromáždění, jakého od set let nebylo viděti. Přední mocnáři a čelná knížata

přijeli se svými státníky, aby nějaké spory bez průtahu hned na místě mohly se vyřídit.

Mohlo býti dosti příčin ke sporům. I spojenci, původcové toho převratu, a jiní různě zaujatí, dychtivě čekali. Něco, pravda, co Napoleon shodil, samo sebou již odemřelo, ale někteří na- byli, a chtěli toho hájiti. Zbraň, dříve obrácená na Francii, mohla se nyní opřáhnouti na spojence. Drželi ji pohotově.

Kongres zahájen 3. listopadu 1814; předsedal Metternich; vedle něho měli nejdůležitější slovo ministři francouzský a anglický.

Přijata zásada legitimacy. Všecko šlo jak tak bez řinkotu šavle; jen o Sasko a Polsko vznikly spory. Prusko chtělo zabratí Sasy, jelikož saský král prý má býti potrestán, že vytrval při Napoleonovi. Ruský car chtěl zase celé Polsko. Ze by tím však moc pruská a ruská byla nebezpečně vzrostla a také to bylo proti zásadě legitimacy, vzepřely se tomu společně Rakousko, Anglie a Bavorsko, a již se schylovalo, že kongres se rozbije.

Panstvo kongresové bylo 11. března právě na skvostném plese, když došla zpráva, že Napoleon se vrátil. Hudba přestala. Císař Františ I. přičítal vinu carovi; ten kavalírsky nabídl svou armadu k dispozici.

Působením Talleyrandovým usnesl se kongres na vyjádření, že Napoleon nedbaje smlouvy postavil se mimo zákon, mimo právo občanské i politické a jako nepřítel a kazimír že propadl

veřejnému trestu. Čtyry velmoci zavázaly se válečně zakročiti, aby Napoleon nemohl obnoviti svou moc.

Návrat z Elby.

(1. března 1815.)

Napoleon na Elbě dovídal se o všem, co mohlo býti v jeho prospěch. Slyšel o sporu na kongrese, a též o nespokojenosti ve Francii. Věděl také, že dva úhlavní nepřátelé na kongresu pracují, aby byl zavezen někam daleko na osamělý ostrov. Měl čekati, až mu hodí pevnou smečku na krk?

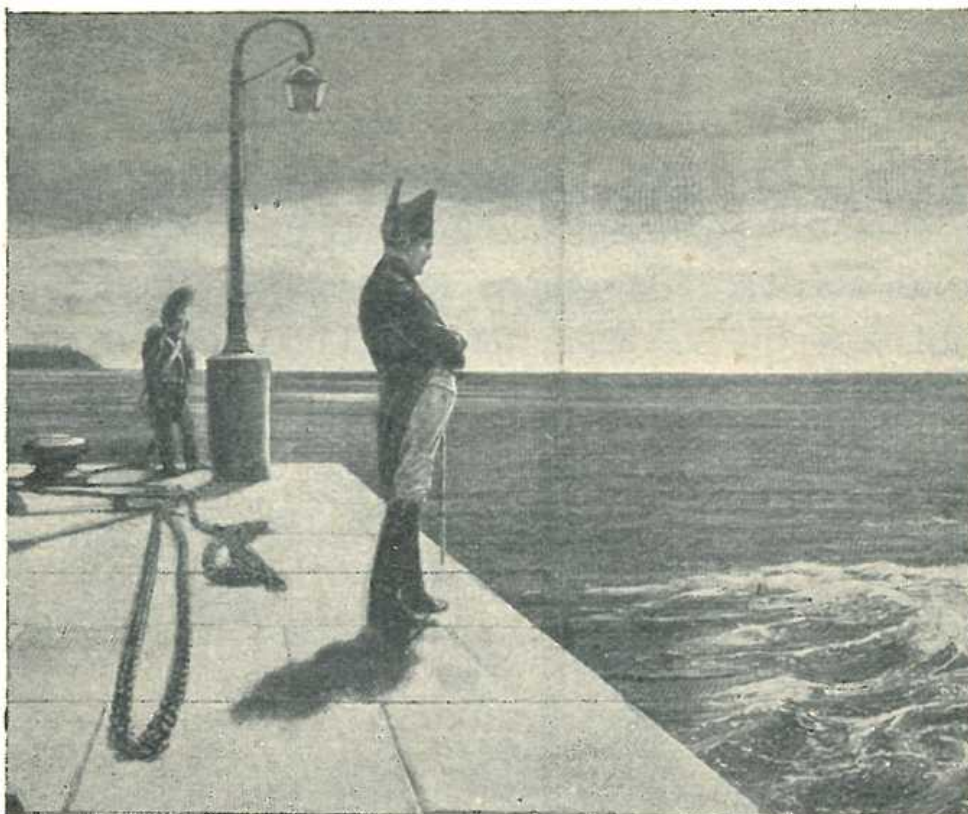
Odhodlal se k rozhodnému činu — vrátit se do Francie. Nabízela se mu sice Italie, ale což tam, když jeho všecka minulost a sláva mohla ožiti ve Francii. Tam chtěl novou slávu a moc, nebo hanbu a smrt.

Potaji na sedmi lodích přeplavil se se svou malou armádou a 1. března přistál v zálivu Juan podál Cannes. Po Francii se rozletlo jeho svolání, že nese uloupené štěstí, a jeho slovo k vojsku. Nebral se však širokou silnicí, nýbrž bočními cestami tíhl do kraje Dauphinée, kde mu lid byl nakloněn.

V Paříži royalisté zuřili nazývajíce ho novým satanem, katem šesti milionů Francouzů, zbabělým vrahem vojvody enghienského, brigantem z Elby, lidojedem z Korsiky.

Napoleon postupoval; vojska mu přibývalo. Grenoble město první se mu vzdalo. V Lyoně

již měl 12 000 mužů a mluvil směleji; odtud zrušil obojí sněmovnu a svolával do Paříže říšské shromáždění; emigranty opět vykázal a zabavil jejich statky; Talleyrand a jiní vyhlášeni za psance.

Napoleon na ostrově Elbě.
Maloval Rud. Graf šl. Rex.

Bývalí generali Napoleonovi přidávali se k němu. Maršal Ney vyslán proti Napoleonovi; dal králi Ludvíkovi slovo, že jej dovede živého, třeba jako dravce v kleci, nebo mrtvého. Ale nemoha pak odolati kouzlu z jeho osoby a slávy, vyslovil se před frontou vojska pro Napoleona a v Mâconu se objali císař a maršal.

V Paříži zatím noviny, jak se blížil Napoleon, tak krotly, až pak zase mluvily „o jeho

císařském veličenstvu“; 20. března stanul Napoleon ve Fontainebleau. Král Ludvík ujel den před tím z Paříže.

Napoleon i toho dbal, aby se vrátil do Paříže v nějaký památný den; a že právě toho dne byly narozeniny jeho syna, pospíšil, a ještě toho dne vyjžděl na zaprášeném kočáře do Tuilerií. V Tuileriích ho důstojníci a státní hodnostové nesli na ramenou do schodů.

Ještě 100 dní císařem.

(30. března až 18. června 1815.)

Napoleon počítal, že kongres se neshodne, a že pak rakouský císař bude rád, když on mu nabídne svou pomoc. Hleděl si nakloniti Rakousko nebo Rusko. Tchána ještě žádal, by mu vrátil manželku a syna. Marie Luisa pravila však členům kongresu, že žádná moc ji nepřinutí k návratu.

Napoleon se ohlížel po vydatné pomoci ze své říše. Sliboval více svobody, ne sice novou ústavu, jak se čekalo, jen „přidatky k císařské konstituci“. Vykonáno veřejné hlasování, dosti chabé. V Paříži uspořádáno slavnostní shromáždění, k němuž se Napoleon dostavil v oděvu římského imperatora; měl řeč, ale se nelíbilo, že ustavičně říkal „můj“ národ, „moje“ hlavní město; ani vojsko nemělo toho vznětu co dříve; jen gardám sršely jiskry z očí.

Zákonodárny sbor zahájil pak Napoleon 7. června trůnní řečí a odjel k armádě.

Spojenci ještě z Vídně poručili svým vojákům zpáteční pochod na Francii. Hlavní moc byla v Nizozemsku pod anglickým Wellingtonem a pruským Blücherem. Rusy vedl Barclay de Tolly, Rakušany Švarcenberk.

Napoleon obrátil se do Nizozemí a srazil se 16. června s Blücherem u Ligny. Vůdcové anglický a pruský slíbili si vzájemnou pomoc, ale zatím co Napoleon udeřil na Blüchera, vyslaný maršal Ney zaměstnával Wellingtona u Quatrebras. Tak Prusi krvavě poraženi; 20 000 bylo mrtvých, raněných a ztracených. Blücher spadl s koně a ležel pod ním; myslielo se, že je mrtev. Gneisenau ujal se velení a coufající vojsko obrátil stranou k Wellingtonovi. Blücher se zpamatoval. Generál Grouchy měl je pronásledovati, ale otálel, až mu zmizeli; myslel, že ustupují k Namuru, marně jich tam hledal.

Bitva u Waterloo. Wellington ustoupil k Waterloo, vzkázal Blücherovi a rozložil se na návrší. Napoleon přihnal se hned 18. června proti němu prudkým útokem. Wellington už poslední síly vydával. K páté hodině odpoledne dospěl Bülow s předním vojem Blüchrovým. Když se ozvala děla, Napoleon myslil, že se to vrací Grouchy.

Nepřítel přibývalo, a s večerem byli Francouzi na plném útěku. „Zachraň se, kdo můžeš,“ rozléhalo se nocí; i Napoleon stržen s ostatními: „Konec,“ pravil, „zachraňme se!“ Prusi je krutě pronásledovali za měsíčné noci.

Napoleon nemohl bez bolesti zdržeti na koni; jezdil na kočáře. Ale na útěk sedl na perského bělouše a uháněl do pěti hodin ráno. V zanechaném kočáře našli pruští vojáci jeho poklady zlata a klenotů, i tobolku, kord, klobouk a ko-

Blücher a Wellington po bitvě u Waterloo.

Dle freskové malby Marolisovy v Londýně.

runovační plášť. Měl to s sebou, jako by byl pomýšlel na útěk ve zlé chvíli.

Poslední bitvu s Napoleonem pojmenovali si účastníci národové dle různých míst: Francouzi Mont St. Jean, Angličané Waterloo, Němci Belle Alliance.

Napoleon jat. (29. června 1815.)

Bledý jako stěna, na smrt unavený, s kalným zrakem, prořídle vlasy na čele schumláný — tak Napoleon dojel 21. června do Paříže. Divno, že nesebral zbytky armady a nevyčkal Grouchyho. Jakoby již nebyl ten co dříve, jakoby

již sám se cítil unaveným, překonaným.

Druhého dne vzdal se Napoleon koruny ve prospěch svého syna Napoleona II. Jednáno o tom v panské sněmovně; bratr Lucian byl pro, ministr Fouché proti; návrh padl. V Paříži byl klid, jako by nikomu nezáleželo, koho budou mstiti páni.

Napoleonův syn.
Maloval Gérard, ryl Lignon.

Fouché zkázal Napoleonovi, že mu neručí za bezpečnost. Napoleon odebral se do Malmaisonu; i tam mu zkázal, by rychle ujel. Nepřítel se blížil, a pruský oddíl měl rozkaz Napoleona zastřeliti, kde by ho dopadl.

Rozloučiv se a v občanském oděvu jel Napoleon pomalu, jako by se ještě ohlédal a naslouchal, zdali se vojsko nebouří a lid ho nevolá zpět. Mohl ujetí do Ameriky. Promeškal svůj čas; 29. června vzdal se kapitánovi anglické lodi.

Tam dostal zprávu, že „Evropa“ ho vykázala na ostrov sv. Heleny.

Napoleon ještě byl ve Francii, když 10. července spojenci dorazili do Paříže. Král Ludvík XVIII. opět dosazen, a 20. listopadu diktován mír, tak řečený druhý pařížský: Francii ubráno něco země, vrátila umělecké památky, co za 20 let uloupeno kde, válečné pokuty uloženo jí 700 mil. franků a 150 000 vojska pod Wellingtonem necháno tam na pět let ve východních pevnostech, až by bylo vše splaceno.

Napoleon na ostrově sv. Heleny. (1815–1821.)

„Sainte Hélène, petite île“, Svatá Helena, malý ostrov, zapsal si kdysi podporučík Bonaparte do zeměpisných zápisků, podnes zachová-
ných. Netušil tehdy, co mu znamená ta poznámka. Teď ho tam vezli na ostrovek v širém moři mezi Afrikou a Amerikou.

15. října 1815 uviděli z lodi pobřežní skaliska ostrova. Připomínala strmé břehy korsické. Napoleon mlčky se zahleděl a zadumal. Korsika — Helena, kolik mezi tím činů a časů vezdejší slávy! Ty vzpomínky měly mu nyní býti vezdejším chlebem.

Napoleon směl si vzít tři důstojníky, lékaře a několik sluhů. Všichni byli odzbrojeni, jen „generalu Bonapartovi“, jak teď nazýván, jako by se ostýchali vzít kord.

Zřízen mu dům na způsob letohrádku. Napoleon ponejvíce sbíral své memoiry; když později mu lékařsky poručeno více pohybu, zaměstnával se i v zahradě.

Guverner ostrova zacházel s Napoleonem dle předpisu přísně. Po něčem odcházeli jeho společníci. General Bertrand se svou rodinou zůstal tam po všecek čas. I lékař, k němuž měl Napoleon všecku důvěru, musil odtamtud.

V druhém roce svého pobytu Napoleon počal churavěti na rakovinu žaludeční, jak též otec jeho zemřel. Nabídnutého mu lékaře anglického Napoleon odmítl, ačkoli mu již nohy otékaly. Potom dán mu korsický lékař; s ním přijel abbé Vignali a sloužil každou neděli mši v Napoleonově vedlejším pokoji.

Paní matka a nejmilejší sestra jeho Pavlina, i bratři chtěli za ním, ale Napoleon nepřijal té oběti. Bolestných záchvatů přibývalo. Na Silvestra 1820 ještě byl veselý a hovorný, ale pak již poléhal na lenošce; 15. dubna 1821 učinil závěť: 6 milionů franků v bance uložených a jiné klenoty a památky pozporoučel svým milým a věrným; 19. dubna pravil: „Nemylte se, že je mi dnes lépe, cítím si konec... vy se vrátíte do Evropy... já se shledám se svými statečnými v nivách elysejských...“ 21. dubna povolán abbé a Napoleon řekl: „Zrodil jsem se v katolické církvi; chci vykonati, co žádá, a přijati útěchy, jichž poskytuje.“ Pak si kázal sloužiti mši každý den, a po smrti ať mu abbé u hlav vystaví ve-

lebnou svátost, slouží mši a vykoná příslušné obřady.

Vědomí počalo se mu kaliti, a 5. května 1821 před 6. hodinou ranní Napoleon skončil na posteli slavkovské. Komorník Marchand zakryl ho modrým pláštěm, jímž byl oděn u Marenga. Klasická hlava Napoleonova v majestátu smrti zase s tichým výrazem hluboké resignace smiřuje člověka s vadami nebožtíkovými.

Dle kodícillu závěti přál si Napoleon odpočívati ve Francii. Ale pochován s vojenskými počtami na ostrově u pramene pod vrbami, kde za živa rád prodléval. Teprv po 20 letech převezen popel do Francie a uložen v Paříži ve chrámě invalidů.

Josefina, první manželka Napoleonova, zemřela již r. 1814; druhá jeho choť Marie Luisa dostala doživotně vojvodství Parmu; syn jeho, „král římský“, „vojvoda zákupský“, byl vychován u císařského dvora ve Vídni a zemřel roku 1832. Matka Napoleonova, staříčká matrona, přežila značně synovu slávu a smrt; skonala v Římě r. 1836.

Tvář † Napoleona.

(Odlitek chová bratrstvo Misericordia v Portoferraју.)

Ustanovení kongresu vídenského. (1815.)

Za posledního ryku válečného kongres vídenský dále jednal. Ustanovení jeho podepsána 8. června 1815. V Evropě provedena myšlenka rovnováhy a tím zabezpečen mír na delší dobu.

Rakousku vráceny illyrské provincie pak Dalmacie, Istrie a Benátsko; za Holandy dostalo velký kus Lombardie, jež s Benátskem spojena v království lombardsko-benátské. Od Bavorska vráceny Rakousku Tyroly, Solnohrady a innská čtvrť. Bavorsku to nahrazeno v Němcích.

Prusko dostalo větší polovici Saska, rozsáhlou, ale málo lidnatou; kromě toho dostalo některé země, některé zase odstoupilo, ale celkem získalo, neboť mělo více než počátkem r. 1806.

Rusko zabralo větší polovici vojvodství varšavského. Všecky země polské pod mocí ruskou spojeny v samosprávné království polské. Krakov s blízkým okolím zůstal svobodným městem o republikánském zřízení.

Anglie dostala ostrovy Maltu a Helgoland, pak ochrannou vládu nad novou republikou ostrovů jonských. Hanoversko zvětšeno, povýšeno za království a vráceno Anglii.

Nizozemí, jak severní, řečené Holandy, tak jižní, bývalé rakouské nebo Belgie, přiděleno dědičnému místodržiteli, princí nasavsko-oranžskému, jenž se stal králem jakožto Vilem I.

Itálie přišla opět svým panovníkům; i papeži vrácen bez něčeho bývalý majetek. Murat, svak Napoleonův, když r. 1814 zřekl se ho a r. 1815 opět se k němu přidal, byl rakouským vojskem vytlačen z Neapole a prchl do Francie. Neapolským králem stal se opět Ferdinand IV. Murat po několika měsících přitáhl s nepatrnou pomocí z Kalabrie, aby zpátkem dobyl královské koruny: ale byl hned zajat, válečně odsouzen a zastřelen.

Za slavnostních dnů kongresu stáhlo se do Vídně všelijakých lidí, že se počaly ozývati hlasy proti veřejné nemravnosti, a kongres se na konec omrzel. Protáhl se tak dlouho, že car Alexej všelijak se snažil rozdvojiti Rakousko a Prusko. I to se Vídeňanům nelíbilo, že car nepouštěl dosti peněz.

Německý bund.

(1815.)

Největším převratem té doby bylo, že bývalá říše německá neobnovena na starých základech, nýbrž na základě německé národnosti.

Rakousko přidavši se k této nové německé věci, uznalo napoleonské poměry, a císař Františ ani nestál o německou korunu.

V Němcích byl Napoleonem dán nový poměr států k sobě: poměr spolku, bundu. Na tomto novém základě sestoupily se německé státy a podepsána o tom listina ze dne 8. června r. 1815.

Zcela samostatných, nezávislých a neporušitelných 39 států německých, mezi nimi čtyry svobodná města, měly se v čas potřeby raditi o společných věcech, za předsednictví Rakouska.

Rakousko přistoupilo ke spolku za své země české a alpské, za české ovšem jen na úkor historického práva koruny české. Z pruských zemí nepočítáno do bundu Poznaňsko a Prusy.

Sídlem spolkovým bylo svobodné město Frankfurt nad Mohanem. Společné moci válečné mělo býti 301664 mužů. Každý spolkový stát měl si dáti stavovskou ústavu a stanovil si společná pravidla svobody tisku a obchodu.

Svatá alliance.

(26. září 1815.)

Proti těm velkým pevným rysům božího písma, pod jejichž mohutným přímým dojmem udivena stanula Evropa — jak malicherné, nízké a nehodné až nicotné bývá všecko lidské státní umění, jdoucí ponejvíce jen na vlastní slávu a zisk!

Car Alexej nejživěji pociťoval v tak ohromném obratu, jak vratká je všecka vezdejší moc a sláva. Zajisté v tom cítil i důtklivou výstrahu panovníkům.

Proto podal mocnářům rakouskému a pruskému osnovu smlouvy, a 26. září 1815 učiněna Svata alliance, že chtějí doma i na venek vládnouti vpravdě po křesťansku. Casem přistoupili všichni panovníci; jen Anglie nepode-

psala, jelikož její panovník sám o sobě nesmí se zavázati ke smlouvě; Turek ovšem nemohl se přidati.

Aby však z toho květu dojaté mysli uzrál opravdový plod, bylo by potřebí jednotné víry a společně uznávané autority. Jen pak a tak dal by se místo chytrácky sobeckého státnictví záves' i nový státní život v pravém duchu křesťanském.

To však konalo papežství v dějinách již před rozštěpením náboženství, jak píše Novalis: „Byly to krásné, vzácné časy,

kdy Evropa byla jedna země křesťanská... Bez velikých statků svět-
ských spravovala i

spojovala jedna vrchní hlava veliké síly politické... Byla to stará víra katolická, v život vštípené křesťanství. Její všudepřítomnost v životě, její láska k umění, její hluboká lidskost, nezrušitelnost jejích manželstev, její lidumilovná sdílnost, její radost v chudobě, poslušnost a věrnost nedají v ní nepoznati pravého náboženství a obsahují základy její ústavy.“ Proto papež nepřistoupil k té alianci. A ukázalo se, že nedala slibovaného ovoce.

Kníže Karel Švarcenberk,
vítěz u Lipska.

Památka Napoleonova.

Napoleon šel dějinami pádným krokem a vtiskoval své době hluboké, trvalé stopy. Duněl pod ním svět rachotem válečným, ale vrzalo také rydlo, zaznamenávající do žuly jiné jeho skutky na trvalou paměť.

Kdo píše dějiny Napoleonovy, vypravuje dějiny světa z té doby. Napoleona poháněla ctižádost a panovačnost, ale jeho geniu nestačilo jen bořiti; on podivuhodným organizačním nadáním budoval instituce, které svou důsledností a velkolepostí měly i po pádu svého původce zabezpečené trvání.

Král Ludvík XVIII. nevstupoval již na trůn svých předků, nýbrž na sídlo, jak je Napoleon upravil. Rozdělení říše, zákonník, universita, institut de France, řád čestné legie a j. zůstaly. Konskripční zákon Napoleonův potrval do 1872, konkordat do 1905. Šlechta, měšťanstvo, dělník a sedlák ostali k sobě v poměru z té doby.

Probuzeno národní vědomí. Státní občan uvědomil si povinnosti k vlasti. V armádě probuzen válečný duch. Válečnictví, možno-li je nazvati uměním, nadmíru se povzneslo. Napoleonovo rozdělení armady všude zavedeno a zůstalo podnes. Válečné výpravy jeho jsou vzory, kdo chce poznati hru všech činných sil a posouditi jejich působnost. Hesla Napoleonova: „Vojáci vítězí napřed pochodem, potom teprv bodákem,“ nebo: „Pevnost bývá pastí armádě“, protože pevnost patří k defenzivě, kdežto ve

válce ofensiva ponejvíce rozhoduje: „Vítězství náleží armádě, která se pohybuje“ — některá hned, jiná až později, ale přece uznána.

Ještě jsa poručíkem Bonaparte napsal v oné akademické práci, že „genialní lidé jsou jako povětroni, majíce hořeti, aby osvětili svůj věk“. Na něm se to přesně splnilo. Napoleon se považoval za povolaneého, by vykonal vyšší ustanovení, odtud jeho: „Au destin“ v prstenu a tak často v jeho řeči a skutku.

V tak zvaných „vyšších kruzích“ rozlezl se po pařížské modě široko daleko nevěra a nemravnost, průhledně zastřená voltairovským espritem. Tato červotočina popadala s vyvýšených míst, aby v neštěstí poznala svou nehodnost.

Bouře burácely a hýbaly světem čtvrt století. Povstávali národové, by je uklidnili. Bitva u Lipska nazývá se bitvou národů. Když se stalo utišení, tři panovníci nejvíce účastněných států vděčně zvedli zraky k nebesům, ku vládci všehomíra a lidských osudů, jenž poslal velikána, by ztrestal knížata i národy, a když vykonal své dílo, sám postaven na boží soud. Na konci života Napoleonova zřetelně psáno: „Potud a nic dále.“ I Napoleon poznal a uznal, že nad veškerou světskou mocí ještě je moc vyšší.

Na ostrově sv. Heleny, kde nabyl klidu přemýšleti též o tom, co přislíbil Kristus své církvi, mrzívalo jej a viděl v tom i příčinu své zkázy, že se provinil proti papeži: qu' il a mangé du pape“, jako že si ukousl papeže — a od toho zemřel.

Po vídeňském kongresu.

Když se rozpadla moc Napoleonova, ožily naděje, že národové a státy zase mohou zahojiti rány, jež jim zasadily dlouhé krvavé války. Všude se také jevila snaha upravit své poměry státní a společenské, každý dle svých potřeb.

Hofrova hospoda „na písku“.

Lidstvo si přálo klidného rozvoje, avšak nikoli návratu do bývalého stavu před revolučním rozvratem; všelico zastaralého mělo padnouti; svoboda lidu měla se rozšířiti a upevniti.

Revoluce vlastně sama se zhltila; syn její Napoleon, jehož si zrodila a vychovala, uzmul jí všecky vymoženosti, jako za trest, že se jich domohla tak nelidsky. Revoluce však Napoleonem nepřestala. Dlouhé války, a následky jejich, velké státoborné obraty, zbudily síly, které pak zůstaly

pohotově a stačily, aby se jimi prováděly nové převraty. Takové hnutí trvá dlouho, jak hned uslyšíme.

Doba po Napoleonovi slove dobou obnovy a náhrady. Ale novoty a náhrady mohly býti namnoze jen neúplné. Panovníci a vlády, vedení vídeňským knížetem Metternichem, raději přísností potlačovali projevy lidu a omezovali jeho svobody. Poznalo se namnoze, že v čelo lidu dostávali se demagogové, svůdcové.

Lid myslil, že málo nabyl, vlády pomýšlely, aby mnoho nepopustily. A čím více se toho dožadováno, tím více s druhé strany viděn v tom duch revoluce, jemuž dlužno odpírati. Tak i spravedlivé požadavky někdy odkládány.

Když doba velkých bouřek minula jako těžký sen, církve opět, ačkoli stěsnaná a ochromená, znenábla mohla jeviti svou chránivou, udržující a obrodnou sílu, která zbraňuje, by se zlo všeobecně nezmohlo na úkor dobra. Svatá alliance pozbývala významu, ježto prostředky, jimiž chtěla docházeti svého cíle, nebyly jednotné. Docházelo na slova papežova. Poznalo se opět, že jen u církve a v církvi hledati spásu jednotlivce i veškerenstva.

Aby tato působnost církve se umožnila, uvolnila a zajistila, snažil se papež upravit její vnější poměry smluvami v katolických státech, tak řečenými konkordaty. Někde to šlo velmi zvolna a ztěžka, zvláště kde se nedosti poznávalo, že jen svobodná církev zjednává zdravé

základy státního života, a že svoboda církve není na úkor pravé moci panovnické, i když nějak ji omezuje.

Konstituční boje ve Francii.

Zadržovaná svoboda nejvíce pocítována právě v zemi, kde revoluce byla vznikla, ve Francii.

Král Ludvík XVIII.

Dle Ströhlingova obrazu ryl
Bollinger.

Král Ludvík XVIII. delším pobytem v Angli poznal tamní ústavu a byl ochoten konati panovnickou moc v mezích konstituce. Ale bratr jeho, hrabě z Artois, byl proti všemu, co v revoluci bylo zavedeno; chtěl, aby královská moc byla neomezena jako kdysi, a stavy opět aby měly své výsady.

Král Ludvík, než se vrátil do Paříže, slíbil

všem, kteří se byli přidali k Napoleonovi po jeho návratě z Elby, plnou amnestii. Avšak sněmovny, volené ve smyslu hraběte z Artois, omezily ji, následkem čehož bonapartisté krutě pronásledováni, maršal Ney zastřelen a bývalí členové konventu, kteří hlasovali pro smrt nebožtíka popraveného krále, navždy vyhnáni z vlasti.

Konstituční strana přece časem mohutněla a nabývala četnějšího zastoupení ve sněmovně. Z toho v revoluční straně pociťovala se bojovná nálada. Vojvoda z Berry, syn hraběte z Artois, jediný potomek královského rodu, zavražděn r. 1820. Po jeho smrti narodil se mu syn Jindřich, vojvoda z Bordeaux.

Vraždou měl královský rod bourbonský býti vyhuben. To přimělo královskou vládu k větší přísnosti na stranu konstituční, neboť členové v jejím pozadí byli přátelé revoluce.

Ve Španělsku.

Ještě se nevědělo, udrží-li se království ve Francii, a již bylo ohroženo i ve Španělsku.

Tam si kortesové již r. 1812 dali takovou konstituci, že králi nenecháno téměř žádné moci. Král Ferdinand VII. zrušil ji. Několikeré spiknutí proti jeho vládě potlačeno; posléze obléhán palác královský v Madridě a r. 1820 přinucen král přísahati na ústavu.

Ale nová ústava nebyla všem po chuti, nejméně lidu, když se vidělo, že kortesové jako kdysi jakobíni rozbírají církevní majetek, vyhánějí faráře a chtějí se odtrhnouti od papeže.

Za nedlouho stálo v zemi dvojí vojsko proti sobě: armada víry a tak zvané národní vojsko. Král, aby nebyl při těch ani při těch, otočil se jen věrnými gardami. Národní vojsko pobilo gardy a drželo krále jako v zajetí.

Svatá alliance, položivši si krotit demokratické snahy, aby se nešířily po Evropě, dostala příčinu zakročiti. Roku 1820 sešli se panovníci ruský, pruský a rakouský v Opavě.

Králi francouzskému Ludvíku XVIII. uloženo vypraviti vojsko do Španěl. Vojvoda angoulemský, králův strýc, vydal se tam s armadou 100 000 mužů. Lehkým pochodem postoupil k Sevilli, a když kortesové krále tamodtud zavlékli do Kadizu, dobyl toho města za několik neděl.

Liberálové ještě tu a tam podnítli nějaké spiknutí, ale vše snadno potlačeno. V podzim toho roku vjížděl král slavně do Madridu.

Republiky ve španělské Americe.

Jako Brasilie od Portugal, tak se španělské země americké odloučily od staré otčiny evropské.

Vyjma Brasilii a Patagonii byla téměř celá jižní a střední Amerika a Mexiko pod panstvím španělským. Území se dělilo na čtyry místokrálovství: Peru, La Plata, Nová Granada a Mexiko, pak pět generalních kapitanatů: Chile, Venezuela, Guatemala, Kuba a Portoriko.

Země držány v tuhé poddanosti, a právo konáno všelijak; Španělé z Evropy bývali ve všem stavěni před domorodce. Nespokojenost a touha po samostatnosti propukly, když stará vlast španělská byla v tuhé válce s Napoleonem.

První povstal Caracas r. 1810, pak už to samo letělo dále. Z náčelníků nejznámějším je

B o l i v a r, jenž vyznamenán čestným názvem libertador, t. j. osvoboditel, a republika Bolivia, že byl jejím prvním presidentem, pojmenovala se dle něho.

Bylo mnoho bojů se starou vlastí, která se snažila udržeti, co měla, i mezi sebou, a v každé zemi rozštěpilo se obyvatelstvo na dvě stran, pro republiku a pro království.

Naposledy se Španělé drželi jen ještě v horním Peru. Když i tam pomohl Bolivar, poslední bašta Callao padla r. 1826.

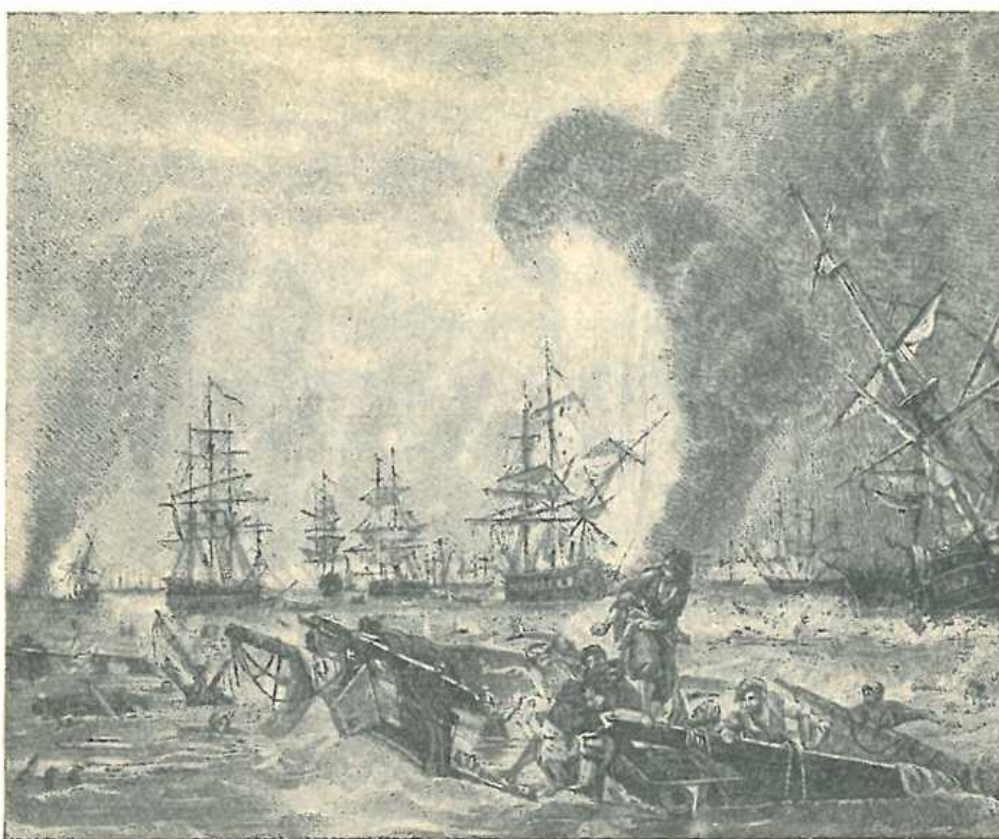
Ale nenastaly potom klidné časy. Násilné změny byly na denním pořádku. S jedné strany byla snaha rozdrobiti se v nejmenší samostatné částky, s druhé zase udržeti se v pevné souvislosti. Než se to nějak urovnalo, než se jedničky podrobily společné ústavě, bylo mnoho bojováno, ale pak se dostavila i značná mravní ochablost.

Ve střední Americe počali se hýbati až za 10. let. Mexický general I t u r b i d e prohlásil se r. 1822 císařem přijav jméno A u g u s t i n I. Již za rok byl sesazen a vyhnán, a když se vrátil, zajat a zastřelen. Na kongrese r. 1823 vyhlásilo se Mexiko státem spolkovým; skládal se z 21 států a 5 území. Vrchní moc vykonával president, volený na 4 léta.

I tam bylo mnoho bojů. Revoluce stíhala revoluci na škodu veřejného řádu i celé državy. Roku 1836 odpádl Texas a po 9 letech přidal se ke státům severoamerickým. Ve válce o to podlehl Mexiko a pozbylo polovici svého území: Texasu, Nového Mexika a Nové Kalifornie.

Španělé evropští nepokusili se již o nic. A bylo by marno bývalo. Spojené státy severní rády viděly dítí se na jihu, co před některým časem samy dělaly. Uznaly samostatnost amerických osad a byly by jim pomáhaly proti každému útoku z Evropy. Pátý jejich president

Bitva u Navarina.

Maloval Langlois, ryl Charann.

M o n r o e (1817—1825) vyslovil zásadu, že „Amerika Američanům“. Potom i španělská vláda uznala samostatnost nových států.

V Portugalsku.

Odboj španělský působil také v Portugalech. Král **J a n VI.**, prchlý do **Brasílie**, ještě se ne-

vrátil. Vládl z Brasilie; jeho jménem vedli správu anglický vojevůdce Beresford a patriarcha lissabonský.

Portugaly byly povinny kupovati osadnické zboží z Brasilie, kdežto tito k ničemu nebyli zavázáni. Roku 1820 vzbouřil se v Oportě plukovník Sepulveda, provolal konstituci dle španělské, a záhy se přidala k němu celá země.

Král Jan VI. byl vyzván, aby přijel přísahat na ústavu, neb aby portugalskou korunu předal některému princi. Král Jan vrátil se do Portugalu s rodinou r. 1821 a přísahal na konstituci. Portugaly domohly se ještě svobodnější konstituce než byla španělská.

V Brasilii zůstal vladařem korunní princ dom Pedro. Ale Brasilie žádala si hned ústavy, jakou dostalo Portugalsko. Vladař mohl se jen tím udržeti, že se odtrhl od Portugalska a r. 1822 provolán jakožto Pedro I. konstitučním císařem brasílským.

Když r. 1826 umřel král Jan, nejstarší syn jeho dom Pedro, císař brasílský, popustil korunu portugalskou své sedmileté dcerušce donně Marii da Gloria. O to vznikly spory, a druhý syn nebožtíka krále, dom Miguel provolán králem portugalským.

Roku 1831 vypukla v Brasilii vzpoura; císař Pedro odevzdal korunu svému synu Pedrovi II. Odebral se do Portugalu, vypudil bratra Miguela pomocí anglickou a dodržoval vládu své dceři Marii. Cítě si smrt prohlásil ji plnoletou a zemřel roku 1834.

Královna Marie vdala se pak za Ferdinanda, vojvodu koburského. Ale pokoje v zemi nebylo, neboť protivné strany i krvavě proti sobě vystupovaly.

Italie. (1820—1821.)

Ve všech větších městech italských měla politická strana, která tajně byla zaujata pro sjednocení celé Italie, své přátely a stoupence. Nejvíce to poháněli tak zvaní karbonáři, tajný spolek, zřízený po frajmauersku, ale znaky své a tajnou řeč sestavili si z uhlířského řemesla. Násilnými prostředky chtěli sjednotit Itálii; podněcovali krvavé bouře.

V Neapoli prohlásilo vojsko r. 1820 konstituci, a král Ferdinand I. přinucen přísahati na ni.

Sicilie také chtěla konstituci, ale zároveň neodvislost od Neapole, s níž dosud byla spojena pod názvem „království obojí Sicilie“.

Panovníci evropští přenesli svůj kongres do Lublaně a pozvali tam krále Ferdinanda. Uslyševše, že přísaha jeho na konstituci byla násilně vynucena a že takové přísahy netřeba držeti, uložili Rakousku zjednati tam pořádek.

Vojsko rakouské vtáhlo do Neapolska; povstalci poraženi, ústava zrušena, účastníci vzpoury krutě ztrestáni. Do města Neapole vstupovalo vojsko v březnu 1821 nesouc palmy v ruce na

znamení míru, a obyvatelstvo jim také tak šlo naproti.

V Piemontě též pracovali karbonáři; posádka v Alexandrii přidala se k nim. Král Viktor Emanuel I. zřekl se trůnu na prospěch svého bratra Karla Felixa, a než ten mohl se dostavit, vládl zatím princ regent. Povstalci uchvátili 16 millionů státních peněz, a když tam přitáhlo rakouské vojsko, bylo za pět dní po revoluci.

Ze také v Miláně přišlo se na spiknutí, stíháno přísně i v Lombardii; básník Silvio Pellico se dvanácti druhů vsazen na brněnský Špilberk a držán tam do roku 1830.

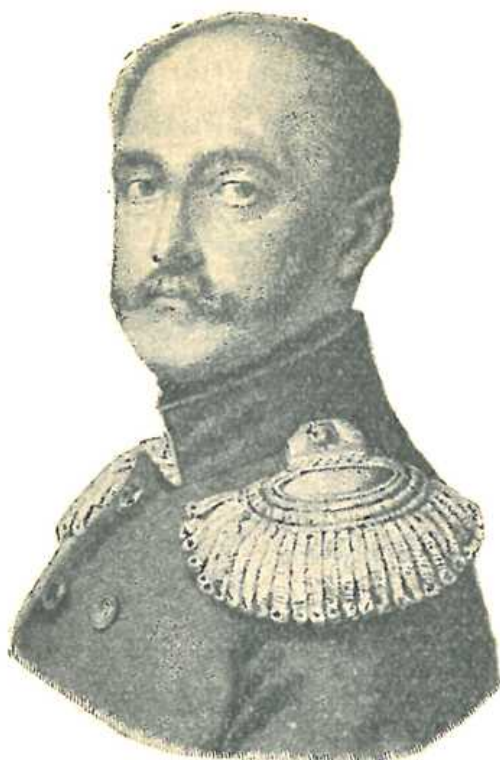
Rusko.

(1825 — 1855.)

Roku 1825 nastolen car Nikolaj I., když mu starší bratr Konstantin, místokráľ polský, popustil prvenství. Měl šlechtný úmysl, v těch pohnutých dobách nechati se ruskou duší rozvíjeti přirozenou cestou, jen přetrhati neblabé vlivy cizích živlů a pomáhati při mravním a společenském obrodu Ruska. Nahledalo se mu mnoho rázných a osvícených vlastenců na pomoc, a doba ta nazývána ruským vládním panslavismem.

Nikolaj nebyl v lásce u strany šlechtické a vojenské; spiknutí, zosnované proti němu pod záminkou, že odstrčil staršího bratra, potlačeno značným krveprolitím. Zavedeny vyšetřovací komise na tajné spolky.

Car Nikolaj I. byl v domácnosti laskavý, v rodině zrovna příkladný, ale na veřejnost přísný, až tvrdý. Mladost jeho padala do francouzských válek a všecku

Car Nikolaj I.

zálibu měl ve vojenském. Bubnovati se naučil, aspoň sám myslil, mistrně. Když po vzpouře provinilci byli věšeni, a s posledním, básníkem Ryljejevem roztrhl se provaz a on spadl, všechno myslilo, že dostane milost, ale car zvolal: „Silnější provaz vzít!“

Podlízavostí byl car Nikolaj I. v despotismu ještě utvrzován, až posléze vládl jen vojskem, náboženstvím a policií.

Boj za svobodu v Srbsku.

(1804 — 1848.)

Turecká moc v Evropě slábla vnitřním rozkladem i válkami zejména s Rakouskem a Ruskem. Janičaři, jádro tureckého vojska, místo bývalé statečnosti prováděli všelikou svévoli. Porobená rája křesťanská úpěla pod tvrdým jármem. Obyvatelstvo Albanie z veliké části a přednější z Bosny

a Hercegoviny přestoupili k islamu; ostatní vytrvali v křesťanské víře.

Nespokojenost časem vybuchala, když jen trochu byla naděje v nějaký zdar. Kdežto na západě zápasilo se o politické svobody: na východě bojovalo se teprv za prvotné lidské právo.

Janičaři v Srbsku opět zle řádili; dobyli Bělehradu a pašu zabili. Týraný lid prchal do hor a lesů. Hajduckých čet přibývalo.

Prostřed země, ze Šumadije povstal Jiří Petrovič, přijmím „Cerný Jura, Karađordě“. k němu se přidali Katič a Čarapič; v západním kraji za řekou Kolumbarou sbíral čety Nenadovič; na východě za Moravou povstali Milenko a Dobrinjac; k nim také hajdučtí harambašové Velko, Glavaš, Čurjica.

Vrchní slovo měl Cerný Jiří, vysoký, hubený, širokých plecí, černých vlasů, orlího nosu, očí jiskrných, hluboko zapadlých. Jizva dělila tvář ve dvě. Ve hněvu neznal míry, ale častěji odpouštěl křivdy a zapomínal.

Když janičaři zkrocení silou tureckou a srbskou, nechtělo se Srbům zpět do tuhé poddanosti ráje. Bránili se, až vybili a vyhnali Turky z celého pašaliku bělehradského a jiných krajů. Na rychlo zřízena nějaká vláda, ale hned se jevily nesnáze, neboť vojvodové se považovali za pány země. Přece však udržena jednotu pevnou a obratnou rukou „vrhovneho voždja“, vrchního vůdce Karađordě.

Bojováno dále za šťastných i zlých okolností, až r. 1811 v míru bukureštském, jež po své

válce učinilo Rusko s Turkem, dostali Srbové nějakou samosprávu. Ale nové útisky budily nové boje. Vůdcové srbští nedbali jednoty, Turci zase opanovali a brozně řádili. Jiří prchl do Rakouska.

Roku 1815 v neděli květnovou Miloš Obrenovič v Takově postavil se před shro-

Korunovace cara Mikuláše I. prohlášena v Moskvě.

Dle tehdejší litografie.

mážděný lid a zvolal: „Evo mene, a eto vam rata s Turcima = tu jsem, a hle, máte vojnu s Turkem.“ Povstání se šířilo, Turci vyháněni, až Srbi opět si dobyli samosprávy, zvláště když tehdy vzbouřilo se Řecko proti Turecku, a Rusko naléhalo, aby Turecko splnilo sliby z míru bukureštského.

Cerný Jiří vrátil se do Srbska, aby se dále

válčilo. Ale Miloš, hledě si shody s portou, vydal jej Turkům a Jiří úkladně zavražděn.

Miloš uznán za „vrhovneho kneza“, knížete Srbska. Staral se o pořádek v zemi, a moc jeho se rozmáhala. Lid jej vyhlásil dědičným knížetem; po míru drinopolském r. 1829 uznala jej i porta polosamostatným knížetem.

Miloš počínal si jako paša. Roku 1838 omezena jeho moc ustavem: po boku dán mu sovět (senat) a zákonodárny sbor; zřízeno čtvero popečitelstvo (ministerstvo), odpovědné senatu. Miloš nemohl tomu zvyknouti. Samostatným počínáním popouzel Turecko, a když se klonil k Anglii, znelíbil se Rusku. Potom se vzdal vlády r. 1839.

Syn jeho a nástupce kníže Michal záhy vzbudil proti sobě odpor, a když ho nemohl přemoci, r. 1842 odešel ze země.

Skupština zvolila v září 1842 knížetem Alexandra, syna Černého Jiří, jenž uznán portou i Ruskem. Vládl zase většinou sám, ale provedl mnohé změny ve školství, soudnictví a ve vnitřní správě.

Řecko osvobozeno.

(1820—1830.)

Řekové, zvláště na ostrovech, nemohli býti od Turků tak utlačováni, a jsouce u cesty světového obchodu východu se západem, domohli se nějakého blahobytu. Založili si novořecký jazyk spisovný a posílali jinochy na studie do Evropy.

U Řeků se též ozvala touha po svobodě své staroslavné vlasti. Sestupovali se v tajné spolky, *hetairie* = družiny, jež chystaly vzpouru. Alexander Ypsilanti, syn multanského knížete a generala v ruském vojstě, postavil se v Jasích v čelo povstalců. V Albanii zároveň se vzbouřil Ali paša proti sultanovi. Uslyševše to

Ypsilanti rozvinuje prapor povstání.

Dle freskové malby v Mnichově
kreslil Hes.

Řekové na Peloponnesu zvedli též prapor odboje. Turci v Cařihradě z pomsty vraždili křesťany a bořili kostely. Sultan Mahmud II. kázal patriarchu Gregoria, když vyšel z chrámu, v mešním rouše oběsiti na dveřích chrámových; vedle něho zvěšeno jedennáct jeho kněží.

Křesťanské moci, spojené ve „svatou alianci“, nezastaly se Řeků; Metternich dle své zásady legitimacy chtěl udržeti také turecké panství v Evropě. Nalezla se na to formule, že prý povstalci řečtí jsou tak buřiči jako v Italii karbonáři.

Povstání potlačeno napřed v Multanech. Ypsilanti utekl do Rakouska a vsazen na pevnost Morea statečně se bránila. Zbraně dováženy

z Francie, Nizozemí a z Italie. Ale neubránila se, zvláště když paša egyptský Mehmed Ali poslal syna svého Ibrahima sultanovi na pomoc.

Řekové ustupovali do pevného přístavu Missolongi. Evropě se pohnulo svědomí, když Turci krutě řádili. Peníze se sbíraly na Řeky v Anglii, Francii a ve Švýcarech. Z daleka přicházeli jim dobrovolníci. Nejznámější z nich

byl básník anglický lord Byron, jenž tam umřel r. 1824. Posléze Řekové v hrdinském odporu vypadli r. 1826 a zapálivše podkopy vyhodili prachem sebe a několik tisíc Turků.

Hrabě Děbič Zabalkanský.

Dlouholetou vojnou hynul světový obchod. Právě nastoupilý a podnikavý ruský car Mikuláš I. podal s anglickým státníkem Canningem návrh, aby Řekové nabyli pod svrchovaností tureckou větší volnosti. Když sultan Mahmud odepřel, Rusko a Anglie, k nimž se přidala Francie, vyslali loďstvo do jonského moře a 20. října 1827 námořní moc turecká, ačkoli byla třikrát tak silná, ale neměla takových děl, zničena v bitvě u Navarina, starého Pylu, přístavu kdysi Nestorova.

Turecko ani pak nechtělo se poddati. Car Nikolaj vypověděl mu válku r. 1828. General

D ě b i ě překročil pohoří Balkán, jenž považován za nepřestupný; odtud mu čestný název Zabalkanský. Roku 1829 stanul v Drinopoli, před branami Cařihradu.

Druhý vůdce ruský P a s k ě v i ě vítězil v Armenii. Loďstvo ruské doléhalo na Dardanely.

Konečně smluven mír 14. září 1829 v Drinopoli. Rusku připadly ostrovy v Dunaji, kus Armenie a několik přístavů v Černém moři. Bosporus a Dardanely otevřeny obchodu.

S Reckem co se má státi, měly se teprv usnésti Rusko, Anglie, Francie. Konference londýnská prohlásila 3. února 1830 samostatnost Řecka, třeba ne v celém rozsahu, jak si Řekové přáli. Knížecí koruna řecká nabídnuta princ bavorskému. Princ O t a, vyžádav si zvětšení říše a titulu královského, ujal vládu. Ale neměl tam pokojných časů, po vzpouře opustil zemi.

Bulharsko.

(1821—1841.)

Bulhaři trpěli pod tureckým jhem ode dávna veliké křivdy. Turci dostávali za vojenské služby pozemky v bulharských dědinách. Jmenovali se s p a h i, jakože blahorodí statkáři, zemani.

Po čase zacházeli s lidem jako s otrockým. Ukládali roboty a velké daně, unášeli dívky a páchali všelikou prostopášnost. Do Cařihradu posílán ročně zástup dělníků.

Velkým a zlým nepřitelem Bulharů byli Řeci, zvláště schismatické duchovenstvo řecké, ze sta-

rého náboženského záští. Říkalo se jim f a n a - r i o t i, od Fanar, řecké čtvrti, již po dobytí Cařihradu Turci vykážali Řekům za obydli. Fanarioti sloužili Turkům na veliké škody poddaných národů křesťanských. Úskokem a úplatkem hleděli pohnouti Turky, by odňali Bulharům kde jaký kus svobody. Štvali je, že prý duchovenstvo bulharské podněcuje lid proti vládě.

Hrozné ukrutnosti páchaný v Bulharsku: přední muži zbíjeni, biskupi stínáni, kněží věšeni, kostely bořeny neb obraceny v mešity, a vše z popudu řecko-schismatického patriarchy cařihradského.

Místo bulharského duchovenstva dosazováno zrádné duchovenstvo řecké, podřízené patriarchovi cařihradskému, V kostele a ve škole mluvili jen řecky, tupili bulharskou národnost i řeč a vydírali velké platy, aby z nich ještě podpláceli v Cařihradě proti Bulharům.

Dlouho lid trpěl. Teprve r. 1821 počal se hýbati, aby aspoň jedno pouto rozbil, politické turecké neb náboženské řecké. Roku 1836 povstal Jiří Sofeli a sebral 40 000 mužů, by dobyl svobody, jaké Miloš Srbsku. Ale bylo to řeckým metropolitou z Trnova vyslíděno a prozrazeno. Sofeli a mnoho jiných oběšeni.

Jiné povstání roku 1840 pod R a k o v s k ý m také se nezdařilo. Když spahové byli omezeni a janičáři zrušeni, alespoň toto dvojí zlo odpadlo.

Turecko. Janičaři. Egypt.

(1826—1841.)

Turecká ochablost také v tom se viděla, že janičarské sbory mohly povstati proti samým sultanům, shoditi je a zabiti. Již sultan Selim III. r. 1798 chtěl místo nich zavést pravidelné vojsko, ale jako za trest byl nucen odstoupiti a měl z toho smrt.

Mehemed Ali.

Dle rytiny Blanchardovy.

Ale mufti rozvinul Mohamedův prapor proti nim, a nastal hrozný boj. Tři měsíce trval shon po janičarech, až jich pobito na 25 000; jiní prchli. Sbor jejich pak již neobnoven.

Zištný Mehmed Ali, místokráľ egyptský, vyslal syna Ibrahima, by zabral Syrii s Palestinou a část Malé Asie. Sultanovo vojsko poraženo u Konié r. 1832; Ibrahim táhl na Cařihrad.

Sultan Mahmud II. v té tísní obrátil se o pomoc do Ruska. Car Nikolaj opravdu ochránil Cařihrad po suchu i po moři. V míru potom

Sultan Mahmud II. několik let pomýšlel zbaviti se tak nebezpečného sboru. Získal některé jejich přední důstojníky a mohamedanské duchovenstvo. Roku 1826 rozkázal oddíl janičarů proměnit v pravidelné vojsko. Janičaři ovšem se vzbouřili a zuřili.

Ale mufti rozvinul Mo-

zůstala Mehmedovi Alimu Syrie za roční poplatek. Rusku popustila porta z vděčnosti za poskytnutou ochranu vrchní moc nad Multanskem a Valachií a zavázala se zavřítí úžinu dardanelskou cizím lodím válečným.

Angličané, řevniví na přímnožek moci ruské, obsadili Aden. Ibrahim za nedlouho zase počal válku. Roku 1839 porazil sultanovo vojsko u Nisibu nad Eufratem. V té době umřel sultan Muhamed II. Nástupcem jeho byl teprve 16letý syn Abdul Medžid. Zrádný paša admiral vydal turecké loďstvo Mehmedovi Alimu.

Velmoci evropské v konferenci londýnské r. 1840 nechaly Mehmedovi Alimu Egypt dědičně, ale měl zůstatí suzerenem sultanovým. Mehmed nebyl spokojen; když pak r. 1841 zarejdlilo anglické a rakouské loďstvo u Alexandrie, šel krotce k domluvě.

Toho roku také všechny mocnosti evropské usnesly se, že mořskou užinou dardanelskou a bosporskou nesmí válečná loď žádné mocnosti. Turecku poprvé vyslovena neporušenost jeho území. Tím odňato Rusku, čeho bylo nabylo.

Červencová revoluce ve Francii. (1830.)

L u d v í k XVIII. měl dobrou vůli zachovávatí svobodomyslnou ústavu, řečenou Chartu. Staral se vyrovnati minulost s přítomností, zachovati pořádek a povznášeti nábožnost. Voje

spojencův odvolány ze země a Francie r. 1818 uznána za velmoc.

Ale dvojí strana, liberalní a royalistní stály příkro proti sobě; ve sněmovnách i v novinách veden boj dále. Guizot, Thiers, Mignet, kteří ve vědách vynikali, byli při straně liberalní.

Roku 1824 nastoupil po nebožtíku králi Ludvíkovi bratr Karel X. Neměl té šťastné

Král Karel X.
Dle Gérardova obrazu ryl
Garnier.

ruky, aby rozhodně prostředkoval mezi obojí stranou, ba ještě popudil liberály, když zrušil národní gardu a stroze monarchického knížete Polignaka učinil si prvním ministrem. Liberalní strana zuřila ve sněmovně a v novinách, tehdy zcela volných.

Král Karel X. rozpustil sněmovnu poslanceckou a vypsány

volby. Aby se pozornost obracela též někam jinam, podniknuta výprava do Alžíru a země ta obsazena. Než přes to volby dopadly v neprospěch vlády. Král jich neuznal a omezil svobodu tisku.

Oheň na střeše. Po ulicích pařížských voláno „vive la Charte“, národní garda na rychlo sestavena pod starým Lafayettem a tři dni, 27. 28. 29. července prolévána občanská krev. Vojsko

větším dílem přešlo k národní gardě; zbytek vytlačen z Paříže.

Hned se ustavila vláda a sesadila Karla X. Místo něho vyzván vojvoda Ludvík Filip orleanský, syn pověstného a odpraveného vojvody Filipa Egalité, by se stal generalním místodržícím v království. Zdráhal se zprvu přijati korunu z rukou revoluce, pak svolil. Obojí komora vyhlásila jej „králem Francouzův“. Mocnosti evropské zpouzely se jej uznati, a některé uznaly, aby o to nepřišlo k válce. Nový král popustil mnoho z moci královské, a o to zvětšena práva poslanecké komory.

O králi Ludvíku Filipovi ještě bude řeč. Zde však již uvedeme další a konečné osudy rodu bourbonského, královského francouzského.

Karel X. a jeho syn vojvoda angoulemský vzdali se trůnu ve prospěch vojvody z Bordeaux, vnuka králova, jenž nazván Jindřich V. Král Karel opustil zemi a zemřel r. 1836 v Gorici; jeho syn zemřel r. 1844; Jindřich V. nazýval se ve vyhnanství hrabě Chambord a zemřel r. 1883. Jím vyhasl rod bourbonský.

Revoluce v Belgii.

(1830—1839.)

Vídenský kongres spojil Belgii a Holandsko v jednu říši nizozemskou, aby byla od severu mocná hráz proti Francii.

Ale tak různorodé živly bylo těžko udržeti v celku. Holanďané, ačkoli jich byly dva miliony,

považovali se za panující národ, a Belgové, počtem dvojnásobní, že mají se spravovati jejich zákonem a jazykem.

Belgové, lišíce se od Holanďanů nad to i povahou, mravem a zvláště náboženstvím, neměli nejmenší chuti podvoliti se, zvláště když vláda nejen ničím se nepřičiňovala mírnutí protivy, nýbrž utiskovala katolické Belgy v náboženství a národnosti; ani v občanském životě nepřáno jim rovnoprávnosti.

V tu nespokojenost vybuchla červencová revoluce. Právě za měsíc, 25. června 1830 pozdvihlo se obyvatelstvo v Bruselích, hnutí hned přeskočilo do větších měst a za krátko planula celá Belgie. Zřízena národní garda a ustavena zatímní vláda.

Na kongresu dne 18. listopadu vyhlásila se Belgie samostatnou a sesadila rod oranžský. Král Vilem chtěl silou potlačit povstání, ale velmocí londýnským protokolem 1831 uznaly samostatnost Belgie jakožto neutrálního státu.

Za krále zvolili si Belgové prince sasko-koburského Leopolda. Holandsko nechtělo uznati stanovených hranic; holandský princ válečně vpadl do Belgie; Francie pomohla belgickým sourodákům, a teprv roku 1839 došlo k trvalému míru.

Za krále Leopolda I. (1831—1865) zmohla se Belgie ve všech oborech lidského života. Katolická církev byla liberalní stranou tvrdě utiskována. Syn jeho, Leopold II., jenž byl také správcem založeného r. 1884 státu v Kongu,

přivedl zemi na vrchol blahobytu. Náboženství katolické opanovalo v životě veřejném a Belgie jest poměrně nejbohatším státem na světě.

V Holandsku, jež i bez Belgie nazývá se Nizozemí, panoval král Vilem I. do r. 1840. Po smrti své první choti chtěl se oženiti s katolickou hraběnkou z Dultremontu, a že mu to protestantské obyvatelstvo zazlívalo a domáhalo se ústavy, postoupil trůn synu svému Vilemovi II. (1840—1849), pod nímž katolíci nabyli nějaké svobody. Král Vilem III. (1849—1890) byl poslední z rodu oranského. Za něho r. 1866 po rozpadu německého bundu odděleny od říše Limburk a Lucemburk, a tento jmenován navždy neutrálním státem. Velkovojevoda Adolf, z jiné linie domu oranského, zemřel jako poslední mužský potomek toho rodu r. 1912.

V Holandsku dědila korunu dcera Vilemina, jež se vdala za prince meklenburského.

Rebellie v ruském Polsku.

(1830—1831.)

Podobna revoluci belgické byla rebellie polská, ale byla z méně oprávněných příčin a s opačným koncem. Za Napoleonových časů sestoupili se uprchlí Poláci v Itálii a pak ve Francii v legie pod generalem Dombrowskim a Kniaziewiczem, doufajíce, že v cizině vyslouží vlasti svobodu. Těšili se tomu i v písni:

Marsz marsz Dąbrowski
z ziemi włoskiej do Polski.

Napoleon sice z velké části pruského Polska zřídil knížectví varšavské, tisíce polského vojska pomáhalo Napoleonovi ve Španělsku a v Rusku, ale naděje v obnovu říše polské nesplnily se. Tato naděje v cizí, zvláště francouzskou pomoc, ještě dlouho mápila Poláky, na velikou jejich vlastní i na škodu všeho Slovanstva.

Kosiněři polští.

Na vídeňském kongresu spořádána též otázka polská. Rakousko podrželo nynější Halič; Prusku vrácen Gdansk a z varšavského knížectví dostalo knížectví Toruň, Chelmno a velkoknížectví poznaňské; Rusko podrželo, čeho do té doby nabylo, a z varšavského knížectví připadla mu větší část. Krakov se svým krajem měl na věky zůstatí republikou, pod ochranou všech tří mocností.

Car Alexander I., Polákům velmi nakloněný, dal jim ústavu r. 1815 se značnou samosprávou; ruské Polsko povýšil za království, tak zvané kongresové, spojené s Rusí jen v osobní unii; kongresové království mělo svou vládu i své vojsko. Poláci však, nemohouce zapomněti bývalé svobody své vlasti, nepřestávali na těch výhodách; tajné spolky osob občanských i vojenských podněcovaly nespokojenost, zvláště když zavanul v Evropě duch Metternichovy reakce a od r. 1818 omezovány svobody ústavní; pak i na sněmu se ozývala opposice, zvláště když car Nikolaj I. poručil vyšetřovací komise na nebezpečné tajné spolky.

Za příkladem francouzským a belgickým vypukla koncem listopadu 1830 i polská revoluce. Zřízena zatimní vláda; sněm vyhlásil dynastii ruskou za zbavenou polské koruny.

Ruský general Děbič zvítězil v únoru napřed u Grochova, pak porazil polské zástupy v krvavé bitvě u Ostrolenky v květnu 1831. Děbič i velkokníže Konstantin zemřeli na choleru. Počátkem září stanul nový vojevůdce ruský Paskěvič u Varšavy a dobyl ji dvoudenním útokem; 50 000 polského vojska, zatlačeno byvši za hranice rakouské a pruské, bylo tam odzbrojeno, načež pomáháno jim v útěku do Francie a Anglie.

Paskěvič jmenován knížetem varšavským a železnou rukou hleděl udržeti pořádek. Ústava z roku 1815 zrušena. Car jmenoval říšskou radu. Značné konfiskace provedeny.

Když ani potom neustávaly polské nepokoje a nejvíce je podněcovali nespokojenci ze svobodného státu Krakova, byl Krakov z usnesení Ruska a Pruska r. 1846 přidělen ke království haličskému a podřízen moci rakouské.

Italie.

(1831—1846.)

Po červencové revoluci pařížské zakalilo se i někde v Italii, zvláště v Modeně, Parmě a

Giuseppe Mazzini.

Dle tehdejší ocelorytiny.

v církevním státě, ale brzy vše ztichlo. Když r. 1831 v Sardinsku nastoupil král Karel Albert, čekaly se nové časy. Téhož roku zvolen papežem Řehoř XVI. Pomýšlelo se na nepokoje, ale rakouské vojsko brzy zjednálo pořádek.

Snaha, sjednotit půlostrov apeninský v jeden celek, nenalezala ozvěny, ani když se vyskytl návrh,

učiniti z celé Italie federativní stát, jakým bylo Německo. Tím méně mohlo se pomýšleti, sjednotit Italii v jedinou republiku. Lid o to nejevil zájmu. Za tím účelem bylo třeba vnášeti teprv do lidu nespokojenost.

Josef M a z z i n i, rodem z Janova, založil tajný revoluční spolek „G i o v i n e I t a l i a = Mladou Itálii“. Který člen by z něho něco zradil, směl býti dýkou odklizen. Spolek se šířil. Všecka Italie měla najednou povstati. Když blouznivá vzpoura vypukla, zase bylo vše jen strojené, a snadno byla potlačena. Že se Italie nehýbala, nazvána „země mrtvých“.

Rozvážnější muži uznali, že budoucnost Italie nezávisí na překotných vzpourách, nýbrž na soustavné vytrvalé práci, výchově lidu. Než i v tom učiněna základní chyba, že podrýváno náboženství. Vzbuzeny nesvornost a spory; zboženo i to, co mohlo a mělo býti pevným společným základem.

Roku 1846 zvolený papež P i u s IX. hned z počátku provedl některé opravy v církevním státě ve smyslu mužů, kteří zakládali zrození Italie na papežství. Nový směr papežské vlády uvítán v Itálii. Také Toskana a Sardinie se přizpůsobila. Z Evropy odněkud bylo to schvalováno, odjinud, zvláště z Rakouska, byli proti.

Švýcary.

(1815—1848)

Švýcary nabyly vídeňským kongresem většího území než prvé měly, a na věky zajištěna jim neutrálnost. Ale země netěšila se míru. Již ode dávna neblahá reformace rozštěpila obyvatelstvo na dvojí nepřátelský tábor. Jednota roztržena, síla ochromena. V novějších revolučních

dobách právě nejhorší revoluční štváči usazovali se ve Švýcarech, by z pozdálí rozněcovali plameny vzpoury.

Po vší Evropě se vědělo, že Švýcary jsou jako školou všeliké nezákonnosti, a vláda tamní ještě tomu nadržovala. Snahy radikálů i tím se jevily, že katolíky ve všem obtěžovali a utiskovali,

Hrabě Ivan Paskěvič.

žádné svobody jim nepřáli, jim ve všem zbraňovali a jak nejvíc mohouce je týrali.

V červencovou revoluci francouzskou počíná ve Švýcarech nový boj. Radikálům se podařilo dostati se v některých kantonech na vrch. V Lucernu však opanovali katolíci

a povolali si jesuity do škol. Radikali, nechtíce toho trpěti, svolali si pomoc ze sousedních kantonů proti nim, ale Lucernané dvakráte, roku 1844 a 1845 odrazili jejich vpád.

Katolické kantony Švyc, Uri, Podlesí, Lucern, Frýburk, Zug a Wallis spojily se na obranu svobody a náboženství.

Radikální kantony žádaly, aby ten spolek byl zrušen, a jesuité aby byli vykázáni. Když spojené kantony neměly se k tomu, vyslán ge-

neral Dufour, starý voják z napoleonských dob. Katolické kantony nedostavše pomoci ani z Rakouska, podrobily se; súčastnění předáci a jesuité prchli do Francie a Italie. Radikáli pak utiskovali katolíky, zvláště kostely jim rušili a drancovali.

Roku 1848 dne 12. září zavedena nová ústava spolková. Místo dosavadního spolku států, kde každý kanton byl samostatný, zaveden spolkový stát s jednotným společným vojskem, clem, poštou a mincí.

Spolkový sněm zřízen na trvalo v Bernu o dvojím oddělení: národní rada, do níž každých 20 000 obyvatel volí si na 3 roky zástupce, a stavovská rada, do níž ze 22 kantonů přichází po 2 zástupcích. V čele vlády je spolkový prezident, volený na rok; k ruce jest mu sedmičlenná spolková rada, volená na 3 roky.

Anglie.

Anglie: za té rozvášněné doby zachovala klid. V mezích své ústavy rozvíjela se a řešila důležité otázky sociálního života. Vynálezem parních strojů přišlo na tisíce dělníkův o živnost, kteří pak v bídě zapalovali továrny a rozbíjeli stroje. Vůdce dělnický William C o b b e t domáhal se však oprav zákonitou cestou: aby lidu dostalo se volebního práva do parlamentu, že pak opravy půjdou samy sebou.

Teprve za krále Jiřího IV. (1820—1830) provedl ministr Robert Peel důležité změny: dělnictvu povoleno se stěhovati a sdružovati, snížením cla zlaciněn chléb a starý trestní řád zmírněn.

Vláda krále Vilema IV. (1830—1837) opravila volební řád; dle návrhu lorda J. Russella ubralo se r. 1831 starým, zapadlým mě-

Mladá královna Viktorie.

stečkům poslanců a přidalo se lidnatým městům obchodním a průmyslovým. Roku 1833 zrušeno otroctví černochů v anglických osadách. Roku 1834 vydán zákon na ochranu dětí, aby v továrnách nezakrňovaly.

Školy vysoké i nízké rozmnoženy.

Tisku uleveno. Želez-

nice hojně kladeny, lodí přivystavěno. Obchod a průmysl se zmáhal, živností v zemi přibývalo.

Královna Viktorie (1837—1901) viděla hned s počátku své vlády říši ještě více rozkvetati. Obilní clo zrušeno r. 1846. Ministr zahraničních záležitostí lord Palmerston i válkou donutil Čínu otevřít cestu obchodu anglickému; pak připuštěn i lodě francouzské a americké. Se Spojenými státy smluven proti Kanadě 49. stupeň sev. šířky za hranice. Zabrán Nový Seeland, podrobena Kafersko a od Dánů

koupeno Zlaté pobřeží. Ve Východní Indii také rozmnoženo panství anglické, a zrušen monopol východoindické kolonie, že pak obchod uvolněn všem kupcům.

Za toho rozvoje hmotného a politického pěstovány hojně také vědy, zejména v oboru přírodním, a zakvetlo básnictví.

Katolická emancipace v Anglii.

Tuhá poroba a nekonečné pronásledování katolíků z dob anglikanské reformace zmírněna aspoň poněkud za krále Jiřího III. (1760—1820). Zrušen zákon, že katolický syn, když odpadl, směl zabrat majetek svých rodičů. Katolík opět mohl nabyti nějakého majetku. Katolické dítě, když osiřelo, smělo míti katolického poručníka. Irsko jakožto království o sobě mělo míti své zákonodarství a svůj parlament, ale volen směl býti jen protestant.

Ve francouzskou revoluci uznala anglická vláda zase některé trestné zákony zrušiti. Že nebylo více povoleno, vznikaly tajné spolky „united irishmen“, a požádána francouzská pomoc. Roku 1798 vypukla vzpoura, jejíž původcem byl Wolfe Tone a vůdcem O'Connell. Již za rok vše upadlo nedostatkem válečných příprav a potřeb.

Za trest 1. ledna 1801 vydán „act of union“: irský parlament spojen s anglickým, vlastně zrušen. Pozemků zmocnili se lordi a vysoké duchovenstvo. Anglie uchwátla obchod. Ochuzené

obyvatelstvo v zástupech se stěhovalo z domova. V katolické zemi stala se církev anglikanská církví státní.

Tou uníí přivedeno Irsko zcela pod moc anglickou a zdrancováno na poli kulturním a hospodářském. Nespokojenost po čase opět rostla, zvláště když katolíci, ačkoli chudí, museli těžké daně platit na vydržování anglikanského církev-

Lord Palmerston.

Dle Maurinova portretu.

nictví. Roku 1825 přijala sice dolní sněmovna návrh ministra Canninga na emancipaci katolických státních občanů, ale horní sněmovna to zamítla.

Za krále Jiřího IV., dokud byl Wellington ministrem, nebylo naděje.

Zatím nabyt Daniel

O'Connell veřejnou činností veliké vážnosti, a lid irský, když tehdy

plál boj o svobodu řeckou, velmi se nadchl pro své osvobození. Ministr Robert Peel podal návrh, a r. 1829 obojí komora, dolní i horní přijala emancipační zákon, i lord Wellington mluvil a hlasoval pro, a král podepsal. Katolíkům otevřena cesta do parlamentu a do státních úřadů, vyjma hodnosti u královského dvora, obou kancléřův a místokrále; ale každý poslanec přísahal, že bude hájiti státního zřízení a nebude nikdy proti církvi anghkanské.

Katolíci se dostali jako z temného žaláře do světlého vězení; přece nenabyli plné rovnoprávnosti. Když O' Connel ani potom nijakým způsobem nemohl se domoci plné spravedlnosti, učinil návrh na zrušení unie s Anglií. Za to byl ministerstvem vzat ve vyšetřování, soudem v Dublíně odsouzen, ale horní sněmovnou roku 1844 osvobozen.

O' Connel vracel se vítězem ze žaláře.

Roku 1847 vydal se na cestu do Říma, uvidět papeže a poděkovat za pomoc v tehdejší hrozný hlad. Že však již z domu byl duševně a tělesně schvácen, umřel v Janově a za všeobecné účasti pohřben ve své vlasti.

O' Connel.

Dle obrazu Meyerova.

Irové bývali ho na slovo poslušni. Po jeho smrti nedbali již tak přesně zákonité cesty, a za nerozvážné skutky svých vůdců trpěli pak všichni dlouho a krutě.

Karlisté ve Španělich.

V bourbonském rodě, z něhož (pocházel i panovnický rod španělský, platil starodávny zákon, že po otci může jen syn dědit trůn. Krále Ferdinanda VII. (1814—1833) uprosila man-

želka Kristina, aby po něm mohla býti královnou jeho dceruška Isabella.

Ale králův bratr don Karlos dovolával se trůnu a vypovězen byv odebral se do Portugal, pak do Anglie. Nejvíce stoupenců měl don Karlos u Basků v severních Španělsích. Jim v čelo se postavilo několik dobrých vůdců, že karlisté napořád vítězili.

Don Karlos přišel k nim, prohlásil se králem jakožto Karlos V. a volal španělský lid do zbraně. Nastala vojna občanská a pácháno mnoho krutostí.

Když Maroto, vůdce karlistů, s většinou vojska opustil dona Karlosa, odebral se tento r. 1839 do Francie a popustil nárok na španělskou korunu svému synu, jenž se nazval Karlos VI.

V neklidných dobách královna Kristina, vládnoucí za dcerku Isabellu II. roku 1840 odevzdala vládu ministerstvu, jehož premierem byl Espartero, a odjela ze Španěl.

Za vládce Espartera byla katolická církev ve Španělsích tvrdě utlačována. Roku 1843 Espartero přinucen utéci, a tak dobromyslná sice ale slabá a lehkovážná, teprve třináctiletá Isabella, prohlášena byvši plnoletou, stala se vládnoucí královnou.

Ludvík Filip.

(1830 — 1848.)

Král Ludvík Filip dobře pochopil úkol „občanského krále“. Nejezdil třemi páry koní ve

zlatém kočáře, jako dříve králové, nýbrž chodil v prostém oděvu občanském, s bílým plstěným kloboukem, pod paží nezbytný deštník. Ukláněl se v pravo i v levo, s leckým se dávaje do řeči. V královském paláci přestala odměřená, obřadná dvornost; místo punčoch a lesklých střevíků s přaskami smělo se ke králi v holínkových botách a s ostruhama.

Poměry ve státě byly nesnadné. Dvojí strana, legitimisté a republikáni stroze stáli proti sobě. Legitimisté hájili zákonného postupu na trůn, tedy přívrženci starého rodu královského. Republikáni nebo demokrati nepřestávali na polo-
vičatém výsledku čer-

Jiří Canning.

vencové revoluce: chtěli úplnou republiku a podněcovali tajnými spolky. Vedle těchto obou ozývali a hýbali se pořád více bonapartisté.

Prozíravý ministr Kazimír P e r i e r pevnou rukou vedl vládu. Roku 1833 však zemřel na choleru, jež tehdy zle řádila po Evropě. Pak si spiklenci více troufali, několikrát i králi o život ukládali, on však přece bezmála 18 let obratně se mezi nimi otáčel.

Ze ve Francii neuhasla památka staré válečné slávy Napoleonovy, ba že rostl význam bonapartistův, poznati z toho, že válečnou lodí

přivezen popel Napoleonův z ostrova sv. Heleny a dle poslední jeho vůle uložen na břehu řeky Seiny, v dómě invalidů v Paříži.

Válka alžírská neskončila pouhým zábořem. Než se ta země stala klidným majetkem francouzským, bylo přemoci tuhý odpor domorodců. Srdnatý emir *Abd el Kader*, druhý Jugurtha, posbírav beduinské kmeny počal proti Francouzům drobnou válku horskou, až ho general *Bugeaud* zatlačil do Mauretanie, nynějšího Marokka. Tam mu zprvu pomáhali, ale pak, sami jsouce v tísní, nechali ho. *Abd el Kader* držel se ještě v poušti, až se vzdal generalu *Lamoricierovi* r. 1847.

Německo.

Ve státech německých doutnala nespokojenost, a v čas červencové revoluce zdýmala se v nepokojné až revoluční výbuchy. Někde hned dáno konstituční zřízení, někde teprv „až se něco stalo“. I ve Frankfurtě, sídle spolkové vlády, proveden r. 1833 tak zvaný „frankfurtský atentat“.

Liberalní smýšlení se zmáhalo. Štiplavý básník *Heine* posmíval se zastaralým zatuchlým poměrům německým. V duchu *Mazziniho* počalo se tajně pracovati proti všem trůnům.

Metternich dohodl se s Pruskem přísně se tomu postaviti. Zejména omezena svoboda tisku a právo spolčovací. University vzaty pod lepší dozor. Nebezpečné osoby jímány, vykazovány a vězněny. *Heine* utekl do Paříže.

Nejdůležitějším činem z té doby byl celní s p o l e k, založený Pruskem r. 1834. K němu se časem přidaly bezmála všechny státy německé, a možno v tom viděti počátek budoucího spojeného Německa.

V Prusku nastoupil r. 1840 na trůn Fridrich Vilem IV., syn otce téhož jména a jmenované královny Luisy. Počátek vlády označil některými činy, jimiž chtěl napravit staré křivdy, zejména že propuštěn uvězněný K l e m e n t A u g u s t, arcibiskup kolinský. Král tím opravil omyl vlády a zjevně dokázal, že hodlá katolíkům své říše poskytnouti potřebné svobody.

Rakousko.

(1830—1848)

Po dlouhých a vysilujících vojnách francouzských přišla Rakousku doba potřebného zotavení. Blahobyt vracel se do země, že r. 1830 státní příjem vyrovnal se vydajům. Hornictví a průmysl se rozhojňovaly, zvláště co zemské správy založily technické školy, z nichž prvá byla v Praze r. 1806, pak ve Štyrském Hradci, potom ve Vídni r. 1815. Obchodu pomáhalo se zvláště silnicemi a loďmi. Průmysl se zmáhal, ale vláda měla se k tomu dosti nevšímavě. Němečtí cizinci usazovali se v severních Čechách a zřizovali si továrny na sukna a bavlněné látky s anglickými stroji. V Čechách nebylo na to ani peněz ani škol.

Roku 1825 spojeny Linec a České Budějovice konskou drahou. Za pět let založena paro-

plavební společnost na Dunaji. Vysoké školy dostal Inšpruk a Štyrský Hradec. Města si zakládala musea.

Františ I., císař rakouský, zemřel 2. března 1835 u věku 68 let. Život povždy vedl po občansku prostý a v rodině byl vzorným otcem.

Korunovace krále Ferdinanda v Praze.

Dle tehdejší litografie.

Syn a nástupce Ferdinand I. (1835—1848) podržel rádcem knížete Metternicha. Za mlada byv churav nemohl ani pak ničeho těžšího podnikati; všecko šlo tedy jak za nebožtíka otce. Císař korunován za krále českého r. 1836. Že byl srdce velmi lidumilného, dán mu vděčně-čestný název „dobrotivý“.

Za císaře Ferdinanda počata r. 1836 stavba železnice z Vídně do Krakova a nazvána po něm. Brzy potom spojena železnými kolejemi Vídeň s Prahou a odtud do Drážďan, z Vídně do Terstu a do Mnichova. V Itálii položena dráha z Milánu do Benátek. Také telegrafy rozváděny. Rakouský Lloyd, založený v Terstě, vzal si na starost námořní obchod. Ve Vídni vznikla r. 1847 císařská akademie věd, jako již před více než 50 lety byla v Praze královská společnost nauk.

Přes to vše právem se vytýká vládě císařů Františka i Ferdinanda, že za ten čas míru neprovedeny vpravdě potřebné časové opravy ústavy a správy státní, a že dluhy státní v míru rostly. Bylo sice v Rakousku tíže vládnouti než ve státě jednoho jazyka, však i tam, když už bylo dáno heslo, mělo se opravdu splniti: *Justitia regnorum fundamentum*, že spravedlnost základem říše.

V poslední době vlády císaře Ferdinanda V. právě pro tuto neurovnanost a nespokojenost jevila se v některých zemích rakouské říše již také silná náklonnost k opozici, spojená a podněcovaná snahami národními.

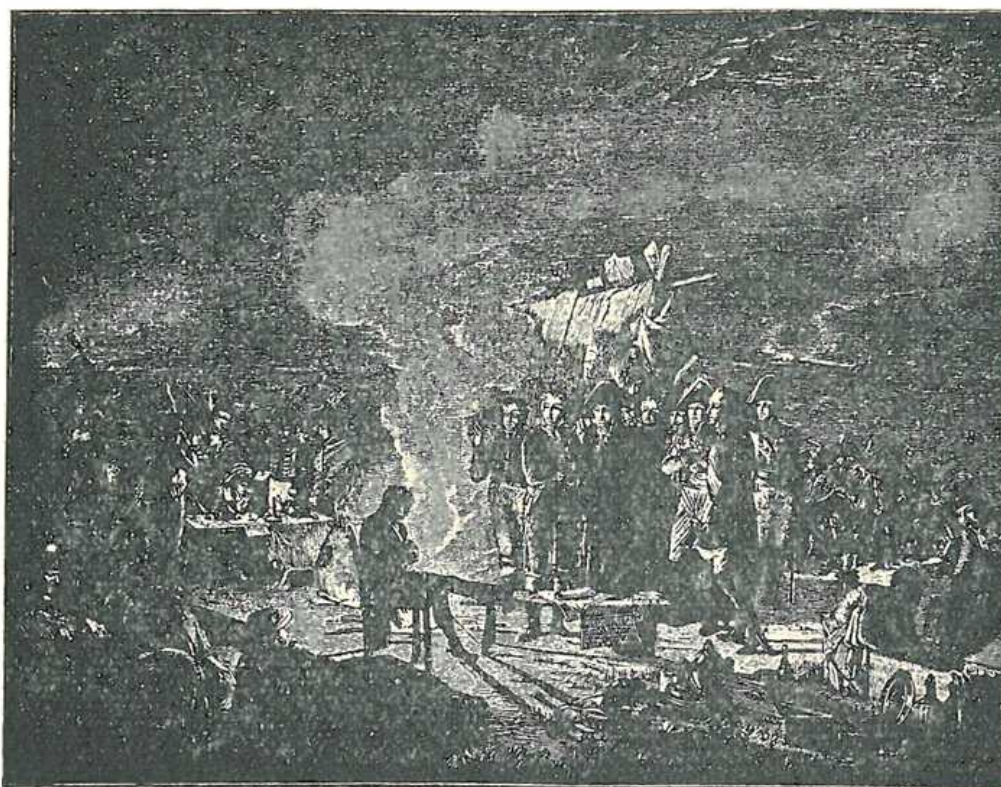

Národní snahy v Rakousku.

Za francouzských válek vznítilo se národní vědomí po veškeré Evropě. I v Rakousku. Státní vláda snažila se učiniti Rakousko německým. Tlak budil protitlak. Národy rakouské uvědomovaly si svou národní svéráznost.

V zemích k o r u n y č e s k é probouzela se česká národnost a hlásila se o svá práva. Národ nedocházeje porozumění a ochotného sluchu, pomáhal si po něčem . sám. Selští synkové po vykonaných studiích, zvláště kněží, vraceli se mezi lid a byli horlivými vlastenci a buditeli.

Napoleon I. po bitvě aspernské.

Dle kresby Zicksovy. (Ke str. 87.)

Básníci Kollár a Celakovský hlásali ideu slovan-skou, Jungmann, Palacký, Šafařík a jiní budili národní vědomí. Němci odpírali rovnoprávnosti, a tak obyvatelstvo štěpilo se na dvě příkro vy-
hraněných stran. Co mělo být vzpruhou ušlechtilé soutěže, stalo se příčinou prudké nenávisti, až i boje o život.

V Uhřích mělo národní hnutí hned i politický ráz. Až do r. 1847 arcikníže Josef, mladší bratr císaře Františka, jakožto palatin spravoval zemi velmi mírně, hledě ji hospodářsky povznést. Radikální strana však po francouzském způsobě hlučně na veřejných schůzích požadovala hned velmi mnoho. Roku 1844 povolena maďarština za jedinou řeč v úřadě a ve škole. Tím odstrčeny ostatní národnosti v Uhrách.

Polské hnutí mělo též politické pozadí. Vystěhovalci polští po revoluci r. 1830, žijíce hlavně ve Francii a v Anglii, podněcovali svou vlast k nové rebellii. Hlavně pruský a rakouský podíl bývalé říše polské měly povstat, a středem všeho měla býti republika Krakov. Ale v Prusku zmařila to vláda; v Rakousku, že podněcovatelé vzpoury byli ponejvíce šlechtici, venkovský lid sám to utlumil. Krakov, kde opravdu již vládli vůdcové povstání, osazen vojskem tří sousedních mocností a r. 1846 přidělen k Rakousku.

V Itálii jevily se národní snahy ještě nebezpečněji, jak záhy uslyšíme.

Vědy za té doby.

Ve filosofii. Kant († 1804) ve spise „Kritika rozumu samého“ popírá, že by člověk mohl poznati skutečné věci. Vyhostil Boha. V „Kritice praktického rozumu“ uznává Boha, a člověk má svou vůli zříditi dle mravního zákona: „kategorický imperativ“. Po stopách Kan-

tových šli a idealistní jeho soustavu do krajnosti provedli Fichte, Schelling, Hegel.

Proti tomuto idealismu, že svět je nepoznatelný, že tedy poznatek jest pouhou představou, vystoupil Herbart († 1841), snaže se sestrojiti svět v souvislosti se skutečností. Schopenhauer († 1863) zavedl rozkladný pessimismus. Ve Francii Comte († 1857) založil tak zvaný pozitivismus, že zjevů nelze pozorovati v jejich příčinách a podstatě, nýbrž v poměru k sobě. Vedle něčeho zdravého je tu mnoho slabin a přepjatostí.

Ve filologii pracovali: druhý zněmčený slovan toho jména Heyne († 1812), jenž prostředkem jazyka snažil se poznati ducha Řekův a Římanů. B. A. Wolf spisem *Prolegomena in Homerum*, vydaným r. 1795, velmi se zasloužil o výklad Homera.

Již před nimi Winkelmann zdárně pracoval v dějinách starobylého umění. Přestoupil z protestantismu ke katolictví a docházel porozumění u šlechtitných příznivců v Římě. I císařovna Marie Terezie ho uvítala ve Vídni. V Terstě padl do nástrah zlého společníka, jenž ho pak oloupil a zabil.

Historik Gibbon v té době složil své dílo o úpadu říše římské, jež počítá se mezi nejlepší historické práce všech věků. Stav se z anglikanského protestanta katolíkem byl krutě o to pronásledován, což mu nemálo ztrpčilo život. Revolučí byl z práce vyrušen a vypuzen roku 1793 ze Švýcar, načež za krátko zemřel v Anglii,

V Rusku jmenovati z té doby K a r a m - z i n a († 1826). Osvěžil ruský jazyk spisovný, pustiv do něho živici z jazyka lidu a tím snad navždy ustálil poměr obou k sobě. Karamzin pracoval mnoho a zdárně také v historii ruské, k níž nasbíral přemnoho nových dat. Svou „Istorii gosudarstva rossijskago“ psal téměř pod očima cara Alexandra I., jehož byl stálým hostem.

Do v y c h o v a t e l s t v í uvedl Jan P e s t a - l o z z i († 1827) myšlenku, vlastně již Komenským hájenou, že škola nemá učit jen některým dovednostem, ale že má celého člověka vzdělávat. Žák jeho F r ö b e l začal dětské školky a později D i e s t e r w e g zlepšil obecné školy.

V a s t r o n o m i i po H a l l e y o v i významenal se H e r s c h e l. Důležité zákony všeho- m í r a objevil L a p l a c e. Když přední své dílo „Mècanique céleste“ věnoval Napoleonovi, otázal se tento, co se tam d í o B o h u, a slyše, že nic, probodil svým způsobem: „To jest jakoby někdo pozprohledal něčí dům a neukázal se domácímu pánovi.“ Laplace po pádu Napoleonově vynechal ve svém spise všechny příznivé zmínky o něm. Před smrtí též on vyznal, že víme jen skrovnou částku; nesmírné jest, čeho nevíme. F r a u n - h o f e r r. 1814 prozkoumal temné čáry ve vidmu slunečním, z čehož plynulo pak mnoho jiných výzkumů.

C h e m i i novou vědeckou založil L a v o i - s i e r. Byl mužem šlechtným a ctihodným, ale pro jeho majetnost sáhla mu revoluce na život. „Republika nepotřebuje učencův ani chemikův,“

řeklo se, a Lavoisier putoval pod guillotinu. Do poslední chvíle doufal, že mu přátelé vymohou, aby aspoň mohl dokončiti své dílo, z něhož by „la patrie“ sama byla měla největší výhody, ale nepodařilo se: „spravedlnost“ šla svou cestou. Kdosi pravil o té popravě: „Za okamžik padla hlava, jakéž snad nezrodí ani celé století.“

Napoleon vzal na svou výpravu do Egypta též učence. Pozornost učeného světa obrátila se k východním krajům a národům, k jejich jazykům a dějinám. Roku 1803 vydán na veřejnost nápis rosettský v písmě egyptském a řeckém. Dle něho rozluštěny napřed hieroglyfy, po nich také písmo klínové.

V lékařství je z té doby nejdůležitější vynález očkování. Tisíce lidí mřelo od neštovic a z ozdravělých někteří oslepli, někteří ohluchli. Anglický lékař Jenner r. 1796 počal očkovati a záhy v Londýně zřízen ústav na to.

V přírodních vědách Cuvier († 1832) roztřídil živočišstvo na základě vnitřního ústrojí. Vedle učence byl i státníkem a věrným přítelem lidu, ale počínal si rozumně a opatrně; v hodnostech postupoval za Napoleona i za jeho nástupců. Alexander Humboldt († 1859) obsáhlými cestami a bystrým pozorováním rozhojnil obory přírodních věd. Jan Ev. Purkyně proslul ve fyziologii.

Z astronomie vyznamenal se Gauss († 1855) svými výzkumy o zemském magnetismu. Oersted († 1851), rodilý Dán, vypožoroval, jak elektrický proud působí v magnetickou střílku

a tím umožnil vynález telegrafu. Obor tento elektromagnetický zdokonalil **A m p è r e** († 1836), znamenitý matematik a přírodovědec francouzský. Vedle mnoha jiných učených spisů proslavil se nejvíce svou teorií elektrodynamiky, nového odboru vědeckého, kde velmi důmyslně vysvětluje úkazy elektrické a magnetické a společný jejich původ. **F a r a d a y** to zdokonalil, a nejnovější zkušenosti to zcela potvrdily.

Zeměpis jako vědu rozšířil **R i t t e r** († 1859), že zavedl tak zvaný srovnávací zeměpis, jenž ukazuje, jak poloha sídla a podnebí působí v duševní rozvoj národů.

Dějepis pěstoval v té době **M a c a u l a y** († 1859), jenž jako protestant vydal krásné **André-Marie Ampère**. svědectví o církvi katolické; pak **B u c k l e** († 1862). Slovanské starožitnosti zkoumal **P. J. Šafařík** († 1861), uherské **M a j l á t h** († 1855.)

V jazykovědě založil **B o p p** († 1867) nový obor: srovnávací jazykozpyt. Vycházeje ze sanskritu stopoval příbuznost jazyků a tím namnoze osvětlil nejstarší dějiny lidstva. Němčinu prozpytovali bratři **Grimmové**, **Jakub** a **Vilém**.

Krásná písemnost.

V a n g l i c k é literatuře má z té doby býti jmenován **C o w p e r** († 1800) a zvláště **Robert**

Burns († 1796); básnil své city v rouše národní poesie a měl mnoho následovníků. Lord Jiří Byron byl pravým synem své doby: nestálý a v nitru rozervaný; básně jeho mají značné krásy, ale že postrádají mravnosti, působily zhoubně, zvláště když byly hojně napodobeny.

Ve Francii: revoluční hymnu, marseillaisu složil Rouget de l'Isle r. 1792. Bernardin de Saint Pierre († 1814) napsal krásnou selanku „Pavel a Virginie“. Madame de Staël († 1817), dcera ministra Neckra, jest původkyně ženského hnutí.

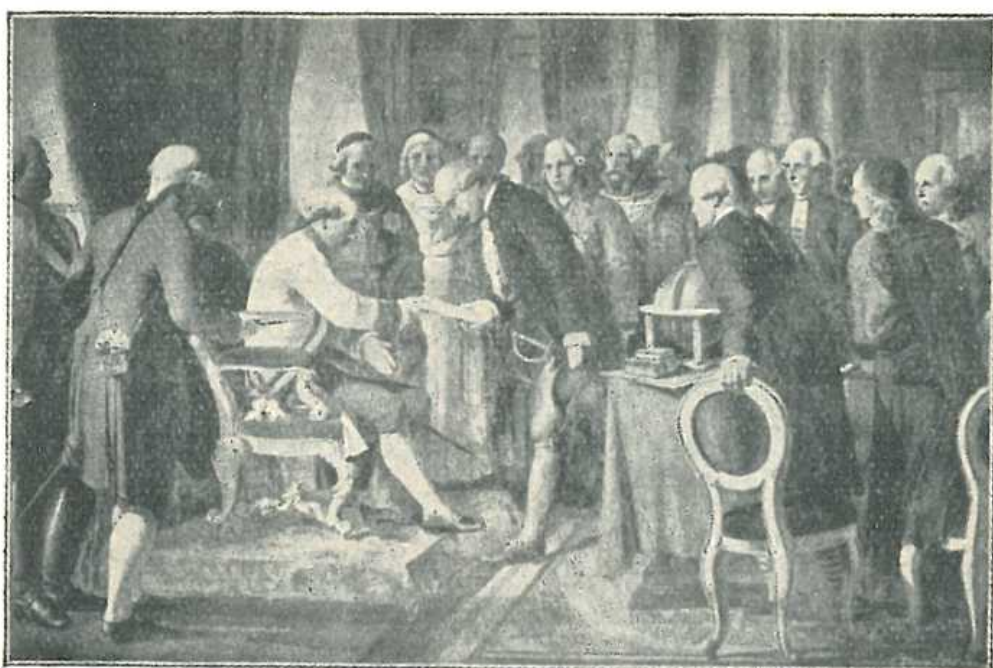
Chateaubriand († 1848) byl básníkem a státníkem, ale ve státnictví škodily mu vrtkavé nálady básnické. Kloní se k romantismu a velmi hájí křesťanské mravnosti. Béranger († 1857), znamenitý lyrik lehkého humoru a vroucího citu. Jeho písně znal všecek národ, a že Béranger oslavoval Napoleona na úkor Bourbonův, považován jest za hlavního původce pádu rodu bourbonského. Lamartine († 1869) líčil krásy přírody; jeho Harmonies poétiques et religieuses svědčí o krásné vloze; napsal i cestopis po východě.

Novellou a romanem líčil Balzac († 1850) chorobné stránky života za občanského krále. Eugen Scribe psal veselohry, zejména Lakomec, Zdravý nemocný.

Za této doby nad jiné vyniklo německé básnictví. Goethe († 1832) byl výborným epikem a lyrikem; i divadelní kusy složil zna-

menité. Náměty vybíral ze skutečnosti. Schiller († 1805) závodil s ním o palmu vítězství; ten naopak, vymyšlené věci odíval za skutečnost. Složil znamenité ballady, kulturně-historické básně jako zejména „Zvon“, a proslavil se divadelními kusy dokonalého umění a vznešené řeči, i když se mnohdy a značně odchyloval od pravdy

Císař Leopold II. v král. české společnosti nauk.

Dle obrazu Thiletova v Praze.

historické. O básnících vlasteneckého nadšení byla již zmínka.

Platen snažil se udržeti dobu klasickou. Uhland dbal ušlechtilého rázu národního. Rückert rád přibíral myšlenky a obrazy z orientálského básnictví. Lenau, zádušný básník původních myšlenek a vždy vhodného slova, opěval i Žižku.

V h u d b ě se proslavil Karel Maria Weber († 1826). Naskládal vzácné kusy hudební, zvláště operu „Střelec kouzelník“. Duševní nálady uměl pravdivě a ušlechtilě vystihovati Beethoven († 1827). Kníže-arcibiskup kolinský poslal jej do Vídně k Haydnovi do školy. Beethoven zůstal tam, zvláště když kolinský příznivec jeho zemřel, a ve Vídni mu šlechta zajistila roční důchod. Skladeb jeho se čítá na půl druhá sta, od písně až k symfonii a opeře, jimiž zaváděl nové formy umělecké, razil nové cesty, někdy s neslýchanou smělostí. Beethoven krásně definoval své nadání. Když se ho tázal kdosi, jak že přece skládá tak krásné věci, odpověděl, že jest pouhým opisovačem, že jen vždy napíše, co mu zazní v hlavě. Tak prostě může mluviti jen genius.

Věci české a slovanské.

U českého národa bylo potřeba teprv budití národní vědomí. Za císaře Leopolda II. stavové čeští, domáhající se větších práv politických, nazývají se ve svých písemných podáních zástupci národa a stěžují si, že za císařovny Marie Terezie a císaře Josefa II. kromě svobody byla rušena i práva lidská a občanská.

Císař Leopold II. v něčem vyhověl. Korunu českou dal převézt na trvalo do Prahy. V podzim 6. září 1791 korunován za krále českého. Za té korunovace uspořádána v Praze průmyslová výstava. Byl to první podnik toho druhu v Evropě. V Paříži byla podobná výstava teprv

r. 1798. Učené společnosti v Praze dostalo se názvu „královská“.

Předním dělníkem vědeckým byl v té době jesuita Josef Dobrovský. Z oboru jazykovědy vydal Mluvnici českou (1809 a 1819) a Slovník německo český (1802 až 1821); v oboru literárně-historickém sepsal Dějiny řeči a literatury české (1792 a 1818); do oboru kritického dějezpytu spadají jeho články k očištění dějin českých z pozdějších přídavků, a kriticky zjistit některé důležité události. Dobrovský ve všem si vedl důmyslně, přesně uvažoval a jasně vykládal. Jiní milí vrstevníci a spoludělníci Dobrovského jmenování v předešlém díle str. 440 a násl. I v básnictví zaznělo české slovo: první družina básnická.

Josef Dobrovský.
(† 1829 v Brně.)

Český jazyk došel svého pěstitele v Josefu Jungmannovi († 1847). Zprvu se obíral básnictvím, hlavně v překladech. Později pěstoval jen prosu. Razil cestu v různých oborech vědeckých po česku. Roku 1820 vydal svou Slovesnost, r. 1825 Historii literatury české, znova vydána r. 1849. Hlavním a životním jeho

dílem ostane velkolepý pětidílný Slovník česko-německý, vydávaný od 1835 do 1839.

Když přibývalo blahobytu a vzdělanosti, přišla doba obnovy. Roku 1818 založeno *Museum království českého*, při čemž ne docela za 10 let přičiněním Palackého vznikl *Časopis českého musea*, r. 1828 *Casopis katolického duchovenstva*, r. 1830 *Matice česká*, r. 1833 *Svatojanské dědictví*.

Roku 1818 nalezeny *Rukopisy zelenohorský a královédvorský*. V jejich ovzduší a dle své povahy v duchu byronském básnil K. H. Mácha († 1836) zvláště svůj *Máj*. F. L. Čelákovský († 1852) vydal přední své plody: roku 1829 *Ohlas písní ruských* a r. 1840 *Ohlas písní českých a Růži stolistou*. J. Kollár († 1852) slavný pěvec *Slávy dcery*. J. E. Vocel skladal *hrdinské básně*, r. 1838 *Přemyslovce*, r. 1843 *Meč a kalich*, r. 1846 *Labyrint slávy*.

Z polské literatury: Slowacki († 1849), Krasiński († 1859), Mickiewicz, jehož přední dílo jest *Pan Tadeáš*.

Na Rusi v duchu Byronově básnil Puškin († 1837); nejznámější dílo jeho jest *Eugen Oněgin*. Lermontov (1841), jehož básnická činnost přetržena smrtí v souboji.

Vynálezy.

Anglický tkadlec Hargreave vymyslel *přádelný stroj*. Francouzský mechanik Jacquard zřídil r. 1802 stroj na tkaní vzorkovaných látek

hedbávných. Napoleon mu poskytl 300 fr. ročně a za každý nový stav, jichž do roku 1812 bylo 18 000, dostal 50 fr. premie. Hedbávný průmysl lyonský nabyl světového jména. Thomas Saint sestavil šicí stroj, sice ještě nedokonalý, však přece již počátek.

James Watt († 1819) jest vynálezcem parního stroje; dlouho pak ještě doplňoval a zdokonaloval, roku 1780 přidal i přemítací kolo, čímž parní stroj jako pohon teprv nabyl velkého významu ve všelikém průmyslu. Jirí Stephenson r. 1814 sestavil prvou lokomotivu.

Američan Fulton zbudoval r. 1815 první parolod na útraty státní. Po obojím boku lodi točila se velká kola. Svými pokusy Fulton tak se zadlužil, že umíral s dluhem 100 000 dolarů. Kongres vykázal jeho dětem roku 1829 půl milionu dolarů a za necelých 10 let opět 100 000 dolarů ze státní pokladny.

O vzduchoplavbu zajímali se bratři Montgolfierové, zhotovivše balony s teplým vzduchem. Charles je plnil vodíkem. Gay-Lussac

Josef Jungmann.

(† 1848.)

vyletěl r. 1804 do výše 9 km. zkoumal vrstvy vzduchové.

Robert vynalezl stroj na výrobu papíru. König sestavil tiskařský rychlolis. Pražan Sennfelder vynášel kamenotisk.

Anglický chemik Davy provedl mnoho smělých zkoušek vědeckých a vyzkoumal roku 1800, že hořící plyny, obdané tenkou sítí drátěnou, nepronikají ven a nezapalují okolních plynů. Tak horníkům dána do ruky bezpečná lampa. Potom Davy v Neapoli zkoumal barvy starých malířů a vyzkoušel také, jak zacházeti se starými stočenými rukopisy ze zasypaného města Herkulana, aby se rozbalováním neporušily, nelámaly a nedrtily.

Z dávné zkušenosti vědělo se, že světlo sluneční mnohé barvy ruší nebo zjinačuje. V tom oboru zkoumali Nièpce a Daguerre různě, nevědouce o sobě. Roku 1826 složili své zkušenosti v jedno. Daguerre na základě chemického postupu, že na měděné postříbřené desce stříbro ve slunečním světle se vyloučí a to místo zčerná, vyzkoumal r. 1839 zachycování obrazů na kovových deskách, natřených chloridem neb jodidem stříbrnatým: tak zvaná daguerrotypie. To vedlo po mnohém zkoumání dále k fotografii když se r. 1850 povedlo dělati ty obrazy také na skle, papíře, plátně a j.

Roku 1827 vynalezl Josef Ressel, rodilý z Chrudimi, lodní šroub. Poštětilo se mu předložití císaři Františkovi I. miniaturní obraz bitvy u Lipska, začož splněno mu přání, že byl na

stipendium přijat do lesnické školy, až pak jako státní lesmistr dostal se k moři Lodním šroubem, kdyžtě šroub ve vodě vrtáním tak polézá jako v každé pevné hmotě, paroplavba teprv nabyla svého náležitého významu. Napoleon řekl o Rakousku, že je vždycky pozadu o myšlenku a o armadu. Tenkrát se to splnilo i na Resselovi. Než se v Rakousku přiměli k čemu, využitkován nález ten zrádně ve Francii a dále. Roku 1840 přistála v Terstě anglická loď bez plachet, s kominem sice, ale bez bočních koles — šroubový parník. Teprve po smrti uznán Ressel za pravého vynálezce lodního šroubu, „aby se aspoň za hrobem stalo po právu za živa tak zbaběle a hanebně ošizenému dobrodinci člověčenstva“, jak napsáno v anglickém spise.

Angličan H a r g r a v e s pobýv nějaký čas v Australii, pak v americké zlatonosné Kalifornii, zpozoroval podobnost zemních vrstev kalifornských s australskými, vrátil se do Austrálie a opravdu našel zlatonosná místa, jež ukázal vládě za 10 tisíc liber sterlinků.

Část II.

Od r. 1848—1900.

Povaha té doby.
(1848—1900.)

Vlády se ošťádaly popustiti konstituční zřízení; myslíce, že by opravami a ustupky leda podněcovaly k revoluci, raději tvrdými prostředky chtěly tlumiti každý volnější pohyb. Byrokratismus, nemaje iniciativy a tvůrčí síly, když neuměl ani regulovati mocných proudů doby, vždy se vymstil svým zástupcům.

Všecky pohnutky a příčiny k revoluci roku 1830 zůstaly i po ní jak u vlády tak u lidu. Hned po červencové revoluci r. 1830 počalo se znova sbírat i cvičiti větší síly k budoucímu hnutí. Bylo potřeba získati širší vrstvy lidu. Boj za práva byl by šel i cestou zákonitou, jako zdravý rozvoj lidstva přichází cestou přirozenou.

A to právě měly vlády pozorovati. Vládnouti znamená předvídati. Tenkrát třetí stav ve státě toužil po konstituci, aby mu také připadlo nějaké právo, účastniti se ve správě státní.

Za změněných poměrů živnostenských, kdy se vzmáhala výroba strojem, přibývalo i dělného lidu: za třetím stavem, občanským, tlačil se čtvrtý stav dělnický. Byly to nesnadné otázky, které posud nejsou urovnány. Těžko bývá splniti všecky požadavky: nepokojné živly nebývají s něčím poměrným spokojeny, a mnoho jedněm bývá křivdou druhým.

V čelo lidu stavěli se lidé nedosti rozvážní, blouzniví, vášniví a zlého úmyslu. Svůdnými illusemi líčili davu nemožné svobody a rovnosti, jaké že prý první revoluce slíbila, ale nesplnila.

Chudší vrstvy tajmo i veřejně štvány na majetnější. Zaviněná i nezaviněná chudoba měla býti mnohým příčinou k závisti a nenávisti, k pomstě a chtivosti cizího majetku. Ze štváčů někteří snad byli dosti zaslepeni, že se opravdu splní, co z daleka slibují, jiní se jen domnívali, až rozpálený lid v jejich službách pomůže vykonati jejich zločinný záměr, že pak teprv jej

Klem. Václ. kníže Metternich.
Dle rytiny Liederovy.

nějak uchlácholí; ostatní snad ani nedomyšleli následků a konců.

Především bylo třeba porušiti a přetrhati poměr člověka k Bohu, zkaliti a zkaziti v lidu cit náboženský, zničiti mu smysl pro pravdu a právo, aby přestal pohled k Bohu a místo něho posazeno na trůn sobectví. Státní správy z nedovtipu jevily nepřátelství k církvi a samy

Guizot.

pomáhaly ujímati a vzrůhati se škodlivým naukám, i když se křesťanskému učení odcizily a zprotivily.

Filosofie zcela se tomu propůjčila. Podle chápavosti vrstev upravovala své učení, pokrytě a zjevně podřývala nezbytné základy a kcřeny pospolitého života.

Již encyklopedista abbé Morelly vyslovil zásadu, že všecek majetek má býti společný. Myšlenku dále provedl hrabě Saint Simon, jenž se účastnil válek za americkou svobodu. Základem všeho štěstí, duší náboženství měla se státi práce, aby všichni, i nuceně pracovali, a užitek z ní aby všem byl zaručen.

Z té nauky, kde vedle zrna je mnoho plev, vyrostl komunismus. Kdo chtěl míti

příslušný podíl v blahobytu, sám sebou byl veden a nucen k boji proti náboženství.

A že stát nemohl trpěti všech přechmatů a projevů nekročených vášní, považován za spojence a ochránce církve, a v jeho moci viděn jako řetěz na nevolníky.

K tomu všemu přidružily se požadavky národnostní, kdy národové hleděli rozšířiti obor svých práv na rozvoj a uplatnění své národní individuality. Výbušné látky přibýlo.

Nepokoje a podvratné živly rády viděly, když vlády ztrnule se vzpíraly oprávněným žádostem; ve sněmovnách mohla se pak ozývati nespokojenost a opozice; tím se budila a tužila nálada k převratu, jehož pak i mírní se účastnili.

Unorová revoluce ve Francii.

(1848.)

Ve Francii, zemi revolucí, hlásána s řečnickou nespokojenost. Podněcovatelé roznášeli ji dále. Jinde již také proskakovaly hlasy, ale začátku se čekalo ve Francii.

Občanský král Filip chytře ulamoval všemu hroty; vytýkáno mu sobectví, a že k udržení a upevnění své moci chápe se všeličeho.

Volební právo mělo jen 200 000 lidí, a vláda tvrdošíjně odmítala rozšířiti je na širší vrstvy lidu. Roku 1847 psala republikánská strana již prudce, ale ministerstvo Guizotovo a většina poslanců zamítla návrh na rozšíření volebního práva. Opozice počala pořádati bankety a veřejné

průvody, aby král viděl, že lid nestrpí déle vlády jedné třídy, občanské, buržoasie.

Na 22. února 1848 ustanoven banket ještě hlučnější. Vláda jej zakázala a stahovala vojsko. Druhého dne z rána táhly tlupy ozbrojeného lidu ulicemi a stavěny barikady. Národní garda přidávala se k nim.

[Král Ludvík Filip prchá z Paříže.]
Z *Annalů de la République française*.

Král Ludvík Filip, stařec 75letý, myslil, že pomůže změna ministerstva. V poledne počal o tom jednati. V Paříži nastala radost, večer i domy osvětlovány, v domnění, že král povolil vše. O 10 hodině večer přivalil se proud lidu před budovu ministra Guizota, by ho vypískal. Z nenadání padla rana, neví se jisto, kdo na koho a proč vystřelil. Vojenská stráž, vidouc se v nebezpečí, dala salvu do hustého zástupu.

Vyzváněno na poplach; po ulicích trhána dlažba a stavěny barikady; 24. února byly ulice

plny, již ne občanů a národní gardy, nýbrž chátry; z davu zaznívalo heslo: republika.

Král chtěl více povoliti; bylo již pozdě, nikdo nedbal. Brzy ujel do Anglie, kdež umřel r. 1850.

Druhá republika francouzská.

(1848—1852.)

Královský trůn francouzský opět byl vyvrácen. Nová vláda viděla si hlavní úkol přihlídnouti ke stavu dělnickému, jenž byl hlavním činitelem té revoluce. Do zatimné vlády přibrán dělník Albert. Socialista Louis Blanc směl, jak uzná, vše zaříditi k oblažení chudší vrstvy.

Uznáno, že stát sám bezprostředně má se postarati každému dělníku o živnost. Zřízeny národní dílny. Po nedlouhém čase viděno

že se tam mnohem více lenoší než pracuje, a že by stát na ně nenastačil. Když tedy několik milionů spolkly, národní dílny zavřeny.

Všeobecným přímým hlasováním zvolený. ústavodárný národní sněm otevřen počátkem května. Sotva počal své porady, dělnictvo, pro-

General Cavaignac.

Dle litografie Gattierovy.

puštěné z národních dílen, srotilo se znova. Od 23.—26. června bojováno v Paříži krutě. Arcibiskup D' Affre, chtěje promluvití slova míru, byl zastřelen.

General Cavaignac, jemuž národní shromáždění dalo moc diktatorskou, zjednal pak pořádek, ale 10 000 lidí zaplatilo to životem.

Francie a dále Evropa uchráněna červené republiky, s její vražednou krutostí a všemi spoustami.

Louis Napoleon — presidentem republiky. (1848 – 1852.)

Nová republika nelíbila se v první řadě venkovskému lidu, zvláště když uložila nové daně. Mírumilovné obyvatelstvo toužilo po trvalém pořádku, a mnozí vzpomínali časů napoleonských. Novými volbami značně posílena strana monarchická.

Princ Ludvík Napoleon, syn bývalého krále holandského, bratra císaře Napoleona I., již dvakráte se pokusil zmocniti se vlády. Roku 1836 ze Svýcar dal se ve Strasburce provolati králem. Byl smluven s velitelem dělostřeleckého pluku u něhož za mladších let sloužil. Chtěli získati ostatní posádku a táhnouti na Paříž. Ale ve zmatku při tom princ zabloudil do kasárny, kde vojsko nebylo ještě získáno. Napoleon zajat a na slib, že se nevrátí, odvezen do Ameriky. Když se mu roznemohla matka, volajíc po něm, vrátil

se pod jiným jménem a zdržoval se po její smrti v Anglii. Za 4 leta zase přistál v Boulogne, ale byl zajat a držán na zámku Hamu, až se mu po 6 letech podařilo prchnouti.

Roku 1848 tento Ludvík Napoleon, když ve Francii zavedena nová ústava, zvolen presidentem republiky. Ze 7 a čtvrt milionu hlasů dostal přes 6 milionů.

Napoleon v říši dbal pořádku, za hranicemi dobré shody. Vojsko a úřednictvo měl brzy na své straně. „Princ president“ znenáhla získal také třídy výrobní a majetné, a neodmítal od sebe ani v revoluci poražených.

President Ludvík Napoleon.

Přebírat ve Vídní.

Unorová revoluce francouzská rozletla se po Evropě a roznítla všude mysl jako posud žádná, zvláště v Rakousku, Německu a Itálii.

V Rakousku vládl ministr kníže Metternich policií a přísnou censurou. Hlavním rysem jeho státnické moudrosti byla nechuť k jakýmkoli novotám. Přes to však pronikaly zprávy o fran-

couzské revoluci do všech vrstev, a odevšad se ozývalo, aby Metternich byl odstraněn.

Ve Vídni, hlavně když se toho chytlo vznětlivé studentstvo, hlučně skládány písemné žádosti ke stavům a ministrům, i k císaři. Studentstvo rádo si opasovalo šavli. Konány hřmotné schůze. Lid se bouřil. Starý Metternich 13. března složil úřad a odjel do Anglie.

Boj na barikadách.

Dle tehdejší rytiny.

Záhy, 15. března slíbil císař Ferdinand konstituci. Hned zrušena censura a povolena zbraň osobám občanským: národní garda a legie studentské. Studentstvo v přemrštěné horlivosti pro sjednocené Německo vztyčilo velkoněmeckou trikoloru nejprv na universitě, pak i na věži svatoštěpánské. Potom zástup studentů přitáhl

do císařského hradu a vtiskli ji císaři Ferdinandovi do ruky; prapor ten vystrčen pak i z okna císařské residence.

Vojenským a civilním guvernerem města Vídně jmenován kníže Alfred Windischgrätz. Pro nejednotu předních osobností a pro slabost císaře Ferdinanda nemohl však ovládnouti rostoucího zmatku.

Sněm uherský vymohl si své zvláštní ministerstvo pro země uherské. Pro rakouské země nastoupilo ministerstvo, jehož premierem byl baron P i l l e r s d o r f.

Ústava, v březnu slíbená, prohlášena 25. dubna 1848. Nelíbilo se, že byla oktrojována, dána, a ne zástupci lidu vypracována. Radikální demokratům se nelíbilo, že byla stanovena dvojí sněmovna, dolní a horní.

Právě tehdy Radeckému odeslána do Italie pomoc; ve Vídni bylo vojska málo, a to ještě nedosti spolehlivé. Nevázané živly si troufaly: ve Vídni došlo k novým trapným výstupům. Studenti, národní gardy a lid vnikli do císařského hradu, osadili tam dvory a schody a vynutili na císaři manifest, změnu dané ústavy.

Císař Ferdinand, necítě se ve Vídni dosti bezpečným, ujel 7. května tajně se svým dvorem do Innomostí ku věrným Tyrolanům.

Studenti, gardisté a dělníci opanovali ve Vídni, a když vláda chtěla přítrž učiniti, setkala se se zjevným odporem. Stavěny barikády, prý „hradby svobody“.

Po celé řiši zmáhaly se nepokoje. Nastávala doba velmi vážná, nebezpečná. Milán a Benátky byly v odboji; Uhry si vedly, jako by nebyly částí Rakouska; Němci vídenští a čeští chtěli zadati západní země rakouské za část říše velkoněmecké.

Bouře v Praze. — Předehra.

V Čechách již od nějaké doby ozývaly se hlasy o větší práva, ale cestou zákonitou.

Arcikníže Štěpán.

Arcikníže Štěpán, syn uherského palatina, jmenován náčelníkem zemské vlády, arcikníže František Karel dostal místní velitelství v Praze. Stavové uvítali na sněmě s povděkem členy panovnického rodu, ale svých práv domáhali se dále.

Šlechta česká usnesla se roku 1845, aby vláda jasně vyměřila práva jejich i zemského

sněmu. Z toho vzešly spory, a r. 1847 stavové čeští odepřeli berně na vydržování hrdelních soudů. Vláda přes to vybrala ji bez povolení. Šlechta pak přijala do svých požadavků i tužby lidu,

aby hlas její nabyl větší váhy. Spor se zapřádal, až vyspěl v zápas o státní právo české.

V Praze již 11. března 1848, ještě před demissí knížete Metternicha, konána valná schůze lidu v lázni svatováclavské a usneseno žádati rovnoprávnost v zemích českých. Noviny hýbali myslmi, zejména Karel Havlíček.

Na tato přání a žádosti národa českého odpověděno císařským patentem dne 8. dubna, že se uznávají práva jazyka českého. Patent podnes platí za zákon.

O ostatních právech měl se usnésti sněm. V Praze zřídil se Národní výbor, aby ty rozběhlé národní snahy řídil a vedl k dobrému konci. Předsedou byl Fr. Palacký. Měly se chystati účelné návrhy do budoucího sněmu. Moravský sněm hned přijal nově volené poslance mezi sebe. Všecko šlo klidnou, slibnou cestou.

Němci chtěli, aby české země s ostatními rakouskými vřaděny byly do nově sjednoceného Německa. Když tedy vypsány volby do říšského sněmu ve Frankfurtě n. M., mělo se i v Rakousku voliti. Slované rakouští ovšem byli proti.

Oktrojovaná ústava ze dne 25. dubna mohla se v Cechách ještě méně líbiti než jinde, poněvadž se namnoze protivila i patentu z 8. dubna.

Národní výbor vyslal deputaci za císařem do Innsbrucku, aby konečně svolán byl ústavo-
dárný sněm zemí českých, slíbený patentem. Nový místodržitel hrabě Lev Thun, aby uchlá-
cholil rozjitřené mysli, na svůj vrub a odpověd-

nost vypsál volby na sněm, kde mělo býti ujednáno samostatné, federativní zřízení všech zemí koruny české.

Vedle toho na 2. června svolán do Prahy

Hrabě Lev Thun.

kongres slovan-
ských národů.
Přední mužové slovan-
ských národů rakou-
ských se sjeli, aby proti
neprávní převaze a
politickým útiskům
německým a maďar-
ským poukázali na
význam slovanských
národností v Rakou-
sku. Předsedou byl
Fr. Palacký. Vyslovena
celistvost a jednota

Rakouska; podány též návrhy v tom smyslu.
I mimorakouští Slované poslali své zástupce,
kteří však v záležitostech čistě rakouských ne-
měli práva hlasovati.

Rebellie.

(12. června 1848.)

• Potud všecko šlo zákonitou cestou. Než jako všude, našli se i v Praze lidé, kteří mysli, že násilím spíše se dojde cíle. Vznětlivé studentstvo za příkladem vídeňského, ozbrojilo se v akademickou legii. Ve svatodušní pondělí, 12. června, shrnuly se zástupy lidu na Kanském trhu a před

sochou sv. Václava konána slavnostní bohoslužba. Asi v poledne srazil se ozbrojený zástup chátřů s vojenskou hlídkou právě před vojenským velitelstvím. Kněžna Windischgraetzková, choť velitele, rozená Schwarzenbergovna, dáma velmi dobrosrdečná, když vyhlédla z okna, zastřelena, podnes neví se kým a proč.

Kdosi zvolal: „Barikady stavte“, a hned po městě trhána dlažba, snášena drva, bedny a sudy, a sotva kdo věděl, proč a nač. Slovák to zavolal, tajný najatec vlády uherské, aby též Praha byla stržena do rebellie.

Kníže Windischgraetz, z Vídně přesazen byv do Prahy, byl vojensky připraven. Barikady po

ulicích dobývány, jen pokud bylo třeba udržeti volnou cestu pražské posádce. S návrší letenského házeny pumy na město, ale tak, aby ve vzduchu praskaly a neškodily tolik. V Praze vyhlášen stav obležení; mnoho podezřelých zatkuto a vojenským soudem potrestáno.

Právě v ten svatodušní pondělek donikla do Prahy zpráva, že ústavodárný sněm český povolán. Vídeňská vláda zadržela odpověď císařovu. Bouřemi pražskými vše přetrženo, zmařeno. I národní výbor rozpuštěn. V revoluci nejedná se již

Alfred kníže Windischgraetz.

na sněmě, nýbrž na bojišti. Klidným postupem mohl český národ již tehdy nabyti plného práva.

Místo sněmu pro země české vypsány volby na společný sněm do Vídně.

Konstituční říšský sněm ve Vídni.

Po vítězném postupu rakouského vojska v Itálii císař Ferdinand vrátil se z Innsbrucku do Vídně. Místo nerozhodného Pillersdorfa zaujal kabinet Doblhoffův. Arcikníže Jan zahájil říšský sněm v císařské jízdárně ve Vídni dne 22. července 1848.

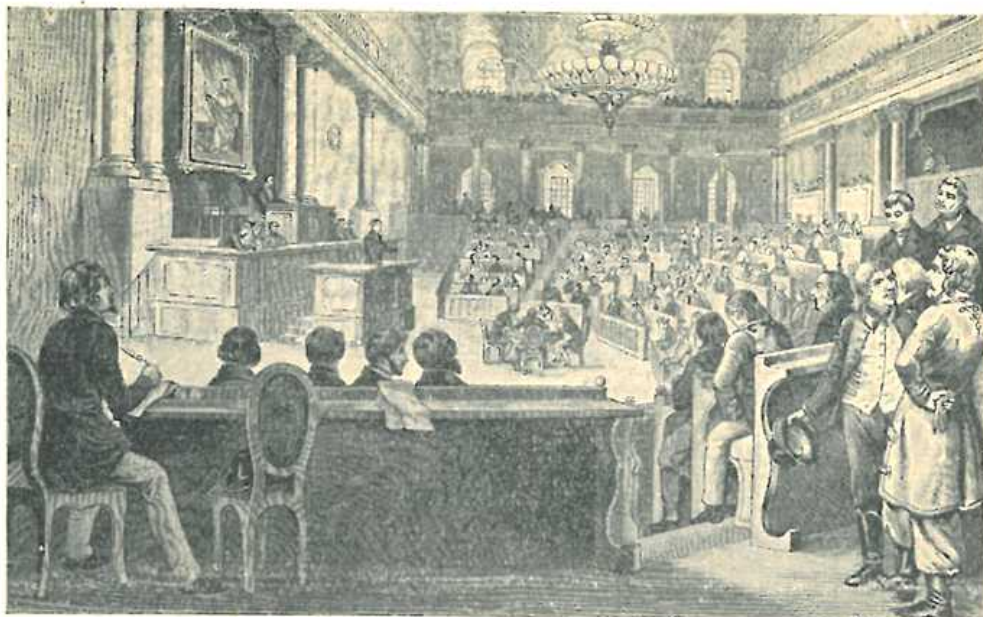
Říšský sněm měl vypracovati ústavu pro země neuherské, ale pracoval velmi liknavě, a mnoho se nepořídilo. Nejdůležitějším činem bylo, že podán návrh na zrušení poddanosti selské a osvobození pozemků selských ode všech z poddanosti plynoucích břemen, a říšský sněm dne 31. srpna usnesl se většinou hlasů zrušiti také poddanost a vyvaditi grunty ze závazků robotních. Císař Ferdinand potvrdil to patentem ze dne 7. září 1848.

Zatím radikální řečníci a řemeslní štváči, z nemalé části židovské národnosti, plni jizlivého záští, neustávali štváti spodní vrstvy proti veškeré autoritě, náboženské i státní.

Všecka bída, do níž lid revolucí se dostal, svalována na vládu, a nesmyslné, nemožné návrhy vynášeny, kterak lidu pomoci. Proti nezákonným až hanebným přechmatům podrážděné

luzy nikdo se neozýval, ani výbor bezpečnosti, ani legie studentská, ani národní garda.

Demokracie vídeňská počala se ježiti na sněmovní většinu a nabývala vlivu na státní život. Jediným vážným pozadím státní moci byl

První říšský sněm ve Vídni.

Dle tehdejší ilustrace.

vítězný postup císařského vojska v Itálii, kde Radecký přešel z obrany v útok.

Revoluce ve Vídni. — Císař do Olomouce. (V říjnu 1848.)

V kabinetě **D o b l h o f f o v ě** počal vynikati ministr spravedlnosti **B a c h**. Vláda měla svou většinu na pravici sněmovny, t. j. ve Slovanech a oněch Němcích, kteří si přáli v Rakousku rovnoprávnosti. Levice sněmovny, ponejvíce z radikálních Němců, žádala si připojení německé a

české země rakouské k Německu, jak se právě tehdy usilovalo ve Frankfurtě.

Nejprudčeji se obojí strana srazila, když Košut z Uher vyslal deputaci do Vídně se stížností na vládu, že se staví proti požadavkům maďarským. Po řeči Frant. Ladislava Riegra odmítl říšský sněm vyslechnouti deputaci.

Odboj uherský vypukl na veřejno; 3. října vypověděna válka vzbouřilým stavům uherským. Dne 5. října odeslána větší část vojska z Vídně do Uher.

Zatím ve Vídni pracovali tajní náhončí italští a uherští, jsouce srozuměni s radikálními poslanci. Když vojsko 6. října mělo odtáhnouti, něco jich spitých těmito náhončími, odepřelo důstojníkům poslušnost, a strhly se bouře. Po ulicích stavěny barikady, něco vojska, svedeného a uplaceného, přidalo se k povstalcům; tu a tam docházelo ke krvavým srážkám. Rozlícená luza vedrala se do budovy ministerstva války a tehdejšího ministra vojenství, starého hraběte Latoura, oběsila na lucerně; Bach se zachránil útekem.

I na zbrojnici útočeno, ale byla vojskem statečně hájena, až posléze z vyššího rozkazu vydána buřičům se značnými zásobami zbraní a střeliva.

Lepší obyvatelstvo z města ujíždělo. I poslanci říšského sněmu, zejména kteří se netěšili přízni panujícího davu, rozjížděli se; ostatní zasedali dále.

Císař Ferdinand, slyše o těch hrůzách, odjel 7. října se dvorem ze Schönbrunna do Olomouce. Říšský sněm, pokud ještě zasedal, neměl ani té

sebevážnosti, aby se byl ozval proti těm ukrutnostem; ba žádal, by císař uznal vše, co se stalo, a netrestal ani takových zločinů, jakým byla vražda hraběte Latoura.

Vídeň dobyta.

(31. října 1848.)

Ve Vídni byla revoluce v prudkých plamenech. Velitelem národní gardy byl bývalý důstojník *Messenhauser*; obranu města řídil polský general *Bem*.

Polním maršalem jmenovaný kníže *Windischgrätz* přitáhl z Čech, a bán chorvatský *Jelačić*, jenž z Uher přichvátil s 25000 na pomoc, oblehli město 20. října. Město několikráte vyzváno, by se vzdalo.

Bán Jelačić.

Od oka ryl Kühner.

Když marno, 28. počaly útoky; 29. bojováno krutě; 30. přitáhli Vídni maďarští honvédi na pomoc, Jelačić je však u *Švechatu* porazil na hlavu; městská rada pak odevzdala město na milost a nemilost.

Ještě, když zavzněla poplašná zvěst, že „Uhři jdou“, chátka zrádně počala krátký boj, ale k večeru bylo již všude klidno.

Jelačíc vjížděl do dobytého města. Přední vůdcové postříleni. Bem a někteří prchli.

Císař František Josef I.

(2. prosincě 1848.)

Říšský sněm, již ve Vídni odročený, svolán na 15. listopadu 1848 do Kroměříže, na bezpečnější místo, než ve Vídni.

Tam zvěstováno poslancům nejprve, že jest povoláno nové ministerstvo, jehož předseda kníže Felix Schwarzenberg, známý mužem schopným a uznalým, poskytoval dobrých nadějí do budoucna.

V olomuckém sídle, v arcibiskupském paláci, císař Ferdinand V., od mlada churavý a těmi událostmi na mysli otřesený, složil korunu, a když jeho bratr František Karel se jí vzdal, vstoupil na císařský trůn mladistvý jeho syn, arcikníže František Josef.

Změna na trůně hned rozhlášena obvyklým způsobem. Mladý císař, maje Jelačice a Windischgraetze v průvodě, jel řadami ozdobeného vojska, radostným jástem jsa pozdravován.

Sněm v Kroměříži dále rokoval o ústavě, ale sněm a vláda neshodovali se ani o základních zásadách. Fr. Lad. Rieger pronesl tam větu, že „všechna moc pochází z lidu“. Tu z nenadání, 4. března 1849 vyhlášena nová ústava pro

celou říši: ústřední sněm ve Vídni o dvou komorách; zemským sněmům nechána nepatrná působnost. Uvolněn obecní řád; zákoník vydáván ve všech řečech; u soudů se jednalo ústně a veřejně a j.

Hned potom rozpuštěn kroměřížský sněm.

Revoluce v Uhrách.

(1848—1849.)

Když teď provlečena níž nejbližšími událostmi, bude potřeba se podívat do Uher.

V Uhrách byl palatinem velmi mírný arcikníže Josef, po jeho smrti syn, maďarsky vychovaný arcikníže Štěpán, nicméně jevíly se tam separatistické snahy maďarské hned od počátku revolučního hnutí.

Uhři mysleli, že v tu dobu budou se moci docela odtrhnouti od Rakouska a založiti samostatnou říši. Přepočítali se, neboť Jiho-

Felix kníže Švarcenberk.

Dle Sahlingovy kresby rytí Stahl. slované chtěli se zase oddělit od Uher; žádali, by Kroacie, Slavonie a Dalmacie byly složeny v samostatné Trojjediné království. V této

rozepři chorvatsko-maďarské choval se dvůr císařský nerozhodně.

Bán Jelačić.

Když vypukla revoluce r. 1848, vyhověl císař Ferdinand žádostem a jmenoval hraběte Josefa Jelačiće, povýšeného na generala, bánem chorvatským. Ten se ovšem protivil přemrštěným snahám maďarským, a proto se všemožně pracovalo proti němu.

Rakouská vláda kolísala, přece však jako by se více klonila ke spolehlivějším Slovanům. Když Jelačić, háje neodvislosti Chorvatska, roznítil se až ke vzpouře proti Uhrám, měl býti zbaven všech hodností. Manifest o tom již byl podepsán, ale ještě neuveřejněn.

Jelačić zatím, nevěda o ničem, přijel do Inspruku v čele chorvatské deputace a osobně u císařského dvora tak ubájlil práv své chorvatské vlasti, že hluboce vše bylo dojata a císařovna Zofie plakala. O manifestě nestalo se pak ani zmínky, a Jelačić mlčky nechán ve své posavadní důstojnosti.

Maďaři sbírali pole proti Chorvatům. Radecký psal z Italie, že jeho hraničáři žádají si domů na obranu své vlasti. Jelačić odepsal, že doma je na to dosti sil, aby zůstali, kde jsou. Chorvatsko plálo nadšením.

Jelačić překročil hranice uherské s důvěrou: „Što bog dađe i srěća junačka“ = co Bůh dá

i štěstí junácké. Za nedlouho dostav zprávu, táhl k Vídni a velmi se tam uplatnil.

Když ve Vídni zjednán pořádek, vrátil se Jelačić do Uher, sloužil své věci horlivě a věrně,

Jelačicovi červenopláštníci.

Dle tehdejší litografie.

ačkoli jeho lidé trpce trpěli všelikým nedostatkem a nemocemi.

Uherská revoluce na vrcholu.

(V dubnu 1849.)

Nový sněm uherský zahájen 5. července 1848. Nejprudčím horlitem pro samostatnost

uherského státu byl pravotár Ludvík šlechtic Košut. Pocházel z pomadařené rodiny slovenské, do šlechtického stavu povýšené za krále Bele IV., kdy celým osadám dáno šlechtictví; mnoho těch rodin se pak pomadařilo.

Hlavním záměrem Košutovi bylo potlačit v Uhrách všecky nemaďarské národnosti a zbu-

Ludvík Košut.

Od oka maloval Kurovský.

dovati velkou říši maďarskou; k tomu konci nešťít se žádných násilných a nemravných prostředků a zejména zuřil proti Slovákům. Košut byl muž rázný a výmluvný a nabyl ve sněmu největšího významu.

Neshoda mezi panovníkem a sněmem rostla. Palatin arcikníže Stěpán odjel z Uher. Jelačic přes

Drávu kročil do země. Vrchním velitelem císařské armady v Uhrách jmenován maršal hrabě L a m b e r g. Národní shromáždění uherské prohlásilo to jmenování za nezákonné a neplatné, a maršal byl na mostě mezi Budínem a Peští ukrutným způsobem zavražděn.

Hned potom uherský sněm císařským výnosem rozpuštěn, v zemi vyhlášen válečný stav a bán Jelačic dosazen za místodržitele. Již se blížil k Pešti.

Ale zatím, co bán Jelačić povolán z Uher k osvobození Vídně, sestavila se v Uhřích revoluční vláda, již vlastně Košut vykonával. General Moga vypraven na pomoc zbouřilým Vídeňákům; vojíni mámení, že bojují za císaře; poraženi u Š v e c h a t u.

Když se pak císař Ferdinand vzdal koruny ve prospěch svého bratrovce Františka Josefa, Maďaři ho neuznali a trest velezrady uložen, kdo by novému císaři prokazoval poslušnost.

Několikero vojenských sborů, císařských a revolučních operovalo po různu proti sobě. Když i kníže Windischgraetz přitáhl do Uher, císařské vojsko napořád vítězilo a 5. ledna 1849 osadilo Pešť. Národní shromáždění přeložilo své sídlo do Debrecina, za řeku Tisu. Zdálo se, že povstání je v koncích. Maďaři nabízeli mír; císařský vojévůdce však odpověděl, že s rebelly nevyjednává; zde že platí jen vzdáti se na milost i nemilost.

Ale tu maďarští generali G ö r g e y a K l a p k a zahnali rakouské vojsko, které již proniklo po město Košice. Vrchním velitelem honvedského vojska jmenován D e m b i n s k i, rodem Polák. Mnoho důstojníků, zvláště ctižádostivý Görgey, se tím pohoršovalo, že mají sloužiti „cizinci“; Nesvornost se zahnízdila.

Windischgraetz a Šlik zvítězili koncem února v bitvě u K a p o l n y, načež Maďaři coufli za Tisu. Ale vítězství bylo drahé pro velikou ztrátu. Generali Bem a Görgey pak všude vítězili. Vrchním velitelem císařských vojsk jmenován starý W e l d e n. Rakouské voje ustupovaly z Uher. Jen

v pevnosti Budíně necháno 5000 mužů posádkou pod velitelem Hentzim. Kdyby Maďaři, nechavše Budína, byli udeřili přímo na Vídeň, vše by bylo dostalo jiný směr. Görgey a Košut byli nesvorní.

General Artur Görgey.

Rakousko poztrácelo vše, čeho z počátku nabylo, a v dubnu r. 1849 byla maďarská revoluce na vrchu.

Po tolikerém úspěchu maďarské věci prohlásil Košut s kazatelny reformovaného kostela v Debrecině před shromážděným sněmem rod habsburský na věčné časy za zbavený panství.

Uhry se staly republikou, Košut jejím vládcem, guvernerem, prezidentem. Tím celá věc velmi zvažněla; nastal boj o život a na smrt.

Revoluce pokořena.

(V srpnu 1849.)

Válečné štěstí dále přálo Maďarům. Od 4. května 30 000 honvedského vojska obléhalo Budín, až 21. května podlehl přemoci. Velitel pevnosti Hentzi padl.

Císař rakouský sešel se s ruským carem ve Varšavě a vyžádal si pomoci. Car Nikolaj I., zásadný nepřítel revoluce, byl hned ochoten také proto, aby se hnutí nepřevalilo do Polska.

Zatím uvolněna rakouská armáda v Itálii, a general Haynau, opatřen plnou mocí, blížil se. Z Ruska přivedl general Paskěvič 130 000 mužů.

Se čtyř stran Paskěvič, Haynau, Nugent a Jelačić stahovali smyčku pořád těsněji. Maďaři neměli zbraní ani peněz, ba ani svornosti. Voj za vojem porážen. V šarvátce u Segesvaru koncem července byl i maďarský básník Petöfi a od té nebylo po něm stopy.

General Haynau.

Z paměti ryl Nordheim.

Na jihu se rozhodlo. Haynau porazil spojené sbory Dembinského a Bema u Temešvaru. Vláda revoluční se přestěhovala do Segedina. Košut a sněm pak již prohlásili rovnoprávnost uherských národností a volali je do zbraně.

Posledním útulkem revoluce byl Arad. Tam ve vojenské radě usnešeno, by se Košut poděkoval, a Görgey převzal diktaturu. Košut prchl za turecké hranice.

Vše se schylovalo ku konci. U Világoše dne 13. srpna 1849 Görgey poddal se generalu

Paskěviči a 23 000 honvedského vojska složilo zbraň bez boje. Zdá se, že to již dříve bylo smluveno. Görgey jen sobě vymínil milost.

I pevnosti se vzdávaly. Nejdéle se drželo Komárno pod generalem Klapkou, jenž si vyjednal příznivé podmínky a svobodné propuštění.

Původci a těžce provinilí účastníci rebellie, kteří padli Rakušanům do rukou, ponejvíce v Aradě a v Pešti pro velezradu zvěšeni nebo postříleni. Bem, Dembinski a jiní prchli. Görgey vězněn. Po třech letech vydal v Lipsku spis, z něhož vyrozuměti, že všecko činil více z osobní ctižádosti nežli z nějakého nadšení.

Ústava uherská považována za ztracenu. V zemi zavedena správa vojenská.

Revoluce v Itálii.

V Itálii bylo na revoluci vše schystáno. Karbonáři ve spolcích „mladé Italie“ byli po vši zemi a zamýšleli všeobecný rozvrat. Místo monarchie měla všude nastati republika. Křesťanství mělo všude býti vyhubeno. Z ciziny to vše Mazzini vedl a řídil.

Roku 1846 nastoupil papež Pius IX. Snažil se zjednat klid obsáhlou amnestií politickým provinilcům a opravami ve správě církevního státu. Papeži provolávána sláva, ale štváči těmi oslavami lid mámili, aby jej pak strhli za sebou. Papež nemohl splniti všech jejich požadavků, i nemožných, jako aby Rakousku vypověděl válku.

Ministr Rossi, chtěje více dbáti veřejného pořádku, v listopadu 1848 úkladně dýkou zavražděn na schodišti stavovské sněmovny. Tajemník papežův Palma po boku svého pána zastřelen. V bolestném rozhořčení nad tím ujel papež za přispění vyslanců francouzského a bavorského nepoznán do Gaety v Neapolsku.

Nové ústavodárné shromáždění zavedlo v únoru 1849 „římskou republiku“. Dobrodruzi Garibaldi a Mazzini řádili v Římě, až francouzský general Oudinot zmocnil se města.

Papež Pius IX. vrátil se v dubnu r. 1850 do věčného města. Usadil se ve Vatikáně, ne již ve Kvirinale, jak posud.

V severní Itálii král Sardinie a Piemonta, Karel Albert, „meč Italie“, uznal vhodnou dobu prohlásiti samostatnost Italie. Zvedl prapor národnosti a neodvislosti Italie a dal heslo: „l' Italia farà da se“, že Italie bude za sebe jednati.

Válkou s Rakouskem chtěl král získati všechny Vlasy a nabyti pro sebe aspoň království lombardsko-benátského. Z počátku se mu dařilo. V březnu a dubnu r. 1848 rakouské posádky vytlačovány. Maršal Raděcký odtáhl z Milánu,

Garibaldi.

Maršal Radecký.

(1766—1858.)

Jméno rodu Radeckých pochází od Radče, statku v jičínském kraji v Cechách. Potomek toho rodu, maršal Radecký Jan Josef Václav narodil se r. 1766 na zámku v Třebnici, kraji berounském. Matka jeho byla Veronika, rozená

Bechyňova z Lažan.

Rod byl tedy původem český, v českém kraji, třebas i v národnosti nezdůrazněn, jako tehdy bývalo v Praze a jinde, a u maršala a jeho předků zvláště, když byli v armádě. I časté jméno Václav svědčí o tom.

Maršal Jan Václav Radecký.

Dle litografie Kriehuberovy.

Radecký, osiřev maličký, chován u děda Václava Leo-

polda, jenž povýšen na hraběte, a po jeho smrti dán do brněnského Collegia nobilium; když pak Collegium přiděleno k vídeňskému terezianu, studoval Radecký dále ve Vídni, až 18letý vstoupil jako kadet do kyrysnického pluku, nyní dragounského č. 2.

Postavy byl Radecký neveliké, ale pevné. Z modrých očí zářilo zdraví, dobrota a veselost. Hlas měl hluboký a zvučný, řeč a pohyby čilé,

paměť výbornou. V obcování byl příjemný, ve společnosti dvorný.

Radecký účastnil se válek již za císaře Josefa II. s Turkem, potom často a mnoho ve vojnách francouzských pod vůdci tam jmenovanými, na Rýně i v Itálii, postupoval v hodnostech a jako velitel štábu zhotovil plán bitvy u Lipska, kdež i raněn. Car Alexander I. poznáváje v něm Slovana, měl se k němu zcela přátelsky.

Potom v letech trvalého míru snažil se Radecký uplatniti své hojné vlohy vojenské a ve cti nositi císařský kabát. Roku 1821 postoupiv za generala jízdy jmenován byl velitelem pevnosti Olomouce, kde prožil krásné chvíle života a zanechal mnoho milých vzpomínek.

Z Olomouce roku 1831 odeslán do Italie jakožto vrchní velitel tamní vojenské síly. Aby vojsko bylo vždy pohotově a prakticky zacvičováno, zavedl tam podzimní manevry, na které dojíždělo mnoho důstojníků cizích států. Roku 1836 dostoupil nejvyšší šarže, stal se maršalem.

Radecký bystrým zrakem předvídal revoluci v Itálii, nemohl se však doprositi z Vídně větších posil. Když revoluce opravdu vypukla, bránil se v Miláně, až pak v noci opustil město. Tehdy on, muž tak mírný, hrozil zpronevěřilému městu, že se brzy vrátí, a potom prý běda!

Ústup ten byl mistrovským dílem i po vojenské stránce, že byl tak dokonale strategicky proveden, i po stránce politické, neboť tak zachráněno východiště a jádro k dalšímu boji.

Revoluce povalena.

(1848—1849.)

S Milánem povstala jakožka všecka severní Italie. Dobrovolníci hrnuli se pod prapory sardinského krále Karla Alberta. I Benátky, zmocnivše se arsenalu a císařského loďstva, prohlásily se republikou.

Král Karel Albert a Radecký.

Dle litografie Adamovy.

Karel Albert opanoval Lombardii, překročil řeku Mincio a zabral kraj až po řeku Adiži. Radecký obdržev posily vyšel z pevnosti Verony a 6. května porazil Piemonta u Santy Lucie, kdež také mladý arcikníže František Josef účastnil se boje. Velikým hrdinstvím se tam vyznačil 10. prapor myslivců pod plukovníkem Kopalem. Duševní převaha rakouské armady ukázala se hned tam.

Potom Radecký vyšel z obrany do útoku. Překročil Mincio a zabral linie u Curtatone; u Goita byl odražen. Nepřítel si uvolnil postup přes Adiži a Verona ohrožena. Pevnost Peschiera se vzdala hladem. Důležitým úkolem bylo udržeti obklíčenou Mantuu.

Radecký ustoupil k Vicenze a dobyl ji; plukovník Kopal ztekl návrší Monte Berico a padl. Potom Radecký hned zase byl u Verony, než se ho Piemonti nadáli.

Postupovalo se. Obsazeny výšiny u Sony, pak Montebello a Madonna del Monte; pak sehnán nepřítel s výšiny u Sommy-Campaně, načež 25. července svedena vítězná bitva u Custozzy, kde 55 000 rakouského vojska stálo proti 75 000 piemontského. Radecký pak pronásledoval poraženého, a 6. srpna vyklizen Milán. Ale nemstil se.

Král piemontský Karel Albert žádal si příměří, jež mu bylo poskytnuto. Rakouské voje zatím dále uváděly v poslušnost horní Itálii, zvláště obléhaly Benátky.

V Římě a jiných městech zvítězila strana radikální, popouzená fanatickými mazzinisty. Papež dlel v Gaetě. Také v Uhřích zvítězila revoluce. To povzbudilo krále Karla Alberta, že v březnu 1849 znova se pustil do války.

Radecký, slabší než nepřítel, stáhl všecku sílu k Pavii, překročil Ticino a trojím proudem vypadl na Piemonta: pravým 21. března porazil ho u Vigevana, prostředním hned den na to zvítězil u Mortary, a zase druhého dne, 23.

března tak naň dolehl ve velké bitvě u Novary, že zbytky poraženého vojska piemontského prchaly k severu do hor.

Král Karel Albert, zdrcen tolikým nezdarem, složil korunu. Syn a nástupce jeho Viktor Emanuel smluvil se o mír. Horní Italie po řeku Ticino zůstala dále Rakousku. Benátky, odmítnuvše mírné podmínky, padly v srpnu po krutém obležení. Tenkrátě Hanáci „bili do Fenedika“.

V těch nebezpečných dobách byla ve vojenském táboře Radeckého jako jediná naděje a spása říše rakouské.

Radeckého poslední doby.

(1849—1858.)

Po tolikerém vítězství Radecký dále zůstal generalním guvernerem a vojenským velitelem království lombardsko-benátského se svým oblíbeným sídlem v Miláně.

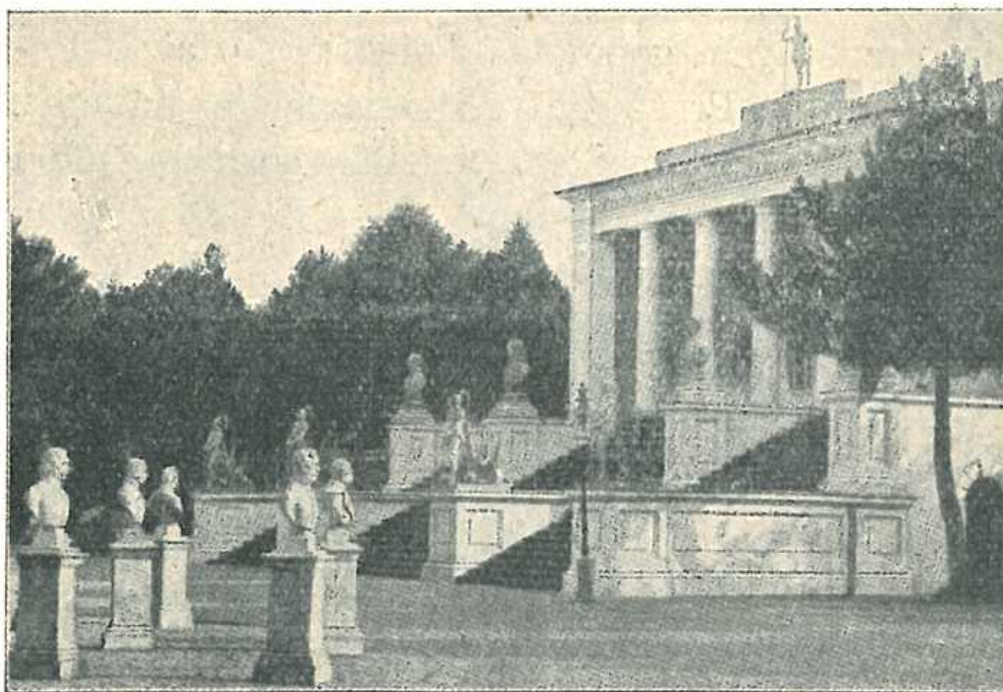
Roku 1850, když Radecký byl ve Vídni, zajel si také do milého a velmi dobře mu známého Olomouce. Jda po ulici potkal granátníka, jenž mu jako struna vzdal čest. Radecký přes ulici přešel k němu a poznáv po pluku jeho národnost, rozhovořil se s ním česky a na rozchodnou mu po kamarádku podal ruku.

Roku 1854 přijel Radecký do Vídně na svatbu císaře Františka Josefa. Za dvě léta navštívili ho mladí manželé v Miláně, a tehdy udělena tam přehojná amnestie.

Ale tím také, když ukázal, jak na zpuřné umí býti přísným, tak že přemoženým umí dopřáti odpuštění a zapomnění, uznával Radecký ve svých devadesáti letech, že vykonal úkol, k němuž byl Prozřetelností povolán.

Koncem února 1857 složil Radecký svůj úřad. Předě třemi roky zemřela mu choť Františka po 56letém manželství.

Hora hrdinů ve Wetzdorřě.

Dle fotografie.

Sotva byl Radecký čtvrt roku na odpočinku ve Veroně, on, jenž z tolika bitev vyvázl zdráv, klopýtl v pokoji a zlomil si nohu. Okřáv odebral se do Milána, kdež mu k volnému použití postoupena císařská Villa Reale, a 15. prosince ještě si na kočáře vyjel na vojenské cvičiště. Záhy potom se dostavil těžký neduh a 5. ledna 1858 v 8 hodin ráno zesnul na ochrnutí plic.

Radecký sloužil pod pěti císaři, celkem 72 roků. Hlavní své dílo v Itálii konal, když už měl přes 80 let. Otcovsky pečoval o vojsko a jak moha šetřil jeho krve. Spláceno mu to bylo přesnou poslušností a naprostou oddaností vojska. Radecký též uměl krásně spojití ctnosti pravého vojína a dobrého křesťana.

Tělo jeho odpočívá ve Vecdorfě podál Vídně, ve hrobce, kolem níž jsou hrobky a pomníky jeho známých generalů. Pomník postaven Radeckému v Praze na malostranském náměstí, ulitý z děl sardinských. Později postaven mu i ve Vídni jezdecký pomník.

Revoluce v Německu.

(1848.)

Roku 1814 a 1815 naslibované svobody a práva nedány lidu. Metternich, těsnáje vše v Rakousku, působil i do Němec v tom smyslu. Marně žádány zejména: svobodný tisk, odpovědnost ministerstva, právo shromažďovací, poroty a občanská obrana s volenými vůdci.

Ozývala se touha po jednotě, po sjednocení říše. Básníci o tom pěli, učenci veřejně přednášeli o německém právu a jazyku. Veřejný tisk volal po jednotné minci, váze a míře.

Král Bedřich Vilem IV. přislíbil. Když pak viděl, že to nemožno, lid byl znepokojen, hlásil se k zásadám demokratickým, a že sám provede svou vůli. Do Frankfurta nad Mohanem svolán sněm, aby se ustavilo zástupnictví národa.

Z každých 50 tisíc měl býti vypraven poslanec. I historiograf český Františ Palacký vyzván z Frankfurta zvláštním listem, aby se stal členem důvěrníků. Palacký odmítl, poněvadž sněm měl záměry všenněmecké. Účastniti se ho že znamená zradu národa českého a vůbec Rakouska. Tehdy napsal: „Kdyby nebylo Rakouska, musili bychom je utvořiti.“

Nespokojenost v Německu vybuchla, když došly zprávy o únorové revoluci v Paříži. Po městech, v Kolíně a jinde srážel se lid s vojskem.

V Berlíně král 18. března slíbil konstituci, přeměnu Německa na spolkový stát, a lid že bude míti své zástupce ve spolkové radě. Zástupy hrnuly se k paláci královskému provolat králi slávu. Náhodou spustily dvě vojenské pušky; nikdo nepostřelen. Strhl se pouliční boj, jenž trval do rána.

Král marně mluvil. K důtklivé radě městské deputace poručil pak vojsku odtáhnouti, místo něhož nastoupila občanská obrana. Mrtvoly padlých na barikádách sneseny na královské nádvoří,

Fridrich Vilem IV.

Od oka maloval a ryl Eichens.

vojsko jim presentovalo, král vyvolán byv na balkon poklonil se padlým.

Hned potom 20. března král vydal všeobecnou amnestii na politické provinilce. Druhého dne vyšlo jeho provolání, že k záchraně Německa postavil se v čelo veškeré vlasti.

Národní sněm frankfurtský. (1848—1849.)

Do Frankfurta, starého města císařského, sjelo se 18. května 550 volených poslanců, tak nazvaný „předběžný parlament“, aby se uradili o společný sněm. Scházeli se v kostele sv. Pavla. O budoucím zřízení vynořily se roztodivné názory; republikanské, zejména z Badenska, nedocházely ozvěny.

Nejdůležitějším usnesením tohoto sněmu bylo, že sice vyslovil se pro monarchii, že však má v ní vyjádřena býti svrchovanost lidu. Posavadní spolkové zřízení prohlášeno za neplatné. Ústřední moc říšskou že vykonávati bude říšský správce, jenž si vybere zodpovědné ministerstvo. Zvolen zaň arcikníže Jan a povolal si Schmerlinga za čefa ministerstva.

V Dánsku vymřel po meči panovnický rod, a Šlesvík-Holštýn chtěly připadnouti k Německu. Pruské vojsko, vyslané pod vůdcem Wranglem, již tam vítězilo, ale že mocnosti, zvláště Anglie Rusko zakročily, učiněno v srpnu 1848 v Malmö příměří.

S tím nebyl přípravný sněm spokojen, a když přece pak příměří uznal, rozzuřil se lid a stahoval se u kostela sv. Pavla. Na ochranu sněmu povoláno z pevnosti Mohuče něco vojska rakouského a pruského. Lid počal trhati dlažbu a stavěti barikady. Došlo i k boji. Poslanci kníže Lichnovský a general Auerswald, jedouce neopatrně vojsku naproti, byli od lidu poznáni a zabiti.

Na sněmě usneseno pak ještě mnoho, ale z krásných nadějí téměř nic se nesplnilo. Nová ústřední vláda neměla ve skutečnosti žádné moci.

Sněm frankfurtský dál a konec.

(V květnu 1849.)

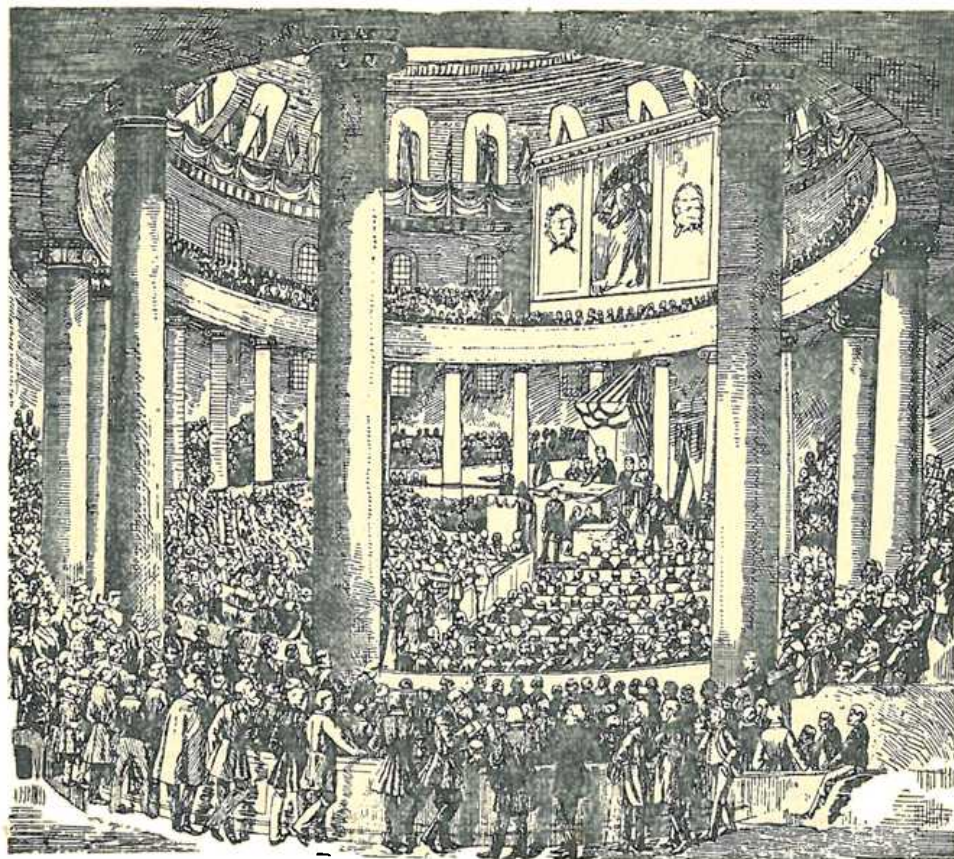
V Prusku svoláno v květnu 1848 národní shromáždění, aby s vládou smluvilo ústavu. Poslanci byli většinou smýšlení demokratického. I vojsko znepokojovalo politikou. Levice nechtěla slyšeti o králi „z boží milosti“; všecka moc prý vychází z lidu.

Když se v Berlíně uslyšelo, že vídenská vzpoura v říjnu přemožena, usneseno i v Berlíně rázně zakročiti. V listopadu povoláno ministerstvo „záchranného činu“; duchem jeho byl šlechtic Manteuffel.

Národní shromáždění přeloženo z Berlína do Branibor. Když se poslanci dále chtěli scházeti v Berlíně, přitáhl Wrangel, sněmovna zavřena, občanská obrana zrušena a v Berlíně vyrčen stav obležení.

Sněm braniborský, že se nesešel dosti četně, zrušen, a vláda vyhlásila ústavu, o níž teprv budoucí sněm že pojedná.

Frankfurtský parlament dále zasedal, zahrávaje si na suverenní shromáždění. Stanovil

Národní shromáždění ve Frankfurtě.

Dle kresby Brockmüllerovy.

sice „základní práva“, na nichž ústava má se budovati, ale žádný větší stát jich neuznal.

Rakouské ministerstvo Švarcenberkovo prohlásilo Rakousko za jednotný nedělitelný stát. Když pak žádalo býti přijato do nově se tvořící německé říše, nechtělo se mu vyhověti dle vyslovené zásady, že „žádná část německé říše nesmí býti spojena ve stát s neněmeckými zeměmi“. Z toho

se parlament rozestoupil na dvojí stranu: velkoněmců, kteří chtěli Rakousko míti v Německu, a maloněmců, kteří chtěli míti menší Německo a pod Pruskem.

Pak se jednalo o náčelnictví státu. Jedni dle historického postupu byli pro Rakousko, jiní pro Prusko, že je čistěji německé. Levice byla pro republiku s presidentem spolkovým. Předseda říšského ministerstva Gagern navrhl, aby král pruský stal se dědičným císařem německým. Přijato 290 hlasy proti 248 dne 27. března 1849.

Deputace přijela s tím do Berlína, ale král Bedřich Vilem IV. odepřel, jednak že Rakousko nebylo by s tím srozuměno, zvláště když revoluce vídeňská byla přemožena, pak že mu parlament vyměřoval moc příliš omezenou, a posléze že nechtěl koruny z rukou — přece jen revolučních.

Krajní levice liberalních stran získala si vábnými sliby širé davy lidu, a demagozi i vojsko podpichovali.

Rakousko a po něm Prusko odvolaly své poslance, jiní též odcházeli, a zbytek jich, jakožka sami demokrati z levice, všeho všude 105, přeložili své porady koncem května 1849 do Stuttgartu. Byl to „kusý parlament“, ale smělosti měl plno; usnesli se: dosaditi říšskou vládu, sesaditi správce říše, rozkazy jejích ať jsou uznány veškerým vojskem německým a j.

Domácí ministerstvo je vyzvalo, by se šli usnášet někam jinam, a když ne, dalo je vojskem rozehnati. Takový byl neslavný konec říšského

sněmu, od něhož si před nedávnem tolik naslibováno. Ani obecnstvo si dále jeho porad nevšímal.

Další záměry ku sjednocení.

(1849—1850.)

Když se národnímu shromáždění frankfurtskému nezdařilo spojití německé státy v jednotný spolek, pohnulo se tím odjinud. V Berlíně se konaly porady, a vydána osnova ústavy.

V Rakousku se odhodlali konečně rázněji než dosud opřít se snahám zahraničného Německa. Proto Rakousko, Bavorsy a Virtemberk odřekly. V květnu 1849 jen Prusko, Hannover a Sasy učinily spolek na vnitřní a vnější jistotu Německa. Aby tento tříkrálový spolek uvedl se u větší známost, sešla se strana, jež chtěla pruského krále míti dědičným císařem německým, do Gothy jako v nějaký dodatečný parlament a vyzvala všecky vlády, by se přidaly ke spolku.

Knížata německých státečků rychle se přihlásili, aby byli účastni pruské pomoci. Tento spolek nazván pak U n i e.

Prusko vyzvalo správce říše, by složil svou hodnost; odpověděl, že odevzdá, jak přijal: do rukou všech knížat německých. Obojí vláda, rakouská i pruská dohodly se dosaditi zatímnou komisi spolkovou, tak řečené I n t e r i m.

Bavorsy a Virtemberk setrvaly v odporu proti spolku pod pruskou svrchovaností a přivedly na svou stranu i Sasko.

Prusko svolalo do Erfurta nový říšský sněm a předložilo mu svůj návrh ústavy užšího spolku. Ale že nedocílilo dohody o nové ústavě, odročen sněm koncem dubna 1850, a již nikdy se nesešel. Od té doby politiku vedli zase jen diplomati; lid vyloučen z účastenství.

Napjetí mezi Rakouskem a Pruskem. (1850.)

Snahy pruské Unie byly namířeny proti Rakousku, aby bylo vystrčeno z Německa. Rakousko již před erfurtským sněmem prohlašovalo, že toho nestrpí a že neuzná žádné cizí vrchní moci. Svolalo mimořádnou schůzi spolkovou ve květnu 1850 do Frankfurta. Prusko volalo knížata do Berlína. Zatím přemožena revoluce uher-ská a Rakousko zbrojilo proti Prusku.

Rozličnými spory protiva ještě zostřována, jako šlesvicko-holštýnským a hessenským. Velmoci na londýnské konferenci rozhodly, aby se Holštýn vrátil k Dánsku. Jak se to mělo státi, o to se Rakousko a Prusko nepohodly. Již se o otázku hesskou schylovalo k válce Pruska s Bavorskem, ale kdož ví, co by dále z toho bylo vykvetlo.

Koncem listopadu 1850 sešli se ministři šl. Manteuffel a kníže Švarcenberk v Olomouci a po dvou dnech obojí otázka skoncována ve smyslu rakouském.

Prusko couflo, netroufajíc si proti Rakousku a Rusku. Ale podpisovalo se zařatou pěstí. Po-

koření a vnucená dohoda olomucká byla také spolu příčinou, že se chystalo „vyrovnati se“ s Rakouskem.

Reakce.

Rakousko žádalo, aby všechny jeho země byly přijaty do německého spolku. Pruský návrh, aby spolkový sněm opět na plno byl obeslán, přijat.

Spolek německý obnoven, jak původně byl. Neněmecké země Rakouska nepřijaty, ale také nepřijaty Prusy východní a západní a Poznaňsko.

Pomalou, když se vlády ocítaly, vracely se poměry, jaké byly před bouřemi březnovými, a odnikud se odpor neozýval a nehýbal. Nastala všeobecná nechuť, ochablost, malátnost. — Reakce.

V Německu říšský sněm zrušil „základní práva“ a vzal noviny a spolky pod dohled. Někde daná ústava odvolána. Prusko, ač bylo z Vídně vyzváno, by obnovilo bývalou neomezenou vládní moc, podrželo svou ústavu, jen že statkářská šlechta nabyla velkého slova.

V Rakousku, po ústavě dané 4. března 1849, zmáhaly se hlasy vládních rádců, že nejlépe se vrátit ke starému způsobu. Nemalou toho příčinou bylo, aby omezováním práv národů Rakousko zachovávalo německý nátěr a udrželo svou pozici v německém spolku.

Hlavním zástupcem toho směru byl oblíbenec liberalů vídeňských Alexander B a c h, jenž od

r. 1848 byl ve vládě a po smrti knížete Švarcenberka postoupil v plnou důvěru panovníkovu jako předseda ministerstva; jeho odbor v ministerstvu převzal Schmerling. Vymohli, že poslední den roku 1851 císařským patentem zrušena březnová ústava. Zaveden opět absolutismus.

Ministr vyučování hr. **L e v T h u n** přece provedl mnoho oprav ve školství, popřál i češtině více práva ve školách středních, ale nenávisť úřednictva k českému jazyku překazila, že neprovedeno, co nařízeno.

Karel Havlíček.

Kdo se nechtěl bez podmínky podložiti potlačovacímu systému Bachovu, tvrdě byl pronásledován.

V ty těžké doby působil **Karel Havlíček** mocným slovem jako poslanec a jako publicista v novinách; budil lid k národnímu vědomí, volal k mužné statečnosti a trpěl za to i deportací.

Ale s byrokratickou vládou, když i v Uhrách vedeny úřady po německu, přicházely velké výdaje, a státní dluh rostl povážlivě.

President Napoleon císařem.

(2. prosince 1852.)

Princ president, než uplynula tři leta od jeho zvolení, žádal změnu ústavy, dle níž by mohl býti zvolen na dalších deset let. Sněm zákonodárný to odmítl.

Napoleon, aby provedl svou, umínil si provésti státní převrat, prý „na záchranu společnosti“. V noci z 1. na 2. prosince 1851 zjímání hlavní odpůrci; z rána vydáno provolání k vojsku a k lidu, sněm zrušen a stanoven, by lid plebiscitem rozhodl.

Nějaké bouře republikanů přemoženy. Napoleon pak prevelikou většinou zvolen presidentem na deset let. Státní rada, senát a důležité úřady osazeny jeho stoupenci.

Napoleon již si vedl jako samovládce. Zákonodárný sbor povolil mu pro dvůr 12 milionů franků a právo na všechny zámky královské. Novinami, lidovými popěvkami a cestováním osobně hleděl Napoleon oživit památky bývalé slávy napoleonské a prohlašoval budoucí císařství za dobu trvalého míru, dobře věda, že mluví lidu po chuti.

Senát se usnesl: císařství jest obnoveno; Ludvík Napoleon je císařem Francouzů, a důstojnost císařská jest v Napoleonově rodu dědičná. Všeobecným hlasováním potvrzeno to většinou 7 milionů hlasů.

2. prosince 1852 prohlášeno po Francii: „Napoleon III. z boží milosti a z vůle francouzského národa císař Francouzů.“

Krimská válka. (1854—1856.)

Car Nikolaj I. prováděl na východě odvěkou politiku ruskou: protitureckou. Cítil se dosti silným rozetnouti východní otázku. Turecko nazval „churavcem“. Ale setkal se s novým odpůrcem, Napoleonem III.

V Jerusalemě byli od dávna latinští poutníci a mniši, strážci božího hrobu, utiskováni; přístup ke svatým místům ztěžován a zbraňován hlavně drzími mnichy řeckými. Když v chrámě božího hrobu vznikl požár a katolíci právě za válek napolenských opomněli škody hned opravit, provedli to Rusi, ale hned i část před samým vchodem do božího hrobu ohradili za svůj výlučný majetek. Napoleon vymohl katolíkům zase volný přístup do božího hrobu.

Kníže Alexej Menčikov.

Car Nikolaj žádal v březnu 1853 po sultanovi protektorství nad křesťany řeckého vyznání. Spoléhal na vděčnou pomoc Rakouska. Ale sultan, vida za sebou i Anglii, odepřel. Za ruskou vládu jednal v Cařihradě kníže Menčikov. Přišel do státní rady turecké ve svrchníku a důrazně zastával požadavky ruské. Když sultan odepřel, Rusko osadilo v červenci Multany a

Valachii, a Turecko uražené prý nešetrným Menčikovem, 4. října vypovědělo válku. Koncem listopadu ruské loďstvo přepadlo turecké v přístavě Sinope a zničilo.

Velmoci prostředkovaly, a když marno, Francie a Anglie také vypověděly válku Rusku a vyslaly voje do Turecka. Toho se car Nikolaj nenadál. Nemohl pochopiti, že by mohl býti osamocen. I Rakousko položilo armádní sbor na hranice ruské.

Suchá vojna.

(1854—1855.)

Kníže Paskěvič, velitel ruský, chtěl Turky poraziti, než přijde pomoc anglická a francouzská. Ze se mu to nepovedlo, složil velitelství.

Rakousko prohlásilo „brannou neutralitu“; postavilo 30 000 vojska na hranice sibinské. Rusko, nenadávši se toho, stáhlo svůj voj z Multan a z Valachie zprvu za Dunaj, pak i za řeku Prut, aby nebyl zaskočen a odkrojen od vlasti.

Anglické a francouzské vojsko trpělo cholerou a jinými nemocemi, a že ani s Turkem nebyli dosti silni utkati se s nepřitelem na ruské půdě, umínili si přepadnouti půlostrov Krim a třeba rozbiti pevnost Sebastopol i válečný přístav, kde bylo ruské loďstvo.

V půli září 60 000 Francouzů s Angličany a 6000 Turků vystoupilo bez překážky u Eupatorie na půdu krimskou. Vůdcem spojeneckého vojska byl Saint Arnaud. Nad řekou Almu

svedena bitva, v níž Rusi poraženi. Brzy potom Arnaud zemřel na choleru a na jeho místo postoupil general Canrobert.

V půli října uhodili spojenci na Sebastopol po suchu i po moři, ale že Rusi odpovídali z mnohem větších kusů, nechali toho. Několik útoků na pevnost také bylo marno.

V zimní dobu trpělo vojsko, neboť nebylo zařízeno na přezimování.

Svět byl překvapen, když v lednu 1855 král sardinský Viktor Emanuel přidal se ke spojencům a hned poslal 15 000 vojska. Zahrával si na velmoc a chtěl si u velkých pánů dobré oko udělati.

V únoru volal car Rus do zbraně, a voj za vojem táhl na Krim.

Ale cesta byla daleká a zima krutá. Celé oddíly zapadaly do sněhu nebo hynuly zimou a hladem.

Turecký general Omer paša držel se v Eupatorii. Omer paša byl syn rakouského důstojníka řeckého vyznání. Naučil se zvláště pěkně psáti, byl ve vojsku písařem, tajemníkem, prchl do Bosny, poturčil se, byl vychovatelem u Huseina paše, vstoupil do armady a postupoval až za vojevůdce. Ruský voj, poslaný proti němu, byl

Omer paša.

Dle rytiny Wolfovy.

odražen. Tento všecek nezdar car, silný, zdravý muž, od delší doby tak si zabíral, že 2. března 1855 zemřel.

Obležený Sebastopol.

(1855—1856.)

Těžká válka dále vedena. Vůdce ruský Menčikov na svou žádost odvolán a kníže Gorčakov převzal velitelství. Též na místo Canrobertovo postoupil general Pelissier.

Spojenci dostavše pomoc a přichystavše se od 6. dubna 1855 čtrnáct dní bili z více než 500 těžkých kusů do Sebastopolu, ale všechny škody Rusi za krátko opravovali.

V půli srpna měsíce Rusi opět vypadli. Byli zatlačeni, a hned druhého dne počalo se opět házetí na město a házelo se plné tři neděle. Na konec té střelby, 8. září francouzský general Mac-Mahon dobyl důležité tvrze Malakova.

Ale plné vítězství to ještě nebylo, ježto severní část města drželi Rusi; tam Gorčakov nedobytně seděl v horách východně Sebastopolu.

Západní moci nabídly mír, a Rusi, že zatím porazili Turky jinde na několika místech a cti jejich dosti se stalo, neodmítali.

Kongres míru sešel se v Paříži a 30. března 1856 smlouva podepsána. Rusko postoupilo dunajské ústí, upustilo od jednostranného protektorství křesťanů v Turecku a vzdalo se dunajských knížectví Multan a Valachie. Za to mu vrácen Sebastopol a zabrané kraje na Krimu.

Svoboda křesťanů v Turecku, již dříve zajištěná, postavena pod dozor velmocí. V podunajských knížectvích mělo rakouské vojsko zůstat, až by se rozhodlo, co dále s nimi. Rusko se zavázalo nestavěti arsenalů u Černého moře a nemíti tam více lodí než Turecko. Turecku zaručena celistvost říše.

Hned po válce krimské podmaněn Kavkaz a Rusko proti Anglii šířilo svou moc a državu v Asii.

Car Alexander II.

(1855—1881.)

Nikolajův syn a nástupce Alexander II. považoval za svou čestnou povinnost, zděděnou po otci těžkou válku krimskou dále vésti. Spojeným mocnostem také se zdálo, že nemohou nectně všeho nechati a odjeti.

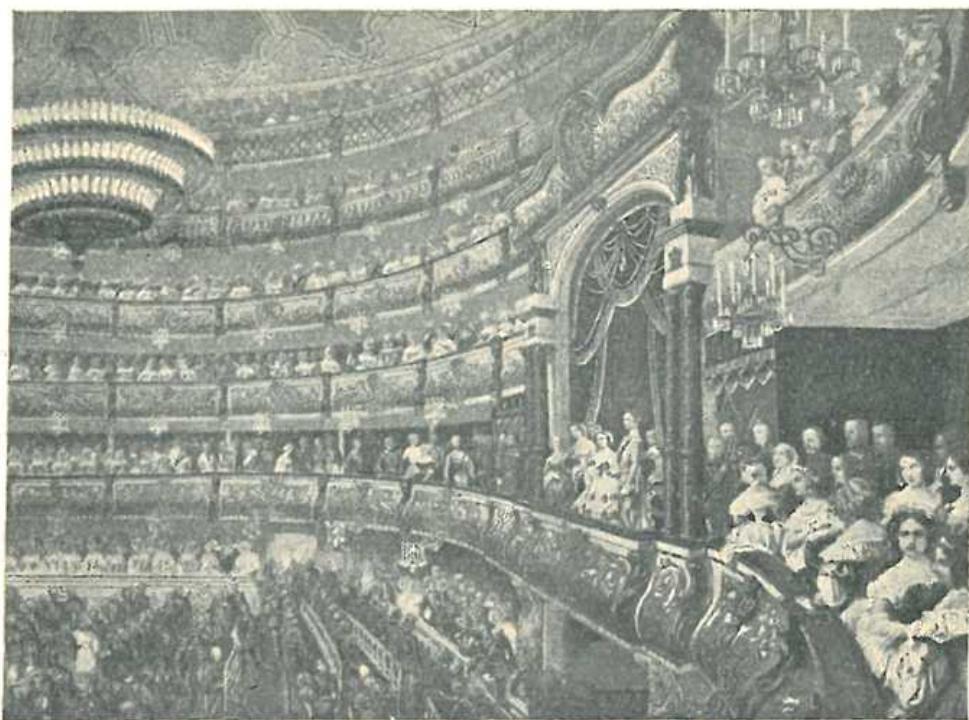
Provolání carovo, že ve zděděném boji bude pokračovati, znělo velmi válečně, ale v nitru byl car myslí dobrotivý, povahy smířlivý. Hned po válce pomýšlel prokázati lidu veliké dobrodiní, zrušiti nevolnictví.

Již v lednu 1857 svolán zvláštní sbor, tajný výbor, aby vše potřebné prozkoumal a vypracoval osnovy zákonů. Když se šlechta zdráhala propustiti lid z poddanství, připomněl car, že očekává, že také nějaké oběti přinesou k tomu velkému dílu.

Dne 19. února 1861 nebo dle našeho počtu 3. března, ve výroční den nastolení carova pro-

hlášen manifest carský ve všech chrámech, že nevolnický dósud lid rolnický stal se osobně svobodným, od statkářů neodvislým. Statkáři se obávali, že lid se shlukne a bude mstít, ale mužící radostí se objímali a líbali.

Kromě osobní svobody nechán rolníkům i dům a dvůr za mírný poplatek, a mohl se vy-

Mladý car Alexander II. ve dvorním divadle v Petrohradě.

Dle tehdejší chromolitografie.

koupiti z něho. Na půdu a pole, posud a dále majetek obce, nabyt rolník práva k trvalému nájmu nebo vlastnictví.

Tento krok ku svobodě nebyl ještě celý a poslední, ale přece již takový, že byl pevným počátkem svobodného rolnictva a zmáhajícího se blahobytu v říši ruské.

Řecko. — Rumunsko.

Když král Ota opustil trůn řecký, velmoci a národní shromáždění vyhledly a povolaly za panovníka dánského prince Vilema, jenž roku 1863 nastolen jakožto král Jiří I.

Byl příbuzný s panujícím rodem anglickým. Proto Anglie propustila Řecku ostrovy ionské, které jí náležely, aby nový král přišel s nějakou vítanou.

O podunajském knížectví M u l t a n e c h a V a l a c h i i uznala konvence pařížská, že sice zůstanou pod vrchní mocí tureckou, že však mají míti svobodnou samosprávu. Každé knížectví že bude míti svého h o s p o d a r a a svůj sněm. Společné záležitosti že povede ústřední komise.

V obojím knížectví, multanském a valašském zvolen r. 1859 plukovník Alexander Jan Kuza. Ten pak 1. ledna 1861 prohlásil spojené knížectví za jednotný stát pode jménem Romanie = Rumenie = Rumunsko.

Staré nepořádky a nové zmatky byly příčinou, že Kuza, když jich neuměl ovládnouti, odstoupil, a všeobecným hlasováním povolán K a r e l z rodu hohenzoller-sigmarinského. Porta ho po čase uznala.

Srbsko.

V Srbsku kníže Alexander netěšil se oblibě. Roku 1848 přispěli Srbi pod vůdcem K n i ě a n i n e m svým bratrům v Uhřích na pomoc proti Madarům.

Stoupenci Obrenovičů se zmáhali. Koncem r. 1858 žádala skupština a sovět, by se kníže vzdal. Když ten se uchýlil do pevnosti pod ochranu tureckou, sesazen s trůnu a na jeho místo zvolen starý Miloš Obrenovič, který již roku 1839 ustoupil z vlády (viz str. 143).

Miloš zase vládl libovolně, nedbaje ani senatu ani skupštiny. Než mohlo co z toho pojtí, zemřel roku 1860.

Po něm ku vládě povolán opět, tedy podruhé, syn Michal III. (1860—1868). Přední jeho snahou bylo, a na to vynakládal i svůj značný soukromý majetek, aby rozmnožil a zdokonalil brannou sílu země, by se domohla té samostatnosti jako knížectví rumunské.

Turci odpověděli rozbíjením Bělehradu. Velmoci zastaly se Srbska, zvláště Rakousko, prý aby „Jihoslované se přesvědčili, že též jiný kabinet než ruský může se nadchnouti pro slovanskou samostatnost.“

Turecké posádky do r. 1867 odešly z pevností srbských. Tak po 400 letech země srbská zhostila se sveřepého pána. Turecké korouhve vedle srbských připomínaly jen ještě svrchovanost tureckou.

Z toho všeho byl kníže Michal všude po Balkáně u veliké vážnosti. Tu však 10. června 1868 zákeřně a surově zavražděn jest v Topčideru najatou zbraní. Podezření padá na knížete Alexandra a jiné.

Za knížete zvolen pak v Topčideru mladý Milan IV. Obrenovič.

Bulharsko.

Vlny roku 1848 zalehly až do Bulharska. Roku 1849 povstal kraj kolem města Vidina, následkem čehož zavedeny tam úřady po bulharsku, ale pak to zrušeno. Jiné hnutí zburkoval starý Dědo Nikola kolem Trnova, ale nemělo nijakých základů.

Po krimské vojně podali Bulhaři, jak už dříve mnohokrát, své stížnosti k sultanovi, jen že schismatický patriarcha cařihradský vždy to překazil. Turecké vládě vykládal, že řecké duchovenstvo zbraňuje lidu podrobiti se Rusům; ruskému vyslanci v Cařihradě maloval, že nebyti řeckého duchovenstva, Bulhaři již dávno byli by katolíky.

Bulhaři od delší doby zakládali si školy zprvu po vesnicích, pak i po městech, a posílali syny do ciziny na studie a na zkušenou.

Po krimské válce všem národům tureckým dáno rovné právo. Bulhaři založili také svůj list v Cařihradě, který se stal veřejným hlasatelem jejich stesků a snah.

Když r. 1860 sešli se Bulhaři v Cařihradě na velkonoční služby boží a biskupu Hilarionovi přišlo vysloviti jméno patriarchovo, rozkřičeli se přítomní, že nechtějí slyšeti toho jména. Hnutí šlo z Cařihradu po bulharském kraji, a vše bylo tak rozhořčeno na patriarchu i na řecké duchovníky, že raději se chtěli stát katolíky než dále zůstat pod nimi. Dopsáno již i papeži Piu IX., a podmínky mohly býti splněny.

Pomocí Ruska dostali Bulhaři r. 1870 svého exarchu a tím velkou část církevní samosprávy

Napoleonovy záměry.

Posud každá revoluce vycházela z Francie, že tu zemi lze považovati za domovinu revoluce.

Císař Napoleon III.

Dle mědirytiny Netzmacherovy.

Ale za těch dob Napoleon III. s takovou dovedností řídil tam osudy státu, že přátelé revoluce a republiky, kteří tam nikdy neusínali, neměli naděje do blízké budoucnosti.

Napoleon III. stav se císařem ohlížel se po nevěstě z knížecího rodu, ale pak povýšil roku 1853 španělskou

hraběnkou Eugénii Montijo na francouzskou císařovnu.

Krimskou válkou Napoleonova vážnost nemálo vzrostla. Doma stavěny železnice a silnice, kopány průplavy, holé hory zalesňovány, močály vysoušeny, obchodu otevřeny nové cesty smluvami s Anglií.

Od roku 1857—1860 vedla Francie po boku Anglie válku s Čínou, by se do „říše středu“ otevřela cesta evropskému průmyslu a s Evropany také náboženským missiím.

Anglie tehdy stěží přemohla odboj ve východní Indii. Východoindická obchodní společnost hospodařila tam velmi sobecky, až se domorodé obyvatelstvo vzbouřilo. V čelo se jim postavil Nana Sahib a vedl si zvířeckou krvelačností. Angličané potřísnili se, že spláceli rovnou měrou: uvazovali je před jícnem děl a sestřelovali jim hlavy. Indie pak vzata pod přímou správu státní. Roku 1876 nazvala se královna Viktorie „císařovnou indickou“.

Záměry Napoleonovy rostly, že pak již pomyslel obnoviti slávu Francie a převzítí předáctví v Evropě jak za dob Napoleona I.

K tomu potřeboval, jak nedávno pokořil moc ruskou, tak aby ještě moc rakouskou oslabil v Itálii. O to se snažil, nevěda, že za nedlouho sám si tím strojí záhubu.

Válka v Itálii.

(1859.)

Napoleon již jako princ měl styky s průkopníky sjednocené Italie. V krimskou vojnu poslal sardinský král Viktor Emanuel k radě potměšilého ministra Cavoura spojencům pomoc, by si je naklonil, a na pařížském kongrese též ministr smělou řečí vystoupil již pro sjednocenou Itálii.

Roku 1858 Francie a Sardinie tajně se smluvily, že Francie pomůže Sardinii dobytí rakouské Italie, a za to že Sardinie postoupí Francii Savojsko a Nizzu. Se starým revolučníkem G.

baldim dorozuměl se Cavour, aby až počne válka, hned ve všech italských zemích vypuklo povstání a všude aby vojsko hned prohlásilo Viktora Emanuela králem.

Válka počala v květnu 1859. V rakouské armádě ještě byl duch Radeckého, ale vůdce již nebylo takového. Giulay nebyl na svém místě.

Cavour.

Nebylo jednoty a ráznosti, uhodit na Vlasy, než přišly dostatečné síly francouzské.

Vojsko francouzské přistálo v Janově. První srážka byla u Montebella, v níž Rakušané ustoupili bez porážky. Po několika potom ještě půtkách svedena dne 3. června bitva u Magenty. K večeru teprv general Mac-Mahon rozhodl

ve prospěch Napoleonův, začož dostal titul vojvody z Magenty. Napoleon a Viktor Emanuel vjeli do Milána, rakouské vojsko, rozhořčené nad špatným vedením, couflo za řeku Mincio.

Potom císař František Josef I. sám vzal vrchní velení; pobočným rádcem byl mu polní zbrojmistr Hess. 24. června znova došlo k bitvě u Solferina. Když ke 3. hodině s poledne Francouzi prorazili rakouský střed, poručeno troubiti k ústupu.

Rakouská armada držela hlavu vztyčenu; ještě tu byly opory a pevnosti, a válečné štěstí mohlo se obrátit. Tu však Prusko mobilisovalo armadu a ve Frankfurtě navrhlo, aby všecek spolek tak učinil.

Rakousko vidělo se opuštěno. Ve Villafrance sešli se oba císařové, Napoleon a František Josef, a že Napoleon necítil se dosti silným k dalšímu zápasu, smluveno příměří 12. července 1859. Mír pak dojednán v Curychu. Rakousko popustilo Francii Lombardsko, jež ona přepustila Sardinii. Pevnosti Mantua a Peschiera zůstaly Rakousku. Francie nabyla Savojska a Nizze.

Italské království.

(1860—1861.)

Po rakouské porážce u Solferina mohla se již Itálie spojovati v jeden celek. Uprchlým vojvodům z Parmy, Modeny a Toskany nedovoleno se vrátit; území jejich zabráno.

Na Sicilii podníceno povstání. Garibaldi pracoval pro krále Viktora Emanuela. Dle tajné úmluvy přitáhl Sicilianům na pomoc, dobyl Palerma a Sicílie, a 3. srpna 1860 připojena Sicílie ke království sardinskému.

Potom Garibaldi vydal se s 1000 dobrovolníků do Neapolska, zbudil vzpouru a sesadil krále Františka II. Plebiscitem svolán Viktor Emanuel králem, a v listopadu konal tam slavný svůj vjezd.

I v církevním státě vypukla vzpoura, a sardinské tlupy přišly „utlačovaným“ na pomoc.

Papežské vojsko pod generalem de L a m o r i c i è r e m, jenž papeži nabídl svůj kord, přemoženo v září 1860 u C a s t e l f i d a r d a. Veliká část papežského státu, tak zvaná Romagna, odpadla ke spojené Italii. Zůstala papeži jen asi čtvrtina, tak řečené „dědictví sv. Petra“.

Roku 1861 sešel se parlament této rozšířené říše, nazval se italským a dal sjednocené Italii společnou ústavu. Viktor Emanuel přijal název krále italského a místo Turina usadil se ve Florencii.

Řím s okolím dále zůstal papežským a Benátsko rakouským.

Říjnový diplom v Rakousku.

(20. října 1860.)

Porážka u Solferina měla i v Rakousku následy. Pohroma ta pohnula císaře Františka Josefa I., že 15. srpna 1860 vydal m a n i f e s t ku svým národům, kde slibuje opravy v politické správě říše, a do týdne potom propuštěn absolutista ministr Bach. Na jeho místo povolán hr. Agenor G o l u c h o w s k i.

Říšská rada, jež sice živořila od roku 1849, protože měla toliko poradný hlas, rozmnožena, a první poslance, zástupce všech národů rakouských, jmenoval císař. Tato rozmnožená rada říšská měla zlepšiti státní finance; císař slíbil, že bez jejího svolení nesmí se ani daň uložit, ani státní dluh rozmnožit.

Říšská rada uznala, že finance bude možno opravit, jen dostane-li občanstvo více práv a svobod v samosprávě; pak že se probudí zájem o veřejné věci, při volnějším pohybu že bude se zmáhati majetek a s ním že záhy přibude poplatných sil.

Císař uváživ radu vydal dne 20. října 1860 neodvolatelný diplom, že se chce dělit o zákonodárnou moc se společnou říšskou radou a zemskými sněmy; při tom že se má šetřiti rovnoprávnosti národův a historických práv každé země. To vše bylo zásluhou Goluchowského.

Zdalo se, že přišla Rakousku doba klidného rozvoje na základě rovnoprávnosti, federativního zřízení říše.

To však nebylo vhod německým centralistům, kteří si zvykli vládnouti všem neněmeckým národům rakouským. Provedli svou, že ani ne dva měsíce po diplomě propuštěn Goluchowski a povolán kutý Němec rytíř Anton Schmerling.

Jeho působením vydány 26. února 1861 patenty, jimiž oktrojována ústava všem zemím rakouským: všecka moc přenesena do říšské rady; nedbáno historických práv, jen aby se upevnila německá nadvláda v říši. Sněmům necháno málo co.

Schmerling.

Unorová ústava způsobila velkou nespokojenost a roztrpčenost u rakouských národů. Tehda ještě vysílání poslanci na říšskou radu ze sněmu.

V Čechách a na Moravě oktrojovaným volebním zákonem dáno německému obyvatelstvu více poslanců než českému, aby Němci na říšské radě nabýli většiny a na venek aby se zachoval německý ráz.

Frant. Lad. Rieger a hrabě Jindř. Clam-Martinic ujednali, aby šlechta usedlá v Čechách jako historická šlechta česká přidala se k lidu v boji za práva koruny české. Nevšechna šlechta přistoupila; část jí, s Carlosem Auersperkem v čele, hová více němectví a liberalismu, přidala se k německé straně.

Pražský arcibiskup, kardinal Švarcenberk, dal sněmu návrh, vyslati k císaři deputaci se žádostí, by se dal korunovati za krále, jak až do jeho předchůdce, císaře Ferdinanda V., bylo zvykem. Panovník poděkovav delší řečí doložil česky: „Dám se korunovati v Praze za krále českého a jsem přesvědčen, že tímto svatým obřadem bude upevněn nový nezrušitelný svazek důvěry a věrnosti mezi trůnem mým a mým českým královstvím.“

Z toho byla po národě českém velká radost, ale než se to mohlo splnit, zalehly v cestu velké překážky. Měla se obeslati říšská rada. Palacký radil nevoliti a neobsflati, ježto říšská rada jest něco nového, čeho státní právo české nezná. Šlechta radila obeslati, že i Maďaři prý obešlou. Ale uherský a chorvatský sněm, jak se pak ukázalo, odepřely poslati koho do Vídně; čeští po-

slanci, vidouce tam nesvou, s ohražením hned po první schůzi říšské rady odjeli z Vídně.

Palacký v panské sněmovně dvakráte se marně dovolával spravedlivého volebního řádu; pokaždé byl umlčen. Právo české a koruna svatováclavská zlehčovány sprostými vtipy a urážkami. Přese všecky tyto potíže v rozvoji národů přece již nemohlo býti v Rakousku tak germanisováno.

V říši roztrpčená rozervanost o německý nátěr, a zatím německé Prusko chystalo neodvratnou válku s Rakouskem.

Amerika.

(1860.)

Spojené státy americké rostly a zkvétaly. Z Evropy se tam stěhovalo mnoho pracovitých a otužilých lidí: kraje k západu dále zabírány pralesy mýceny, pusté kraje zúrodnovány. Indiani bez milosrdenství zatlačováni a hubeni.

Nejdalší západ, břeh u Tichého oceanu, rychle zalidněn, když se tam v řekách ukázalo zlato. Osady rychle vznikaly, některé však i tak rychle zanikly. Na východě v pohoří Aleghanech, blíže starých osad nalezeny kovy, kamenné uhlí a petrolej; proto rychle vzrostla města Nový York, Boston, Filadelfia.

Jiný způsob života byl na jihu Spojených států. Bohatí plantážníci pěstovali na rozsáhlých nivách bavlnu, rýži, cukrovou trstě a tabák, a na práci dováženi černoši z Afriky. Tam nebylo středního stavu, nýbrž jen velký pán a otrok.

Roku 1860 zvolen presidentem Abraham Lincoln, zásadní nepřítel otroctví. Dolní státy se tím znepokojily a 11 jich: Karolina jižní, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana, Texas a j. odtrhly se od Unie a prohlásily se za samostatný spolek států pode jménem „Konfederované státy americké.“

Presidentem zvolen bývalý ministr vojenství Jefferson Davis. Z toho vojna, jež pak 4 leta pustošila zemi.

Válka otrocká.

(1861—1864.)

Severní státy nechtějce propustit vystoupilé, nasbíraly vojska přes půl milionu. Jižní státy

President Lincoln.

měly jen asi třetinu; ale vítězily, že měly lepší vůdce i vojáky. V 7denní bitvě u Richmonda zvítězivé ohrozili hlavní spolkové město Washington.

President Lincoln 1. ledna 1863 prohlásil otroctví za zrušené po veškeré državě Unie.

Napoleon a velmoci prostředkovali. Ale že kongres žádal celou Unii, jak bývala, nedošlo ke shodě.

Jižní státy napjaly všechny síly; i otroci ozbrojeni, aby hájili svého otroctví. Posléze přece

severní generali Grant a Sherman několikráte zvítězili, a vůdce jižní armady donucen vzdáti se.

Dne 14. dubna 1865 Lincoln zastřelen ve Washingtoně v divadle. Potom president Johnson vedl si velmi mírně, vojska propuštěna, válka se rozplynula, provinilcům prominuto a vše se vrátilo k občanskému zaměstnání.

Otroctví zůstalo zrušeno. Spojené státy dále rozkvétaly. Roku 1867 přikoupena ruská Aljaška, r. 1869 dostavěna první pacifická dráha, jež pojí břehy východní a západní. Unie z původních 13 států má již 45, několik teritorií a menších distriktů.

Polská rebellie.

(1863)

Car Alexander II. byl Polákům nakloněn; chtěl jim dáti svobody, ale jen z vlastní vůle, ne z nátlaku. Roku 1862 velkokníže Konstantin, bratr carův, jmenován náměstkem v království polském a přivezl do Varšavy velké kusy samostatnosti: občanská správa oddělena od vojenské, vlastní správa, vlastní zákonodárství a shoda s papežskou kurií. Hlavním rádcem a prostředníkem byl markýz Wielopolski.

Ale Poláci, zejména šlechta, opět nepřestávajíce na tom, hlavně z nenávisti proti ruské svrchovanosti, měli své politické středisko v Paříži. Napoleon III., k němuž kníže Czartoryský měl volný přístup, udržoval jejich naděje. Bismarck

snažil se znepřáteliti Rusy a Poláky, sice kdyby prý se smířili, že budou Němcům nebezpečni.

Na ruské hodnostáře, i na velkoknížete Konstantina podniknuty vražedné útoky; velkokníže přes to zahájil státní radu po polsku a ujišťoval ji nezvratnou důvěrou.

Poláci trvali na svém odporu. Když v lednu 1863 měl býti odvod k vojsku, mnoho branců

Velkokníže Konstantin Nikolajevič.

prchlo do lesů a donášeny jim potrava, oděv, zbraně. Z toho vzešly potyčky s ruským vojskem, až pak i rebellie. Vůdcem povstaleckých čet polských byl Langiewicz.

Prusko se zavděčilo Rusku a jednalo i ve svůj prospěch, když nepouštělo přes hranice ani sem ani tam.

Rakousko z počátku trpělo, že z Haliče přešly do Ruska značné posily, a Langiewicz, byv poražen, směl pak ustoupiti na rakouské území.

Ruská vláda i pak zachovala k Polákům blahovůli: car vydal v březnu všeobecnou amnestii, jen aby se do měsíce každý vrátil do svého zaměstnání. Polská revoluční vláda odkázala, že

chtějí svrhnouti nenáviděné jeho „moskalské“ a vybojovati si úplnou neodvislost.

Národní vláda polská přísně stíhala a bez milosti věšela, kdo jí nebyl poslušen slepě. I kněží vedli povstalecké čety. Celkem byl však lid ke všemu lhostejný.

Po tom sklamání o rusko-polském smíru pomýšlelo se v Petrohradě přemoci rebellii všemi prostředky.

Polské naděje hlavně se upínaly na západ. Vládní listy francouzské ohlašovaly polské záležitosti jako své vlastní. Rakousko nevědělo, na čí stranu se dáti, na ruskou či na francouzskou. Velmoci se vkládaly, ale kníže G o r č a k o v odvětil, že je to vnitřní záležitost ruská. Při tom také zůstalo.

Napoleon i Poláci se klamali; mysleli, nevíme jak že Francii záleží na Polonii. Škoda těch slibných počátků smíru, těch blahých nadějí, ale i škoda té krve, těch statků. A ještě spor zostřen a utvrzen — na škodu Slovanstva. Slušné soužití obou velkých národů slovanských zmařeno. Co Polákům zůstalo samostatnosti po první revoluci r. 1830, o to přišli po této druhé revoluci r. 1863. Propast mezi oběma národy se opět rozevřela a prohloubila.

V Polsku vedeno pak zase vše jako v dobyté zemi, hlavně proti šlechtě a duchovenstvu. Státní správa vrácena do Petrohradu. Lidu poleveno zrušením roboty r. 1864, obcím popuštěna samospráva, školy odňaty duchovenstvu, do střed-

ních škol zavedena ruština. Ve Varšavě zřízeno i německé gymnasium.

Roztržka v Čechách.

(1863.)

Pro tuto polskou revoluci roztržena i v Čechách jednota a svornost národa.

Velcí političtí vůdcové Palacký a Rieger správně předvídali, že polské povstání r. 1863 neskončí dobře, a varovali český národ před stranickým nadšením pro tuto rebellii.

Za to jim hlavně v „Národních listech“, které si založili bratři Grégrové, vytýkáno, že jsou ve službách „carismu“ a „reakce“. To byl počátek „mladočechů“.

Palacký a Rieger tím donuceni založiti list „Národ“ na obranu proti prudkým nájezdům a nehodnému kaceřování.

Roztržka na konservativně staročeskou a svobodomyslně mladočeskou stranu byla takto zpečetěna.

Dějiny daly za pravdu Palackému a Riegrovi. Když po 50 letech ozvaly se v Polsku opět hlasy povstalecké, v Čechách i svobodomyslný a pokrokový tisk byl proti.

Pravda, té ohromné škody, jež se pak přivalila na český národ z jeho rozštěpenosti a potom i z postupujícího tříštění sil, té národu českému nikdo posud nenahradil. Leda snad že by tento poznatek mohl býti po trpké zkušenosti počátkem moudrosti do budoucna?

Císař Maximilian v Mexiku.

(† 19. června 1867.)

Mexiko, ani když se odtrhlo od Španěl a stalo se samostatným, nedalo si klidu. Roku 1860 místo presidenta Miramona zmocnil se vlády indianský potomek Benito Juarez a na kongrese v Mexiku dal se prohlásiti presidentem.

Juarez dle liberalních zásad zrušil kláštery a zavedl civilní manželství. Velká většina obyvatelstva žádala si zůstatí věrnou katolické církvi a státní správu chtěla míti monarchickou. Hledala si pomoci u dvorů evropských. Juarez

Juarez.

dopustil se některých násilností a odepřel spláceti státní dluh. V té občanské válce byl život a majetek různých státních příslušníků, zvláště kupců v nebezpečí.

Napoleon, maje v Evropě přední slovo, spojil se r. 1861 s Anglií a Španělskem na ochranu svých poddaných. Počátkem roku 1862 připlulo loďstvo s vojskem evropským. Juarez slíbil náhradu, ale neplnil.

Napoleon pojal záměr, zříditi v Mexiku císařství, a nabídl je arciknížeti Maximilianovi rakouskému, všude oblíbenému. Arcikníže po delší rozvaze slíbil, ale jen, bude-li na trůn volán platným usnesením národa mexického.

Když do podzimu r. 1862 dodána tam potřebná síla francouzského vojska, na 30 000, vůdce jeho Forey postupoval ku hlavnímu městu Mexiku, z něhož Juarez odtáhl. Národní shromáždění 9. července 1863 vyhlásilo Maximiliana

Císař Maximilian.

císařem. Anglie a Španěly, že s tím nesouhlasily, odvolaly své zbrojné čety.

Koncem května 1864 přistál císař Maximilian s chotí Charlottou a konal slavný vjezd do hlavního města. Zprvu se dařilo nové vládě, ale pak se zmáhala strana Juarezova, a peníze docházely. Vůdce francouzský Bazaine se neosvědčil. Spojené státy žádaly, by francouzské vojsko od-

táhlo, že dle staré zásady evropské moci nemají se míchat do věcí amerických.

Roky 1865 a 1866 prošly v bojích a nesnázích. Spiknutí proti císaři objeveno a na 20 vinníků zastřeleno. Císařovna Charlotta odjela do Evropy o pomoc. Starostmi sešlela.

Roku 1867 z jara odvolána francouzská posila. Císař Maximilian, sám sobě ponechaný, uchýlil se do pevnosti Queretara s 800 muži

Byli obleženi vojskem republikánským. V noci 15. května nepřítel zradou dostal se do města, císař jat a odsouzen.

Rozsudek vykonán 19. června. Maximilian připravil se po křesťansku na smrt a přiveden byv na popraviště pravil: „Mexičané, všem odpouštím a prosím, aby mi bylo odpuštěno. Ať má krev jest ku blahu Mexika. Vivat Mexiko, vivat jeho samostatnost!“

Pak rozhrnul dlouhou rusou bradu na ramena a složil ruce. Oči nechtěl míti zavázány. Rány padly, ale císař nebyl mrtev; teprve pak střelen do srdce. Dva jeho generali *Miramon* a *Mejia* byli na místě mrtvi.

Po delším pak jednání převezl admirál *Tegetthoff* mrtvolu císařovu do Rakouska. Z toho padl před celým světem velký stín na jméno Napoleonovo.

Král Vilem I. pruský. (1861—1888.)

Pro churavost krále Bedřicha Vilema IV. převzal r. 1858 vládu jeho bratr Vilem jakožto princ panovník. Chtivost pruská po předáctví v německém bundě opět pokročila.

Rakousko mělo roku 1859 válku v Italii, a Prusko, zajisté nikoli v přátelském smyslu, postavilo nad Rýnem devět armadních sborů. Proto rakouský císař pospíchal k míru s Napoleonem III.

Počátkem roku 1861 po smrti bratrově stal se princ regent králem, Vilem I. (1861—1888).

Korunoval se v Královci a ku slavnosti poprvé pozváni též katoličtí biskupové z říše, všech osm.

První jeho bylo, reorganisovati armadu, neboť té potřeboval na své zámysly. Když mu sněm nechtěl na to povolovati potřebných peněz, nastala doba konfliktu. Sněm se totiž obával, že by silné armady mohlo býti užito na potlačení svobody státního občanstva.

Král Vilem vybral si roku 1862 vhodného pomocníka, Otta šl. Bismarcka Schönhausena, muže bystrého zraku ve věcech politických a rázného v činu, později nazvaného „muže krve a železa“. Na sněmu pruském byl Bismarck ještě reakcionářem hrubého zrna. Do prvních styků s rakouskými státníky přišel jako poslanec spolkové rady frankfurtské. Přijav státní službu byl vyslancem v Paříži, potom v Petrohradě. V Rusku Bismarck zabezpečil svému králi vytrvalé přátelství cara Alexandra II. i proti Rakousku i proti Francii, s nimiž předvídal, a když přišel na své místo, potaji energicky chystal válku. Bismarck tehdy stal se předsedou ministerstva.

Jako Bismarck v politice, tak ministr vojenství šl. Roon a přednosta generalního štábu Moltke byli na svém místě při opravách pruské armady.

V době konfliktu, čtyry leta státní peníze v Prusku vybírány a vydávány bez povolení sněmu.

Aby se německý spolek zreorganisoval a neopakovalo se, co se stalo roku 1859, pozval rakouský císař kongres knížat do Frankfurta

1863. Prusko hrdě odmítlo. Bismarck vyjádřil okružníkem, že Prusko nemůže pomáhati, by Německo bylo zaplétáno do jakýchkoli válek v „cizím zájmu.“

V německé otázce vyslovil Bismarck základní podmínku: úplná rovnost Pruska a Rakouska v německém bundě. Tak Prusko zamítlo návrhy rakouské, a ovšem Rakousko pruské. Tehdy se Bismarck vyjádřil, že německá otázka může se řešiti jen železem a krví. Konečné dohodnutí zatím ještě odhruuto otázkou dánskou.

Válka dánská.

(1864.)

Koncem roku 1863 nastoupil v Dánsku král Kristian IX. a při té změně na trůně opět vystala otázka šlesvicko-holštýnská. Král Kristian rozhodl, by tam byla zavedena ústava dánská, s dánským právem a správou.

Ale stavové obého vojvodství domáhali se od r. 1848 samostatnosti, a poprosili německý spolek o pomoc. Z Pruska i z Rakouska napomenuta vláda dánská, by dala spojenému Šlesvik a Holštýnu zvláštní ústavu a samosprávu.

Dánsko odepřelo, ježto by ty země po čase přece mu nebyly ostaly, a pak že za té doby počítalo na přátelství Anglie, Francie a Ruska.

Napřed vtrhlo 12 000 Sasů a Hanoveranů do Holštýna. Počátkem února 1864 přitáhlo do Šlesvik 46 000 pruského vojska pod princem Bedřichem Karlem a 29 000 rakouského

vojska pod G a b l e n z e m; nad oběma byl maršal Wrangel.

Rakušané postoupili k D a n e w i r k u, rozsáhlému opevnění z několika hradeb, a když také Prusi dolehli, Dánové coufli k pevnějšímu D ü p p e l u. Rakušané porazili zadní voj dánský a spojenci kročili do Jutska.

Prusi dobyli pevnosti düppelské. Dánové

Král Kristian IX.

ustupovali na ostrovy. Rakušané oblehli pevnost F r i d e r i c i i, z níž Dánové tajně odtáhli. K námořní bitvě došlo dne 9. května u Helgolandu. Loďstvo prusko-rakouské pod admiralem Tegetthoffem již vítězilo, když náhlý požár lodi Švarcenberk překazil další boj.

Potom Anglie navrhla k o n f e r e n c i. Ujednáno čtyrnedělní příměří, aby se zatím jed-

nalo o mír. Ale že nedocházelo k žádné shodě, konference se rozešla a válka dále vedena.

Teprve když pruský voj dobyl opevněného ostrova A l s e n u, opory pevnosti düppelské a poslední naděje, vzdalo se Dánsko.

Zprvu smluveno tříměsíční příměří ve Vídni a brzy také mír. Koncem října 1864 propustil král Kristian IX. vojvodství Šlesvik, Holštýn a

Lauenburk. Rakousko a Prusko dosadilo tam společnou vládu se sídlem v městě Šlesviku.

Ženevská konvence. (1864.)

Dne 22. srpna 1864 učiněna ve švýcarském městě Ženevě dohoda o mezinárodních právech ve válce a na ochranu raněných a nemocných vojáků, tak řečená ženevská konvence, že ve válce ranění a nemocní vojáci, ale i osoby a místa k jejich ošetřování mají se považovati za neutrální, nedotknutelné.

Obvaziště, polní lazarety a budovy mají se označiti bílým praporem a na něm červený kříž; ošetřující osoby také mají na rukávě stuhu té barvy a toho znaku.

Obojí válčící strana je povinna ošetřovati též raněného nepřítele a od vojenských dávek šetřiti místního obyvatelstva, když má na starosti nemocné.

Nepřítel v obsazeném území smí usaditi svou správu a domácí vládu. Obyvatelstvo je však povinno toliko k poslušnosti, nikoli ku věrnosti; nemůže býti nuceno k přísaze věrnosti a nemusí nepříteli pomahati ve vojenských úkonech jako ukazovati cestu a j. Nepřítel smí ukládati kontribuce a rekvisice, však jen na potvrzení velícího generala.

Ústavy bohoslužebné, dobročinné a věnované vědě a umění, jsou nedotknutelné.

Většina států hned přijala a podepsala smlouvu, že ve válce chtějí šetřiti těch osob a míst.

Ženevská konvence pak zevrubněji stanovena r. 1899 smluvou v holandském městě Haagu. Vše rozšířeno i na válku námořní. Zakázány střely otravné a zbraně jedovaté, zakázáno metati ze vzduchu střely a třaskaviny, zabíjeti bezbranné a kteří se poddali; zakázáno klamati vlajkou parlamentářskou, odznakem přátelským a j. Má se při bombardování šetřiti kostelů, nemocnic a jiných ústavů; nepustošiti dobytých míst; necivilisované mužstvo vojenské míti pod dohledem.

Smlouva gastýnská.

(14. srpna 1865.)

Co se dále mělo státi s vojvodstvími Šlesvikem a Holštýnem, o tom se Rakousko a Prusko nedomluvily. Rakousko by bylo rádo po právu a spravedlnosti popustilo zemi vojvodovi altenburskému jako samostatné knížectví příslušné k německému bundu.

Ale Prusko by si ty země rádo bylo přivlastnilo. Pro tuto neshodu schylovalo se mezi Rakouskem a Pruskem k vážnému sporu. Prusko při tom spoléhalo na svou nacionálně německou myšlenku a na oddané smýšlení ruského dvora.

Oba panovníci, rakouský a pruský sjeli se osobně v Solnohradě a 14. srpna 1865 došlo k tak zvané smlouvě gastýnské, že obě

mocnosti nechávají sobě vrchní dozor nad oběma zeměmi. Prusko vzalo si na starost Šlesvik, Rakousko Holštýn. Místodržitelem ve Šlesviku jmenován šl. Manteuffel, v Holštýně Gablenz. O vojvodství Lauenburk se rozdělili, a Rakousko popustilo pak svou polovici Prusku za půltřetího milionu tolarů.

Nebylo potřeba velkého důmyslu, že Rakousko nemůže dlouho držeti kraje tak odlehlého a v sousedství soupeřově. To jest jen jeden úkaz z tolika jiných ve vleklé chorobě rakouské.

Smlouvu gastýnskou sesadil a provedl Bismarck a byl za to dědičně povýšen do stavu hraběcího. Byla to smlouva schytralého s dobrákem, nazatím, až by se schytralý nachystal uchvátit všecko. Pak už se však neměla řešiti jen tato otázka, nýbrž i předáctví ve spolku německém.

Záleželo na tom, co císař Napoleon tomu řekne. Proto Bismarck, náhodou onemocněv, zajel za ním do lázní Biarrice, náhodou se tam s ním setkal, a naklonil si ho. Pak už Bismarck hlasitě žádal Holštýn.

Válka prusko-rakouská. (1866)

Bismarck, zajistiv si Napoleona III. a moha také spoléhati na přízeň ruského cara Alexandra II., smluvil válečný spolek s italským králem Viktorem Emanuelem II. proti Rakousku.

V dubnu 1866 předložil spolkové radě návrh na znovuzřízení německého spolku, ačkoli nebo právě že věděl, že Rakousko samo sebou je proti tomu.

Rakousko ponechalo rozhodnutí otázky šlesvicko-holštýnské německému spolku, a místodržitel holštýnský Gablenz svolal tamní stavy, aby projevili žádosti o budoucím zřízení své země.

Prusko vidouc, že by to dopadlo proti němu, uvidělo v tom porušení smlouvy gastýnskou, dle níž o tom připadá rozhodnouti jen oběma velmocím, a hned vyslalo potřebnou část vojska do Holštýna. Gablenz ustoupil.

Rakousko stěžovalo si ve Frankfurtě u spolku na svépomoc a násilnost pruskou. Prusko zaslalo jednotlivým vládám osnovu reorganisovaného spolku německého — bez Rakouska. Rakousko navrhlo výzbroj spolkového vojska proti Prusku. Návrh přijat 14. června přes prudký odpor. Pruský zástupce jménem svého krále prohlásil, že návrhem a usnesením byla smlouva spolková porušena; proto že ji považuje za zrušenu.

To znamenalo válku. Němci někdy tuto vojnu nazývají německou a bratrskou. Ale jak pak německou, když v rakouské armádě jsou Němci v menšině, a jak bratrskou, když si pruský „bratr“ na pomoc přivedl za „bratrovými“ zády získaného spojence italského?

Vojna italská. (1866.)

Po Prusku ani ne za týden, 20. června král Viktor Emanuel II. vypověděl Rakousku válku.

Vojsko italské již 23. června překročilo řeku Mincio. Byli ve značné přesile a troufali si. Dle pruské rady a rozkazu měli rakouskou armadu porazit, zatlačit do Tyrol, pak u Lince spojit se s pruskou silou, aby Rakousko bylo přímo „do srdce“ bodnuto.

Arcikníže Albrecht.

Vůdce jižní armady rakouské, arcikníže Albrecht byl ještě ze staré školy Radeckého. Již druhého dne, ve výroční den bitvy u Solferina, podnikli Rakušané nepříteli útokem než se mohl sebrat a u Custozze 24. června na hlavu jej porazili. Vlaši v divém spěchu hnali za Mincio, ale Rakušané tak byli znaveni, že nemohli jich pronásledovati.

Potom arcikníže Albrecht povolán na sever, do Čech na pomoc. Když odtáhl, Vlaši bez odporu vtrhli do Benátska.

Starý revolučník Garibaldi chtěl se svým dobrovolnickým sborem do jižních Tyrol, ale stráže zemských střelců krvavě ho odeslaly. Nedošlo pak ani k tomu, jak mu bylo přisouzeno, podnítit vzpouru v Uhrách.

U Visu.

(20. června 1866.)

Na moři však došlo tam ještě k vážným událostem. Vlašské loďstvo, značně silnější než rakouské, vyplulo z přístavu Ankony, aby zabralo ostrov Vis = Lissu. Dva dni házelo naň z lodních kusů a třetího dne chtělo tam vylodit vojsko.

Toho dne, 20. července v 8 hodin ráno byly vlašské čety již ve člunech, aby přistály k ostrovu, když tu dáno znamení „Podezřelé lodě na obzoru“. Vlašské loďstvo řadilo se naspěch, ale již plnou parou přirazil statečný admirál Tegetthoff s rakouským loďstvem v bitevní klín seřaděným, pancéřníky v čele.

Nepřítel, otočiv se bokem, dal salvu. Naši odpověděli. Záhy bylo vše zahaleno hustým dýmem, že stěží bylo rozeznávatí šedé lodě nepřátelské. Admirálova loď „Ferdinand Max“ železným ohbím už dvakráte vrazila do italských lodí; po třetí, uviděvši asi na 100 m největší loď „Re d' Italia = Král Italie“, zamířila jí v bok a nejprudčím rozjezdem vrazila do ní. Temný rachot se ozval. Admirálova loď svým hrotem hluboko se zabodla do nepřátelského obra; pancíř

a žebra jí přelomena; proražena v boku. Loď hned se nahnula na druhou stranu, pak opět nalehla na proražený bok a záhy se potopila. Za čtyry hodiny bylo vítězství úplné. Tegetthoff pochvalně se vyjádřil, že bez „chorvatských lvů“, statečného mužstva lodního, nebylo by se to provedlo. Italský admirál Persano po ztrátě dvou lodí odplul do Ankony.

Vojna v Čechách.

Severní armádě rakouské jmenován velitelem polní zbrojmistr Ludvík B e n e d e k. V četných půtkách i větších bitvách, ponejvíce v Itálii, osvědčil klidnou opatrnost a chladnou odvahu. Po roce 1849 byl i půl roku chefem generalního štábu Radeckého. Největším jeho činem bylo, že roku 1859 jako velitel armádního sboru v bitvě u Solferina vítězil, třeba si tím nezdržel nezdaru té bitvy.

Benedekovi nastal těžký úkol, a přijal jej leda po velkém zdráhání. Ve všem to bylo poznati. Vzal si dovolenou a odjel do Italie. Území budoucího bojiště neznal a dostavil se k armádě až již jakořka v samu vojnu. Neměl ani dosti jasných záměrů ani dosti důvěry v sebe a ve svou sílu, a to ani ještě nevěděl, jak hroznou převahu má nepřítel v nové pušce jehlovce. Ani v jeho nejbližším okolí nebylo vše v pořádku, v nezbytné kázni vojenské.

Prusko již z daleka se chystajíc k válce, mělo vše připraveno tajně a pevně. Vojenská

moc pruská rozdělena ve trojí armadu: první slezská nebo lužická, 93 000 pod princem Bedřichem Karlem, v saské Lužici; druhá slezská 115 000 pod korunním princem Bedřichem Vilémem; třetí armada, labská 46 000 s generalem Herwartem z Bittenfeldu v čele, podél Labe. Celkem 263 000 mužů. Za těmito operujícími armadami postupovala náhradní armada zemské obrany, aby zaujímala území. Pátá armada táhla k Mohanu proti spojencům Rakouska.

Velitelé měli každý o sobě prosmeknouti se horstvem do Čech, spojití se pak u Jičína a postupovati k Pardubicím. Chef. generalního štábu pruského šl. Moltke řídil vše z Berlína dle své zásady: Růžno postupovat, společně bít.

Benedek nevěda, kudy pruská síla vpadne do Rakouska, rozložil armadu od Děčína po Krakov. Nepřítel hlavní sílu stahoval ve Slezsku; Benedek mysle, že tamodtud hodlá vtrhnouti na Moravu, soustředil se v Olomouci. Armada jeho počítala se na 260 000. Ze spojenců saský voj jediný se spojil s armadou rakouskou. Ostatní neměli se dosti k činu.

Armada lužická přitáhla do Čech podél řeky Nisy a osadila Liberec. Labská armada přišla do Šluknova. Proti nim, aby se nespojily, poslán rakouský Clam-Gallas se 60 000 muži, byl však poražen u Hodkovic a Podola, pak u Kuřích Vod a opět u Mnichova Hradiště. Jizerská čára byla ztracena.

Clam-Gallas posbíral síly u Jičína. Ve svátek 29. června o 4. hodině odpoledne, když

rakouské mužstvo chystalo si menáži, dáno znamení, že nepřítel se blíží od Turnova. Záhy počal boj a trval do noci. Rakouský voj ustoupil, a již se v něm zmáhal neklid a nepořádek.

Obojí armada, lužická a labská, mohly pak si všimati příchodu slezské armady, a bude-li třeba, přispěti jí na pomoc. Tato druhá armada pod korunním princem měla sice bližší ale obtížnější pochod na rakouské území. Levé křídlo vedl general Steinmetz k Náchodu. Rakouský podvelitel Ramming nemohl zadržeti pruského návalu. Pravé křídlo pod Boninem setkalo se u Trutnova s Gablenzem. Dopoledne byl boj nerozhodný, odpoledne zvítězily zbraně rakouské. To byl jediný rakouský úspěch v té válce.

Polní zbrojmistr Benedek.

Druhého dne, když Prusi dostali posilu, rakouský voj ustoupil, ale téhož dne došlo k bitvě u Skalice. Prusi zvítězili.

Vojevůdce Benedek, vida že pruské armady mají v úmyslu vtrhnouti do Čech, pospíchal tam, ale již nedokvapil, aby osadil horské průsmyky. Lidé těch krajů nemohli pochopiti, proč se to děje. V Náchodsku radili rakouským důstojníkům,

by obsadili „Branku“, přirozeně opevněné místo v horách, kde již v minulosti tolikrát nepřítel odražen, ale odpovědělo se německy: „Neznáme branky.“ Když zatím došla zpráva o vítězství rakouském v Itálii, myslilo se, že Benedek má tajný plán pustiti nepřitele do Čech a poraziti jej.

Zatím po bitvě u Skalice proudy druhé armady srazily se v jedno u Králové Dvora a podaly si ruku s armadou lužickou a labskou. Po těch vítězných zvěstech vydal se král Vilem s Bismarckem, Moltkem a Roonem z Berlína za armadou, by převzal osobně vrchní povel; 2. července přibyl do Jičína.

U Hradce Králové.

(3. července 1866.)

Benedek po těch neúspěších ustoupil s armadou ke Hradci Králové. Když 1. července viděl docházeti sbory poražených generalů, po ztrátách 30 000 mužů, tak byl zdrcen, že telegrafoval císaři: „Prosím důtklivě, učiniti mír stůj co stůj, katastrofa neodvratná.“ Císař odtelegrafoval: „Mír teď nemožný; není-li jinak, poručím ústup v dobrém pořádku. Byla již bitva?“

Císař telegrafoval hned i Napoleonovi, že mu dává Benátsko k dispozici, zaručí-li se za klid Itálie. Vítězný tam arcivojvoda Albrecht mohl by pak se 120 000 muži přispěti severní armadě na pomoc.

Benedek vyrozuměl z telegramu, že má svěsti bitvu, než se dá na ústup. Zatím již sám nabyl

mysli; 2. července telegrafoval do Vídně: „Armada zůstane zítra ve své rozloze u Hradce Králové. Odpočinek a menáže dobře dělaly; doufám, že netřeba dalšího ústupu.“

Mezi řekami Bystřicí a Labem na šíř 10 km rozložena rakouská armada 220 000 se 760 děly. Bitevní čára byla do kliky zlomena. Středem byla osada a návrší Chlum; kostelní věž přechnívala pahorek. Benedek nečekal brzké bitvy; proto ani nebylo vše nařízeno pro možný ústup. Reka Labe v pozadí rakouského vojska byla dobrá v offensivě, ale velmi nebezpečná při porážce, neboť nebylo postaráno o mosty.

K večeru však docházely zprávy, že nepřítel se blíží: princ Fridrich Karel s první armadou k Sadové, labská armada k Nechanicím. Korunnímu princi zkázáno, by pospíchal a vpadl rakouské armadě v pravý bok. Pobočník hr. Finkenstein tmavou deštivou nocí jel s tou zprávou do Králové Dvora.

Z rána 3. července počala bitva. První armada měla jen tak zaměstnávat nepřitele, dokud by nedorazil korunní princ. Ale mimovolně rozpředly se tuhé zápasy. Labská armada na levém křídle postupovala. K 8. hodině přijel král z Jičína do Sadové. První armada byla již ve značné tísní. General Fransecky zvolal na své lidi: „Dále ne-
coufnem, zde zemřeme!“ Kolem krále pruského bylo neveselo.

O 1½ hod. odpoledne telegrafováno z nádraží hradeckého, kde od rána řinčela okna střelbou z bojiště, 13 km vzdáleného, že dle

slábnoucí střelby nepřítel asi coufá k Josefovu. Byla to ona kritická doba, kdy pruský střed úzkostně čekal pomoci korunního prince. Z Pardubicka ta depeše hned odeslána do Vídně, kde vzbudila dobrou naději.

Prusům vše záleželo na tom, přispěchá-li jejich druhá armada v čas. Korunní princ o 4. hodině ráno dostal zprávu, a za hodinu již všechny sbory měly rozkaz k pochodu, beze všeho, co by je zdržovalo. Cesty byly rozmoklé, ale daleký hukot děl poháněl.

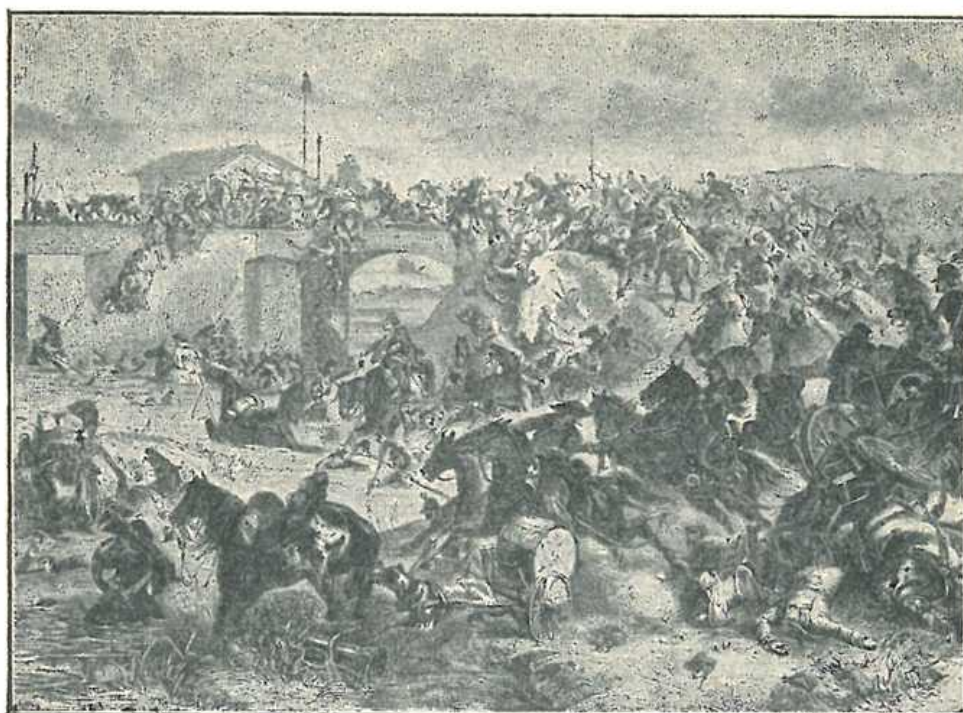
Před polednem dorazil předvoj k Hořiněvsi, a když jich přibýlo, zamířili na střed Chlum. Na neštěstí ještě podvelitelé Benedekovi Festetics a Thun, místo jak měli rozkaz čeliti k severu, obrátili se k západu, aby se účastnili boje proti první armadě. Benedek neskoro zpozoroval příchod pruské armady; pak již povolal zálohy, aby dobyly Chlumu, ale pozdě a proto marně.

O 1/4. hod. oznamoval poslední telegram náhlý obrat na bojišti. Vlak za vlakem ujížděl z nádraží k Pardubicům. Arcikníže Vilem, velitel dělostřelectva, raněný u Chlumu v hlavu, když ho kladli do vozu, několikrát se otázel: „Víte co o našem nebohém zbrojmistru?“

Ke 4. hodině odpoledne po všeobecném útoku pruském obrátila se rakouská armada na divý útěk. Král pruský sám v čele záložní jízdy pronásledoval prchající. Záložní jízda rakouská za pomoci dělostřelectva na rovině jižně od Chlumu, nastavila hrdinnou hrud', by chránila útěk pěchoty. Oba tyto hrdinské výjevy zvěčnil malíř Sochor

svými velikánskými obrazy „Srážka jízdy u Střezetic“ a „Baterie mrtvých“.

Císař František Josef byl v den bitvy na severním nádraží vídeňském, odkud bylo přímé spojení telegrafické s hlavním stanem na bojišti. První zpráva o porážce došla od pevnostního velitele v Hradci Králové: „Celé sbory prchají...

Po bitvě u Králové Hradce.

Dle kresby Beckovy.

přeskakují palisady, brodí se vodou... tonou v Labi..." Jobova depeše Benedekova, daná z městysa Holic, došla do Vídně 4. července ve 4 hodiny ráno.

V tu dobu, časně z rána 4. července vyslal Benedek podmaršala Gablenze do pruského hlavního stanu vyjednat klid zbraní. Gablenz tam vyznal zcela upřímně, že severní armáda

jest úplně poražena a na žalostném ústupu. Když Prusi seznali hluboký rozvrat rakouského voje, odhodlali se k ráznému postupu útočnému.

Tím a tak skončila jedna z největších bitev 19. století. Na pruské straně bylo ztrát na 10 000, na rakouské 24 000 a 20 000 zajatých.

Postup na Vídeň.

Benedek sbíral trosky armady u Olomouce. Hlavní síla postupovala z Cech k Olomouci ve dvou kolonnách: jedna na Ceskou Třebovou druhá na Svitavy. Gablenzův sbor poslán hned z Letovic po dráze k Vídni. Benedek poslal 3. armádní sbor a saskou pěchotu k Vídni, aby hájili zákopů u Floridsdorfu a tím i přechodu dunajského.

Ministr Mensdorff přijel z Vídně do hlavního stanu, a 8. července Gablenz opět vyslán ke králi pruskému o příměří. Král odmítl; že prý se tím chce jen času nabýt.

Prusi počali 6. července u Pardubic přestupovati Labe. Moltke již nepovažoval rakouské armady za rovnocenného soupeře. Proto se měli Prusi proti Benedekovi chovati jen v obraně. Hlavní operační účel jejich byl teď politický: postup na hlavní město Vídeň.

Proto korunní princ pruský táhl k Olomouci, princ Fridrich Karel měl na Brno, Herwart na Znojmo táhnouti k Vídni. Do Prahy položena divise zemské obrany pruské. Obyvatelstvo české uvidělo je s klidným sebevědomím.

To vše dalo se tak rychle, že od Olomouce jen díl armádního sboru mohl odjet k Vídni. Všecka ostatní armáda dala se stranou k Uhrám; 20 000 bylo odkrojeno. U T o v a č o v a a D u b u 15. července a odpoledne u R o k e t n i c e přední voj pruský přetrhl rakouský postup k Vídni, zajal 18 děl a zmocnil se přerovské dráhy; 16. července první armáda osadila Břeclavu a tím dráhu brněnskou. Hlavní stan pruský přeložen do Mikulova.

Pruský sbor pod Franseckym vyhledal Rakušany v Uhrách. Již počal u L o m a č e 22. července tuhý boj dělostřelecký, a general Bose prosmeknuv se Karpatami měl Rakušanům padnouti v tylo: tu v poledne zvěštovali parlamentáři, že nastal pětidenní klid zbraní.

Bismarck, jak s Itálií byl tajně smluven na Rakousko, tak i v Uhrách pomýšlel podniknouti domácí vzpouru. General Jiří Klapka za pruské peníze sestavil v horním Slezsku dobrovolnickou legii a vtrhl do Uher, že se mu tam nahledají odbojné čety.

Na nějakou velezradu v Cechách pomýšlel Bismarck, když r. 1860 přijal deputaci českých emigrantů, v čele protestantský predikant Semerák a jednal s nimi o agitaci v Cechách, by země české byly přivtěleny k Prusku.

Ve válku pak v Praze i po Cechách rozhazována velezrádná brošura „Pláč koruny české“, a pruský general Rosenberg vydal provolání „K obyvatelstvu staroslavného království če-

ského“. V odpověď na to slaveny v Praze 18. srpna narozeniny císaře Františka Josefa I. okázaleji než bývalo zvykem.

Napoleon prostředkuje.

Večer po bitvě u Králové Hradce přišel rakouský vyslanec v Paříži, kníže Metternich, k císaři Napoleonovi III., že Rakousko jemu postupuje Benátsko, aby přiměl Itálii ke klidu. Napoleon se nabídl, že zjedná mír i s Pruskem, ale rychlým postupem pruským tak byl překvapen, že zprvu nevěděl, jak do toho. V ministerské radě francouzské navrhl ministr položení na pruské hranice 100 000 vojska. Císařovna Eugenie, jsouc v té poradě, souhlasila; jiný ministr odporoval, že nejsou pohotovi k válce, a císař uznal.

V Petrohradě a v Londýně, popuzeni tímto upředčováním Francie, ustoupili do pozadí. V Rusku car Alexander II. svou chotí byl spřízněn s panovnickým rodem pruským, Bismarckem byl získán, a snad ještě tam nezapomněli nedávné války krimské.

Pruský král odpověděl Napoleonovi, že přijímá jeho prostřednictví, že však již přímo se jedná o mír s generalem Gablenzem, a že také, dle dřívější smlouvy, má se napřed poraditi s králem italským. To Bismarck jednání protahoval, aby vojsko pruské zatím ještě něco dokázalo.

V Itálii byli by rádi smazali skvrnu od Custozze. Když Napoleon zdůraznil potřebu míru, zbývalo Itálii jen: buď mír nebo nepřátelství

s Francií. Odpověděli tedy, že chtějí Benátsko přímo od Rakouska; o příměří že se teprv dohodnou se spojencem Pruskem. Napoleon odvětil, že Benátsko je zatím francouzské; ať král Viktor Emanuel hned uzná příměří, že Prusko již přijalo. Itálie trvala na své podmínce. Napoleon pohrozil, že se spojí s Rakouskem.

Zatím již armádní sbory rakouské hýbaly se z Itálie k severu. Itálie považovala dle smlouvy za svou povinnost, vyslati generala Cialdiniho jim v zápětí. V Paříži žasli nad italskou troufalostí.

Rakouský vyslanec v Paříži naléhal na ráznější postup. Napoleon otázel se krále pruského, jakéže podmínky míru klade. Vyslaný tam princ

Reuss odpověděl, že král čeká nabídek Napoleonových, ale základní podmínkou má býti výstup Rakouska z německého spolku.

Napoleon opustil pak své strohé stanovisko proti Prusku, ale záhy poznal, jak velice chybil. Proto pruští politikové mírnili se, aby Napoleon nebyl zahanben a nepadl v nelibost ve své říši. Kdyby se byli nemírnili, byli by ho dohnali k válce.

Pruský vyslanec v Paříži oznámil králi, že Napoleon uznal by spolek severoněmeckých států, ale jižní také že mohou činiti samostatnou

Král Viktor Emanuel II.

skupinu; Rakouska že kromě v Itálii nesmí býti ubráno. Je-li Prusko srozuměno, že se to oznámí do Vídně; nebude-li to přijato, že Napoleon dále nehodlá prostředkovati.

Ve Vídni se nadáli ostřejšího zastání. Myslili, že Prusko nepřijme, a že se věc obrátí k jejich lepšímu, neboť nebylo zmínky o zvětšení pruského státu. Král pruský byl ochoten k 5dennímu příměří, s podotknutím, že říše jeho musí býti zvětšena. Když 18. července rakouský prostředník donesl příznivé podmínky, že Rakousko uznává pruské požadavky, král Vilem je přijal, a klid zbraní počal 22. července v poledne.

Příměří a mír.

(22. července, 23. srpna 1866.)

Téhož dne, co prohlášeno příměří, dostavili se rakouští splnomocněnci do Mikulova vyjednat preliminář míru.

Základem položeny francouzské návrhy. Nové zřízení německého spolku bez Rakouska. Prusko zabere ty a ty země a zavazuje se, že u Italie, když jí bude postoupeno Benátsko, vymůže mír. Napoleon již nezasahoval činně; umínil si obojí straně jen přátelsky raditi, a leda neshody pomáhati rovnati.

Posléze takto stanoveno: Rakousko zaplatí 20 millionů tolarů válečných útrat. Sasku na výslovné přání rakouského císaře zaručena samostatnost a nezmenšené území. Bavorsy a jiné státy, že samostatně válčily, jednaly s Berlínem.

Král Vilem všeličemu se zpěčoval, ale Bismarck natláčel na brzké skoncování, než se někdo třetí do toho připlete, že by pak Prusko snad ani těch výhod nevymohlo.

Francouzský vyslanec Benedetti pravil, že Napoleon jen tehdy dovolí Prusku annexi některých zemí, když Prusko brzy mu dá nějakou náhradu ze svého území, asi na levém břehu Rýna. Bismarck jej jako na zatím odbyl slovy: „Nechte dnes takových úředních zpráv,“ a hned podepsal preliminář, než by se ta řeč dále rozvedla.

Ale mír to ještě nebyl. Car ruský, aby též do toho měl slovo, přál si kongresu velmocí, že takové otázky mají se projednati v souhlase s Evropou. Napoleon již počítával, že poškodil vážnost Francie, a že se mu to tam zazlívá. Proto důrazně žádal levého Porýní. Byl odmítnut. Kdyby Francie byla pohotově, byla by již tehdy z toho válka. Král pruský si to postěžoval ruskému carovi; věděl sice o jeho přízni, ale aby si ho jistěji navnadil, sliboval mu pomoc při neutralisaci Černého moře.

To vše pohánělo Bismarcka pospíchatí s mírem. Že však Italie činila obtíže, chtějíc podržeti kromě Benátska i vlaské Tyroly, napomněli ji z Pruska vážně, a tak v Praze dojednán mír 23. srpna. S Itálií podepsán mír ve Vídni 3. října.

Válka v Němcích a mír.

Proti spojencům rakouským z německého spolku vypraven pruský general Vogel von Falckenstein. Armada jeho později nazvána mohanskou.

U spojenců byla největší chyba, že neměli postaráno o společný plán válečný, a z nejednoty vzešla malátnost. Bavorský velitel princ Karel, zároveň vrchní velitel spojených vojsk, táhl se spojit se sborem hannoverským, ale zatím uslyšel již o jeho kapitulaci. Potom poručil princovi Alexandru hessenskému, veliteli osmého sboru spolkové armady, aby k němu přitáhl; spolková rada však poručila jinak.

Sbory zůstávaly každý o sobě, a tak Prusi více obratnými manevry než krvavými srážkami je tlačili k řece Mohanu. Bavoři v lázních Kissingách krutě se srazili s Prusy; bojováno o každý dům, o každou křižovatku, o stromořadí, lázenský sad, o hřbitov. Princ hessenský, chtěje přispěti princovi Karlovi, poražen u Ašaffenburgu.

Zatím po pruských vítězstvích v Čechách general Vogel povolán za pruského místodržitele českého do Prahy. Velitelství místo něho přejal Mantouffel. Mohanská armada sesílena. Württemberský sbor poražen.

Spolkové voje zatlačeny za řeku Mohan. Cesta do Mnichova byla volna. V té přilétla zvěst

o příměří, a spolková armada po svých částech rozešla se domů.

Jihoněmecké státy každý zvlášť domluvily se s Pruskem o mír. Zaplatily něco válečné náhrady a postoupily kousek území. Některé země zabrány zcela.

Prusku přibyly země: Hannoversko, Hessen-Kaselsko a Hessen-Hambursko, Nassavsko, svobodné město Frankfurt nad M. a Šlesvik-Holštýn. Prusko tím nabýlo pevnější souvislosti svých zemí východních a západních, o kterou již pracovalo na vídeňském kongresu, ale Metternich tehdy tomu nepřál.

Hrabě Richard Belcredi.

Nové zřízení válečné, v samém Prusku tak nenáviděné, osvědčilo se. Král Vilém uvítán v Berlíně s velkým jásotem. Sněm požádán o dodatečné schválení, indemnitu všeho, co bez jeho svolení bylo vládou zařízeno. Bismarck nabyl popularity. On a generali Roon, Moltke, Herwart, Steinmetz a Vogel dostali dary jménem vděčné vlasti.

Dualismus v Rakousku.

(1867.)

Válka r. 1866 přišla Rakousku za těžké ne-urovnanosti uvnitř. Již před r. 1865 vidělo se, zvláště když císař byl na výstavě v Pešti, že unorová ustava Schmerlingova není ku blahu říše, když národy trvají v odporu proti ní.

Schmerling propuštěn. Po něm stal se chefem kabinetu hrabě Belcredi. Jím nastoleno ministerstvo federalistní. Ustava unorová dne 20. září 1865 císařským patentem zrušena. Ožil neodvolatelný diplom říjnový z r. 1860, že všichni národové mají míti v říši své právo. Zdálo se, že Rakousko po dalších pětiletých trpkých zkušenostech vrátilo se na svou jedinou pravou cestu.

Ale starý boj se obnovil: jak zříditi říši, zda po vůli autonomistů, kteří popouštěli zemím co možná samosprávu, či po vůli centralistů, kteří všecku moc a vládu stěsňovali do ústředních úřadů vídenských. Všecka byrokracie stála při této německé straně.

Sněm český poděkoval císaři za manifest zářijový adressou holdovací, a 8. ledna 1866 čtena odpověď, kde pravilo se též: „Radostně pozdravím okamžik, ve kterém zdar velkého díla přivede mne do mého staroctihodného hlavního města Prahy, abych tam uprostřed mých věrných Čechů po právu a svaté zvyklosti vykonal akt korunovace.“

Když po této radostné zvěsti uspořádána illuminace Prahy, německé domy a budovy

c. kr. úřadů ostaly neosvětleny. Sněm rozcházel se však již s předtuchou války.

Po válce, když Rakousko vystoupilo z německého spolku, nadáli se Slované, že Rakousko konečně bude, čím přirozeně má býti. Naděje posíleny, když panovník pravil české deputaci: „Nedbal jsem nikdy podezřívání věrného obyvatelstva českého, naopak obdivuji se věrnému a sebezapírávému chování věrného města Prahy a celé země české.“

Dobré naděje však bledly a hasly, když se vidělo, jak nedbale a nerada koná německá byrokracie i ptímé rozkazy panovnickovy. Ministr Belcredi nebyl na to dosti energickým. Vše se obracelo zase proti Slovanům.

Beust.

Saský ministr Beust byl hlavní příčinou, že král saský tak rozhodně se postavil po boku císaře rakouského. Ve válku král i ministr přijeli do Vídně. Po porážce u Králové Hradce nabídl se Beust císaři, že pojede do Paříže k Napoleonovi. Od té chvíle rostl jeho vliv.

Po válce uznalo se všeobecně, že potřeba urovnati rakouské poměry. Belcredi chtěl provést vyrovnání na základě říjnového diplomu, aby

všem národům stalo se po právu. Beust, neznaje rakouských poměrů, chtěl rychle upokojiti Maďary, ostatním zemím mělo se vládnouti po Schmerlingově systému. Belcredi chtěl, aby uherské vyrovnání projednala říšská rada; Beust proti tomu chtěl sám ujednatí vyrovnání s Deákem a předními Maďary a předložiti to říšské radě již jako něco hotového. Rakousko rozděleno na dvě polovice. V jedné měli panovati Maďaři, v druhé Němci, aby prý, jak Beust řekl, slovanské národnosti „přitlačili ke zdi“.

Dne 14. února 1867 vydán císařský reskript, aby hr. Andrassy sestavil si ministerstvo. Uherské vyrovnání předloženo 20. května říšské radě prostě ku přijetí. Češi tehdy, neuznávající říšské rady, nechodili do ní, a vyrovnání schváleno bez nich. Korunovace na krále uherského konána v Budíně 8. června 1867. Podivno, že týž hrabě Andrassy, jenž v revoluci r. 1849 hlasoval na sněmu v Debrecině, že habsburská dynastie je zbavena trůnu uherského, a dle vojenského soudu měl dostati provaz (in effigie oběšen), při té korunovaci jako dědic bývalého úřadu palatinského vstavil králi korunu na hlavu.

V Rakousku zaveden dualismus. Říše rozstoupila se na země koruny uherské nebo za Litvou, Translajtanie, a na „království a země v říšské radě zastoupené“ nebo před Litvou, Cislajtanie. A když r. 1868 zaveden název Rakousko-Uhersko, byl to zase důkaz, že Maďaři nabývají pořád většího slova i v záležitostech zahraničných.

Slovanský sjezd v Moskvě. (1867.)

Roku 1867 uspořádána národopisná výstava v Moskvě, aby věrně a vystižně zobrazila život všech národů ruské veleříše. Všichni národové slovanští sezváni. Za té doby a příležitosti, když Rusie procitla k národnímu vědomí, poprvé zabuchalo mocněji srdce všeslovanské.

Hosté již cestou srdečně vítáni, jmenovitě z Čech. Ve Vilně pravil dr. L. Rieger: „Jest to poprvé, co kráčíme po půdě slovanské, na které Slovan je svým pánem.“

Do Petrohradu přijeli 20. května, a tisícové je vítali hromovým „urá, bratja Slavjané“. Dr. Brauner řekl: — „nepřátelský živel chce nás přitlačiti ke zdi, Vy bratři nás tlačíte k srdci svému.“ Po něm opět Rieger, že Slované jsou nejčetnějším národem, ne však nejpřednějším, poněvadž byli rozptýleni, a jednomu bylo zápasiti s Maďarem, druhému s Němcem, třetímu s Tarem, čtvrtému s Turkem.

Slovanští hosté všude uváděni: do divadla, do učené akademie, do společností šlechtických i lidových, a všude nadšeně vítáni. Profesor Lamanský pravil: „Mezi Ruskem a ostatními Slovany dlouho nebylo živého stálého spojení. Mezi Slovany stáli jako zeď naši nepřítelové. Radujeme se, že jsme konečně poznali své společné důležitosti, cíle a úkoly.“

I té cti se hostům dostalo, že car Alexander II. je přijal v Carském selu 26. května.

Uváděl je rakouský vyslanec hrabě R a v e r t a. Car i carevna byli velmi laskavi zejména k Pa-lackému; carevna jim ukázala své děti a car pravil: „Vítám vás, rodné slovanské bratry na rodné slovanské zemi.“

Z Petrohradu jeli hosté do Moskvy, kde jim uchystán příchod jak možná nejslavnější. Tam bilo slovanské srdce ještě mocněji, a určitěji vysloven směr tohoto panslavismu: na prospěch vědeckého a uměleckého života slovanského. Solovjev mluvil o „nepřemožitelné jednotě duševní národů slovanských.“ A k s a k o v: „Vyhle-dávejme především bratrství, ostatní se dostaví.“

Pak se slovanští hosté vrátili do Petrohradu, kde je uvítal velkokníže K o n s t a n t i n. I v Kronštatě jim vzdala čest námořní moc ruská. V půli června odjížděli z Petrohradu.

V té trudné době dostalo se vůdcům národa českého aspoň té útěchy a posily — pozitivními sliby nejvyšších rozhodujících osobností ruských, že dále nesmí se ubrati ani píd slovanské země.

Poláci žárlivým okem pozírali na Čechy. Spláceli jim to v politice. Téhož dne, co Češi přijeli do Petrohradu, schváleno na říšské radě uherské vyrovnání.

Boj za rovnoprávnost v Rakousku.

(1867—1871.)

U Slovanů rakouských, zejména v českých zemích, jevil se velký odpor proti jednostrannému vyrovnání německo-maďarskému. Sněmy český

a moravský podaly císaři adresu o historických právech zemí koruny české. Obojí sněm rozpuštěn a vláda si zjednala v nich většinu.

Čeští poslanci, tak zvaná strana státoprávní, nechodili na říšskou radu do Vídně, a když tam 20. května 1867 předloženo uherské vyrovnání, přijato bez nich.

Téhož roku 21. prosince vyhlášena v západní polovici říše nová ustava. Všecko v ní směřovalo k centralistnímu nadprávní Němců jako za Schmerlinga. Ministerstvo Auersperkovo provádělo hrubou libovůli proti Slovanům, zvláště proti Čechům. Soudy z pokynů vlády odsuzovaly každý projev, že v Praze nestačily žaláře.

Než všecko marno. Národ v jednolitě svornosti plál nadšením. V květnu slavnostně kladen základní kamen národního divadla v Praze. Tábory konány četné a hlučné. V srpnu 1868 složena d e k l a r a c e, v níž poslanci vyjádřili základní práva a požadavky národa českého.

Cechové, trvající v passivní opozici, na říšskou radu nešli, a kdykoli poslanci jejich byli pro svou nepřítomnost zbaveni mandatu, opět jednomyslně bývali voleni. Zatím však i horlivě zvelebovali svou národnost a hospodářsky se posilovali.

Národ český byl při své svornosti přece tak důležitou státní jednotkou, že bez něho ba proti němu těžce bylo vládnouti. Proto vzešla v říši nejedna vládní krise, až v unoru 1871 povolán H o h e n w a r t, by uspokojil národ český.

Karel hrabě Hohenwart přibral do svého kabinetu i Cechy Jirečka a Habětínka. Dne 12. září vydán královský reskript, že císař František Josef uznává státoprávní postavení koruny české. „Pamětlivi jsouce neoblomné věrnosti, s kterou obyva-

Císař František Josef I.

telstvo země České každé doby trůn náš podporovalo, uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi toto uznání přísahou naší korunovační obnoviti.“ O poměru českého království k ostatním zemím státu předložila vláda sněmu českému tak

řečené fundamentální články, o něž největší zásluhy měli hrabě Clam-Martinic a dr. Fr. Lad. Rieger.

S velkým nadšením uvítal český sněm královské poselství a přijal fundamentální články. Podobně učinil sněm moravský. Tento ještě žádal, aby panovník měl při své osobě nejvyššího

kancléře, jenž by u něho zastával země koruny české, jak dříve bývalo.

Vše to se jakořka v poslední chvíli zvrátilo, když ve Francii vítězily německé zbraně. Beust obrátil. Hrabě Andrassy, uherský ministr předseda, byl od počátku proti. Němci ovšem dělali se velmi znepokojenými.

Dne 20. října trvala korunní rada šest hodin. Druhého dne povoláni Andrassy a Hohenwart k císaři, aby ještě jednou každý hájil svého stanoviska. Andrassy se pak tázal Hohenwarta, zdali jest hotov i zbraněmi zjednati státnímu právu českému platnosti? Když Hohenwart nehned odpověděl, doložil Andrassy: „Pak s takovou politikou ani nezačínajte“. Po té císař rozpravu náhle přerušil. Oba ministři odešli. Hned potom zase povolán Andrassy, a panovník prý mu pravil: „Beustovým důvodům jsem nerozuměl; Vaším rozumím; a jen Vám k vůli tak jsem rozhodl“. Hohenwart propuštěn koncem r. 1871.

Nastala zase vláda Cechům nepřátelská. Češi ostávali v trpném odporu. Ale v národě již se hýbala nesvornost; od delší doby štváli tak zvaní mladočeši, tak zvaná svobodomyslná strana.

Papež Pius IX.

Papežem za té doby byl Pius IX. Po dlouhé řadě papežův až jemu zase dáno „viděti leta Petrova“, dočkati se 25letého jubilea svého

Pius IX.

vznešeného úřadu. Ba on byl nejdéle papežem ze všech svých předchůdců, přes 31 let. Doba jeho byla ve věcech náboženských i světských nad míru nepokojna.

Roku 1854 dne 8. prosince prohlásil papež Pius IX. u přítomnosti 200 biskupů článek o N e p o s k v r n ě n ě m p o č e t í blahoslavené Panny Marie, jenž od prastara byl sice v církvi uznáván, ale výslovně vyjádřen až tehdy.

Po 10 letech, 8. prosince 1864 vydán tak zvaný Syllabus, jímž se za bludné vypočítává velká řada vět a zásad, které kdyby se ujaly, otřásly by základy všeho řádu ve státě i v církvi. Papež Pius IX. vydal heslo „vraťte slovům pravý význam.“

Zatím v Itálii pořád mocněji se hýbala touha, by Řím byl připojen k ostatní Itálii a na Kapitolii by zavlála královská vlajka. Dychtivost tato stoupla, když r. 1866 Napoleon odvolal francouzskou posádku z Říma. Ale tu odevšad ze světa sjeli se stateční jinochové, hájit majetku papežova, a 3. listopadu 1867 general papežského vojska K a n z l e r obrátil nepřátelské čtyry dobrovolníky v divý útěk. Když se pak vrátila posádka, zase nastal klid a pořádek.

Největším činem papeže Pia IX. bylo, že ke dni 8. prosince 1869 svolal všeobecný sn ě m cí r k e v n í, v a t i k a n s k ý, aby se vyřídily důležité věci k záchraně lidské společnosti. Sezváni biskupové z celého světa, a sjeli se všichni, kdož nemocí nebo nějak důležitě nebyli zaneprázdněni, počtem na půl osma sta.

Dne 18. července 1870 vyhlášena od prastara v praxi uznávaná a Písmem potvrzená neomylnost papežského úřadu učitelského ve věcech víry a mravu. Koncil vykonal teprve čtyry porady, když vypukla válka francouzsko-německá, a církevní sněm na neurčito odložen.

Do té války zavolána i posádka francouzská z Říma, a již 20. září, po krátkém odporu vtrhly tlupy vlaské do Říma. Papež nedopustil prolévati krev. Nový parlament přivtělil papežské území, a královské sídlo přeloženo z Florencie do Říma. Sv. prestol apoštolský obrán o svůj majetek a do jisté míry též o svobodu.

Válka francouzsko-německá.

(1870—1871.)

Předehra a příprava.

Rychlé, rozhodné a důsledné úspěchy pruské r. 1866 překvapily vlastně celou Evropu. Napoleon se nadál, že Prusko bude poraženo neb aspoň obě válčící mocnosti že válkou oslabnou. Neméně se sklamal, že svým prostřednictvím vyzíská Lucemburk, ne-li celé levé Porýnsko.

Napoleon cítil to zahanbení a nespokojenost ve své říši, kde se počaly ozývati hlasy „pomsta za Sadowou“. Zprvu hleděl odvracet pozornost okázalými slavnostmi, a roku 1867 uspořádána světová výstava v Paříži. Potom uhybal různým návalům v říši a zatím chystal vojnu. Napoleon

neměl však již toho jasného rozhledu, bystrého úsudku, smělé odhodlanosti a pevné vůle. V Německu se to cítilo, a chystali se také. Meč visel na vlákně; malá příčina stačila, by se utrl.

Ve Španělsch byla královna Isabella r. 1868 vypuzena. Kortesové nabídli trůn princí Leopoldovi z katolické větve rodu hohenzollerského. To se nemile dotklo ve Francii. Proto nařízeno vyslanci Benedettimu, aby přednesl králi pruskému Vilemovi, jenž právě dlel v lázních Emži, ať zakáže princovi přijati tu korunu. Král odpověděl, že do toho mu nic není. Princ Leopold se pak poděkoval.

Isabella II.

Benedetti žádal krále, by jako hlava rodu nedovolil žádnému jinému z toho rodu té kandidatury. Král odmítl, a když vyslanec přece naléhal, odepřena mu v té věci audience. Bismarck o tom telegrafoval do Paříže a schválně vybíral ostřejší slova, než mu bylo uloženo.

V Paříži velké rozhořčení z té depeše. Válečná strana chytla se toho. Císař povolal 14. července zálohy do zbraně. Ministr Olivier prohlásil v parlamentě, že francouzskému národu stala se urážka. Poslanci povolili peníze na válku.

Král pruský hned odjel z Emže, poručil mobilisaci, svolal sněm severoněmeckého spolku, a již v první schůzi ohlásil Bismarck právě došlou výpověď války. Sněm povolil potřebné peníze.

Vojna za císařství.

(Od 2. srpna do 2. září 1870.)

Francouzi dychtili po nějakém prvním vítězství. Počátkem srpna uhodil general Frossard značnou přesilou na pohraničné pruské město Saarbrücken a dobyl ho.

Moltke vyměřil si úkol: proraziti středem francouzské armady a táhnouti na Paříž. Korunní princ pruský Bedřich Vilém porazil 4. srpna divisi armady Mac-Mahonovy u Weissenburka, kde Bavoři a Jihoněmci, r. 1866 tak liknaví, vyznamenali se chrabrostí. Po dvou dnech hlavní síla Mac-Mahonova utrpěla ještě větší porážku u Wörthu. Téhož dne poražen u Forbacha general Frossard.

Německé armady pak stály od Nancy po Mety. Napoleon odevzdal vrchní velení Bazainovi. Bazain chtěl přitřhnouti k Mac-Mahonovi. Ale Moltke, aby to překazil, třemi bitvami: 14. srpna u Colombey, 16. srpna u Vionville čili Mars la Tour a 18. srpna u Gravelotte zadržel Bazaina u Met.

Zatím Mac-Mahon uhnul k Chalonu a odtud k nepatrné pevnosti Sedanu, podál belgických hranic, aby tamtudy přišel Bazainovi na pomoc

k Metám. Korunní princ pruský však byl mu v patách a dostav značnou posilu přitlačil jej k Sedanu. Mac-Mahon rozhodl se k bitvě. Císař Napoleon byl ve hlavním stanu tohoto voje. Bitva počala 1. září. Mac-Mahon záhy raněn; velitelství převzal general Wimpffen. Po tuhé bitvě do 4 hodin odpoledne měla německá armáda osazena všecka návrší kolem Sedanu.

Francouzi poslali vyjednat, za kterých podmínek se mohou vzdáti. Císař Napoleon poslal list pruskému králi, že mu odevzdává svůj kord. Posel nejprv odkázán k Bismarckovi a Moltkemu. Hned v noci jednáno o podmínkách. Pak teprv sešli se oba vladaři na čtvrt hodiny, a král nabídl zajatému císaři svůj zámek Wilhelms Höhe, jako by mělo znamenati, že pád Napoleonův je Vilemovým povýšením.

Kapitulace sedanská byla velká a pokořující: 1 maršal, 38 generalů a 3800 důstojníků padlo v zajetí, s nimi mužstva již za bitvy 25 000, po bitvě 83 000, 3 prapory, 419 děl, 70 kulometů, mnoho koňstva a různých potřeb válečných.

Císařství zrušeno. — Vojna dál a mír.

(4. září 1870 až 10. května 1871.)

V Paříži nastalo zděšení, pak rozhořčení. Vše se hanbou rozlítlo do další vojny. Hned 4. září zrušeno císařství a prohlášena republika. Císařovna Eugenie se synem Ludvíkem ujeli do Anglie. Ustavila se vláda „národní obrany“, v níž

vynikali advokáti F a v r e a G a m b e t t a; odstěhovala se z Paříže dále do země, do Toursu. Lid z okolí Paříže vzat i s majetkem a všemi zásobami do města, vesnice kol kolem spáleny, pole spustošena.

Německé voje stahovaly se od Sedanu k Paříži a do 19. září měly město obklíčeno. Vojenským velitelem Paříže byl statečný general T r o c h u. Město bylo dobře hraženo, velkými děly opatřeno. Balony a holubi pouštění z města a přinášeli z venkova zprávy.

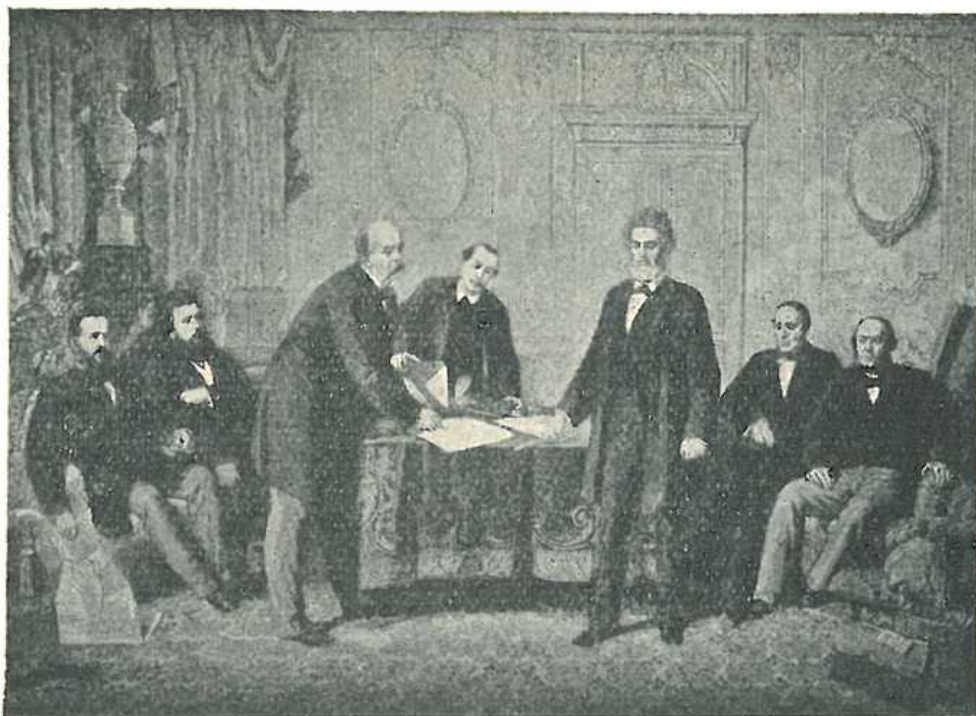
Ministr Gambetta pustil se v baloně z Paříže do Toursu, aby organisoval nové síly válečné. Podivno, jak vstávaly nové armady.

Ale zatím vzdaly se velké francouzské pevnosti: Štrasburk a pak i Mety, kde maršal Bazaine kapituloval ještě s většími ztrátami lidu a válečných věcí než u Sedanu. Tím uvolněno mnoho německých sil k novým činům.

Nová armada francouzská, tak zvaná loirská, po třídní bitvě u O r l e a n s u rozbita. Pak třemi bitvami zničena armada severní. Nelépe se vedlo západní armadě. Od východu chtěl general B o u r b a k i pomoci obležené pevnosti Belfortu, ale po třídní bitvě ustoupil s vojskem zimou skřehlým na území švýcarské a složil zbraň.

Pak dolehla všecka síla nepřátelská k Paříži. Hlavní stan byl ve Versailles. Tam 18. ledna 1871 svolán pruský král Vilem císařem německé říše.

Zatím dovážena těžká děla z Němec. Obleženým ani statečné výpady nepomáhaly. Když delší dobu házeno na město a zmohl se hlad, vzdal se Paříž na příměří. Zástupcem republiky zvolen *Thiers*. *Bismarck* nevěděl si rady, koho považovati za kompetentního, s kým jednati

Mír frankfurtský podepsán.

o mír, s Napoleonem či s republikou. Dojednáván předchozí mír. Vítězi došli 1. března do Paříže, ale již 3. následkem předchozího míru zase odjížděli.

Mír podepsán ve *Frankfurtě* 10. května 1871. Francie popustila *Elsas* a německé *Lotrinky* a zavázala se do tří let válečné náhrady splatit pět miliard.

Francie — po třetí republikou. (1871.)

Sesazený císař Napoleon odebral se po válce za svou chotí do Anglie. Sídleli v Chislehurstě u Londýna. Napoleon zemřel již 9. ledna 1873. Syn jeho vstoupil do anglické armady a účastnil se africké výpravy proti Kafrům; byl tam zaskočen, zajat a ukrutně zabit.

Počátek republiky byl ještě bouřlivý a krvavý. Za poslední doby obležení, kdy v Paříži pomýšleno vzdáti se, chtěli se přechetní v některých čtvrtích socialisté zmocniti vlády nad městem. Uchvátili několik set děl, a když přinuceni je vydati, 18. března 1871 se vzbouřili.

Volbami dostali se do městské rady a počala hrůzovláda kommuny. Maršal Mac-Mahon přitáhl v čele vládního vojska vrátivšího se z německého zajetí, a 6. dubna oblehl Paříž. V městě komunardi zuřili. Dům Thiersův zbořen, vendômský sloup vyvalen, jatí měšťané i arcibiskup Darboy zastřeleni. Když 21. května vojsko vniklo do města, nastal pouliční boj. Kommunardi petrolejem zapalovali veřejné i význačné soukromé budovy. Do téhodne však přece přemoženi, původci postříleni, ostatních mnoho tisíc deportováno do Nové Kaledonie a do Alžiru.

Potom vrátila se Francii doba klidného života a občanského zaměstnání. Země rychle okřívala z ran; válečná pokuta splacena dříve než vymíněno, jen aby co spíše cizí posádka odešla ze země.

Presidentem na tři leta zvolen *Thiers*, a když se po nějakém čase poděkoval, poněvadž národní shromáždění bylo většinou ještě monarchické, zvolen na 7 let *Mac-Mahon*, a když ani ten nedoseděl své doby na křesle, nastoupil po něm *Grévy*.

Ministr *Gambetta*, židovského původu, „dik-tator“ Francie, pěstoval dvojí myšlenku: boj proti katolické církvi a odvetu Německu. Koncem roku 1882 náhle zemřel.

Za *Grévyho* již ochably snahy monarchistů, když princ *Lulu*, zmíněný *Napoleonův* syn, padl u *Zulů*. Šťastnou koloniální politikou: zabrán *Tunis* a na *Madagaskaru* uplatněna moc francouzská, získala republikánská vláda i ve Francii, i když se její záměry v *Tonkinu* nezdařily.

Roku 1887 nastolen *Sadi Carnot*, vnuk jmenovaného (str. 29); za něho zmařeny záměry zbrklého generala *Boulangera*, a když r. 1894 padl dýkou anarchistovou, postoupil na jeho místo *Kazimír Perier* a záhy po něm r. 1895 *Felix Faure*. Tehdy Francie vypravila kapitána *Marchanda*, aby zabral území mezi jejími východními a západními osadami africkými a tak je spojil. Ale u *Fašody* postavili se mu Angličané, že nezbylo leč nechat toho. Za to splněna touha francouzského národa, sblížení se s Ruskem.

Za presidenta *Loubeta*, prostého a rozvážného syna rolnických rodičů, vytvářil se poměr k Rusku ve veřejný spolek a na skvostné světové výstavě r. 1900 položeny základy k lepšímu poměru k Ně-

mecku, zvláště když císař německý si toho všímal a vážil.

V dalším kolonialním rozmachu již tehdy počala si Francie vojenskými stanicemi a železnicí obcházeti a zabezpečovati **M a r o k k o**.

Válka rusko-turecká.

(1877—1878.)

Rusko vstává k vojně, obětuje tisíce lidu a miliony majetku za svobodu ujařmených bratří slovanských.

V Hercegovině r. 1875 vzbouřilo se obyvatelstvo proti nesnesitelným útiskům tureckým. Povstalců zastali se Cernohorci a Srbové. Velmocí marně prostředkovaly.

Roku 1876 přeskočilo povstání také do Bulharska, bylo však nelidskou ukrutností tureckou udušeno. To značilo, že v Turecku přestal všecek pořádek, že tedy dříve nebo později dostaví se zkáza neodvratná.

Černá Hora hrdinsky odolávala nájezdům tureckým. V čele srbského vojska byl ruský general Č e r n a j e v, ale nemohl se ubrániti turecké přesile, zvláště když srbské vojsko ještě nebylo, jak by mělo. Srbi poraženi u Alexince, Turci měli volný pochod na Bělehrad.

V té bujnosti Turci odmítali všecky vážné opravy. Tu vystoupilo Rusko a v dubnu 1877 vypovědělo Turecku vojnu. Sám car Alexander II. do ní šel.

Hlavní armáda ruská koncem června překročila Dunaj u Svištova. General Gurko neosazeným vedlejším průsmykem pronikl Balkánem se svou jízdou a dorážel pak od jihu na Turky. Ale Osman paša usadil se v pevnosti Plevně a krvavě odrážel prudké útoky. Také Sulejman paša v průsmyku Šipce dělal Rusům veliké škody.

General Tottleben, hrdinský obránce Sebastopolu, se vřel pak Turky pevně, že Osman paša, marně zkusiv prosekati se, kapituloval 10. prosince se 44 000 muži. V kruté zimě pak postupovali Rusi a 21. ledna 1878 stanuli u Drinopolu. V Asii také Rusi vítězili. Dobyvše pevnosti Karsu pokročili po Erzerum.

Michal Dimitrievič Skobelov.

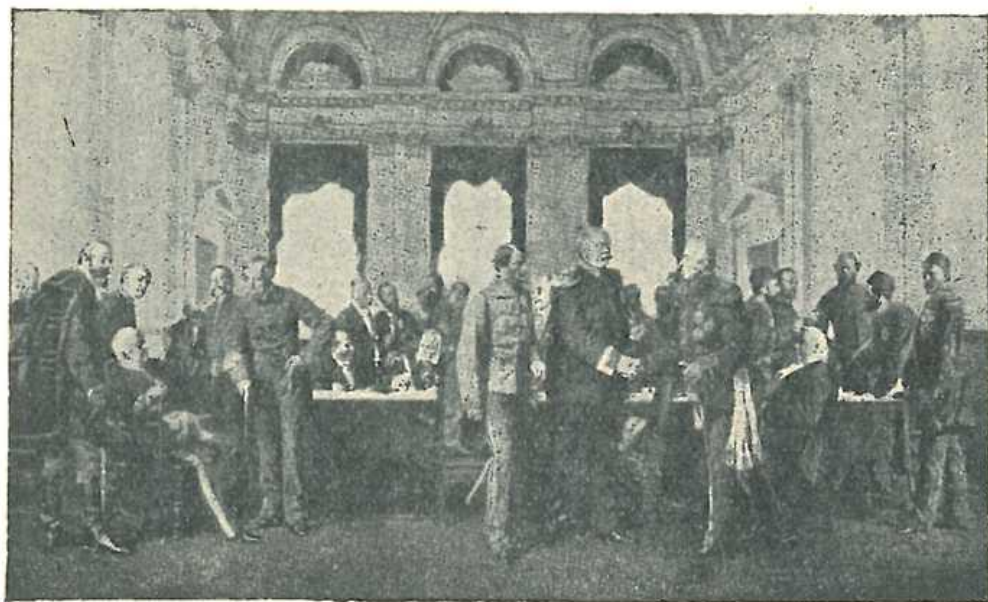
Velmi sympatickou osobností v té válce byl „bílý general“ Skobelov.

V tom však žárliví Angličané pohrozili vítězi válkou. Proto ruský státník Ignatěv smluvil mír 3. března v San Stefanu, poblíž Cařihradu. Rusko mělo dostati kus Armenie a Dobrudžu, Cerná Hora, Srbsko, Bulharsko a Rumunsko měly nabyti značného území a samostatnosti.

Tento mír svatoštěpánský nikdy nenabyl své platnosti. Poměry na Balkáně byly by se více změnily než si velmoci přály, a proto se zvláště Rakousko a Anglie ozvaly proti tomu.

Bismarck se nabídl za „poctivého makléře“, a car Alexander svolil k revisi podmínek mírových na kongresu berlínském.

Předsedal Bismarck. A právě on, jako by byl zapomněl, že Německo děkuje za svou moc

Kongres berlínský.

po válce francouzské hlavně blahovlnné neutralitě Ruska, byl hlavně příčinou, že mír svatoštěpánský k nepoznání seškrtán a sestřihán v neprospěch Ruska i balkanských národů.

Rusko mělo dostati válečnou náhradu a vrácena mu část Besarabie, odňatá r. 1856 po válce krimské. V Asii dostalo severní kus Arménie, pevnost Kars a svobodný přístav Batum. Rumunsko za Besarabii dostalo Dobrudžu.

Srbsko dostalo nový kus území (Niš s okolím) a prohlášeno s Rumunskem za samostatné. Černé Hoře přidáno území s přístavem Barem, jímž otevřen jí přístup k moři. Řecko nabylo části Epiru a většiny Thessalie. Od Dunaje po horstvo Balkán zřízeno knížectví bulharské, poplatné sultanovi. Pod Balkánem zřízena provincie Východní Rumelie, samosprávná, se svým místodržitelem a sněmem. Aby v Bosně a Hercegovině přestalo turecké hospodářství, dán Rakousku-Uhersku mandát ty země na neurčitou dobu vojensky obsaditi a spravovati.

Další boj za rovné právo v Rakousku. (1871—1900.)

Německým vítězstvím ve Francii ocítili se i rakouští Němci. Všemocný Bismarck nestrpěl odpůrce svého Beusta v čele politiky rakouské. Beust dán za vyslance do Londýna; na jeho místo přišel hr. Andrassy.

Pod firmou knížete Adolfa Auersperka, bývalého divokého důstojníka, počala liberální vláda rakouská opět krutě pronásledovati přívržence státního práva a vše české. Na sněmu dostali Němci většinu, když chabrusovým skupováním velkostatků zvítězili nad šlechtou historickou. Aby se ukázal hospodářský rozkvět, pořádána ve Vídni r. 1873 světová výstava, ale pak přišel bankrot, tak řečený „krach“, poněvadž ten rozkvět nevyrostal ze zdravých kořenů.

V Čechách nesvornost už vyspěla v rozkol. Mladoccheští poslanci, sedm, vstoupili r. 1874 do sněmu, že prý tam více prospějí české věci. Z Moravy poslanci šli pak i na říšskou radu.

Pak se jednalo, by Češi též obeslali říšskou radu. Ten úkol převzal a provedl ministr hrabě Eduard Taaffe r. 1879. Cechům položen mostek, že přicházejí „bez ublížení svého právního přesvědčení“ a popuštěno jim něco ve školství a v úřadech. Pražák jmenován ministrem krajanem. Proti tomu brojili Němci i Maďaři.

Tehdy po válce rusko-turecké, když Bismarck na kongresu berlínském připravil Rusko o bezmála všechny vymoženosti z míru svatoštěpánského, odvrátilo se Rusko od Německa. Bismarck, aby Německo neosamělo, hleděl se sblížit s Rakouskem. Roku 1879 smluven spolek na vzájemnou obranu. Za 4 leta přistoupila též Itálie, a vznikl trojspolek.

V tomto spojení troufali si Němci proti vládě Taaffově. Kolem ní srazili se tedy poslanci autonomní a konservativní v tak řečený železný kruh. S české strany byli předáci Rieger a hr. Clam-Martinic.

Pracovalo se o nějakou dohodu česko-německou. Za Taaffu smlouvány p u n k t a c e. Sešlo s nich. Byly ubity. Od r. 1891 ani dvoje ministerstvo nic v tom neprovedlo. Teprv hrabě Kazimír Badeni vydal roku 1897 j a z y k o v á n a ř í z e n í, jimiž stanovena některá práva jazyka českého. Badeni padl pod německým násilím.

Ministr baron G a u t s c h omezil jazyková nařízení, ale Němci neustávali v prudkém odporu, až r. 1899 odvolána zcela. Tím však zase ukřivděno právům českého národa.

Přišel ministr K o e r b e r. Náhrada, nabízená Čechům, nestačila. Aby se nějak odvrátila rozpálená pozornost od požadavků národnostních, hlavně jazykových, slibovány v Cechách a na Moravě průplavy. Ale německé kraje dostaly již mnoho slíbeného, své dráhy, kdežto slovanské kraje posud čekají.

Zatím se český národ zcela roztříštil v politické strany různého i protivného směru. Snahy a hlasy českých poslanců na říšské radě rozštěpily se v kolikero různých stran.

Ceští poslanci, svobodomyslní a pokrokoví, dopustili na český národ krutě nespravedlivý nový volební řád na říšskou radu, dle něhož v Čechách připadá německý poslanec na 43 278 německých obyvatel, český teprv na 52 401 českých; na Moravě německý poslanec na 37 131 německých obyvatel, ale český až na 57 575 českých. Poměrně by Němci měli míti všech poslanců 125, ale mají 232.

Politika česká.

(1890—1910.)

České poselstvo na říšské radě již za Riegra po trpkých zkušenostech poznalo, že národ český v rámci říše rakouské jen za těžkých okolností

a překážek může svého práva nabývati: znenáhla, po něčem; sbírat drobečky.

V Cechách, jako za pecí, radikální odpůrcové měli zatím plno laciné moudrosti a troufalosti. Rieger posléze i tím ostouzen, že prý v punktacích prodal český národ za stupku koňaku. Staročeši novými volbami smetení.

Mladočeši přišli do vídeňského parlamentu se starou chybou, jež český národ připravila před časem až o samostatnost: nepočítali se svou silou, proti všem ostatním přec jen poměrnou a menší. Domnívali se, jen přijít, a hned že ovládnou situaci.

O Češích správně řečeno, že byli vždy více historiky, méně politiky, ještě méně diplomaty, nejméně taktiky. Ale když i ta znalost historie bývá namnoze tak chabá, snadno se domyslití, kolik vypadá na ty ostatní požadavky, a přece v samosprávě národa naprosto nezbytné.

Tehdejší pravice: Poláci a konservativní Němci, s nimiž staročeši měli v parlamentě většinu, tak nazvaný „železný kruh“, byla konservativní. Mladočeši proti tomu rádi se bleskovali demokratickou svobodomyslností. Tak ovšem Poláci byli jim konservativní, málo národní a příliš diplomatičtí, konservativní Němci byli jim klerikální, konservativní velkostatek národnostně podezřelý a feudální.

Dle svobodomyslné prý tradice národa českého považovali mladočeši za svůj první úkol zhostit se těch spojencův a provedli to se svou

zvláštní třešlostí. Pak si oddechli ve svých listech: „Konečně sami“ ! Splendid isolation. Stará majorita v parlamentě, ze dvou třetin slovanská, v níž Čechové hráli prím, beze všeho rozbita.

Mladočeši kalkulovali, ba na jisto počítali — a v tom byla jejich hlavní a základní chyba, že židovsko-liberalní Němci budou hledati s nimi styků a spojenství. Pak už se vyjasnilo to „Endlich allein“ v jejich listech. Než zle se přepočítali. Němci se neměli k tomu, a když se Češi nabízeli, odmítli je hrdě a tvrdě, ba ode-slali je s krvavými hlavami. Mladočeši chtěli býti sami, ale splnilo se jim více než chtěli, oni — osaměli.

Po mnoha trpkých zkušenostech a pokořujících ústřích našli přec nějakých spojenců — v bývalé pravici. Ale v tom spojenství s menšími národy slovanskými bývaly zájmy velmi rozběhlé a různé, i přímo protichůdné, že tedy jednota mohla trvati, jen pokud držela politická fikce. Při tom ostávali v menšině.

Poselstvo české potácelo se v různých kombinacích a složkách, v těžkých omylech a bludech. Předpoklady mladočeské byly povětšinou liché. Chyby české bývaly pak slabinou, na niž protivník útočil, a výsledek obracel se s krutou důsledností na jeho prospěch, proti nim. Při tak jalové politice upadala věc česká vočihledě.

Národ český měl již sám sebou proti sobě mocné činitele německé: doma vládní systém, byrokracii a zvenku silného souseda. Tomu mohl čeliti jen duševní vyspělostí, jež za první

podmínku klade: neochvějnou jednotu, držeti své síly spojeny.

Jak tomu bylo za mladočeské éry? Ne-svornost, zasetá právě mladočechy, vybuchela v českém národě při zvláštní jeho krevní k tomu náchylnosti ve mnoho stran, i z nicotných příčin, jen aby bylo nové místo pro nového vůdce a nový list, někdy značně odchylných až i tak protivných, že navzájem se potíraly. Do parlamentu posíláni lidé bez potřebných vědomostí a bez mravního vědomí odpovědnosti, jen když byl hodně hubatý a hranatý stranník.

Národ český, takový korunář, jenž tolik toužil, uviděti korunu svatováclavskou na hlavě svého panovníka, byl v tolik stran roztrášen, že neměl ve svém poselstvu ode všech uznávané hlavy, společného representanta, jenž by mohl a s nímž by se mohlo jednati ve jménu všech. Když se ozvalo nebezpečné heslo „zde“, které mělo i vojenským kruhům podati příležitosti proti národu českému, nikdo — ani v tak kritické době necítil se povoláním a povinným, ozvati se proti tomu, důtklivě varovati.

Ceši volili si opět a opět, i když to již věděli, zástupce nedosti spůsobilé. Místo světel posílali do Vídně kbelce. Ba ani dosti poctivé, kteří pak, když nabyli neb aby teprv nabyli svých vlastních osobních výhod, ustupovali a popouštěli ve věcech národa.

Češi vbíhali svým odpůrcům do rány a sedali jim na vějičku. Němci mohli Čechy do-statí, kdy a kde je chtěli mítí, kdy jich kde

právě potřebovali. Zájem celého národa poškozen, když třeba několik buršů vykývalo pražany k demonstraci, a oni jim — vyhověli.

V nedosti porozuměném demokratismu odpuzovali Češi od sebe šlechtu. Zrádčování, vyhánění z národa nekvetlo ani u velkých národů jak u nich. Za německé obstrukce vytlačili své muže z vládních křesel. Porazili příznivou jim vládu. Zlehčovali své muže, povolané za rádce koruny; za jejich zády prováděli zcela jinou politiku. Nevěděli, co znamená hodně českých mužů v důležitých úřadech, v ministerstvech a jiných vysokých státních. Když nedozírali jejich dosti rázné činnosti, nebo také ze zlomyslnosti, posílali jim na potupu chomouty.

Mladočeši pustili se do něčeho z náhla, bez rozvahy, na svůj vrub, rozhodli netázavše se ostatních, a když pak to nešlo, dovolávali se slovanské soudržnosti, aby se druzí podrobili jejich diktátu. Stavěli je před něco již hotového, nedbajíce, že tito pro takový způsob jednání nemohli pomáhati, zvláště když se to stalo již po kolikáté.

Nebylo ani základních jednotných rysů české politiky. Všecko jen, jak kdy právě napadlo. Za jednoho a téhož ministerstva třikrát otočen prapor v jinou stranu.

Národ český chodil se do Vídně bit sám se sebou. Poslanci jeho, jaká to bývala podívaná pohanským bohům a německým jeho přátelům, hlasovali zjevně proti sobě. V parlamentním koaličním ministerstvu r. 1908 měli Češi míti

tři své zástupce. Ale že jeden měl býti ze strany prý klerikální, odmítli raději účastenství ve vládě, a nastoleno ministerstvo nepřizlivé. Onoho ministerstva se třemi českými zástupci nechtěli, ale po roce byli by považovali za značnou vymoženost, kdyby byli dostali dva ministry. Vůdce české strany nechtěl klerikála ministrem, ačkoli pouhý rozum dával a bylo veřejně s povolání strany vysloveno, že „klerikalismus“ je chytře vynalezený bubák židovský na pohlouplé křesťany.

A při tom všem národ čekal značných vymožeností. Když nešly, chytala se ho, příčinou zase jiných radikálních poháněčů, nedočkavá netrpělivost, nervosní nevrlost, jež tím výše stoupala, čím více porážky malé i velké stíhaly v zápětí poselstvo české.

Z toho zase český radikalism, který za příznivé vlády tak ostře si vedl a troufal, že až přebrousil, za nepřiznivé, německobyrokratické vlády náhle zkrotl, a místo energického, elementárního zaburácení odporu — po širých vrstvách nevšímavá lhostejnost a malátná skleslost.

Pak se poslanci a vůdci přiznávali ke svým chybám, jak se přepočítali včera a jak předevčirem, že by se posluchači, kdyby sám soudil střízlivě, jistě byla vtiskla otázka: „V čem pak zítra a pozejtří ráčíte zase chybiti?“ Vina přiznána, ale škoda zůstala. Ta upřímnost o takovém vedení české věci — nepřímila, nezvedala: naopak, těsnala, tísnila, skličovala. A podnes není jinak.

Či snad ještě není tak zle, aby se cítily těžké následy české politiky za předůležitých posledních dvaceti let? Či už je tak zle, národ český tak rozeštván, zaslepen a omámen, že již nesoudí správně, nevidí bystře a necítí dosti jemně, kdy a jak by mohlo býti dobře? I takové doby již bývaly v českých dějinách. A když pak přišla zkáza, kdo po ní zůstali, těžce naříkali, ale zakrátko opět se hryzli. — To již bylo, a jen za dvacet let, nějakých Bílých Hor!

Lépe než v politice dařilo se kulturním snahám českého národa. Národní divadlo vystavěno, a když lehlo popelem, opět vyzdviženo z rumu. Pražská universita rozdělena v českou a německou. Zakládány obecní a soukromé školy střední a odborné, zřízena česká akademie, česká technika v Brně, umělecká akademie v Praze, na niž císař věnoval 2 miliony korun.

Milost panovníkova zůstávala českému národu vždy nachýlena. Kdykoli česká politika byla zatlačena do kouta nebo sama se tam dostala, vždy jí panovník opět podal pomocné ruky.

Císař František Josef I., na něhož tvrdě dolehly starosti panovnické ve válce i v míru, ani v rodině nepožil plného štěstí, když předčasnou smrtí odňat mu syn, korunní princ, a zákeřnou rukou zavražděna choť. Roku 1908 slavil 60leté výročí svého panování.

Německo.

Nová říše německá, ve Versailles prohlášená, obsahuje 25 států a říšskou zemi Elzasy-Lotarinky. Ústředím je spolková rada s 58 hlasy; z nich připadá 17 na Prusko, 6 na Bavorsy, na Sasy a Virtembersko po 4, na Badensko

a Hesy po 3, na Meklemburk-Zvěřín a Brunšvik po 2, na ostatní po 1 hlase.

Kníže Otto Bismarck.

Dle olejové skizze Lenbachovy.

Předsedá a jednání vede říšský kancléř, jehož jmenuje císař. Posud byl kancléřem vždy pruský ministr president.

Císařem dědičně jest pruský král. Zastupuje říši, s povolením říšské rady vypovídá válku a zavírá mír, jest vrchním velitelem

veškeré moci válečné po suchu i na moři, ohlašuje říšské zákony a bdí nad nimi.

Zákonodarství náleží císaři, spolkové radě a sněmu. Sněm má 397 členů, volených dle obecného, tajného práva volebního.

Každý stát je ve svém území suverenní; každý má s některými výjimkami své zákony.

Bavory a Vírtemberk mají také svou poštu a své telegrafy.

Přední snahou spolkové říše bylo upevniti se v moci, ku které se byla tak náhle povznesla. K tomu konci hlavně rozmnožována a zlepšována válečná moc a námořnictví.

Dostavilo se však i pyšné sebevědomí, hlavně v Prusku, a počalo se vybíjeti proti katolíkům a Polákům, kteří také přece krváceli roku 1866 a 1870. Pruský ministr kultu Falk počal roku 1872 tak zvaný „kulturní boj“, aby katolické náboženství bylo podrobena protestantské státní moci.

Roku 1878 konán v Berlíně kongres evropských státníků, na němžto zrevidovány podmínky míru svatoštěpánského v neprospěch Ruska. Proto Bismarck r. 1879 vyhledal si spolek s Rakouskem, kterýž pak přistoupením Italie rozšířen v trojspolek.

Německo počalo nabývati zámořských zemí a osad hlavně v Africe Kamerunu r. 1884, pak v Australii. Roku 1885 opět sestoupili se v Berlíně zástupci evropských velmocí a usnesli se o novém státu Kongu v dolní Africe; postaven pod protektorat belgického krále.

Císař Vilem I. zemřel r. 1888. Po něm nastoupil jeho syn Bedřich III., ale již tak těžce nemocný, že císařoval jen od 9. března do 15. června 1888.

Syn jeho císař Vilem II. prohlásil, že budoucnost německá jest na moři. Získán ostrov Helgoland. Roku 1895 otevřen průplav mezi

Hamburkem a Kielem; spojuje moře baltické a severní. Ve vodách čínských nabylo Německo zálivu Kiaučou, aby tam německá paroplavba měla svou stanici.

Ze sociálního a politického života připomněti jest: počátkem r. 1891 počal platit zákon o starobním a invalidním pojištění dělnictva.

Bismarck, po válce povýšený za knížete, roku 1890 jmenován vojvodou a propuštěn. Po něm nastoupil Caprivi a od r. 1894 kníže Hohenlohe. Uzavřeny obchodní smlouvy s Rakouskem, Itálií, roku 1894 i s Ruskem.

Rusko.

Car Alexander II. věnoval mnoho péče opravám ve své rozsáhlé říši, ale zdálo se to ještě málo a nedosti rychle. Již v druhé polovici 19. století jevílo se na Rusi hnutí nihilistní. Původcem jeho byl snad velenadaný ale až chorobně blouznivý a činný Bakunin, revolucionář, který pro své rejdy v Praze r. 1848 a pak v Sasku odsouzen tam i zde na smrt, vydán Rusku a vypověděn na Sibíř.

Nihilisté byli různých stupňů a směrů. Zorganizováni byli v tajné spolky. Když ruská diplomacie byla kongresem berlínským zahanbena a ošizena o vymoženosti války turecké, hýbala se na Rusi nespokojenost. Na přední osoby, až pak i na cara činěny útoky.

Státník Loris Melikov radil, dáti aspoň něco práv konstitučních, že se získají mírnější přívrženci nihilismu. Car svolil, ale než se to

Katedrála v Petrohradě.

provedlo, zabit pumou, 13. března 1881, když se na saních vracel s vojenské parády. Na tom místě vyzdvižena katedrála.

Car Alexander III. (1881—1894) uvítán jásotem. Vědělo se, že za něho přestanou německé vlivy u dvora, zvláště když carevna Dagmar byla rodilá princezna dánská.

Politice ruské dán směr národní a tím jako by hlava utata lité sani nihilismu. Rus potřebuje velké myšlenky, velkých cílů, sice jeho intelli-

gentní mládež propadá jalovému nihilismu a bouřlivému revolučnictví.

Konstituce car Alexander III. sice nepopustil, ale opravy prováděl vytrvale a důsledně. Na to potřeboval míru. Spojil se s Francií a ničím se nenechal vyvolati k válce.

S papežem Lvem XIII. dohodl se car

o dosazování biskupů. Uvolněna censura, polskému jazyku dopřáno více práva. Místo daně z hlavy zavedena daň z pozemku. Školství zlepšováno. Silnice stavěny, až se i počala stavěti dráha zakaspická a sibiřská.

Rodinný život carův byl vzorný. Car, silné rozložené postavy, unesl v náručí celou rodinu. Zákeřná však nemoc zhlodala i tuto mohutnou postavu a sílu.

Car Alexander III.
Dle fotografie.

Car Mikuláš II.

Car Mikuláš II. (1894—) slíbil hned s počátku ve svém manifestě, že chce býti věrným následovníkem svého otce. Zachovává jeho politiku vnitřní i vnější.

Roku 1898 vyzvala ruská vláda evropské mocnosti, by se nějakým způsobem přičinily, jak by mezinárodní právo bylo zdokonaleno, aby války přestaly. Sešla se konference mírová v Haagu, však neusneseno nic důležitějšího.

Roku 1900 zrušil car trestné vyvážení provinilců na Sibíř, aby se předešlo krutostem, ale hlavně aby se jména úrodné země byla sňata hanba a kletba země vyhnanecké.

Bohužel právě mírumilovné Rusko dostalo se po nějakém čase do krvavé a nešťastné války s Japonskem.

Příčiny války rusko-japonské.

Za velkého rozvratu čínské říše počalo Rusko účinnou politiku v dalných končinách východní Asie. Ministr W i t t e založil na čínském pobřeží velkolepý přístav D a l n ý. Port Arthur obsazen a opevněn. Státní rada B e z o b r a z o v zřídil peněžní společnost, již se účastnily i vysoké dvorní osobnosti ruské, na vykořisťování ohromného bohatství lesního v Korei, podél řeky Jalu a v Mandžursku.

Na ochranu těch podniků Bezobrazov žádal v létě 1903 potřebné vojenské moci. Místokrál

Alexejev poslal ji, přes to že již z jara předešlého roku Rusko smluvilo s Čínou, že vyklidí jižní Mandžursko.

Tím zbuzena pozornost a řevnivost Japonska. Ruští ministři: vnitra Witte, války Kuropatkin a zahraniční Lambsdorff poznávali to nebezpečí.

Car se vyjádřil, že podniky lesní mají zůstatí pouze obchodními.

Kuropatkin připomínal znova, že třeba vykliditi Mandžurii. Japonsko že nehledá vojny, ale že je silné a připravené. Že ruské zájmy ve východní Asii nejsou až takové, jak se dělají.

Car Nikola II. a carevna Alexandra Obsadit Port Arthur
v národním úboru staroruském. že bylo velkou chybou politickou. Že

aktivní politika ruská v Asii oslabovala by Rusko v Evropě a mohla by mu býti osudnou. Předpovídal i vnitřní bouře, k nimž by obyvatelstvo, buřiči jsouc popuzováno, bylo náchylné, když by slyšelo o válečných hrůzách a ztrátách a velkými daněmi by mělo přispívati na válku, jejíž prospěchu a potřeby nedohlédá.

Kuropatkin neprorazil v ministerstvu. Car Mikuláš napsal na kraji Kuropatkinova listu: „Znepokojivé napjetí na dalším východě patrně ochabuje“. Car nepřál si války.

S Japonskem jednáno bez konce a výsledku, ježto s ruské strany se požadovalo, čehož tam nikdo vážně nepomýšlel zbraní hájiti. Když se věci ostřily, Kuropatkin radil, vrátit Číně Port Arthur i Kvantum a prodati dolní křídlo čínské dráhy, aby se vyhnulo národnímu neštěstí.

Rusko neznalo ani síly a pohotovosti japonské, ani své vlastní poměrné nepřipravenosti. Alexejev, maje plnou důvěru carovu, neodvolal pošinutého voje ruského, a nejednal ani jednotně: na oko byl při Kuropatkinu, opravdu přál a pomáhal záměrům Bezobrazovým, a na dovršenou — k Japonsku si počínal nešetrně až vyzývavě.

Za 70 dní po posledním listu Kuropatkinově počala válka vpádem japonským na Koreu. Srazili se nepřátelsky dva národové, jejichž zájmy jsou tak různé, že klidně mohli žít vedle sebe.

Na širých polích mandžurských poražen vlastně ruský absolutismus. Manifestem carovým ze dne 17. (po našem 30.) října 1907 povolán národ ku spoluvládě. Rusko počalo život nový, volnější, důstojnější státního občanstva.

Italie.

Král Viktor Emanuel II. zemřel 9. ledna 1878, když se byl církve za tolik příkoří odprosila. Odcházel se světa smířen s církví.

Po něm nastoupil syn Humbert. Italie pomýšlela již i na majetek za mořem. První zraky upřela na Tunis. Ale že jej zabrali

Francouzi, Italie přimknula se ku spolku německo-rakouskému.

Papež Lev XIII.

Také jim napadlo osaditi kus pobřeží Rudého moře, tak řečenou Erythreu. Sousední habešský císař Menelik porazil je krvavě u Adue r. 1896 a s kolonie sešlo.

Anarchie se rozmohla v zemi, ale

byla vojenskou mocí potlačena. Král Humbert padl při slavnosti střelou fanatického anarchisty r. 1900. Nastoupil po něm syn Viktor Emanuel III., jenž pojal za choť kněžnu Jelenu černohorskou.

Papež Lev XIII.

Brzy po králi Viktoru Emanueli II. rozžehnal se 85letý papež Pius IX. se světem, 6. února 1878; 20. února zvolen jeho nástupce Lev XIII. Když byl zvolen, zaplakal, péro mu vypadlo z ruky, a zdráhal se přijati volbu, že je na ten úřad starý a vetchého zdraví.

Bůh mu dal býti velkým papežem a popřál mu i věku jakožka nadlidského. Lev XIII. žil v důležité, těžké době, ale ovládl ji svým duchem. Křesťanské pravdy, bez nichž lidská společnost nemůže býti, opět přivedl ku platnosti. Poučil svět o křesťanském socialismu, o křesťanském státním úřadu, o manželství, rodině a j.

Papež nesen do chrámu sv. Petra

Ke slovanským národům obracel se papež Lev XIII. se zvláštní láskou a péčí. Napomínal odštěpené bratry k návratu do církve.

Učenému světu otevřel vzácné listiny archivu vatikanského. Církev se za jeho správy radostně rozšířila. Zřízeny 2 patriarchaty, 13 arcibiskupství, 16 biskupství povýšeno za arcibiskupství,

zřízeno 89 biskupství, 55 apoštolských vikariátů, 24 apoštolských prefektur.

Papež Lev XIII. uviděl též „leta Petrova“. Dožil se věku 93 let, ale tělo jeho bylo již jako průhledné; bylo znáti, že jen silný duch vládne tímto vetším nástrojem. Lev XIII. zemřel 20. července 1903.

Po něm 4. srpna zvolen Josef Sarto, patriarcha benátský, jenž jako papež přijal jméno Pius X. Odjížděje do konklave vzal si v Benátkách zpáteční list, ale již ho nepotřeboval na zpáteční cestu. Bylo mu hned zůstatí ve Vatikáně.

Španělsko.

Ještě za války francouzsko-německé povolán za krále španělského A m a d e u s, vojvoda z Aosty, druhý syn krále Viktora Emanuela. Ale že národ se mu nenaklonil, vzdal se trůnu.

V zemi trvaly nepořádky, až koncem r. 1874 prohlášen králem A l f o n s XII., sotva osmnáctiletý syn vypuzené královny Isabelle. Přemohl karlisty a oženil se s rakouskou arcikněžnou Kristinou. Zemřel záhy. Královna vdova dodržovala vládu mladistvému synáčkovi pohrobku, jenž pak dosedl na trůn jakožto A l f o n s XIII.

I v zámořských osadách vznikly Španělsku nebezpečné nesnáze. Velký ostrov americký Kuba, pak i Portoriko vzbouřily se a stály obojí stranu mnoho krve a peněz, až přece připadly Spojeným státům severoamerickým.

Též asijské ostrovy Filippiny povstaly. Spojené státy vmíchaly se do toho a zabraly je, ale dlouho ještě trvalo, než se tam jak tak uklidnilo.

Papež Pius X.

Portugaly a Brasile.

Po smrti královny da Gloria vládl zatím její manžel z rodu koburského. Když dorostl korunní princ, nastoupil jakožto dom Pedro V.

Záhy však zemřel a po něm ujal vládu mladší bratr **L u d v í k I.**

Od r. 1889 byl králem jeho syn **Carlos I.** Lehkovážnost vládnoucích a nesvědomitých podvratných živlů zavinily, že král a korunní princ úkladně zastřeleni a prohlášena násilná republika.

B r a s i l i e zůstala od r. 1831 odtržena. Za císaře **dom Pedra II.** zrušeno otroctví a mnoho vykonáno na prospěch říše.

Zle mu to však splaceno. Podvratné živly podnítily r. 1889 revoluci a zřízena republika.

Okkupace Bosny a Hercegoviny.

(1878—1879.)

Rakousko zmocněno berlínským kongresem vzíti turecké země Bosnu a Hercegovinu do vlastní správy, aby tam nastal pořádek. Ministr hr. Andrassy prohodil, že se to provede zcela snadno, jen vojenskou kapelou.

Od severu vtrhl do Bosny polní zbrojmistr **Filipović** s armádním sborem, od západu z Dalmacie přišel podmaršal **Jovanović**, a ještě nestačilo. Rakouská vláda nedohodla se s tureckou, a tak se tamní turecké vojsko přidalo k povstalcům, dostávali posily, neboť moslemové nechtěli se podvoliti křesťanské nadvládě.

Odpor turecký a zfanatisovaného obyvatelstva byl tuhý, a došlo ke značným a krvavým bojům. Ještě tři armádní sbory rakouské tam vyslány, než byla země přivedena v poslušnost.

Zahynulo na 10 000 lidu a vydáno 400 mil. kor. Turecko uznalo okupaci, ale podrželo svrchovanost nad těmi zeměmi.

Roku 1881 mělo Rakousko válečné pořízení se svým vlastním obyvatelstvem K r i v o š i j e v dolním cípu Dalmacie. Čtěli konati vojenskou povinnost, ale jen po svém starodávném způsobě, bez nenáviděného u nich odvodu. Jovanović urovnal to s nepatrnými ztrátami.

Ruské přátelství s Rakouskem ochladlo po kongresu berlínském, ale r. 1885 obnoveno, když car Alexander III. v srpnu měsíci navštívil císaře Františka Josefa I. v Kroměříži.

Vojenská hranice.

Smluvou v Križevci roku 1102 (v. Stř. 230) přiděleno Chorvatsko k Uhrám jako zvláštní království se svým vlastním zákonodarstvím, sněmem a místodržitelem královým, bánem z domácí šlechty.

Proti vpádům tureckým zřizovali se Chorvaté a Srbi v branná družstva, jak vyloženo v prvním svazku této knihy. Roku 1538 zřízena tak zvaná Vojenská hranice, v níž obyvatelstvo, sestavené ve stálé pluky, bylo každé chvíle pohotově o rážeti neb aspoň zdržovati první návaly turecké. Byl to lid tělem i duší svému císaři oddaný, a Vojenská hranice nadána za věrné služby značnými výsadami.

Roku 1848—1849 maďarská revoluce poražena pomocí chorvatskou. Maďaři toho nezapo-

mněli Chorvatům a když r. 1867 nabyli velikých práv, zle jim to spláceli.

Vojenská hranice zrušena, jak si toho přáli Maďaři. Podplacení náhončí maďarští rušili pak i jednotu obyvatelstva, zakládali strany a působili různice mezi lidem srbským a chorvatským, až je rozeštvali k boji přímo bratrovražednému.

Církevní majetek a různé fondy hraničarské pobrány. Maďarská vláda dosazuje koho chce, maďarisuje školy a potlačuje kde který projev tisku a svobody. Pak pod nějakými záminkami brala jim výsady a dary mocnářů za prokázané hrdinské skutky. Půda, darovaná Chorvatům za věrnost, vyvlastňována; dohazována maďarským osadníkům a židovským překupníkům.

Když se lid chorvatský bouřil o to, vykládáno to za zpouřu a velezradu, a prohlášeno tam náhlé právo. Vše se tak obrátilo proti Chorvatům, že nástupci Košutovi zahrávali si na ochránce dynastie proti lidu přece tak osvědčeně věrnému.

Ještě v dobách, kdy Balkán vítězně rozbíjel nehodné jeho turecké, mohlo Chorvatsko býti zlatým mostem, po němž rakouská říše mohla získati důvěry a náklonnosti balkanských národů a pevně hospodářsky stanouti u nich. Ale právě tehdy Chorvaté byli zase tak pronásledováni, že až ústava jim zrušena a občanská práva jim odňata. Cuvaj a jeho doba jsou jen nové truchlé zjevy v rozvoji říše rakouské. Těžké kolo dějin točí se však dále svou cestou; co mu vadí, to buď odhazuje nebo drtí.

Balkán.

Na Balkáně nenastal klid. Kde je Turek pánem, není možný pořádek.

Bulharsko si zvolilo r. 1879 za knížete Alexandra, prince battenberského, spřízněného s ruským dvorem. Zjednal pořádek a dal zemi ústavu dle vzoru evropského. Že si však vůči Rusku počínal samostatně, znelíbil se tam.

R. 1885 povstala Východní Rumelie, a jednalo se připojití ji k Bulharsku. Proto král Milan srbský, aby nechal Bulharsko tak se zmocí, neb aby kus té země utrhl k Srbsku, počal válku s Bulharskem, byl však u Slivnice tak poražen, že nebyti mocné ochrany, byl by pozbyl své říše.

Kníže Alexander Battenberk.

Kníže Alexander pak uznán guvernerem rumelským.

Záhy také v Bulharsku sosenováno spiknutí, v jehož čele byl Cankov. Kníže Alexander nucen odejti ze země. Jsa oblíben u lidu vrátil se, ale že ho Rusko neuznalo knížetem, teprv se vzdal trůnu r. 1886.

Po nějakém mezivládí Stambulově povolán r. 1887 katolický princ Ferdinand koburský. Když dal syna svého Borisa na pravoslavnou

víru, uznán i od Ruska. Opatrnou vládou přivedl zemi ke značnému rozkvětu, že pak nabyl názvu cara bulharského a roku 1912—1913, když Balkán byl znepokojen otázkou macedonskou, mohl ve svazu balkánském podniknouti vítěznou válku s Turkem.

V S r b s k u kníže Milan, od r. 1882 králem, znelíbil se zvláště svým nehodným odlučováním od choti Natalie. Roku 1889 vzdal se vlády ve prospěch syna A l e x a n d r a I., ale dále budil nespokojenost nepoměrnou marnotratností a politickými pletichami.

Poměr syna k otci se zhoršil, když mladistvý král oženil se s Dragou, starší než on vdovou po inženýru Mašinovi. Král Milan zemřel r. 1901. Alexander a Draga zavražděni v palácové revoluci 11. června 1903. Na srbský trůn povolán král P e t r I. Karađordě.

Ř e c k o, když r. 1896 v Epiru vzbouřili se křesťané proti tureckým útiskům, pustilo se do války s Turkem; jen Rusko mu zachránilo Thesalii, že o ni po nešťastné válce nepřišlo.

Zatím povstal i ostrov K r e t a. Roku 1899 dán mu řecký princ za guvernera pod tureckou svrchovaností.

Král řecký Jiří držel se u vrtkavého lidu na trůně s nebezpečím života a jen pomocí ruskou a pruskou. Velikou péči věnoval své říši, až se náhle dostal do proudu velkých událostí.

Vojna na Balkáně.

(1912—1913.)

Turecko nedbalo pořádku a spravedlnosti ke svým křesťanským poddanným. Pláč a nářek doléhaly za hranice, kdež se příbuzné obyvatelstvo hýbalo a jitřilo k činům.

Turecké panství v Evropě chýlilo se ku konci. Bulharsko, Srbsko, Černá Hora a Řecko spojivše se v tak zvaný svaz balkanský, počali válku s Turkem r. 1912—1913.

Řecké vojsko mělo poměrně nejlehčí úkol, ale největší zdar. Loďstvo řecké však prokázalo spojencům platné služby. Právě po pádu Janiny, když Řecko nabylo, čeho si jen mohlo přát, padl král Jiří střelou úkladného vraha, rodem Řeka, jehož prvním slovem po tom činu bylo, že je socialista.

Srbům připadl již těžší úkol; že však se ho podjali s nadšeným úsilím, také čestně jej provedli.

Hlavní, daleko největší, nejdůležitější a nejkrvavější dílo válečné vykonali Bulhaři s nevyrčnanou obětivou statečností. Když padl Drinopol, šlo Turecko k domluvě.

Turecko ještě nikdy neutrpělo takové porážky. Vláda jeho v Evropě jest u konce. Cařihrad s úžinou dardanelskou zůstane tureckým, že si toho velmoci přály, ale turecká říše z mapy evropské jest jako smazána.

Jen aby se slovanští vítězové spravedlivě a ve svornosti podělili o pozůstalost. Hlavní pří-

činou války nebyla chtivost území, nýbrž lepší budoucnost osvobozeného Balkánu, nový život ujařmených národů.

Nehodné jho turecké svrženo. Slovanský Balkán oddechl si, krví zbrocený, ale svobodný. To znamená značnou posilu slovanského živlu v Evropě. Žádala toho chladná, vysoká logika dějin, nezvratný zákon evoluce, skrytá a zdlouhavá ale neochvějná spravedlnost.

Asie.

Rusko zároveň co zasahovalo do záležitostí evropských, rozhodovalo smluvou a puškou též v Asii o důležitých věcech. Roku 1855 vyjednálo si příjezd do přístavů japonských. Hned po krimské vojně dobyli Rusi Kavkazu. Nedlouho potom na dalším východě získali smluvou levého břehu řeky Amuru.

Na jihovýchod tlačilo se Rusko k Persii, Afganistanu a Pamiru, k anglickému panství Východní Indie. General Černajev dobyl Taškenda, Kaufman Samarkandu. Skobelev pronikl k Mervu. Všude usazována a šířena evropská vzdělanost. Rusové jsou dobří kolonisatoři.

Dráhy podnikány velké: r. 1887 dokončena dráha zakaspická, po ní ještě delší dráha sibiřská, důležitá spojka západu s východem. Koncem století nabylo Rusko Mandžurska a části Mongolie.

Anglie udržovala a kde mohla i šířila své panství v Asii, jak už jinde zmíněno (str. 160.).

Uzavřená, zdí obehnaná říše středu přinucena ke stykům s ostatním světem. Od Indie dále k severu, do Afganistanu a Persie, nešlo proniknouti; tam je předešli Rusové.

J a p o n s k o poměrně rychle se učilo od Evropy. Roku 1895 ve vítězné válce s Čínou a za 10 let ve válce ruské víc než dosti dokázalo svou netušenou vyspělost.

Afrika. — Mahdi.

V Egyptě vládli potomci Mehameda Aliho. Sultanovi byli jen poplatni. Za to však nabývali v Egyptě vlivu a moci Francouzi a Angličani. Roku 1869 vykopán průplav suezský. Domorodci r. 1882 se vzbouřili, majíce v čele ministra vojenství Arabiho pašu a pobili mnoho Evropanů.

Již něco před tím v srpnu 1881 vstal v egyptském Sudanu, v provinciích Darfuru a Kordofaně m a h d i nebo prorok M o h a m e d A c h m e d, kázal obnovu mohamedské víry a že založí novou říši, jejímž hlavním městem bude Mekka. Ukazoval na staré proroctví v tom smyslu.

Záhy se mahdimu hrnuly zástupy fanatických Arabů a jiných obyvatel pouště. Egyptská vláda vyslala vojsko proti nim, ale oni se nelekali, neboť prý nepřátelské zbraně a střely netknou se jich. Když však se srazili s nepřítelem a koule jeho zle mezi nimi řádily, rozprchli se.

Počátkem r. 1882 mahdi znova nasbírav četné zástupy přepadl v noci egyptské vojsko a

a pobil jich 8000. Po tom vítězství shlukly se kolem mahdiho téměř všechny kmeny sudanské a v listopadu 1883 porazily v třídní bitvě u El Obeida, hlavního města kordofanského, egyptskou armadu, v níž bylo mnoho anglických důstojníků.

Po tom vítězství uvěřily v božské poslání mahdiho též ostatní kmeny sudanské a přidaly se k němu.

Angličané vyslali počátkem r. 1884 generala Gordona do Sudanu. Byl v Chartumu obklíčen, pomoci nedostával a nemohl se nikudy probít, až pak Chartumu dobyt, Gordon padl a jeho lid pobit.

Mahdi opanoval celý Sudan. Pomýšlel dobytí Kaira, Mekky, Jerusalema i Cařihradu. Však než co z toho začal, zemřel následkem prostopášného života; říše jeho, jak vznikla, tak se rozpadla.

Vojna burská.

Cecil Rhodes, rodilý chudý Angličan, zbohatl v jižní Africe skupováním nalézáných tam diamantů. Založil společnost „Chartered Company“ a získal pro ni širé území, jež nazváno Rhodesia.

V záměrech této bylo podrobiti republiku transvaalskou. Tuto republiku založili Buři (holandští sedláci), když se r. 1848 vystěhovali z Kapska. Roku 1883 zvolen Krüger prezidentem. Žili v míru s Angličany, až tedy teď

měli býti podmaněni. Loupežná výprava, proti všemu mezinárodnímu právu, podniknuta r. 1896 vpádem do Transvaalu. Byla u Krügerdorpu krvavě odražena. Při Burech byl všecek svět. Císař německý jim gratuloval.

Cecil Rhodes hledal si pomoci v Evropě. Chtěl prý i dráhu položití z jižní Afriky do Kaira. I německému císaři o tom přednášel. V Anglii došel ochotného sluchu u Chamberlaina.

Příčina k válce s Bury snadno se našla: že prý cizozemcům nepopřávají u sebe dosti práv. Proto Burům zavřen záliv delagojský. Rozhodnouti se mělo zbraní. Svobodný stát O r a n j e přidal se k Burům; též kapští Holanďané. Buři koncem roku 1899 válečně vykročili ze svého území do Natalu. Angličané šmahem poráženi.

Z Anglie odeslán tam starý zkušený vojevodce lord R o b e r t s a do května r. 1900 měl vojska 150 000. Ale Buři vítězili dále. Roberts se vrátil do Anglie, a císař německý zase jeho významenal řádem „černého orla“.

Velitelem anglického vojska proti Burům stal se chef generalního štábu K i t c h e n e r. Za něho počala válka dravčí, proti všem zákonům mezinárodního práva, civilisace a lidskosti. Chamberlain omlouval to, že prý Němci vedli si ve Francii ještě hůře.

Vítězství vlastního přece nikde nedocílenc, ačkoli anglického vojska celkem tam posláno na půl čtvrtá sta tisíc. Takovou přesilou Burové jako umačkáni, ode všech pomocných prostředků odkrojeni, dlouhou válkou uondáni — vzdali se koncem května 1902.

Vzdělanost.

Ku vzdělanosti náleží v první řadě, aby lidstvo ve svém celku, a každá státní pospolitost o sobě, uměly tak se zřídit, že pak ze hlavních kořenů: mravní zvedenosti a hmotného blahobytu samy sebou vykvetají a dozrávají ušlechtilé plody vědy a umění.

Poměry společenské.

Otázka, jak uspořádati společenské poměry obyvatelstva ve státě, často se ozývala v dějinách pokolení lidského, na různých místech.

Známa jest alespoň ústava Lykurgova ve Spartě. Platon zabýval se tou otázkou s filosofického stanoviska ve svém spise „Státě“ — po pohansku; ponechával otroctví.

Křesťanství jedině rozluštilo správně tu velkou, jak důležitou tak nesnadnou záhadu: státní pospolitost jest organism, kde příslušníky víže vzájemnost, a pán jejich vidí se otcem jejich, pečuje o ně, vlastně sloužením vládne, až i život dává za ně.

Právo a zákon v duchu křesťanském má chrániti slabšího, by silnější ho neutiskoval, nezmáhal. Tak dokonalého řádu státního, pro zlé náklonnosti lidské, ovšem ani ve středověku nevždy a nevšude bývalo dosaženo.

Ale pak duch křesťanský vyvětrával. Tuhá poroba lidu nastává v dobách a po dobách tak zvaných „reformačních“.

Ve Francii za dob „krále — slunce“ Ludvíka XIV. tak již vyvanul duch a působnost

katolicismu, že záhy pak hledáno opravy násilím — revolucí. Před ní, v ní a po ní neustávaly pokusy, jak zmíněno již o „falansterích“, o „národních dílnách“ a jiných.

Velká revoluce francouzská ničím nepřispěla ku zdárnému rozluštění té otázky. I nejnaděnější velebitelé její časem vystřízlivěli, vidouce, že radikálním demokratismem — bez náboženství a proti náboženství — vytrácejí se z lidstva nejvzácnější a nezadatné jeho statky. Bylo to přec jen veliké poblouzení.

Převrat v živnostech.

Socialní poměry horšily se čím dále více. Vynálezem parní síly změnily se všude životní okolnosti a podmínky převážné většiny obyvatelstva.

Obchod se rychle zmáhal a zabíral odlehlé kraje, když doprava po železnici a parolodi zrychlela a zlaciněla. Přes 10 000 parolodí křižuje mořem na vše strany, i na dalný východ, zvláště co *Lesseps* prokopal r. 1869 průplav *suezský*. Cesta do Indie, Číny a Japanu zkrácena o pět neděl. Nejnověji propíchnuta i šíje *panamská* mezi obojí Amerikou.

Železná dráha *pacifická* spojuje New-York se San-Franciskem, východ a západ severní Ameriky. V Evropě dráha přes *Brenner* a jiné pojí moře severní a středozezemské. Když se počalo hory provrtávati, prokopán průjezd horou *Mont Cenisem* a nedlouho potom položen horou

sv. Gotharda tunel 15 km dlouhý. Drahou sibiřskou spojen dalný východ asijský s Evropou.

U zemědělství, že jest méně hybné, trvalo něco déle, než i tam přišla parní síla k nějaké větší působnosti. Po čase i v té živnosti stal se veliký převrat, když půda, snáze a lépe spracována strojem a posilována hnojivem, dávala hojnějších výtěžků. Zvýšenou výrobou umožněn větší vývoz.

Průmyslu vzešly ze zdokonalené strojní techniky největší novoty. Tomu vykázány přímo nové směry a cesty.

Dříve řemeslník vydělával osobně, svou vlastní silou, důvtipem, pílí a dovedností. To po většině přestalo. Místo lidské ruky počal pracovati stroj.

Komu patří a pracuje stroj, ten pobírá zisk z té práce. Čím více a čím dokonalejších strojů kdo může postaviti, za sebe a na sebe dáti pracovati, tím větší budou jeho výtěžky.

Takto se přešínuly majetkové poměry. Zbohatlý průmyslník skupuje pak pozemky a statky. Kapitalism i tam nabývá platnosti až i převahy.

Tyto změny mocněji hýbaly lidstvem, poněvadž hlouběji zasahovaly do života soukromého i veřejného, než kterékoli převraty politické a válečné.

Otázka socialní.

Od vídenského kongresu viděti ve státech všude boje o konstituci, aby lid nabyt svého práva proti absolutní správě státu. Že se mu zdržovalo, vypukly revoluce roku 1830 a 1848.

Potom někde více někde méně utišeny požadavky třetího stavu. Měšťanstvo a venkov mohli svými poslanci na sněmech zemských a říšských přednášeti své tužby a snahy.

Ale zatím už byl ve státě čtvrtý stav, dělnický, jenž také se hlásil o své právo ve státě, aby v zákonodarství a správě státu také naň bylo pamatováno.

Nevšecky nové vymoženosti technických věd přispívají ke skutečnému blahu lidstva. Ba mnohé činí člověka leda ještě sobečtějším a hrabivějším.

Změnami ve společenském řádě hromadil se majetek u jednotlivých osob, ale čím více se bohatství kupilo na jedné straně, tím větší byl na druhé straně počet chudiny, dělnického lidu.

Čím více strojů kdo měl, tím více lidu dělného pracovalo na jednotlivce, který pak náhle bohatnul. Otvírala se propast mezi bohatstvím a chudobou, a tím více se rozdírala, když lidé zneužívali nových strojů a vynálezů k vykořisťování dělného lidu. Stát tomu z počátku nebránil, jakoby nepomněl, že nemůže prospěti se obecnému blahu, když silnější z krutého sobectví dusí a dlábí slabšího.

Vynořila se tak zvaná otázka sociální. Nastávala povinnost znova stanoviti právní poměr člověka k majetku ve státě.

P r o u d h o n dospěl k pověstné zásadě, že „majetek je krádež, jako že každý, kdo má nějaký majetek, má jej tak neprávem, jako by jej byl ukradl. Tím hlásal úplnou anarchii; kritisoval a bouřil, ale stavěti neuměl.

Křesťanský socialismus.

Pod názvem křesťanského socialismu rozumoval L a m e n n a i s (1854), že církev má na demokratických základech uspořádati společenské potřeby.

Církev je v pravém slova smyslu demokratická. Že již ve středověku, kdy byla u veliké vážnosti, nevyschly kořínky vládám převážně aristokratickým, mělo v tom svou příčinu, že mnoho z těch vynikajících a vládnoucích osob pocházelo z lidu. Syn každého i sebe prostšího venkovana mohl dostoupiti nejvyšší hodnosti v církvi. Toto učené, zkušené a dovedné duchovenstvo bývalo u každého dvora, v každé panovnické kanceláři a v korunní radě platnou silou. Tak míza ze spodní vrstvy pořád postupovala výše.

Louis B l a n c připomínal státu povinnost, starati se o dělníka zvláště v jeho nemoci a starobě. Jen kde na ty velké náklady vzíti peněz, když jich není, namítaly státní vlády.

Stará se však katolické křesťanství též o časné blaho a všeliký pokrok svých stoupenců? Prý ne, jak prý viděti na hospodářské zanedbalosti zemí tak hyperkatolických jako na půl-ostrově pyrenejském.

Ale tím právem by zase francouzský katolík z časů Ludvíka XIV., kdy hospodářský rozkvět Francie byl na vrcholu, také byl mohl dokazovati, že po protestantismu nic není. Nebo francouzský katolík za dob napoleonských, třeba po bitvě u Jeny, kdy Prusko leželo povaleno ba rozbito, byl by také mohl vykládati o silném a činorodém katolicismu proti chabému, zma-látnivému protestantismu.

Zapadlých Španěl a Portugal nezavinilo katolictví, nýbrž ta důležitá změna, že objevením Ameriky a Východní Indie razil si světový obchod jiné cesty. V malém: kolik hospod u silnice zapadlo, když se kus dále položila železná trať!

Ostatně v obou jmenovaných zemích, jako třeba také v katolickém Rakousku, právě protikatolické vlády nepřály katolickému duchu plného rozvoje. Prusko ještě za těchto časů právě ve svých protestantských částech a stranách jest politicky a socialně pozadu za katolickým Porýnskem.

Socialní demokracie.

Po různě projevených názorech téměř u všech národů počal německý žid L a s s a l l e (1864)

zakládati německé spolky dělnické, šířil své názory proti majetku i státu, proti církvi a proti rodině. Pak doporučil spolkům dělnickým sraziti se v jeden mocný celek a žádati všeobecné právo hlasovací a výrobní společenstva za pomoci státní.

Druhý také německý žid Marx, pobýv delší dobu v Paříži a v Londýně, založil proti Lassallovu nacionalnímu podniku „internacionalu“, dělnické spolky bez rozdílu národnosti. Zásadou Marxovi bylo, že výtěžek podnikatelův je vlastně zadržaná mzda dělnická; že velký majetek má povinnost vyvlastniti drobný majetek, a stát že zase má vyvlastniti velký majetek.

Roku 1866 konán kongres v Ženevě, kde se ustavila tak zvaná sociální demokracie a stanovila hlavní zásady svého programu.

V Rakousku bylo již Hohenwartovo ministerstvo pro širší právo volební, ale svobodomyslní liberali pracovali proti. Dělnické hnutí v Německu neuznáváno; sociální otázka prý přestává u Podmokel, pravil přední liberál v rakouském parlamentě.

V různých státech časem různě vyhověno nalehavým potřebám. Téměř všude zakázáno bráti děti na práci, ustanoveni dozorci, by se zachovával živnostenský řád, zřízeny nemocenské pokladny a úrazové pojišťovny.

Nade vše je tu však potřeba lásky. Sociální život žádá jednoty a posvátného sbratření. Bez tohoto lidé si navzájem nerozumějí, stojí cize vedle sebe neb i nepřátelsky proti sobě.

Církev zasahuje do toho svou láskou, zejména svými dobročinnými řeholemi. Chladný, sobecký svět trhá od sebe, nejnověji třídním bojem: církev pojí, sbližuje a vyrovnává.

Kapitalismus.

Zvýšenou výrobou, větší spotřebou a uvolněnou rozmařilostí uvedeny v oběh hybné kapitály. Všecek život uveden na základní jedničku peněžitou. Ze všeho pak šlo, že se kapitály hromadily v několika málo rukách.

Až do roku 1848 držáno židovstvo, ne snad z nějaké náboženské nepřejnosti a nesnášlivosti, nýbrž z mnohonásobné zkušenosti občanské i hospodářské, v mírné omezenosti.

Toho roku nabylo plné svobody a rovného práva, a za nedlouho počaly se u nich zvedati kupy hybného majetku. Ale čím více se ho tam sesýpalo, tím více vyvstávala péče, zachovati jej a zajistit mu další nerušený přítok.

To znamenalo nejprve dostati do moci tisk. Noviny měly pod rouškou svobody, svobodomyslnosti a pokroku udržovati náladu křesťanského lidu k židovskému živlu příznivou. Hlavním ústrojem a střediskem kapitalismu staly se bursy. Kapitál spojený v kartely a trusty, zahrnul do své sítě i potřeby vezdejšího života, chléb, cukr, bavlnu a vůbec plodiny polní a rudy zemské.

Peníze vládnou světem. Státy přišly do podruží velkého kapitálu, neboť u něho si vypůjčovaly na své potřeby; bursy mají v rukou státní papíry, stanoví jim cenu.

Bursa má ve své moci válku a mír. Nejeden válka, zejména burská, neb americko-španělská podniknuta a s tolikým nákladem tak dlouho vedena jedině proto, že bursa jí potřebovala.

I nákladné mobilisace prováděny jen nátlakem bursy a jejího tisku, jako poslední rakouská mobilisace proti Rusku a balkanským státům, poněvadž hlavními dodavateli vojenských a válečných potřeb bývají bursiani. Německá politika poháněla Rakousko k mobilisaci, a když vydáno několik set milionů, smály se finančnické listy německé, že za to Černá Hora nesměla zůstatí ve Skadru.

Nejen v politice, i v každém jiném směru měl židovský tisk působiti ve prospěch židovstva, i když to šlo křesťanskému lidu již na jeho vlastní škodu, když mu křesťanské vědomí oslabováno, právní cit kalen, mravnost zlehčována.

Kdo v literatuře v tomto smyslu pracoval, býval chválen a věnčen, i když ničím ještě nepomohl platně rozmnožiti zásobu myšlenkových hodnot.

Vědě tleskáno v pochvalu, když popírala zřejmé pravdy a s druhé strany překračovala meze svého oboru, jen aby nepřátelsky vypadala a útočila na křesťanství. Na některých univerzitách, zvláště na vídeňské, tak se zmohl živel židovský v profesorstvu i v posluchačstvu, že

již před časem říšský poslanec Greuter nazval ji orientální akademií.

Tuto působnost podněcovala, udržovala a řídila frajmaurie, svobodné zednařství, tajný spolek s většinou a vrchní správou židovskou, jenž chce stavěti nový chrám světový na škodu a zkázu křesťanství, v první řadě katolictví, a křesťané, ošálení lesklými hesly osvěty a lidumilství, ještě k tomu pomáhali a posud otrocky pomáhají.

Ve Francii rozchvácen církevní majetek. Řeklo se, že ke společnému dobru, a na konec se ukázalo, že bylo vše rozšantročeno, pokradeno. V Portugalech dynastie zavražděna a svržena, aby pod rouškem svobody zavedena byla vláda po frajmanersku násilná.

To vše se hrdě nazývá „společnost majetku a vědy“.

Filosofie.

Zatím co přicházely všechny tyto změny, lichá filosofie vynášela na světlo nové názory světové, ničím neosvědčené. Z těch vratkých, nejistých a namnoze bludných předpokladův a zásad vyváděny důsledky a nauky o člověku, o lidské pospolitosti, o právech a povinnostech, o rodině, státu a církvi.

Lichá filosofie otřásala náboženstvím. Když ho nemůže zcela zničit, aspoň u slabochů je pokalit a zkazit. Základy všeho řádu, společen-

ského a hospodářského počínaly pak jako samy sebou kolísati.

Z filosofie přenášeny bludy do přírodních věd a tím i do nauky o člověku, do vědy právní a státnické.

Angličan Charles Darwin († 1882) dokazoval, že z několika prvotvarů, od Boha stvořených vzešly přirozeným výběrem druhů mezi sebou a bojem o život, kde silnější zárodek zmáhá a hubí slabší, všechny potomní organismy. Ovšem i podnebí, pokrm a mnoho jiného působí v to někde více, někde méně.

Někteří zejména Vogt, Büchner vnesli do této tak zvané descendenční theorie všelico svého, čeho v ní původně nebylo; upravili ji dle svého: že není Boha, duše lidská že jest vlastně pouhým výronem hmoty = materialism, nebo jak se za našich dob raději říká monism, že „hmota a duch, Bůh a svět jsou jedno a totéž“. Předním zástupcem monismu jest Haeckl, ostatně i vědecky již odbytý.

Materialismu a plynoucímu z něho neznabožství opřeli se Eduard Hartmann, že základem všeho ve světě jest božská prozřetelnost. Dubois-Reymond († 1895) dovozoval dle Kanta, že přírody nikdy tak nepoznáme, že bychom ze hmotných podmínek mohli poznati činnost duševní: jeho známé „*ignoramus et ignorabimus*“ = nevíme a nezvíme.

Nábožensky vlašný neb dokonce nepřátelský, zejména katolickému náboženství nepřátelský směr opánoval i ve školství a vcho-

v a t e l s t v í, všude na velkou škodu národa i říše. Někde, jako ve Francii, zcela odňat škole křesťanský ráz, v Rakousku alespoň oslaben; v Německu a v Rusku mají lépe náboženskou školu než je rakouská.

Tímto směrem bludné filosofie vznikla, ustálila se a opánovala tři bludná hesla moderní: neomezená svoboda ve všem, jediná péče o sebe . samého a vše jen pro tento život.

Přírodní vědy.

V první řadě náleží sem do této doby Charles Darwin. Byl uveden výše, neboť na jeho theorii budovány soustavy filosofické a nový názor světový.

Přírodní vědy za té doby velmi pokročily. Chemii, hlavně organickou, rozbor látek organických, masa, moče a lučbu rolnickou velmi zdokonalil Justus Liebig († 1873).

Mayer Robert († 1875) vyzkoumal zákon o souvislosti přírodních sil, jak v sebe přecházejí, zejména o rovnoplatnosti síly a tepla, dle známého zjevu, že místo, silně tloučené, zteplá.

V tu dobu zjištěno také, ze kterých prvků, známých neb až do té doby neznámých, skládají se tělesa nebeská. Ten odbor vědecký nazývá se spektrální analýse.

Přírodní zákon o dědictví vlastností rostlinstva křížením vyzkoumal Jiří Mendel († 1884), opat prelat králové kláštera na Starém Brně. Jeho doba ho ještě nechápala. Ani Darwin nezvěděl o jeho výzkumech. Mendel říkal: „Má

doba přijde“. Po 25 letech „objevili“ ho tři učenci zároveň, a za nedlouho postaven mu v Brně pomník.

V lékařství také se hodně pokročilo. V létech sedmdesátých měla vídeňská škola medicinská světové jméno svým anatomem Hyrtllem a českou trojicí: internista Škoda, fysiolog Rokitsanský, okulista Arlt, a ještě Oppolzer.

V nejnovější době vypátrána příčina mnohých nezhojitelných nemocí: že jsou to pranepatrné hubky, řečené bakterie, jež jsou trojšto tvaru: hulečky = bacilly, nebo kuličky = mikrokokky, nebo zátočky = spirilly.

Dle toho nalezen pak i cholerový a tyfový bacill. A když byla příčina známa, mohlo se snáze i proti nemoci pracovati, buďto, že se hubí bacilly neb aspoň že se ví, čeho a jak se chrániti.

Nalezeno i serum proti některým nemocem, od nichž do té doby nevědělo se rady a pomoci. Francouzský učenec Pasteur († 1896) našel i lékařský prostředek od vztekliny.

Přírodní léčení, hlavně vodou a bylinstvím, došlo zdárného pěstitele popředně v samouku faráři Kneippovi z Wörihofena.

Ještě většími úspěchy než toto vnitřní lékařství může se vykázati medicína externí, chirurgie. Nyní se provádějí operace, o jakých se ještě nedávno ani nezdálo.

Všecko jednání medicinské velmi získalo nově vynalezenými pomůckami jako Roentgeno-

vými paprsky, radiem, antiseptickými prostředky aby rány hojily se i bez hnisání, a nákaza by se tak snadno nepřenášela.

Zeměpis. — Dějepis.

Zeměpis velmi rozšířil svůj obor zkumnými cestami do všech končin světa, k rovníku i k obojí točně. I válečné podniky značně tu přispěly.

Angličtí cestovatelé Speke a Grant rozluštili r. 1863 záhadu pramenů nilských. Livingstone zcestoval hlavně spodní Afriku. Po něm Stanley, smělý američan prozkoumal kraj mezi Zanzibaren po ústí řeky Konga. Střední Asii, Tibet a j. procestoval Sven Hedin.

Z Rakouska r. 1872 námořní důstojníci Payer a Weyprecht podniknuvše výpravu na sever objevili některé obrysy země, již nazvali po svém panovníku císaři Františku Josefovi. Dr. Holub přispěl k lepšímu poznání Afriky. Také Vráz nabyl dobrého jména.

Roku 1896 prorazil Nansen k severu, jako nikdo před ním, $86^{\circ} 14'$ sev. šířky. Zanedlouho potom proniklo se až k samým točnám, Peary k severní, Amundsen k jižní.

Dějiny starého věku ožily a ze zajímavěly různými vykopávkami, které v Ninivě a v Babyloně podnikli angličani Layard a Smitt, v Troji Jindřich Schliemann až do r. 1890, v Pergamu Karel Humann, v Olympii Curtius a v Pom-

pejích Fiorelli. Jinde kopalo se z podnětu archeologických ústavů athenského a římského.

Ve starořímských dějinách pracoval Mommsen; Guizot († 1874) vynikl jakožto kulturní historik. O revoluci francouzské psali hlavně Mignet a Thiers († 1878).

V českých dějinách prosluli: František Palacký, Gindely, Tomek, Kalousek, Rezek, Dudík, Brandl, Goll, Pekař. Života lidu českého všimal si K. J. Erben, sbíral písně a básnil v duchu lidové poesie; na Moravě sbíral písně Fr. Sušil a po něm F. Bartoš, jenž i jiným stránkám života, zejména jazyku věnoval velkou pozornost a péči!

V polských dějinách zdárně pracoval Bobrzyński, v ruských Solověv.

Domácí dějiny německé zůstávaly z dáвна znehodněné. Aby ospravedlnily lutherství, zastíraly oči ku pravdě a úmyslně tupily církev katolickou. Teprv Ranke protestant († 1886) alespoň snažil se psáti nestranně; novějších dohadů nedbal; 40—50 let zůstával vědomě a úmyslně při starých stereotypních nepravdách a křivdách. Janssen pak počal pravdě raziti, cestu v německých dějinách pozdního středověku. Za ním statečně postupují Pastor, Klopp, Grysar a j.

I v jiných protestanských zemích, jako v Anglii, povznášejí se z historických bludů a lží ku správnějšímu názoru na minulost a z toho i na všecek vnitřný život katolické církve. Následky je cítit z hojných konversí, návratů do

katolictví, přes to, že každý takový návrat znamená neuvěřitelné oběti. Roku 1913 jediný klášter benediktinský, anglikánského vyznání, mužský v Caldy a ženský v St. Bride, vrátily se do své původní církve, katolické. Angličané hrdě ukazovali, že jejich církev také jest plodná, když může nadchnouti k řeholnímu životu. Nyní ovšem to přestalo. Řeholníci krokem svým utrpěli značné škody ztráty.

V astronomii prosluli Schiaparelli, správce hvězdárny milánské, jenž zkoumal povětroně, jesuita F. Secchi, správce hvězdárny římské, zkoumal slunce, francouzský fysik Foucault, od něhož pochází volné kyvadlo, dokazující otáčivý pohyb zeměkoule.

Vědám prokazovali velmi cenné, někdy přímo jediné služby i v této době, druhé polovici 19. věku, mnozí misionáři. S křížem v ruce pronikli, kam namnoze ještě nikdo civilisovaný nekročil, do neznámých krajů k neznámým národům a krajům, trvalým pobytem u nich zevrubně poznali kraj a lid, z čehož pak těžila věda po svých přerůzných odborech.

Každá věda o tom dobře ví, a poznati to, že různá zřízení vědecká v dalekých krajích bývají světskými vládami namnoze svěřována katolickým misionářům, ježto není vhodnějších učenců světských.

Krásná písemnost.

V Anglii byl velmi oblíben Walter Scott svými historickými romány. V jeho stopách

kráček Bulwer († 1872). Biskup a kardinál Wiseman napsal krom jiného „Fabiolu“, líbeznou povídku z prvního křesťanského života v římských katakombách.

Básník Longfellow líčí své dojmy jasně a jednotě, z hojné fantasmie bez fantastické spekulace. V překladech uměl dokonale vystihovati ideu a ducha originalu. Cooper uchvatně popisoval osadnický život v pralesích amerických. Dickens vybíral si humoristické stránky občanského života.

Francouzská písemnost: Lacordaire, kazatel a básník. Viktor Hugo, básník a romanopisec s logickými reflexemi, ale také s bizarní fantasmí. Alexander Dumas psal na sensaci. Feuillet a Daudet pěstovali ušlechtilější realism, že se ještě nespouštěli zcela krásy a mravu. Krásně píše Coppée.

Ve mnohém ostatním podobá se francouzská literatura močálu, z něhož vyčnívá mnohý květ jedovatý.

V Itálii vstal Manzoni, jehož roman „Snoubenci“ mohutnou životností znázorňuje náboženskou a mravní pravdu křesťanskou.

Německým básnickým dílem jsou Weberovy „Dreizehnlinden“, lyricko-epická báseň o vítězném působení křesťanství u Sasův.

Dánský básník Andersen († 1875) skládal pohádky, jimiž se mile bavil všecek svět. V nejnovější době jest tam nejslavnější spisovatel konvertita Jørgensen.

Z Norska sluší jmenovati Björnsona, jenž svým světovým jménem zastal se utiskovaných, v lidských právech zkracovaných uher-
ských Slováků

V ruské písečnosti nabyli světového jména Gogol, melancholicko — humoristický pěvec maloruský, Turgenev svými temnými stránkami ruského lidu; mladé pokolení nazval nihilisty, že brojí proti carovi a státu; Dostojevský, hr. Tolstý, bezideální Gorský. Čtenářstvo ruské obrací se a již od pessimismu ku světlejšímu názoru světovému, hledá spisovatelů, kteří by mu vštěpovali lásku k životu a k radosti, zdravou bodrost a sílu, chuť do plodné práce.

U Poláků pěstoval román dle Scottova vzoru hlavně Kraszewski († 1887). V nejnovější době květe historický a společenský roman Henryku Sienkiewiczovi.

Na české obloze básnické zaskvělo se souhvězdí: epik vlasteneckého směru Svatoopluk Čech a lyrik universální Jaroslav Vrchlický. K nim se řadí Julius Zeyer, jenž pracoval trojí formou: básněmi epickými, románem a novellou, básněmi dramatickými.

Povídku si oblíbila Božena Němcová, historický roman Václav Beneš-Třebízský, Jirásek, domácí život Rajsaj. Moravskému lidu vepsal se do srdce Václav Kosmák.

Umění. — Hudba.

Romantický směr písemnosti, spojovati starší plody ducha s nynějším životem, ovládl také v umění. Národně romantický směr zaujal hudbu. Hlavně skládány písně. V různých směrech hudebních pěstovali národní ráz vlašský Rossini, polský Chopin, uherský Liszt.

Velký obrat v hudbě způsobil básník a skladatel Richard Wagner; hlavně staré báje německé vyzdobil hudebním rouchem.

V tom směru působil také francouz Berlioz; vlach Verdi skládal zprvu národním slohem, pak se pustil po proudě wagnerovském.

U Čechů počal na Moravě v sluchu národní písně pod Sušilovým návodem harmonisovati a pak samostatně skládati Pavel Křížkovský; v Čechách první v tom směru skládal Bedřich Smetana. Předvádí v nádherném hudebním hávu přední děje pravěku českého a krásy české vlasti. Skladby Smetanovy, i když v národním duchu českém, jakožto umělecká díla razí si cestu dál a dále do světa. Antonín Dvořák také v duchu národním složil opery; jeho skladby orchestralní a komorní jdou celým světem. I Zdeněk Fibich zasluhuje tu četné vzpomínky.

Na Rusi skládal opery P. Čajkovský z ovzduší náhumčivé až ponuré písně maloruské.

Malba.

V malbě se též uplatnil romantism. Vyhledávány starší malby a hojně nápodobeny.

Francouzská škola hleděla dokonalé formy a barvitosti dle přírody. Nad jiné vynikl Delaroche a jeho zdárný žák Meissonier.

Německá škola především pěstovala vážnou a opravdovou myšlenku obrazu. Overbeck prostudoval Raffaela a některé starší domácí mistry obíral si látku nejvíce z Písma sv. a ze středověku. Cornelius († 1867) vynikal dílem al fresco, na omítku za vlhka.

Potom zavládl realism, a zvrhal se namnoze v nízký naturalism. Lepšího druhu realism počal v Němcích Vil. Kaulbach. Mnichovský Piloty maloval do podrobná, jen že nedával svým osobám dosti života. Žáci jeho: Gabr. Max pracoval v oboru reálně náboženském, Makart vynikal lesklou formou, ale nedokonalou, a díla jeho nejsou trvalá. Nad nimi stojí malíř historie Ad. Menzel.

České malířství ožilo Josefem Mánesem († 1870). Jihoslovanský život oslavil Jar. Čermák († 1878). Historii pěstoval Brožík; okrasnou malbou na stěnách Ženíšek, Hynais; krajináři: Mařák, Chitussi.

Silný národní ton vnesl do malby Joža Uprka, původce nové umělecké školy slovácké.

Sochařství zachovalo svůj realism v mezích slušnosti, až na některé výstřelky zavržené. Předním zástupcem jest ve Francii Rodin, v Němcích Begas. Ve Vídni Fernkorn zhotovil: sochy arciknížete Karla a prince Eugena na hradním nádvoří; od Zumbusche

pocházejí pomníky: Beethoven, Marie Terezie, Radecký.

Z českých sochařů jmenujeme: Václava Levého, Šimka, Schnircha; Josef Myslbek postavil sochu sv. Václava v Praze.

Stavitelství.

Ve stavitelství opanovala renaissance. Pařížská opera Garnierova vyniká nejen stavebním provedením a úpravou svých i všemi ostatními potřebnými výrobky uměleckými. Ve Vídni Semper vystavěl dvorní musea; jeho žáci van der Nüll a Siccardsburg zbudovali tam arsenal a dvorní operu. Hansen provedl budovu říšské rady.

V gotice: Schmidt opravil chrám svatoštěpánský ve Vídni a vystavěl radnici. Ferstel pracoval i v gotice: od něho jest plán votivního chrámu. Jeho návrh přijat i ku stavbě Besedního domu v Brně.

Česká renaissance: Josef Zítka postavil Národní divadlo a kolonnadu v Karlových Varech, Jos. Schulz zemské museum; v gotice vynikl Jos. Mocker. Opraveny chrámy sv. Barbory na Kutných Horách a sv. Víta na Hradčanech.

Též obě katedrally, v Olomouci a v Brně, značně opraveny a dostavěny.

Vynálezy.

Když v minulém období vynalezena a zrychlена jízda po železnici a po moři, vynalezena

těž různá jezdidla a vozidla po těchto obyčejných cestách, jako bicykl, tricykl, až pak též automobil. Potom obrátila se pozornost výše, do vzduchu.

Zprvu nejvíce vynalezáno v telegrafii. První myšlenku telegrafu i název dal učený kněz Chappe hned ve francouzskou revoluci, a již konvent použil primitivního nálezu z Paříže do města Lille. Byl to telegraf optický: stanice stanici dávala různá znamení; v noci a za mlhy ovšem to nešlo.

Za nějakých 50 let potom vynalezen telegraf elektromagnetický: elektrická jiskra rychlostí blesku po drátě doběhne konce a kraje světa.

Nejlepší telegrafický stroj sestavil američan Morse. První spojen telegraficky Washington s Baltimorem. Potom i pod mořem, nejprve z anglického Tovera do francouzského Calais položen telegraf, zvaný kabel (vyslovuje se kébl).

Nejnověji vynalezl Marconi telegrafii bez drátu, a záhy i ta ještě zdokonalena.

Telefon k nějaké významnější potřebě zhotovil američan Graham Bell v Bostoně.

Největším vynálezcem novy doby jest americký samouk Edison. Za mlada ze skrovného vlastního výdělků si kupoval knihy o chemii a elektřině. Brzy vynalezl stroj, že se po jednom drátě zároveň též opačným směrem mohlo telegrafovat.

Později si Edison zřídil v New-Yorku velký laboratoř, jako továrnu na vynálezy, kde od-

borníci mu pracují a zkoumají dle daných pokynů ve vytknutých směrech. Již mnoho takto vynalezeno. Nad jiné důležité jest jeho upotřebení elektřiny na veřejné osvětlování a na pohon parních strojů. Ještě většího významu to nabylo, když P l a n t é vynalezl tak zvané akkumulatory, kde se elektřina nahromadí a chová pohotově k použití.

Roku 1877 Edison sestrojil první fonograf. Od toho pak nebylo již daleko k vynálezu gramofonu.

Neunavné snahy lidské pustily se ještě výše. Počalo se vynalézati a sestrájeti létadla. Pokud se mysliło, že létadlo musí býti lehčí než vzduch, a balon považován za jediný možný typ létadla, nemohlo se dosti s místa. Dospělo se i v tom sice něčeho, zejména německý hr. Zeppelin, ale ze všeho se zdá, že francouzskému typu, rozkřídleným letounům, náleží budoucnost. V tomto druhu se právě v zánovní době až horečně pracuje, a mnoho lidu při tom se mrzačí a hyne, ačkoli nejde na rozum, že by plavba vzduchem někdy v čem důležitějším mohla se uplatniti, vyjma snad jediné válečnictví, a to, nemůže-li zcela přestati, raději ať ostane hodně nedokonalé.

Důležitější opravy:

Str. 16I řádek 7 zdola má býti O' Connor.

Str. 177 řádek 1 zdola má býti Meissner opěval.

Obsah a věcný ukazovatel.

	Strana
Úvod	1
1. o b r a z: Revoluce francouzská	2
předehra politická	3
předehra v oboru duchovém	4
encyklopedisté	5
Povaha revoluce	6
málo původců strhlo mnoho jiných	7
Ludvík XVI.	8
dobrý, až slabý	9
Turgot, Necker, Mirabeau	10
Počátek revoluce	11
přísaha v míčovně	12
táhne se na bastillu	13
Stálý volební výbor krotí zmatky	14
luza táhne do Versaillův	15
Základy nové ústavy	16
Církevní majetek sebrán, výsady zrušeny	17
Kluby demagogické: jakobíni	18
cordelieři, girondisté	19
Jakobíni v popředí	20
Král na útěku	21
Nová ústava	22
Zákonodárské shromáždění	23
Opatření na ochranu krále	24
Král uvězněn v Templu — Robespierre, Danton, Marat	25
Koalice	26
2. o b r a z: Monarchie zrušena	27
Král odpraven	28
Odpor: výbory veřejného blaha	29
Hrůzovláda	30

	Strana
Královna odpravena	31
Vrchol boje: proti náboženství	32
Dantonova poprava	33
Hromadné popravy	34
Mladý Bonaparte	35
první vavříny válečné	36
Revoluce uměla vraždit a dluhy dělat	37
Direktorium	38
Rakousko — Leopold II.	39
Františ II.	40
Polsko: po druhé roztrháno	41
po třetí	42
3. o b r a z.	
První válka koaliční	43
Pokus o monarchii	44
Napoleon vítězí v Itálii	45
Mír v Campo Formiu	46
Papežský stát republikou	47
Švýcary	48
Napoleon do Egypta	49
bitva u Abukira	50
4. o b r a z.	
Druhá koalice	51
papež Pius VII.	52
spojenci vítězili — nepohodlí se	53
Bonaparte konsulem	54
vojna dále: u Marenga	55
lunévilský mír; Rýn rczhraním	56
náhrada za ztrátu: mediatisace	57
Car Alexej I.	58
Bonaparte jedná konkordát s papežem	59
Bonaparte utiskuje církev	60
Bonaparte doživotním konsulem	61
5. o b r a z.	
Napoleon I. císařem	62
korunován	63
papež ústupností nepořídil	64
Třetí koalice	65
bitva u Trafalgaru	66
bitva u Slavkova	67

Strana

ztráty rakouské	68
Spolek rýnský	69
Rakouské císařství	70

6. o b r a z.

Čtvrtá koalice	71
bitva u Jílového	72
schůze císařů v Tylži	73
Prusko na kraji zkázy	74
vojvodství varšavské	75
Napoleon v míru	76
ministr Talleyrand	77
Napoleon na vrcholu	78
schůze v Erfurtě	79
zkracoval papeže v právech	80
temný kout ve Španělsku	81
Kontinentální soustava	82
Rusko se nepodvolilo	83
Ve Španělsku vojna dále	84
Rakousko zbrojí, Prusko se sbírá	85

7. o b r a z.

Poslední válka s Rakouskem	86
Ondřej Hofer	87
mír vídeňský	88
Napoleon v závratí slávy	89
násilí proti papeži	90
oddán s princeznou rakouskou	91
Státní bankrot	92
Ruská vojna	93
přípravy	94
pochod, první nesnáze	95
Moskva	96
návrat	97
Konkordat s církví	98
Rusko-pruský spolek	99
přípravy	100
porážky u Lützena, Budyšína	101

8. o b r a z.

Rozhodná chvíle	102
Rakousko proti Napoleonovi	103
válka	104
bitva u Lipska	105

IV

	Strana
Postup na Paříž	106
Napoleon se brání	107
Spojenci v Paříži	108
Napoleon vzdává se trůnu	109
na ostrov Elbu	110
Ludvík XVIII.	111
První mír pařížský	112
 9. o b r a z: Vídeňský kongres.	 113
nebezpečí sporů	114
Napoleon vrací se z Elby	115
nabývá posil	116
opět císařem	117
Bitva u Waterloo	118
útěk	119
Napoleon na odchodě z Evropy	120
na ostrov sv. Heleny	121
nemoc	122
smrt	123
Ustanovení kongresu vídeňského	124
Německý bund	125
Svatá alliance	126
byla ve středověku	127
Památka Napoleonova	128
 10. o b r a z: Po kongrese vídeňském	 130
opravy nedokonalé	131
Konstituční boj ve Francii	132
Konstituční boj ve Španělsku	133
Republiky ve španělské Americe	134
Mexiko státem spolkovým	135
Monroe	136
Portugalsko	137
Italie	138
Rusko	139
car Nikolaj I.	140
Srbsko	141
Miloš Obrenovič	142
Řecko	143
Alexander Ypsilanti	144
Rusko, Anglie, Francie pomáhají	145
mír v Drinopolu	146
Bulharsko	147
Turecko	148

11. o b r a z: Červencová revoluce	149
Karel X.	150
Belgie: revoluce	151
samostatnost	152
Polsko: rebellie	153
marné naděje	154
Ostrolenka	155
Italie	156
Mazzini	157
Švýcarsy	158
spolkový stát	159
Anglie	160
Katolická emancipace	161
O'Connel	162
Španěly — karlisté	163
Francie	164
občanský král Ludvík Filip	165
Německo	166
Rakousko	167
Ferdinand I.	168
národní snahy	169
české	170
maďarské, polské	171
 12. o b r a z: Vědy	 171
filologie, historie	172
astronomie, chemie	173
přírodní vědy	174
Krásná písemnost	175
anglická francouzská	176
německá	177
hudba	178
Věci české	179
slovanské	180
Vynálezy	181
Davy	182
Ressel Josef	183

Část II.

Od r. 1848—1900.

	Strana
13. o b r a z: Únorová revoluce	184
Povaha doby	185
vlády se lakomily	186
lid šálen	187
občanský král ujel	188
Francie po druhé republikou	189
president republiky Napoleon	190
 14. o b r a z.	
Rakousko: Metternich	191
bouře ve Vídni	192
císař do Innomostí	193
v Praze klidné jednání	194
o rovnoprávnost	195
kongres slovanských národů	196
bouře v Praze	197
Konstituční sněm ve Vídni	198
Revoluce ve Vídni	199
císař do Olomouce	200
Vídeň dobyta	201
František Josef I.	202
 15. o b r a z.	
Revoluce v Uhřích	203
bán Jelačič	204
revoluce vítězí	205
Košut	206
Görgey	207
revoluce pokořena	208
u Világoše	209
Revoluce v Itálii	210
Radecký ustoupil z Milána	211
Maršál Radecký	212
život a vojenský postup	213
zvítězil u Santy Lucie	214
u Custozze	215
u Novary	216
umřel 90letý	217

16. o b r a z.

Revoluce v Německu	218
Volby do Frankfurta	219
Sněm frankfurtský	220
kníže Lichnovský zabit	221
Rakousko nemělo býti přijato	222
pruský král měl býti německým císařem	223
Rakousko vede si rázněji	224
Rakousko a Prusko v napětí	225
Reakce	226
Bach, Thun, Havlíček	227
Ludvík Napoleon císařem	228

17. o b r a z: **Krimská válka** 229

suchá vojna	230
oběti války	231
Sebastopol	232
Car Alexander II.	233
svoboda lidu	234
Řecko — Rumunsko	235
Srbsko	236
Bulharsko	237

18. o b r a z.

Napoleonovy záměry	238
Rakousko v Itálii	239
u Solferina	240
Italie království	241
Říjnový diplom v Rakousku	242
únorová ústava	243
historická šlechta	244
Amerika	245
válka otrocká	246
Polská rebellie	247
nepřátelé shody	248
Poláci opět se klamali	249
příčina české roztržky	250
Maximilian v Mexiku	251
opuštěn	252

19. o b r a z: **Vilém I. pruský** 253

Bismarck	254
Válka dánská	255

VIII

	Strana
mír	256
Ženevská konvence	257
Gastýnská smlouva	258
Bismarck hledá přátele a spojence	259
válka	260
Vojna v Itálii	261
bitva u Visu	262
Vojna v Čechách	263
přehled sil	264
první srážky	265
bitva u Hradce Králové	266
příprava a počátek	267
obrat	268
zkáza	269
postu p na Vídeň	270
klid zbraní	271
Napoleon prostředkuje	272
průtahy, obtíže	273
příměří	274
mír	275
Válka v Němcích	276
konsolidace Pruska	277
20. o b r a z: Dualism v Rakousku	278
Beust	279
Rakousko-Uhersko	280
Slovanský sjezd v Moskvě	281
Boj za rovnoprávnost	282
deklarace	283
fundamentální články	284
souboj	285
21. o b r a z.	
Papež Pius IX.	286
církevní sněm vatikanský	287
Francouzsko-německá válka	288
předehra	289
Sedan	290
Císařství padlo	291
Německé císařství obnoveno	292
mír ve Frankfurtě	293
Francie — po třetí republikou	294
další děje	295

22. o b r a z.

Rusko-turecká vojna	296
mír svatoštěpánský	297
kongres berlínský	298
V Rakousku boj za rovné právo	299
Taaffe — Badeni	300
Gautsch — Koerber	301
Politika česká	302
železný kruh rozbit	303
nesvornost	304
chodí se bít do Vídně	305
čeká úspěchů marně	306
tolik Bílých Hor	307

23. o b r a z.

Německo	308
trojspolek	309
císař Vilém II.	310
Rusko — car Alexander II. zabit	311
car Alexander III.	312
car Mikuláš II.	313
Válka rusko-jakonská	314
poražen absolutismus	315
Italie	316
Papež Lev XIII.	317
Papež Pius X.	318
Španěly, Portugaly, Brasilie	319
Okkupace Bosny a Hercegoviny	320

24. o b r a z.

Vojenská hranice	321
most k Balkánu	322
Balkán: Bulhary	323
Srbsko, Řecko	324
Vojna poslední	325
Asie: Rusko	326
Anglie, Japonsko	327
Afrika: mahdi	328
vojna burská	329

25. o b r a z. **Vzdělanost.**

Poměry společenské	330
Převrat v živncstech	331

	Strana
Otázka sociální	333
Křesťanský socialismus	334
katolictví stará se o časné blaho	335
Sociální demokracie	336
Kapitalismus	337
bursa	338
frajmaurie	339
Filosofie	340
Přírodní vědy	341
lékařství	342
Zeměpis	343
dějepis	344
Krásná písemnost: v Anglii	345
Francie, Italie, Německo	346
u Slovanů	347
Umění: hudba	348
malba	349
stavitelství	350
Vynálezy	351

STANOVY

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje

v Brně.

---

§ 1. Účel Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje.

Dědictví pečuje o zvedení lidu moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základě víry katolické s vyloučením všelike politiky.

§ 2. Prostředky k dosažení účelu tohoto.

Spisování a vydávání knih a sice netoliko výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělávacích a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících, zvláště dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel a orby, atd. — I v zábavných spisech obsažena býti má buď obrana, buď utvrzování některé pravdy katolické, jížto se odpor časový dotýká.

Vydávati se budou Dědictvím, pokud jmění stačí:

1. Obšírné životopisy svatých,
2. Spisy poučné,
3. Spisy zábavné,
4. Časopisy a všelike listy běžné,
5. Předměty umělecké, ku př. obrazy, zeměvidy čili mapy atd.

Poznámka: Orgánem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje jest »HLAS«, časopis církevní.

§ 3. Šetření zákonův tiskových.

Při vydávání časopisův, knih běžných, obrazův atd. budou se stávající zákony tiskové zevrubně zachovávat.

§ 4. Zřízení Dědictví.

1. Spoluúdem Dědictví státi se může každý, kdo za sebe jedenkrát na vždy položí 20 K r. m.

2. Vklad tento může se zapraviti buď najednou, anebo ve dvou po sobě jdoucích ročních lhůtách po 10 K r. m., které až do dne 30. září každého roku vyplaceny budtež. Kdo by do té doby vklad nezaplatil, přestává býti údem Dědictví.

3. Kdo však témuž ústavu 200 K věnuje, považován bude za spoluzakladatele a obdrží 4 výtisky věcí Dědictvím vydaných zdarma.

4. Kdo jednou na vždy dá 100 K, bude téhož ústavu spoluúdem I. třídy a obdrží 3 výtisky. Kdo 40 K dá, stane se spoluúdem II. třídy a obdrží 2 výtisky. Kdo 20 K položí, bude spoluúdem III. třídy a obdrží 1 výtisk zdarma.

Spojí-li se manžel s manželkou v jeden toliko základ o 20 K, vydávati se jim budou knihy jen do úmrtí toho, který první v diplomu poznamenán jest.

Poznamenání. Bylo-li by potřebí druhého nebo třetího vydání některé již vydané knihy, spoluúdomé ji dostávati nebudou, nýbrž knihy ty prodávati se budou ve prospěch pokladnice Dědictví, aby se nákladnější díla vydávati mohla.

Aby úmrtí spoluúda přišlo ústavu tomuto ve známost, žádají se vpp. duchovní pastýřové, aby úmrtí takové pokladníkovi Dědictví, třebas přímo poštou oznámiti ráčili. Podobného oznámení písemného potřebí jest, kdykoliv spoluúd některý buď k vyšší důstojnosti vynikl, nebo jinam se přestěhoval.

5. Řehole, děkanství (vikariáty), osady, knihovny, školy, rodiny, spolky, bratrstva atd. vstupují dvojnásobným vkladem za spoluzakladatele nebo za spoluúdy věčné do Dědictví podle tříd svrchu jmenovaných.

6. Každému volno doplněním vkladu u vyšší třídu postoupiti. Zašle-li tudíž na př. spoluúd III. třídy k prvním 20 K opět 20 K, stane se spoluúdem II. třídy atd. Avšak spoluúdství postoupiti jinému se nedovoluje.

7. Každý přistupující račiž jméno a místo přebývání svého jakož i biskupství a děkanství (vikariát) a poslední poštu zevrubně udati.

8. Každý kněz, který jest údem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, bere na sebe povinnost, buď ve slavnost, buď některý den v oktávě sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje každoročně sloužiti mši svatou za všechny živé a mrtvé spoluúdy dotčeného Dědictví; a bude-li líbo a možno-li jinou mši svatou za obřcení národů slovanských od jednoty církevní odloučených, kterouž pobožnost jistě každý spoluúd jakožto věrný katolík spolu konati neopomine.

9. Zemřelí, za které někdo vklad k Dědictví učinil, tak jako ti, kteří na smrtelné posteli nejméně 20 K za sebe do Dědictví odkázali, stávají se účastnými duchovních milostí v předešlém (8.) čísle jmenovaných.

Každý, jenž byl vklad ten učinil za mrtvého, pokud živ jest, knihy bez ohledu na velikost vkladu, ovšem nejméně 20 K, po jednom výtisku dostáváti má.

10. Správu Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje vede výbor sestávající z kněží, kteří buď v Brně, buď na blízku přebývají.

11. U jiných osob a úřadů zastupuje Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje starosta, a nemá-li prázdně od jiného zaměstnání, jeden z jednatelů.

12. Výbor schází se čtvrtletně a k vyzvání starosty i častěji v Brně, aby, čeho potřebí, v poradu bral, a většinou hlasů přítomných výborníkův o nálezech pro celé Dědictví platných rozhodoval. — Výbor má právo, počet svých údův odcházejících doplniti nebo i rozmnožovati, avšak ne jinak, než katolickými kněžími, a každoročně uveřejňuje zprávu o činnosti své.

13. Každý spoluúd Dědictví má právo, písemné návrhy své činiti a přání svá projevovati dotčenému výboru, kterýžto při svých shromážděních zavázán jest, jich svědomitě v úvahu bráti a dle nich, pokud potřebno, prospěšno a možno jest, se zachovati.

14. Ve sporech, z poměru spolkového snad vzniklých, děje se odvolání k starostovi, a v domněle nedostatečném vyhovění ku příslušícím c. k. úřadům.

15. Kdo témuž Dědictví obětuje práce své literární neb umělecké, obdrží na výslovnou žádost honorář podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž výbor úsudek pronese.

§ 5. Rozesílání knih a výtvorův uměleckých.

O rozesílání knih, spisův a jiných předmětů Dědictvím vydaných, postará se výbor. Každý přistupující k Dědictví hned račiž oznámí, ze které z ustanovených expedicií si knihy bráti bude.

Poznamenání I. Pravidlem v této věci zůstane, co na lístku tištěno jest: že na poukázání lístku svého každý spolu-úd v hlavní komisi v Benediktinském knihkupectví v Brně, v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze a Bedřicha Grosse v Olomouci, knihy sobě vybíráti má. Kdo by však chtěl poštou knihy své dostati, račiž se obrátí frankovaným listem na jmenovaná knihkupectví a přiloží 6 h., kterýžto peníz přísluší knihkupci za práci a obálku, mimo to ještě 12 h na kolkovaný list nákladní.

Poznamenání II. Všeliké dopisy v záležitostech Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje buďtež posílány pod adressou: Vd. msgr. Dr. Josef Pospíšil, inful. prelát při stolič. chrámu Páně v Brně, starosta Dědictví Cyrillo-Methodějského; zásilky peněz a objednávky knih pak buďtež činěny v listech frankovaných pod adressou:

**Pokladnictví Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje
v Brně, na Petrově č. 7.**

§ 6. Poměr k vládnímu řízení.

1. Vládnímu řízení se ponechává, nahlédati v jednání spolku, bdíti nad zachováním nařízení v propůjčeném potvrzení daných, anebo všeobecnými předpisy ustanovených, a uzná-li toho potřebu, přidati spolku od příslušícího úřadu určeného císařského komisaře.

2. Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne výbor o jmění v duchu Dědictví svatého Cyrilla a Methoděje, a podá o tom předběžnou zprávu vys. c. k. místodržitelství a svému P. T. nejdůstojnějšímu panu biskupovi.

Stanovy tyto potvrzeny jsou výnosem nejd. bisk. konsistoře v Brně ze dne 7. srpna 1879, č. 2297, a výnosem vys. c. k. místodržitelství v Brně ze dne 2. srpna 1879, č. 23.376.

Poznámka redakce. Dle § 5. stanov přijímají se rody položením 40 K; k tomu podotknouti třeba, že rod se běže, dokud jméno se netratí. Dcery provdané, není-li synův, odbíratí budou knihy, pokud žijí, dívky pak jejich, jiné jméno nesoucí, nemají už práva toho.

* * *

Údů stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak stanovami určeno jest, a jak veškeré údstvo očekává, o slavnosti svatých apoštolů Cyrilla a Methoděje, nebo v některý den v oktávě téže slavnosti mši svatou za živé a zemřelé spoluúdy sloužili; mimo to, je-li možná a libo-li, druhou mši svatou za obrácení národů slovanských od jednoty církve odloučených. Ostatní údové nekneží konejtež s týmže nábožným úmyslem v naznačeném čase vroucí modlitby.

Nesmí se také mlčením pominouti fundace, kterouž učinil první starosta Dědictví František Sušil u ctihodných otců Minoritů v Brně, aby totiž v jejich chrámě každoročně v oktávě svatého Cyrilla a Methoděje dvě mše svaté za údy Dědictví se sloužily.

Údům, kteří o slavnosti sv. Cyrilla a Methoděje nebo v oktávě téže slavnosti svátosti hodně přijmou, některý kostel navštíví a na úmysl sv. Otce se pomodlí, udělil papež Pius IX. brevem ze dne 21. listopadu 1856 plnomocné odpustky, které se i duším v očistci přivlastniti mohou.

Prosba k velebnému duchovenstvu.

Stává se nejednou, že po úmrtí horlivého šířitele knih našeho Dědictví, jenž pro všechny jeho členy ve farnosti a v okolí obstarával vyzvedání ročního podílu v knihkupectví k tomu ustanoveném, odběrací lístky na tyto podíly přicházejí na zmar a že tím členové, kteří dle stanov povinni jsou na odběrací lístky své v dotčeném knihkupectví roční podíl vyzvednouti, ve veliké nesnáze uvedeni bývají, nevědouce, co sobě počítí. Obrátí-li se podílníci ti na představenstvo Dědictví, na starostu a pokladníka, jsou i tito v nemenších nesnázích, zvláště ztratily-li se podílníkům ve větším počtu i diplomy, v nichž čísla podílníkův a rok, v němž do Dědictví vstoupili, zaznamenány jsou. Pak nezbyvá, leč pracně vyhledávati v repertoiru jména podílníkův těch, vystopovati v matrice Dědictví rok a vklad jejich, a v knihkupectví, k němuž přikázáni byli, vyšetřovati, kolik ročních podílů již sobě vyzvedli a kolik ještě vyzvednouti právo mají. To vše však s velikou ztrátou času a spolu s výlohami poštovními i s výlohou za nově vystavený lístek odběrací spojeno jest. A což teprve, když se ztratily nejen lístky a diplomy s čísly podílníků, nýbrž i jména jejich nejsou známa a na představenstvu Dědictví se žádá, aby najednou veliký počet všech údů Dědictví celého okolí nebo celé rozsáhlé farnosti, jichž ani jména ani čísla nebyla udána, v matrikách vyhledalo a jim nové lístky vydalo!

Aby se takovým zmatkům a obtížím předešlo, prosíme velebné duchovenstvo, kteréž vyzvedání ročních podílů pro členy Dědictví z děkanství, z farnosti nebo z okolí obstarává, aby lístky odběrací na bezpečném místě, totiž v archivu farním uschovávalo a k němu i úplný seznam všech tamních členů Dědictví i s čísly diplomů přiložiti a tak zachovávali ráčilo. — Zároveň se p. t. velebné duchovenstvo česko-slovanské snažně žádá, aby Dědictví Cyrillo-Methodějské opět, jak bývalo jindy, mezi lidem hojně šířiti, rovněž i samo do Dědictví hojně přistupovati ráčilo.

Dr. Josef Pospíšil,

starosta Dědictví.

K laskavému povšimnutí p. t. údům!

1. Každý úd nechť sobě lístek odběrací buď u sebe nebo na farním úřadě uschová, poněvadž toliko na poukázání jeho díla Dědictvím vydaná obdrží.

2. Kdo by list odběrací ztratil anebo komu dochází, nechť ve vyplaceném psaní (franko) od „Pokladnictví Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně“ nového listu sobě vyžádá a k témuž cíli číslo listu ztraceného udá, které v diplomu zaznamenáno nalézá, a nemá-li ani toho, aspoň nechť řádně jméno své a rok přistoupení k Dědictví oznámí; na poštovní výlohy a za zhotovení nového lístku nechť 20 h (nejlépe v poštovních známkách) přiloží.

3. Každoročně dle možnosti na podzim, když to oznámeno bude „Hlasem“, nechť každý úd list odběrací dá podepsati od svého duchovního pastýře na důkaz, že na živě jest a právo má, díla odebírat, a takto podepsaným listem nechť se vykáže v knihkupectví na listě zpředu naznačeném, kde se mu kniha vydá.

4. Od vydávání a zaobalení zásilky každoročně platí se v knihkupectví za knihu po 6 haléřích. Kdo však ve dvou letech díla svá z knihkupectví nevyzdvihne, bude se za to míti, že se práva svého vzdává a je Dědictví věnuje.

5. Radno jest, aby všichni údové farnosti neb i celého dekanátu (vikariátu) se společně o svá díla v náležitém knihkupectví přihlásili, jelikož jim takovým způsobem povozných útrat ubude; ovšem musejí všichni své odběrací lístky od duchovního pastýře podepsané neb aspoň čísla těch lístků s připojenými jmény a s potvrzením vel. duchovního pastýře na své knihkupectví zaslati, zároveň i poplatek vypadající za vydání oněch knih po 6 h za knihu (jakož nad to 12 h za poštovní lístek, děje-li se zásilka poštou) připojiti a útraty zasláním způsobené sami zapraviti. Kdo by chtěl, aby mu byla jednotlivě podílňá kniha poslána pod křížovou obálkou, nechť ve vyplaceném listě svému knihkupectví pošle svůj odběrací lístek a přiloží ve známkách poštovních kromě 6 h za knihu ještě 30 h na poštovné.

6. Pro uvarování všelikého zmatku jest každý úd povinen, knihy své odebírat z toho knihkupectví, kteréž mu zpředu vykázano jest; přestěhuje-li se však blíže jiného, jemu přístupnějšího knihkupectví, nechť to „Pokladníkovi Dědictví Cyrillo-Methodějského“ oznámí, a stane se po vůli jeho.

7. Úmrtí každého úda nebo vymření rodiny za úda zapsané račtež dpp. duchovní správcové nebo p. t. příbuzní zemřelého pokladníkovi laskavě oznámiti.

Seznam spisů,

které Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně za 56 roků
své činnosti vydalo :

R. 1851. — Moravan, kalendář na r. 1852. (pořadatel v r. 1852 až 1859 B. M. Kulda)	ve	5.000	výt.
R. 1852. — Moravan, kalendář na r. 1853	"	2.000	"
Obraz sv. Ludmily od Jos. Hellicha	"	2.000	"
R. 1853. — Moravan, kalendář na r. 1854	"	2.000	"
Podíl č. 1. Procházka Tom., Puto- vání Krista Pána po sv. zemi	"	2.000	"
Mapa Palestiny od Jana B. Fáborského	"	2.000	"
R. 1854. — Moravan, kalendář na r. 1855, ...	"	4.000	"
Podíl č. 2. Fr. X. Škorpík, Missie tichomořské, ...	"	3.000	"
Mapa Černé Hory od Jana B. Fáborského	"	3.000	"
R. 1855. — Moravan, kalendář na r. 1856, ...	"	4.500	"
Podíl č. 3. Procházka J., Montalembertův Život sv. Alžběty, ...	"	3.500	"
Manes Josef, Diplom pro údy D. sv. C. a M. (umělecká mědirytina) dává se každému novému údu.			
R. 1856. — Podíl č. 4. Sušil Fr., Josefa Flavia O válce židovské	"	4.000	"
Moravan, kalendář na r. 1857, ...	"	8.000	"
Mapa Palestiny 2. vyd.	"	2.000	"
Procházka Jak., Život sv. Alžběty 2. vyd.	"	2.000	"
R. 1857. — Moravan, kalendář na r. 1858, ...	"	10.000	"
Podíl č. 5. Štulc V., Život sv. Cyrilla a Methoděje	"	8.000	"
Obraz sv. Cyrilla a Methoděje od Jos. Hellicha	"	8.000	"
Podíl č. 6. Novotný V., Fabiola od Wisemana	"	8.000	"
Mapa Italie stf. od Jana B. Fáborského	"	8.000	"
Obrázek sv. Cyrilla a Methoděje (8 ^o) od Jos. Hellicha	"	24.000	"
R. 1858. — Moravan, kalendář na r. 1859, ...	"	10.000	"
Podíl č. 7. Valouch Fr., Život sv. Jana Kapistrana	"	10.000	"
Podíl č. 8. Dudík Ant., Pravé dějiny sv. mučovníků vých.	"	10.000	"

R. 1859. — Moravan, kalendář na r. 1860, (poř. B. M. Kulda a Ig. Wurm)	ve 12.000 výt.
Podíl č. 9. Dr. Bílý Jan, Dějepis sv. katol. církve	" 12.000 "
Obraz sv. Vojtěcha od Jos. Hellicha, ...	" 12.000 "
R. 1860. — Moravan, kalendář na r. 1861, (poř. v r. 1861—1866 Ig. Wurm)	" 15.000 "
Podíl č. 10. Procházka Jak., Život sv. Františka Borg.	" 13.000 "
R. 1861. — Moravan, kalendář na r. 1862, ...	" 15.000 "
Podíl č. 11. Procházka Mat., Život Bl. Jana Sarkandra	" 15.000 "
R. 1862. — Moravan, kalendář na r. 1863, ...	" 14.000 "
Podíl č. 12. Procházka Jak., Život sv. Angely z Mer.	" 13.000 "
R. 1863. — Moravan, kalendář na r. 1864, ...	" 14.000 "
Podíl čís. 13. Dr. Hošek Fr. X., Život a spisy sv. Augustina	" 13.000 "
R. 1864. — Moravan, kalendář na r. 1865, ...	" 13.000 "
Podíl č. 14. Ronovský Fr., Ho- spodářská kniha	" 13.000 "
R. 1865. — Moravan, kalendář na r. 1866, ...	" 15.000 "
Podíl č. 15. Dr. Chmelíček Jos., Cesta do sv. země I.	" 13.000 "
R. 1866. — Moravan, kalendář na r. 1867, (poř. Ig. Wurm a Jan Kř. Vojtěch)	" 12.000 "
R. 1867. — Moravan, kalendář na r. 1868, (poř. v r. 1868—1873 Jan Kř. Vojtěch)	" 14.000 "
Podíl č. 16. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do sv. země II.	" 13.000 "
R. 1868. — Moravan, kalendář na r. 1869, ...	" 12.000 "
R. 1869. — Moravan, kalendář na r. 1870, ...	" 14.000 "
Podíl č. 17. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do Francouz a Španěl I.	" 13.000 "
R. 1870. — Moravan, kalendář na r. 1871, ...	" 13.000 "
R. 1871. — Moravan, kalendář na r. 1872, ...	" 15.000 "
R. 1872. — Podíl č. 18. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do Francouz a Španěl II.	" 13.000 "
(Moravan, kalendář na r. 1873. vydán byl již nákladem Bedřicha hraběte Sylva Tarouccy.)	
R. 1873. — Podíl č. 19. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do Francouz a Španěl III. a Soukop Jan, Výlet do Sólno- hradu	" 13.000 "
R. 1874. — Podíl č. 20. Poimon Fr., Žena křest. dle Marchala	" 12.000 "

R. 1875. — Podíl č. 21. Procházka Mat., Křesť. muž od Marchala	ve 12.000	výt.
R. 1876. — Podíl č. 22. Kosmák V., Kukátko I.	" 13.000	"
R. 1877. — Podíl č. 23. Dumek J., Hospodářská čítanka	" 11.800	"
R. 1878. — Podíl č. 24. Kosmák V., Kukátko II.	" 11.500	"
R. 1879. — Podíl č. 25. Procházka Jak., Život sv. Františka Sal. I.	" 10.000	"
R. 1880. — Podíl č. 26. Procházka Jak., Život sv. Františka Sal. II.	" 10.000	"
R. 1881. — Podíl č. 27. Hák Boh., Cesta do Říma	" 9.500	"
R. 1882. — Podíl č. 28. Dobrý J., Haringera Život cth. Klem. M. Hofbauera	" 9.500	"
R. 1883. — Podíl č. 29. Kosmák V., Kukátko III.	" 9.500	"
R. 1884. — Podíl č. 30. Procházka Mat., Sborník sv.-Methodějský	" 9.550	"
R. 1885. — Podíl č. 31. Rejzek A., Sv. Josafat	" 9.050	"
R. 1886. — Podíl č. 32. Dr. Procházka Mat., Missie jezuitské	" 9.050	"
R. 1887. — Podíl č. 33. Eichler K., Poutní kniha I. díl, Poutní místa 1. část . . .	" 9.050	"
R. 1888. — Podíl č. 34. Eichler K., Poutní kniha I. díl, Poutní místa 2. část . . .	" 9.050	"
R. 1889. — Podíl č. 35. Rejzek A., Bl. Edmund Kampian	" 9.050	"
R. 1890. — Podíl č. 36. Kosmák V., Kukátko IV.	" 9.100	"
R. 1891. — Podíl č. 37. Jos Koudelka, Život sv. Aloisia	" 9.100	"
R. 1892. — Podíl č. 38. Kosmák V., Kukátko V.	" 9.100	"
R. 1893. — Podíl č. 39. Korec, Poutní kniha II. díl, Modlitby a písně	" 15.000	"
R. 1894. — Podíl č. 40. Rejzek A., Bl. Anežka Česká	" 9.500	"
R. 1895. — Podíl č. 41. Weinberger M., Obrazy z katolických missií	" 9 500	"
R. 1896. — Podíl č. 42. Čtvero vzorů kř. života. Napsali Fr. Tater, A. Hrudíčka, F. Janovský	" 9 500	"
R. 1897. — Podíl č. 43. Tři povídky. Napsal František Valoušek	" 9.500	"
R. 1898. — Podíl č. 44. Učení katol. náboženství — Podíl č. 45. Tenora Jan, Život sluby B. P. Martina Středy	" 8.000	"
R. 1899. — Podíl č. 46. Kolísek Leop., Lurdy	" 9.500	"
R. 1900. — Podíl č. 47. Bartoš Fr., Domácí čítanka	" 10.000	"
R. 1901. — Podíl č. 48. Zpět k Římu. Napsali Fr. Janovský, J. Weiss a P. Pavelka	" 9.500	"

R. 1902. —	Podíl č. 49. Hrudička A., Františka Slavatová, Vrba R., O úpadku stavu rolnického, Perútka Fr., Katechismus střídmosti a zdrženlivosti	ve	9.500	výt.
	Z toho zvláštní otisky:			
	A. Hrudička, Františka Slavatová . . .	"	1.500	"
	R. Vrba, O úpadku stavu rolnického . . .	"	1.500	"
	Fr. Perútka, Katechismus střídmosti . . .	"	1.500	"
R. 1903. —	Podíl č. 50. Hlavinka Alois, Dějiny světa v obrazech. Díl I.	"	10.000	"
R. 1904. —	Podíl č. 51. Konečný Filip Jan, Jen katolické náboženství má budoucnost. Šťastný Vlad., Památce Fr. Sušila . . .	"	9.000	"
	Z toho zvláštní otisky:			
	Konečný Filip Jan, Jen katolické náboženství má budoucnost	"	1.000	"
	Šťastný Vlad., Památce Fr. Sušila . . .	"	1.000	"
R. 1905. —	Podíl č. 52. Rondina-Jirák, Anežka a Zuzanna, Weinberger M., Z katol. missií	"	10.000	"
R. 1906. —	Podíl č. 53. Hlavinka Alois, Dějiny světa v obrazech. Díl II.	"	10.000	"
	— Podíl č. 54. Hamerle-Schroller, Chcete popravu neb opravu manželství? . . .	"	18.000	"
	— Podíl č. 55. Zíka Jan, Volná škola . . .	"	18.000	"
R. 1907. —	Podíl č. 56. Roselly-Florian, Křištof Kolumbus	"	10.000	"
	— Podíl č. 57. Vrba, Rozmach kapitalismu . . .	"	15.000	"
R. 1908. —	Podíl č. 58. P. Cyrill Jež, S. J. Božské Srdce Ježíšovo, pramen blaženosti	"	12.000	"
	— Podíl č. 59. Dr. Jos. Samsour, Papežové v dějinách	"	10.000	"
	Podíl č. 60. František Jirák, Přírodopisná čítanka I.	"	10.000	"
R. 1909. —	Podíl č. 61. Hlavinka Alois, Dějiny světa v obrazech. Díl III. sv. 1. . . .	"	10.000	"
R. 1910. —	Podíl č. 62. Rypáček Frant., Msgr. Vlad. Šťastný. — Oliva Vác., Tovařystvo Ježíšovo	"	10.000	"
R. 1911. —	Podíl č. 63. Procházka Emil, Do Sv. země. Zpráva o II. lidové pouti r. 1910	"	8.000	"
R. 1912. —	Podíl č. 64. Frant. Jirák, Přírodopisná čítanka II.	"	8.000	"

Výprodej knih

**z Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně
za cenu velmi sníženou.**

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje má, jak z níže položeného seznamu spatřiti lze, hojnost knih na skladě, kteréž za velmi levnou, v témž seznamu naznačenou cenu prodává. I vybízí všechny ušlechtilé podporovatele dobrého čtení, aby si neobtěžovali tu neb onu knihu neb i více knih z našeho Dědictví buď pro sebe nebo pro místní knihovnu objednat. Poslouží tím předně sobě samým, neboť obdrží knihy obsahu dobrého, velmi poučného a namnoze i mile zábavného, na nichž spolu nelpí nic z onoho kalu jedovaté nevěry a nemravnosti, jímž za našich dnů mnohé knihy potřísněny jsou; poslouží tím však také našemu Dědictví a umožní, aby se budoucně údům větší podíly dávati mohly. — Kdo si řečené knihy opatřiti hodlá, ať se obrátí ústně nebo písemně na poklad. téhož Dědictví, Dra. Al. Dvořáka, regenta bisk. alumnátu v Brně, Antonínská ul. Kdo již napřed peníze posílá, přidejž, objednáva-li se více knih, ku ceně knih také 12 h na kolkovaný nákladní list, objednáva-li se jen jedna kniha, 20 h na vyplacenou zásilku pod křížovou obálkou. — Zároveň vybízí ctěné příznivce dobrého tisku, aby hojně za údy přistupovali. Vklad III. tř. pro osobu doživotně obnáší 20 K, pro rod, pro knihovny a podobné věčné údy na vždy 40 K, a mohou vklady i v ročních lhůtách po 10 K aneb i v menších jakýchkoli lhůtách dle možnosti se spláceti. Každý nově přistouplý úd obdrží ihned kromě posledního podílu ještě 3 knihy nádavkem v odměnu, a členové kněží slouží každoročně za všechny živé i zemřelé spoluúdy mše sv. — Ptp. údové, kteří na splátky do D. C. M. vstoupili, žádají se, aby další splátky a doplatky posílali.

Seznam knih, které Děd. sv. Cyr. a Meth. za snížené cen prodává :

J m é n o d í l a	Počet exempl. na skladě	Přv. cena		Sníž. cena	
		K	h	K	h
<i>Procházka M.</i> , Život bl. Jana Sarkandra	2	4	—	2	—
<i>Dr. Chmelíček J.</i> , Cesta do sv. země, II. díl	19	3	—	1	—
<i>Dr. Chmelíček J.</i> , Cesta do Francie a Španěl, I. díl	9	2	—	1	—
" " " " " II. "	596	1	50	—	60
" " " " " III. "	240	1	—	—	40
<i>Rejzek A.</i> , Bl. Edmund Kampian	23	2	40	2	—
<i>Korec</i> , Poutní kniha II. d. Modlitby a písně.	2845	3	—	1	50
<i>Rejzek A.</i> , Bl. Anežka Česká	395	2	40	2	—
<i>Weinberger M.</i> , Obrazy z katol. missií .	635	2	40	2	—
<i>Tater, Hrudíčka, Janovský</i> , Čtvero vserá kř. života	880	2	40	2	—
<i>Valoušek F.</i> , Tři povídky	1160	2	40	1	40
<i>Tenora Jan</i> , Život P. Martina Středy T. J.	1220	3	—	2	—
<i>Kolásek Leopold</i> , Lurdy a pout do Lurd .	740	2	40	2	—
<i>Bartoš Frant.</i> , Domácí čítanka	640	2	40	1	50
<i>Janovský, Weiss, Pavelka</i> , Zpět k Římu .	50	2	—	1	50
<i>Hrudíčka A.</i> , Františka Slavatová, <i>Vrba R.</i> , O úpadku stavu rolnického, <i>Perútka Fr.</i> , Katechismus střídmosti	1940	2	60	2	—
Z toho zvláštní otisky:					
<i>Hrudíčka, Františka Slavatová</i>	400	1	40	1	—
<i>Vrba, O úpadku stavu rolnického</i> . . .	500	—	80	—	40
<i>Hlavinka Al.</i> , Dějiny světa, I. díl . . .	2650	3	—	1	50
<i>Konečný F. J.</i> , Jen katol. náboženství má budoucnost, <i>Štastný Vl.</i> , Fr. Sušil	2890	2	40	1	40
Z toho zvláštní otisky:					
<i>Konečný, K.</i> , náboženství má budoucnost	400	2	—	1	—
<i>Štastný Vl.</i> , Památce Františka Sušila	490	—	40	—	30
<i>Rondina-Jírák, Anežka a Zuzanna, Wein-</i> <i>berger</i> , Z katolických missií	3300	2	40	1	40
<i>Hlavinka Al.</i> , Dějiny světa, II. díl . . .	3370	3	—	1	50
<i>Hamerle-Schroller</i> , Oprava manželství . .	3270	—	—	—	10
<i>Zitka Jan</i> , Volná škola	7720	—	—	—	10
<i>Roselly-Florian</i> , Křištof Kolumbus	3350	3	—	1	50
<i>Vrba</i> , Rozmach kapitalismu	7550	—	50	—	20
<i>Jež Cyr.</i> , Bož. Srdce Ježíše, pramen blaž.	5330	—	30	—	10
<i>Samsour Dr. J.</i> , Papežové v dějinách . .	3760	1	50	1	—
<i>Jírák Fr.</i> , Přírodopisná čítanka I. . . .	3550	1	50	1	—
<i>Hlavinka Al.</i> , Dějiny světa, III. díl, 1. sv.	4360	3	—	1	50
<i>Rypáček F.</i> , Ms. Vl. Štastný, <i>Oliva Václ.</i> , Tovaryšstvo Ježíšovo	4800	3	—	1	50
<i>Procházka E.</i> , Do Sv. země. Pout r. 1910	7340	3	—	2	50
<i>Jírák Fr.</i> , Přírodopisná čítanka II. . . .	7700	1	50	1	—

Statistický výkaz údů Dědictví sv. Cyrilla a Methoda podle roků, kdy vstoupili.

Roku	při- stoupilo údů	z nichž jest zaklada- telů	I. třídy	II. třídy	III. třídy	Rodů a údů věčných	Kněží
1850	59	5	6	5	43	4	45
1851	350	10	5	17	318	61	168
1852	535	8	5	5	517	161	147
1853	745	—	—	4	741	221	71
1854	799	—	—	1	798	144	67
1855	1247	1	—	6	1240	268	137
1856	1228	1	—	2	1225	287	122
1857	1697	—	—	3	1694	276	259
1858	1291	—	—	2	1289	202	95
1859	1475	1	—	2	1472	352	107
1860	1041	1	—	—	1040	184	50
1861	831	—	—	1	830	186	70
1862	695	—	—	1	694	122	22
1863	593	—	—	—	593	77	25
1864	205	—	—	—	205	55	5
1865	126	—	—	—	126	14	2
1866	130	—	—	2	128	34	2
1867	151	—	—	—	151	50	10
1868	170	—	—	2	168	48	28
1869	106	—	—	—	106	36	10
1870	78	—	—	1	77	5	6
1871	40	—	—	—	40	—	2
1872	48	1	—	—	47	1	5
1873	50	1	—	—	49	2	9
1874	68	1	—	1	66	1	12
1875	49	1	—	9	39	—	11
1876	45	—	1	6	38	—	14
1877	47	1	—	9	37	2	10
1878	21	1	—	10	10	—	5
1879	64	1	—	13	50	8	12
1880	51	4	—	—	47	12	11
1881	56	1	—	—	55	3	14
1882	59	—	—	—	59	8	22
1883	54	—	—	—	54	7	14
1884	57	—	—	—	57	10	22
1885	162	1	—	—	161	32	36
1886	47	—	—	1	46	13	6
1887	38	—	—	—	38	8	4
1888	61	—	—	—	61	11	25
1889	66	—	—	—	66	13	27
Snešeno	14635	40	17	103	14475	2918	1709

Roku	při- stoupilo údů	z nichž jest zaklada- telů	I. třídy	II. třídy	III. třídy	Rodů a údů věčných	Kněží
Přeneseno	14635	40	17	103	14475	2918	1709
1890	105	—	—	1	104	15	57
1891	140	—	—	—	140	13	78
1892	183	—	—	—	182	16	114
1893	154	1	—	—	154	16	76
1894	151	—	—	—	151	14	61
1895	118	1	—	—	117	14	59
1896	149	—	—	—	149	14	89
1897	73	—	—	—	73	10	42
1898	172	—	—	—	172	7	123
1899	181	1	—	—	180	15	56
1900	86	—	—	—	86	19	33
1901	70	—	—	—	70	7	40
1902	81	—	—	—	81	12	33
1903	62	—	—	—	62	16	33
1904	84	—	—	—	84	11	31
1905	51	—	—	—	51	3	25
1906	109	—	—	—	109	6	84
1907	74	1	—	—	74	12	16
1908	71	—	—	—	71	9	32
1909	41	—	—	—	41	10	10
1910	83	—	—	—	83	3	14
Souhrn	16832	44	17	104	16665	3150	2805

Seznam zemřelých údů Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje.*)

Z arcidiecése Olomoucké :

Dp. Cetkovský Antonín, farář v Uh. Hradišti.

Dp. Saner Alfons, c. k. prof. v Uh. Hradišti.

Hanáková Marie z Tištiny.

*) Uctivě žádáme všech p. t. příznivců našeho Dědictví, aby úmrtí spoluúďů správě Dědictví rychle oznamovali, jelikož se to u mnohých teprve po letech stávalo.

Z diecézí českých :

Msgre Ritter Ferdinand, farář v Hosíně.

Pražák Josef z Kovance.

Fous Josef z Rečic.

Průcha Jan z Kotounu.

Zeman Václav z Chlumu.

Hájek Jan z Kasejovic.

Dp. Hess Hynek z Kotounu.

Říský Jan z Kocelovic.

Brož František z Thořovic

Trhlík Václav z Voselce.

Holečková Rosalie z Choustníku.

Dp. Baselt Antonín, děkan v Bosni.

Z jiných diecézí:

Krzemień Alois z Krakova.

Tito v Pánu zesnulí údové poručení buďtež nábožným modlitbám údů živých.

Modleme se. Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, duším služebníkův a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kterého vždycky žádali, pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpočinutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí! Ať odpočívají v pokoji. Amen.

Příjem a výdaj Dědictví sv. Cyr. a Meth.

od 1. ledna do 31. prosince 1911.

Číslo	Příjem a výdaj	Na úpisech	Na hotovosti	
		K	K	h
	Zbytek od roku 1910.:			
	A) Ve veřejných fondch . . .	164700		
	B) Nedoplatek 138.02	—	—	—
	Nový příjem:			
I.	Jistiny	3000	832	20
II.	Úroky	—	6764	79
III.	Vklady, splátky, odkazy a dary	—	745	19
IV.	Za prodané knihy	—	156	10
V.	Rozličné příjmy	—	5	27
	Souhrn příjmů . . .	167700	8503	55
	Výdaj:			
I.	Za tisk a vazbu	—	5565	16
II.	Daně (aequivalent poplatkový s příspěvkem školním)	—	355	12
III.	Dopravní výlohy.	—	220	—
IV.	Různá vydání	—	837	50
V.	Nedoplatek z roku 1910	—	138	02
	Souhrn výdajů . . .		7115	80
	Rozvaha:			
	Když se příjmy	167700	8503	55
	přirovnají k výdajům	—	7115	80
	zbývá koncem roku 1910:			
	A) na úpisech	167700	—	—
	B) na hotovosti nedoplatek . .	—	1387	75

Dr. Josef Pospíšil,

t. č. starosta.

Dr. Jak. Hodr,

t. č. zkoumatel účtů.

Antonín Adamec,

t. č. pokladník.

Příjem a výdaj Dědictví sv. Cyr. a Meth.

od 1. ledna do 31. prosince 1912.

Číslo	Příjem a výdaj	Na úpisích	Na hotovosti	
		K	K	h
	Zbytek od roku 1911.:			
	A) Ve veřejných fondcích . . .	167700		
	B) Na hotovosti		1387	75
	Nový příjem:			
I.	Jistiny	300	200	—
II.	Úroky	—	6735	79
III.	Vklady a splátky	—	480	—
IV.	Za prodané knihy		146	—
	Souhrn příjmů . . .	168000	8949	54
	Výdaj:			
I.	Jistiny	200	249	97
II.	Za tisk, vazbu a honorář	—	5289	35
III.	Daně (aequivalent poplatkový s příspěvkem školním)	—	357	01
IV.	Dopravní výlohy	—	225	65
V.	Různé výdaje	—	590	—
	Souhrn výdajů . . .	200	6711	98
	Rozvaha:			
	Když se příjmy	168000	8949	54
	přirovnají k výdajům	200	6711	98
	zbývá koncem roku 1912:			
	A) na úpisích	167800		
	B) na hotovosti		2237	56

Dr. Josef Pospíšil,

t. č. starosta.

Dr. Jak. Hadr,

t. č. zkoumatel účtů.

Dr. Alois Dvořák,

t. č. pokladník.

Řídící výbor „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“.

Msgr. Dr. Josef Pospíšil, inful. prelát II. a arcijáhen stol. chrámu P. v Brně, domácí prelát Jeho Svatosti, komtur c. r. řádu Františka Josefa, biskupský rada a konsistorní assessor, em. professor theologie, direktor a em. regens bisk. alumnátu v Brně, starosta. — **Msgr. Dr. Robert Neuschl**, čestný kanovník, pap. komoří, bisk. rada a konsist. assessor, prof. bohosloví v Brně, jednatel. — **Dr. František Bulla**, bisk. rada a konsist. assessor, professor bohosloví v Brně. — **Dr. Alois Dvořák**, bisk. rada a konsist. assessor, docent dogmatiky a regens bisk. bohosl. ústavu (alumnátu) v Brně, pokladník. — **Dr. Josef Dvořák**, bisk. rada, konsist. assessor a professor bohosloví v Brně. — **Dr. Karel Eichler**, konsist. rada, katecheta v Brně. — **Ferdinand Harna**, limbo orn. farář ve Chvalkovicích u Olomouce. — **Alois Hlavinka**, konsist. rada, farář v Litenčicích. — **Msgr. Dr. Jak. Hodr**, domácí prelát Jeho Svatosti, sídelní kanovník královské kapitoly, pap. komoří, biskupský rada a konsistorní assessor, em. professor bohosloví v Brně, revisor účtů Dědictví sv. Cyrilla a Methoda. — **Dr. František Hošek**, konsistorní rada, emer. professor bohosloví v Meranu. — **Dr. Tomáš Hudec**, professor bohosloví v Brně. — **František Janovský**, konsistorní rada, rytíř c. r. řádu Františka Josefa, c. k. professor náboženství na ústavu pro vzdělání učitelek v Brně. — **Frant. Korec**, kons. rada, děkan a farář v Urbanově. — **Msgr. Dr. Jos. Kupka**, papežský komoří, biskupský rada a konsist. assessor, rytíř c. r. řádu Františka Josefa, prof. bohosloví v Brně. — **Jan Novotný**, kons. rada, děkan a farář v Radoštině. — **Emil Procházka**, prof. nábož. na lyceu a ústavech Vesny v Brně. — **Msgr. Fabian Roháček**, pap. komoří, sídelní kanovník král. kapitoly, bisk. rada a konsist. assessor, em. spiritual bisk. alumnátu v Brně. — **Dr. Josef Samsour**, bisk. rada a konsist. assessor, prof. bohosloví v Brně. — **Dr. Jan Sedlák**, konsist. rada, prof. bohosloví v Brně. — **Josef Svoboda**, č. kanovník, bisk. rada a konsist. assessor, arcikněz, děkan a farář v Lulči. — **Tomáš Šilinger**, O. S. A., konsist. rada, redaktor »Hlasu« a poslanec říšský a zemský v Brně. — **Jan Tenora**, konsist. rada, farář v Chvalkovicích. — **Maxmilian Weinberger**, konsistorní rada, správce fary a I. vikář při biskupském chrámu Páně v Brně. — **Dr. Pavel Vychodil**, O. S. B., konsist. rada, ředitel tiskárny v Brně.

Oznámení.

Dědictví sv. Cyrilla a Methoda vydalo a hojněmu šíření doporučuje:

== POUTNÍ KNIHU, MODLITBY A PÍSNĚ. ==

Sestavili Fr. Korec, farář v Řeznovicích, a Dr. Tomáš Korec, katecheta na c. k. II. českém gymnasiu v Brně.

Prodává se u pokladníka Dr. A. l. Dvořáka, regenta bohosl. ústavu v Brně, ve snižené ceně za 1 zl. č. 2 K.

Poutní knize dostalo se církevního schválení a doporučení od nejdůst. biskupské konsistoře v Brně: Přihlízejíc k žádosti ze dne 26. listopadu 1893 schvaluje biskupská konsistoř předloženou sobě »Poutní knihu« a přeje, aby dílo toto dlouhé a úsilovné práce hojného užitku mezi věřícím lidem přineslo. Spolu pak dosvědčuje, že odpustkové modlitby, v knize této uvedené, jsouce věrnými překlady modliteb v »Raccolta di orazioni e pie opere« obsažených, spolehlivými a správnými jsou a že odpustky za modlitby tyto — jak na str. 27. udáno jest — i duším v očistci způsobem přímlyvy přivlastniti lze. Dáno v biskupské konsistoři v Brně dne 30. listop. 1893, č. 5346.

Dr. Fr. Zeibert, kapit. děkan.

Homolka, sekretář.

Od nejdůst. arcibiskupské konsistoře v Olomouci:

Librum ab Haereditate SS. Cyrilli et Methodii pro anno 1893 editum »Poutní kniha« attentioni Ven. Cleri recommendamus. (Currenda Consistorialis IV, a. 1894, n. 5577.)

Zvláště pak schválila a vřele doporučila »Poutní knihu« nejdůst. biskupská konsistoř v Hradci Králové: Vyřizující žádost ze dne 31. března 1894, klademe sobě za čest sděliti, že v nejbližším čísle zdejšího Ordinariatního listu bude uveřejněno:

Poutní kniha. Modlitby a písně. Sestavil František Korec, farář v Řeznovicích, a Dr. Tomáš Korec, katecheta na c. k. českém gymn. v Brně. Tiskem benediktinů rajhradských v Brně.

Po předmluvě a úvodu, ve kterém jest velmi dobré poučení o pouti a odpustcích, následuje na 837 stranách veliký výběr krásných, v duchu církevním sepsaných modliteb, rozjímání, promluv a notami opatřených písní. Účelem knihy jest odstraniti rozjímání, promluvy a písně nevhodné a nevkusné, které uvádějí samu poutní pobožnost v lehkost a nevážnost, a podati vůdcům poutníkův a jednotlivým poutníkům pobožnosti dobré. Kniha tato vyhovuje tomuto účelu dokonale. Vřele ji doporučujeme a žádáme, aby duchovní správy na ni důtklivě upozornili a obzvláště vůdce poutníkův, aby si ji opatřili a jí jako nejlepší příručky užívaly. Úprava jest velmi slušná, cena mírná.

Biskupská konsistoř v Hradci Král., dne 12. dubna 1894.

Ed. Prašinger, gen. vikář.

Fr. Hampl, rada.

Z časopisů velmi příznivě posoudili a důtklivě doporučili »Poutní knihu« »Obzor«, »Hlas« a »Hlídka« v Brně, »Vlast« a »Čech« v Praze.

Roč. 65. „HLAS“ 1913.

časopis věnovaný zájmům našeho lidu vůbec a jednotlivých stavů zvláště, psán jest slohem řízným, srozumitelným a jasným.

»HLAS« přináší články úvodní o všech událostech sběhnuvších se na poli politickém, národním, církevním, národohospodářském a společenském, dále přehledy politické, různé zprávy, dopisy, články hospodářské, literární, bursu, trhy, loterii atd. — Části zábavné věnuje se obzvláště péče. Jmenovitě píše pod čáru oblíbení u našeho lidu proslulí spisovatelé. — Pro velikou svou rozšířenost hodí se »HLAS« pp. obchodníkům, živnostníkům k ohlášení inserátů nejrozmanitějšího druhu. — Ceny levné.

„HLAS“ vychází jako denník a týdeník.

Denník stojí poštou měsíčně 2 K 50 h, ročně 30 K, týdeník čtvrtletně 2 K, ročně 8 K.

Administrace „HLASU“ v Brně, Starobrněnská ul. č. 19-21.

BUDOUCNOST.

Roč. 31. 1913.

Orgán českoslov. strany křesť.-sociální na Moravě a ve Slezsku.

(Dříve »Obrana práce a Dělnictva.«) Vychází každý pátek.

Předplatné celoročně s poštovní zásilkou 4 K.

Redakce i admin. v Brně, Biskupská ul. č. 1.

Roč. 16. SELSKÉ HLASY. 1913.

Katolické rolnické noviny věnované potřebám a zájmům našeho rolnictva a středních stavů.

Orgán katol. spolku čes. rolnictva na Moravě, ve Slezsku a Dol. Rakousích.

S přílohami: **Zeměděl. Obzor, Selka, Sel. Besedy, Selské Cepy.**

Vychází každou středu.

Redakce a výpravna je v Brně, Biskupská ulice č. 1.

Roční předplatné 8 K.

Selské Hlasy

malé vydání, vycházejí každý druhý čtvrtek. Předplatné ročně 3 K.

Roč. 8. **NÁŠ VĚK.** 1913.

Vychází každý pátek. Číslo za 2 h.

Redakce a administrace v Brně, Starobrněnská ulice č. 19—21.

MORAVAN.

Kalendář na rok 1913. Roč. 62. Uspořádal P. Gunther Schössler,
O. S. B. Cena 90 h.

Benediktinská knihtiskárna má hojný sklad knih, obstarává tiskopisy všeho druhu správně a levně, a také má své vlastní knihařství a hojný výběr menších i větších obrázků. — Seznam knih lze dostat zdarma a franko.

Ročník XVI.

1912.

Knihovna našeho lidu.

Ročně nejméně 60 archů, krásného, zábavného a poučného čtení, předplatné jen 4 K ročně.

Ročník XXXII.

1912.

Knihovna duchovní.

Sbírka spisů vedoucích a povzbuzujících ku zdravé zbožnosti, vychází v ročnících v předplacení za 4 K ročně.

Roč. 21. **NÁŠ DOMOV** 1912.

Oblíbený měsíčník zábavně-poučný vychází od 1. ledna 1908 tiskem a nákladem benediktinské knihtiskárny v Brně za spoluvydavatelství olomoucké jednoty »Našeho Domova«. Redakce zůstává i dále běže změny v Olomouci. — Předplatné ročně 4 K.

**Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských
v Brně**

vydává tyto časopisy:

HLÍDKA.

Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii.
Redaktor Dr. Pavel Vychodil. — Sešity po 5 arších velké 8°.
Předplatné ročně 10 K.

Škola Božského Srdce Páně.

Měsíčník pro katol. lid, zvláště však pro bratrstva.
Celoročně i s poštovní zásilkou 3 K 20 h. — Přílohy ku
„Škole B. S. P.“ bývají ve zvláštním předplacení tyto:

Anděl Strážný. Časopis pro křesťanskou mládež,
hojně obrázky vykrášený, vy-
chází mimo prázdniny měsíčně o 2 arších v barevné obálce
a stojí v předplacení 1 K 60 h ročně.

Květy Marianské. List měsíční ctitelů Panny
Marie. Vychází měsíčně o 2
arších v barevné obálce a stojí v předplacení 1 K 60 h ročně.

Kosmák Václ. Sebrané Spisy. Nové vydání

Vycházejí ve dvojím vydání: na lepším a prostém papíře.

Dosud vyšlo XVII dílův. Ceny jejich jsou:

Díl I.	stran 768.	Dražší K 2·80,	lacinější K 2.—.
Díl II.	" 576.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl III.	" 710.	" K 2·80,	" K 2·10.
Díl IV.	" 512.	" K 2·10,	" K 1·60.
Díl V.	" 576.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl VI.	" 576.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl VII.	" 576.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl VIII.	" 576.	" K 2 40,	" K 1·80.
Díl IX.	" 576.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl X.	" 560.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl XI.	" 565.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl XII.	" 437.	" K 1·60,	" K 1·20.
Díl XIII.	" 576.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl XIV.	" 600.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl XV.	" 612.	" K 2·80,	" K 2.—.
Díl XVI.	" 513.	" K 2·40,	" K 1·80.
Díl XVII.	" 600.	" K 2·40,	" K 1·80.

Vydání lacinější předplatné na 5 sešitů 1 K 30 h; na lepším
papíře 2 K.